

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА: ДОСВІД, РОЗВИТОК, ПЕРСПЕКТИВИ, ТРАНСФОРМАЦІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

**I Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції
(21 травня 2024 р., м. Суми)**

Суми – 2024

УДК 371:372.8:373:374:378

Н74

Рекомендовано до друку Вченою радою
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Протокол № 8 від «03» червня 2024 р.

Редакційна колегія

Коростіль Л.А., к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОШПО (головний редактор)
Грицай С.М., к. пед. наук, доцент, проректор КЗ Сумський ОШПО
Байдак Ю. к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОШПО
Деменков Д.В., ст. викладач КЗ Сумського ОШПО
Декунова З. В., ст. викладач КЗ Сумського ОШПО
Драновська С. к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОШПО
Клюніна Н.В., ст. викладач КЗ Сумського ОШПО
Кода С.В., к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОШПО
Крот Г.В., ст. викладач КЗ Сумського ОШПО
Лавська А.М., ст. викладач КЗ Сумського ОШПО
Логвиненко Ю. к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОШПО
Луценко С. М., к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОШПО
Павленко І.М, ст. викладач КЗ Сумського ОШПО
Серих Л.В., к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОШПО
Успенська В. М., к. пед. н., доцент КЗ Сумського ОШПО

Н74 Нова українська школа: досвід, розвиток, перспективи, трансформації : збірник наукових статей / за заг. ред. Л.А. Коростіль. – Суми : ФОП Цьома С.П., 2024. – 234 с.

У збірнику опубліковані наукові статті І Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції «Нова українська школа: досвід, розвиток, перспективи, трансформація», проведеної на базі комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти 21 травня 2024 року.

Редакція не несе відповідальності за зміст текстів і не завжди поділяє думки їх авторів.

УДК 371:372.8:373:374:378

©Колектив авторів, 2024

© ФОП Цьома С.П., 2024

ЗМІСТ

Афанасьєва Ольга, Ковтун Єлизавета МНЕМОТЕХНІКА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ...7	7
Байдак Юлія ТРАНСФОРМАЦІЇ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ 13	13
Биленко Аліна ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ 19	19
Білясник Михайло ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 6 КЛАСІ НУШ 25	25
Глазова Наталія ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ 30	30
Денисенко Вікторія ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ 36	36
Діденко Людмила ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРА_ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ 42	42
Драновська Світлана РОЗВИТОК ХРОНОЛОГІЧНИХ ТА ПРОСТОРОВИХ УМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ ПРЕДМЕТІВ І КУРСІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ..... 49	49
Дрогобецька Вікторія ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ НУШ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ 55	55
Іванова Наталія ЯК ЗАЦІКАВИТИ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ 59	59
Ідріс Наталія ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 64	64

Клясен Наталія СУПЕРВІЗІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ТА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	69
Клюніна Наталія РОЛЬ РЕФЛЕКСІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	77
Коростіль Лідія АНАЛІЗ КАДРОВОГО СКЛАДУ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ В 6 КЛАСІ НУШ	84
Косенко Катерина ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	92
Косенко Олександра РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ: КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	98
Костенко Олена РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МОВНО- ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	105
Кривоконь Сніжана ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	113
Кривохижа Інна ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	121
Лайко Ірина ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДЕЗАДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ ПРИ ПЕРЕХОДІ НА РІВЕНЬ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ...	128
Луценко Світлана, Пінчук Діана ІНФОРМАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В УМОВАХ НУШ	138

Метейко Алла ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ХІМІЯ» В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	144
Ніколаєнко Михайло ШКІЛЬНИЙ КУРС РОБОТОТЕХНІКИ	150
Панченко Світлана ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ СУМЩИНИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ КЛЮЧОВОЇ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»: ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ	156
Перлик Вікторія ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ АВТОНОМІЇ ЗАКЛАДУ	165
Попіначенко Тетяна ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ ХІМІЇ..	169
Рак Жанна ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОЄКТУ ПІЛОТУВАННЯ НУШ	173
Сердюк Оксана РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	181
Сєрих Лариса ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	187
Стеблянко Марина ПІСНЯ – ЯК НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВАПРИ ВИВЧЕННІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У 5 – 6 КЛАСАХ (ДРУГА ІНОЗЕМНА МОВА)	192
Супрунова Юлія ЗНАЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	197
Тараніна Катерина ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ВЗАЄМОДІЇ ІЗ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ	202

Третьякова Олена ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ НА УРОКАХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЯК ЗАСІБ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	207
Філіпенко Світлана ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ ТА ТЕГІВ (ХМАР СЛІВ) НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НУШ	213
Шкара Валентина ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ НУШ	220
Шкурдода Людмила ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНЕ ВИХОВАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	224
Юзбашева Галина ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ЛІЦЕЯХ НУШ: ІСТОРИКО-АНЛІТИЧНИЙ ПОГЛЯД	229

Афанасьєва Ольга,

вихователь

Сумського закладу дошкільної освіти №13 «Купава»

Сумської міської ради Сумської області;

olhik1985.11@gmail.com

Ковтун Єлизавета,

старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти

Комунального закладу Сумський обласний інститут п

післядипломної педагогічної освіти

МНЕМОТЕХНІКА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті розглядаються питання актуальності та важливості використання прийомів та методів мнемотехніки в розвитку пам'яті, а також її ефективності в роботі з дітьми дошкільного віку з метою формування цілісного розвитку особистості напередодні вступу до нової української школи.*

***Ключові слова:** мнемотехніка, асоціативні зв'язки, наочне моделювання, мнемоквадрати, мнемодоріжки, мнемотаблиці.*

Педагоги початкової школи стверджують, що на сьогодні у більшості дітей першого класу переважає недостатня стійкість уваги, зниження вербальної пам'яті, внаслідок чого страждає продуктивність запам'ятовування. Діти забувають складні інструкції, елементи і послідовність завдань. У деяких спостерігається низька активність пригадування, яка поєднується з обмеженими можливостями розвитку пізнавальної діяльності. На це є ряд об'єктивних причин, зокрема і те, що освітній процес організуємо в умовах воєнного стану.

Проте, загальновідомо, що у дітей 5-7 років права півкуля, та що відповідальна за уяву, розвивається швидше за ліву, яка відповідає за аналітичне та логічне мислення. Ось чому, незвичні форми роботи з використанням яскравих образів та схем допоможуть швидко та надовго запам'ятати потрібну інформацію. Формування мовленнєвої компетентності у новій редакції Базового компонента дошкільної освіти подано як один з основних напрямків роботи з дітьми дошкільного віку.

Аналіз чинних вимог щодо формування мовленнєвої компетентності показує, що організація мовленнєвого процесу із застосуванням ефективних технологій може забезпечити подолання несприятливих тенденцій у мовленнєвому розвитку сучасних дітей, а саме: обмежений словниковий запас, невеликий відсоток у мовленні літературних слів і виразів, труднощі програмування змісту розгорнутих висловлювань та мовленнєвого оформлення, порушення

зв'язного мовлення, відсутність навичок культури мовлення, погана дикція, відсутність рефлексивного ставлення до власного мовлення та мовлення оточуючих.

В умовах змішаного освітнього процесу у закладах дошкільної освіти під час воєнного стану необхідно пробудити у дітей інтерес до занять, зацікавити та захопити їх. Формуючи комунікативні навички у дітей, необхідно використовувати методи і прийоми, техніки, що стимулюють розвиток психічних процесів. Однією із таких технік, як стверджують науковці, є мнемотехніка як метод наочного моделювання.

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку досліджувався такими вченими: Білан О., Богуш А., Бородич А., Вашуленко М., Виготський Л., Гавриш Н., Дорошенко С., Жинкін М., Зимня І., Крутій К., Мацько Л., Мельничайко В., Паламар Л., Пентилюк М. та ін.

Актуальними і перспективними є дослідження педагогів і психологів (Архангельського С., Загвязинського В., Кондрашової Л., Кузьміної Н., Сластьоніна В. та ін.), які показали, що основою розвитку розумових здібностей є оволодіння дитиною діями заміщення та наочного моделювання. Особливості використання мнемотехніки з дітьми дошкільного віку висвітлювали Большова Т., Вороб'йова В., Єфіменкова Л., Поташко І., Ткаченко Т. та ін.

Варто зауважити, що Богуш А. у мовленнєвому компоненті дошкільної освіти акцентує увагу на те, що допомогти дітям в оволодінні грамотним мовленням і полегшити цей процес, можна використовувати різноманітні дидактичні ігри, методи, технології та інноваційні прийоми [2].

Дослідники Бутенко В., Пашкова Н., стверджують, що однією з таких технологій, яка сприятиме виробленню навичок грамотної обробки інформації, засвоєнню складного матеріалу, розвитку мовлення без розумової і нервової напруги, є мнемотехніка. Формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку на основі мнемотехніки, за науково обґрунтованою методикою, сприяє оптимізації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. А ще, допомагає розвивати допитливість, ініціативність, відповідальність, креативність, навички комунікації. Нова українська школа базується на цих навичках і поглиблює їх [4].

Розробником наукових підходів щодо використання мнемотехніки в українському дошкільлі є Чепурний Г., освітній технолог, психолог, бізнес-тренер, засновник «Академії перспективної

освіти і бізнесу», керівник Міжнародної школи «Освітня мнемотехніка», автор методичного посібника «Освітня мнемотехніка», член Асоціації працівників дошкільної освіти України, автор проєкту «Майстер спілкування».

Незважаючи на значний інтерес науковців до вказаної проблеми, ще недостатньо досліджені теоретичні та практичні основи формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку за допомогою засобів мнемотехніки.

Мета статті – показати доцільність та ефективність використання мнемотехніки у роботі з дітьми дошкільного віку з метою формування цілісного розвитку особистості напередодні вступу до школи.

Згідно Державного стандарту дошкільної освіти, організація життєдіяльності дітей в сучасному закладі дошкільної освіти базується на принципах науковості, систематичності, активності, природовідповідності, які вимагають від педагога такої побудови освітнього процесу, за якої максимально активізується діяльність дітей в пізнанні навколишнього світу, реалізації їх творчих задумів та мрій. Під час здобуття дошкільної освіти формуються ключові компетентності за різними освітніми напрямками, спрямованими на розвиток особистості дитини. Одна з таких компетентностей – мовленнєва, яка трактується як «здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів» [1].

Програмою розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» зазначено, що старший дошкільний вік найсприятливіший для закладання основ чіткого, грамотного та красивого мовлення, що є важливою умовою розвитку дитини. Зважаючи на те, що від застосування загальноприйнятих методів навчання не кожного разу можна чекати найкращого результату, їх необхідно доповнювати такими засобами, які могли би полегшити процес формування зв'язного мовлення [5]. Такими засобами, як стверджують науковці, є сучасна мнемотехніка, як потужне тренування уваги та мислення. Адже, за допомогою знаходження асоціацій інформація об'єднується в ціле асоціативне зображення, створене за допомогою сформованих у голові образів. Щоб відтворити будь-яку частину матеріалу, досить лише вибудувати в голові певний образ і спровокувати ланцюгову реакцію для пригадування інших образів, об'єднаних в асоціативний ряд.

Щоб переконатися на практиці, що така система методів і прийомів буде забезпечувати ефективне запам'ятовування, збереження і відтворення інформації у дошкільників, ми розробили планування роботи з розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку з використанням методів та прийомів мнемотехніки.

У формуванні мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку ставимо такі завдання:

- розвиток розумової активності, кмітливості, спостережливості, вміння порівнювати і виділяти суттєві ознаки;
- розвиток монологічного та діалогічного мовлення;
- уміння за допомогою графічної аналогії розуміти і розповідати знайомі казки, вірші за мнемотаблицями і колажами;
- уміння розв'язувати винахідницькі завдання казкового, ігрового, екологічного, етичного характеру тощо;
- розвиток критичного мислення, уміння, складати розповіді, перекодовувати інформацію;
- уміння аналізувати, виокремлювати частини, об'єднувати в пари, групи, ціле, вміння систематизувати;
- розвиток психічних процесів: мислення, пам'яті, уяви, уваги.

У своїй роботі керувалися принципом «від простого до складного», отож розпочинали роботу з найпростіших засобів: мнемоквадратів, мнемодоріжок, мнемотаблиць. Також використовували мовленнєві настільно-друковані ігри, що допомагало при розучуванні віршів, складанні описових та творчих розповідей, переказів. Цікаво було використовувати такі методи мнемотехніки: «перетворення», «пиктограма», «стенографіст», «цифрообраз», «синтез», «аналогія», «з'ясування», «порядкова система», «підсилення», «збереження», «колаж» та інші.

Оскільки, техніка згуртування образів у загальний асоціативний ряд є одним із основоположних прийомів у мнемотехніці, прийом «асоціації» стали використовувати частіше, що сприяло розвитку уяви, фантазії і таким чином, діти швидше відшукували потрібні слова для обґрунтування власної думки. Помічаємо, що чим кумедніші й простіші асоціації, тим легше вони запам'ятовуються дошкільниками. Якщо додати до такої інформації яскраву наочність, тактильне обстеження, можливість пограти, результат є надзвичайно позитивним, оскільки це захоплює дітей, спонукає обговорювати, стверджувати, пояснювати.

Робота з піктограмами стала невід'ємною частиною мовленнєвих завдань у командній взаємодії. Діти самі пропонували символи максимально наближені до мовного матеріалу, наприклад, для позначення домашніх птахів і тварин використовували будинок, а для позначення диких тварин і птахів – дерево; для позначення рослин використовуємо гілочку, а для позначення дії – стрілочку.

Як відомо, наочний матеріал засвоюється краще вербального отож мнемотаблицю використовували, як основу активної розмови про ті чи інші явища природи, предмети довкілля, життєві ситуації тощо. Потім аналогічну таблицю розрізали та гралися з окремими картинками таким чином:

- відновлювали послідовність картинок по пам'яті;
- змішували їх з іншими та відбирали серед кількох картинок ті, які відносяться до даної теми;
- визначали «зайві» картинки серед інших;
- знаходили помилку в послідовності картинок після прочитання тексту;
- «розплутували» дві події (перемішані 2 мнемотаблиці);
- відшукували ті картинки, про які йдеться у тексті.

При заучуванні віршованих текстів використовували мнемодоріжки. Можемо стверджувати, що зоровий образ, що зберігається у дитини після прослуховування, якщо супроводжується переглядом різних малюнків, то значно швидше дозволяє запам'ятати текст. Спочатку ми обирали яскраві і знайомі дітям опорні картинки до вибраного вірша. Під час читання вірша картинки виставляли на фланелеграфі. Після прослуховування діти відтворювали вірш за опорними картинками. На початкових етапах роботи ми разом із дітьми заповнювали таблицю, на більш пізніх етапах навчання діти робили це самостійно. Також, під час заняття діти створювали командою мнемотаблицю, за допомогою якої потім розповідали вірш. Така партнерська мовленнєва діяльність сприяла формуванню уміння обговорювати, домовлятися, створювати колективний мовленнєвий продукт і, як кінцевий результат, спостерігаємо збагачення словника дітей, використання у мовленні складних мовленнєвих зворотів тощо. Означений прийом захоплює дітей, перетворює заняття в гру, реалізується діяльнісний підхід, що сприяє формуванню художньо-мовленнєвої компетенції, як складової мовленнєвої компетентності.

Використання мнемотаблиць у навчанні створення розповідей передбачало роботу за таким алгоритмом:

1. Розглядання таблиці й обговорення того, що на ній зображено.
2. Перекодування інформації – перетворення абстрактних символів в образи.
3. Переказ і складання розповіді по заданій темі, тобто відбувається відпрацювання методу запам'ятовування.
4. Замальовка мнемотаблиць (колективна робота у підгрупах)
5. Розповідання за мнемотаблицями, створеними дітьми.

У процесі роботи у дітей з'явився яскраво виражений інтерес до мнемотаблиць. Після розвиваючої діяльності з використанням мнемотаблиць, діти навчилися складати коротенькі оповідання, казки, використовуючи колоритні лексичні звороти, дотримуючись загальних принципів побудови сюжету, спочатку з допомогою дорослого, а потім і самостійно. Найбільш продуктивним став етап використання мнемотаблиць у командній роботі. Колективне сюжетоскладання демонструє дитячі уміння не тільки придумувати історії та казкові сюжети а і вміння працювати разом, при тому обґрунтовувати власну думку.

Отже, досвід використання прийомів мнемотехніки під час роботи показав, що регулярне застосування означеної техніки допомагає дитині збагатити свій словниковий запас, вчить вибудовувати грамотні логічні ланцюжки, формує вміння відтворювати інформацію та використовувати її у конструктивному мовленні. Також застосування мнемотехнічних методів та прийомів здійснює позитивний вплив на розвиток немовленнєвих процесів: уваги, пам'яті, мислення, що так важливо для майбутнього першокласника

Вважаємо мнемотехніку системою методів і прийомів, що забезпечують ефективне запам'ятовування, успішне освоєння дітьми знань про особливості об'єктів природи, про навколишній світ, ефективне запам'ятовування структури розповіді, збереження і відтворення інформації. Використовуючи у своїй роботі мнемотехніку, ми вчимо дітей добувати інформацію, порівнювати, складати чіткий внутрішній план розумових дій, набагато ефективніше проходить автоматизація та диференціація поставлених звуків. Мовленнєві заняття стають більш емоційно забарвленими із використанням яскравої та влучної наочності, допомагають дошкільникам з інтересом оволодівати навчальними навичками. У дітей посилюється зацікавленість і

відповідальність, з'являється задоволеність результатами своєї праці, а значить підвищується впевненість у власних можливостях та формується адекватна самооцінка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН від 12.012021.URL : <http://surl.li/jyzzr>
2. Богущ А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Програма та методичні рекомендації. Харків: ТОВ «Ранок», 2011. 176 с.
3. Буданцева Н.І. Використання мнемотехнології для розвитку та корекції мови дошкільнят. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 2 (33). С. 49-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_2_10
4. Пашкова Н., Бутенко В. Використання засобів мнемотехніки для формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку. Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи: збірник наукових статей студентів, магістрантів та молодих науковців. Суми ФОП Цьома С.П., 2023. С. 264–269. URL : <http://surl.li/qkepe>
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І. Білан; за заг. ред. О.В. Низковської. Тернопіль: ТОВ Мандрівець, 2017. 256 с. URL : <http://surl.li/uhxiv>

Байдак Юлія,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і методики змісту освіти
Комунального закладу Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти.
yulya.bajdak@ukr.net

ТРАНСФОРМАЦІЇ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті висвітлено зміни, які відбуваються в освітній галузі і призводять до вагомих трансформацій в культурно-естетичному вихованні учнівської молоді. Проаналізовано яким має бути сучасний вчитель мистецтва Нової української школи. Розглянуто онлайн-сервіси, використання яких на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво», сприяють формуванню та розвитку предметних, міжпредметних та ключових компетентностей учнів.

Ключові слова: мистецтво, мистецька освітня галузь, Нова українська школа, інтегроване навчання, трансформації, інформаційне середовище, інтерактивні технології.

Сучасне життя суспільства знаходиться під постійним впливом соціальних, політичних, економічних та духовних змін. Швидкоплинність і трансформації в соціумі, реформування системи освіти спонукають до активізації професійного потенціалу кожного педагога. Оновлення естетичної культури людства це суспільне явище, яке транслюється на суб'єктивно-особистісному рівні.

Моральні цінності народу безпосередньо залежать від різнобічного творчого розвитку кожної індивідуальності, формування духовно-етичних орієнтирів в суспільстві.

Сьогодні перед педагогом мистецької освітньої галузі стоїть складна задача – у вимірі освітніх реформ Нової української школи орієнтуватися в новітніх тенденціях сучасної індустрії мистецтва; нових стилях, жанрах, напрямках, видах мистецтва; інноваційних технологіях у сфері мистецтва тощо. Учитель мистецтва несе відповідальність за духовний розвиток учнів. Тому, саме від нього залежить збереження традицій та розвиток культурної спадщини українського народу, формування патріотичних почуттів на творах національного мистецтва, трансляція та популяризація надбань минулих поколінь. Проблема модернізації та трансформації мистецької освітньої галузі в умовах Нової української школи є на сьогодні актуальною і малодослідженою, що спонукає до її вивчення.

Керманичами мистецької освітньої галузі Гайдамакою О., Комаровською О., Масол Л., Миропольською Н., Ничкало С., Рагозіною В., Рудницькою О., Хлебніковою Л. досліджено багато питань щодо важливості формування загальнокультурної компетентності в учнів загальноосвітньої школи. Різні види мистецтва у вимірі сучасної науки розглядали науковці Зайцев О. (театр), Карпенко Д. (хореографія), Каблова Т., Тетеря В. (кіно), Пирогова Н. (скульптура), Сапожнік О. (вокал) та ін.

Мета статті: довести важливість мистецтва в культурно-естетичному вихованні учнівської молоді в умовах Нової української школи.

Система загальної середньої освіти сьогодні знаходиться в довготерміновому реформуванні, поетапне впровадження якого розпочато з початкової ланки в 2018 році. У 2022-2023 навчальному році розпочався другий етап за новим Державним стандартом базової середньої освіти [1], в якому визначено мету, вимоги до результатів навчання здобувачів освіти на кожному циклі навчання в межах окремої освітньої галузі, зокрема мистецької.

У концепції Нової української школи визначено ключові компетентності, які є домінуючими в освіті, а також діяльнісний підхід до навчання. Наразі недостатньо просто засвоїти певні знання та набути окремі вміння, важливо навчитись їх застосовувати як у типових, так і в нестандартних, нових для здобувачів освіти ситуаціях. Відповідно

вимогам реформування освіти педагог має бути не лише компетентним фахівцем, а й лідером, дослідником, творчою особистістю, який оперує великим спектром педагогічних засобів, прагне до саморозвитку та самовдосконалення, спонукаючи до цього учнів.

Водночас, модернізація освітніх підходів у мистецькій галузі потребує пошуку шляхів пізнання різних видів мистецтва у розрізі інтегрованого курсу «Мистецтво», а саме: музичного, хореографічного, образотворчого, театрального, кіно, медіа та фото мистецтва. Тому потрібно шукати шляхи ефективного поєднання традиційних методів та прийомів навчання з сучасними інтерактивними, пошуково-дослідницькими тощо.

Застосування на уроках мистецтва художньо-педагогічних технологій допоможе формуванню та розвитку предметних, міжпредметних та ключових компетентностей, наскрізних умінь учнів. До інноваційних художньо-педагогічних технологій відносяться цифрові технології, зокрема це візуальні і аудіовізуальні матеріали. Фонди різних музеїв і галерей значно збільшують обсяг доступних для школи джерел. Графічні та музичні редактори, анімаційні програми є базою для укладання фонотек та відеотек. Платформи для проєктування та моделювання, інтернет-сервіси у сфері мистецтва розширюють можливості пошуку учнями цікавої інформації.

Учні Нової української школи – це покоління, яке зростає в епоху інформації і потребує суттєво нових рішень у педагогічному вихованні. Цифрові технології є необхідним інструментом уроку ХХІ століття, що передбачає максимальне використання їх потенціалу в освітньому процесі.

Однією із змістових ліній мистецької освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти є використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації, де одним із очікуваних результатів є: вибір учнем відомих способів творення з застосуванням цифрових технологій (додавання ілюстрацій, створення нескладних графічних зображень, аудіо-/відеороликів, фото тощо) для художнього самовираження [2].

Онлайн-редактори містять безліч шаблонів, які можна використовувати для конструювання уроку мистецтва. Так, онлайн-платформа Nearpod дає можливість вчителю створювати презентації до своїх занять і ділитися ними з учнями під час уроку. Подібно до інших додатків, орієнтованих на використання в освітньому процесі,

Nearpod пропонує розширений безкоштовний доступ до своїх ресурсів для дистанційного навчання.

Сервіс Blendspace – зручний інструмент для створення електронного супроводу уроку або дистанційної форми роботи.

Wakelet є дуже популярний інструментом серед педагогів ряду країн. Він дозволяє створення колекцій закладок, заміток, відео, зображень і документів. Ресурс, також, доцільний при дистанційному навчанні для створення завдань творчого характеру та проєктів. Учні можуть створювати проєкти самостійно, також є режим колаборації, де вчителю достатньо створити лише посилання. Колекції, зроблені в Wakelet, можуть бути приватними або публічними.

Ще одним інструментом візуальних закладок є Symbaloo. За допомогою нього вчитель може вибрати сервіси або закладки, якими він користується на уроці та організувати свій освітній процес. Основне призначення Symbaloo довготривале зберігання закладок, лінків на цікаві ресурси та сервіси, за допомогою організації на «хмарині» особистого робочого стола. Також можна сформувати записну книжку з контактами та додати робочі столи учнів.

Graasp – платформа, що дає змогу вчителю створювати віртуальні дослідницько-навчальні простори, структуровані відповідно до фаз освітнього процесу.

Онлайн сервіси дають можливість не лише вчителю підготувати цікавий матеріал та зручно ним користатися під час занять, а й забезпечують організацію творчої діяльності учнів. Школярів можна залучити як до індивідуальної так і до групової роботи для створення та розміщення мистецьких проєктів. Це можуть бути спільні презентації; шаблони плакатів для створення групового колажу; цікаві завдання, де учні вчать правильно компанувати елементи музичного творю чи малюнку, визначати композиційну будову малюнку, конкретизувати зображення.

Як на уроках образотворчого мистецтва, так і на уроках музичного мистецтва в інтегрованому курсі «Мистецтво» доречно розробляти цікаві вправи для учнів, за допомогою яких, в ігровій формі можна повторити та закріпити вивчений матеріал. Таким чином, використання різних інтернет-платформ на уроках набирає все більшої актуальності серед вчителів мистецтва, що уможливорює реалізацію діяльнісного і компетентнісного підходів в освітньому процесі школярів.

Під час виконання колективної роботи в учнів розвивається комунікативна компетентність, вони вчаться працювати в команді, можуть комфортно спілкуватись обговорюючи проблемні питання теми уроку. Так, наприклад, вивчаючи теми з фотомистецтва, учні досліджують процес створення фотографії та за допомогою своїх телефонів, роблять колажі з одного об'єкта, сфотографованого кожним учнем в різних ракурсах. Також, це може бути створення анімаційного мультфільму із серії фотографій. Спочатку школярі виготовляють з пластиліну, леґо тощо об'ємних персонажів, роблять десять і більше фото й рухаючи персонажами за своїми задумами створюють історії.

На сьогодні, однією з проблем сучасної загальної середньої освіти є відставання від процесів цифрової трансформації усіх сфер суспільного життя. Це відставання полягає в тому, що школа запізнюється в застосуванні ефективних цифрових інструментів, які вже активно використовуються дітьми та дорослими у повсякденному житті та інших сферах діяльності; заклади освіти не використовують взагалі або використовують лише частково цифрові технології для персоналізації навчання (різноманітність навчальних ресурсів та матеріалів, вибір траєкторії навчання, допомога в процесі освітніх труднощів тощо); підвищення мотивації школярів (інтерактивні навчальні матеріали, навчальні ігри тощо); цифровізація повсякденної роботи педагогів (планування, оцінювання, моніторинг, перевірка учнівських робіт, звітність тощо). Адже, нові цифрові технології дозволяють вирішувати ключові питання сучасної освіти, які не вирішуються або погано вирішуються завдяки традиційним технологіям.

Іншою суттєвою перешкодою мистецької освітньої галузі є падіння в учнів мотивації до вивчення предмету. Матеріал, яких входить у програму інтегрованого курсу «Мистецтво» змістовний, різноманітний, направлений на поглиблене вивчення різних видів мистецтва. Одночасно з цим, кількості годин, яка визначена Державним стандартом базової середньої освіти, катастрофічно не вистачає на його опанування школярами. Необов'язковість оцінювання предметів образотворчого мистецтва та музичного мистецтва суттєво ускладнює освітній процес. Проведені дослідження Державною службою якості освіти України та, враховуючи думку педагогів та керівників закладів загальної середньої освіти щодо організації освітнього процесу під час війни, свідчать про те, що саме мотивація учнів є домінуючим фактором у забезпеченні якості освіти [3].

Важливість мистецької освітньої галузі в загальноосвітній школі та її вплив на формування особистості є очевидні речі. Мистецтво завжди було невід'ємною частиною розвитку українського суспільства, воно постійно відгукується на політичні події в Україні, стає каталізатором патріотично загострених мистецьких ідей. Музика, живопис, театр, кіно – все це наповнює вільний час учнів соціально цінним змістом, задовольняє інтереси та потреби дітей, сприяє їх різнобічному розвитку.

Історичний розвиток суспільства щільно пов'язаний з удосконаленням та модернізацією технологій в усіх сферах, зокрема в системі освіти. Впровадження нових форм, методів, прийомів навчання є особливо необхідним. Формування особистості та її ідеалів засобами мистецтва висуває сьогодні високі вимоги до мистецької освітньої галузі Нової української школи. Специфіка та своєрідність мистецтва є в тому, що воно є вираженням особистості через різні його види, в різноманітних жанрах і напрямках мистецької творчості, свого відношення до дійсності.

Висновки. Тривалий час в системі загальної середньої освіти різні види мистецтва вивчались автономно. Проте досвід довів, що саме інтегроване викладання мистецької освітньої галузі дає якісний результат, створюючи цілісний світ, який є основою дитячого світосприйняття. Через кордони вивчення окремих предметів ця цілісність руйнується, бо знання, які отримують діти, мало пов'язані між собою. Подолання цих перешкод і є метою Новою української школи, зокрема інтегрованого курсу «Мистецтво». Саме засобам мистецтва завжди надавалось провідне значення, оскільки вони, синтезуючи в собі істину, красу, добро, в руках учителя є найкращим знаряддям для формування людини-мислителя, людини-цінителя, людини-творця. Наукові та педагогічні пошуки нових шляхів розвитку мистецької освітньої галузі та удосконалення процесу навчання учнів Нової української школи різним видам мистецтва актуалізують подальші розвідки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <http://surl.li/ualca> (дата звернення: 03.05.2024).
2. Комаровська О. А. Художній образ як вектор створення художньо-освітнього простору мистецького навчального закладу. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2011. Вип. 9. С. 210–215.

3. Моніторингові дослідження Державної служби якості освіти України. URL: <http://surl.li/uhxja> (дата звернення: 03.05.20240).

Биленко Аліна,
вчителька історії
Комунальної установи
Сумська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №27
м. Суми, Сумської області.
alina.ustymenko08@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** Стаття присвячена проблемам використання технологій штучного інтелекту на уроках історії в умовах Нової української школи. Запропоновано вправи, які доречно використовувати вчителю під час проведення навчальних занять.*

***Ключові слова:** технології штучного інтелекту, інформаційно-комунікаційні технології, мотивація.*

Протягом останніх двох років у більшості регіонів України навчання здійснювалося в змішаній формі або ж дистанційно, зокрема під час численних блекаутів, що значно ускладнювало процес здобуття освіти. Суттєвою є проблема психологічного стану дітей та вчителів, на який впливають негативно постійні обстріли, ракетні атаки, вибухи. Досить часто діти стають тривожними та стурбованими. Унаслідок цього в них знижується мотивація до навчання. Школярі стають апатичними та байдужими до навчання, досить часто неуважними та розгубленими.

Водночас організація змішаного та дистанційно навчання потребує розуміння і використання інших закономірностей засвоєння знань, умінь та компетентностей, тобто іншої цифрової дидактики. Цифрова дидактика – це пошук нових способів навчання, застосування інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення ефективності та доступності освіти. Вона відкриває нові можливості для учнів та вчителів і дозволяє адаптуватися до сучасного світу, де цифрові компетентності стають дедалі важливішими. Однією з таких технологій є засоби штучного інтелекту (ШІ), використання яких останніми роками набуло особливого поширення.

Дослідженням проблеми використання технологій штучного інтелекту в освітньому процесі займається Мала академія наук

України (МАН) за підтримки дослідницької компанії Factum Group, яка протягом вересня-жовтня 2023 року здійснила всеукраїнське дослідження використання ШІ у шкільній освіті з метою проаналізувати, наскільки активно в українській шкільній освіті використовують штучний інтелект та його можливості. Особливу увагу було приділено таким запитанням:

– Про які сервіси ШІ вчителі знають та які з них використовували?

– Як вчителі використовували ШІ?

– Чи готові вчителі рекомендувати ШІ своїм колегам та учням?

Окремо було досліджено питання погляду учнів на ШІ:

– Про які сервіси ШІ учні знають та які з них використовували?

– Як саме учні використовували ШІ, чи задоволені та які ідеї щодо застосування ШІ мають?

– Погляд учнів на застосування ШІ вчителями [5].

Певень К. у статті «Вплив штучного інтелекту на зміну традиційних моделей навчання та викладання: аналіз технологій для забезпечення ефективності індивідуальної освіти» зазначає, що цифрова трансформація у сфері навчання та освіти пов'язана з широкою інтеграцією діджиталізації в усі сфери сучасного життя. Серед нових механізмів, що з'являються в результаті цього процесу, є технології штучного інтелекту, які можуть виконувати різні функції в освітньому процесі. Автором було проаналізовано різні технології, які використовують штучний інтелект, зокрема, такі як платформа IBM Watson Education, SMART Learning Suite, Cognii, ChatGPT, DreamBox Learning, Midjourney та інші нейромережі й освітні платформи. Розглянуто технології штучного інтелекту, які використовуються в освітньому процесі [3].

Гайович Є., Назаров В., Розлуцька Г. розглядають штучний інтелект як інноваційний дидактичний засіб. У статті висвітлено роль штучного інтелекту (ШІ) в освітньому процесі та його потенціал як інноваційного дидактичного інструментарію. Окреслено використання штучного інтелекту в контексті особистісно орієнтованого навчання та технологій освітньої діяльності [4].

Малихін О. розглядає штучний інтелект як засіб цифровізації освіти. Автор звертає увагу як на дидактичний потенціал використання сучасних засобів на базі ШІ в освіті, так і на недоліки [2].

Свій власний досвід використання сайтів ШІ презентувала на вебінарі від освітнього проєкту «На Урок» Понежа Н., учителька історії Першотравенського ліцею №2 Першотравенської міської ради, учитель-методист та учитель історії Харківської спеціалізованої школи II-III ступенів №3, співавтор модельних програм інтегрованих курсів: «Україна і світ: вступ до історії України та громадянської освіти», підручників з історії України та всесвітньої історії Кронгауз В.

Мета статті – дослідження можливостей використання технологій ШІ на уроках предметів громадянської та історичної освітньої галузі.

Використання інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, допомагає зробити навчання цікавішим та ефективнішим. Школярі звикли до постійних стимулів від гаджетів та інтернету, тому на звичайних заняттях їм доволі часто складно зосередитися. Наочність є важливою умовою ефективного уроку. Психологічною засадою ефективності наочності є збудження нею роботи різних видів пам'яті. При вдалому застосуванні візуальних засобів навчання відбувається запам'ятовування не тільки логічне, а й емоційне, образне. Усе це – може сприяти покращенню засвоєння знань учнями. Оскільки з історії первісності, стародавнього світу та середньовіччя практично не збереглося візуальних історичних джерел, то вчитель за допомогою технологій ШІ може генерувати зображення, які відповідали б тій чи іншій темі.

Одним із інструментів ШІ, який зданий генерувати зображення є *Microsoft Copilot (Дизайнер Microsoft)*. Він розроблений корпорацією Microsoft спільно з OpenAI для операційної систем Windows 10 та 11, сервісу Microsoft 365 та веббраузера Microsoft Edge.

За допомогою даного сервісу, вчитель може згенерувати будь-яке зображення, яке буде стосуватися теми навчального заняття. Необхідно просто написати опис потрібного зображення та спостерігати, як текст перетворюється на зображення за лічені секунди. *Microsoft Copilot* дає можливість створювати яскраві зображення з високою роздільною здатністю і приголомшливими деталями.

Під час вивчення теми «Життя людей у первісні часи» (6 клас), було створено зображення, які ілюструють побут первісних людей (рис. 1, рис. 1а).

Рис. 1 «Життя людей у первісні часи»

Рис. 1а. «Життя людей у первісні часи»

Привертає увагу те, що ШІ відобразив самостійно наскельні малюнки первісних людей, їх одяг та знаряддя праці у вигляді гарпуна. Також школярі можуть звернути увагу на те, що первісні люди оселялися в печерах. Учням можна запропонувати скласти запитання чи розповідь за ілюстрацією. Або ж згенерувати зображення з неточностями та запропонувати їм віднайти їх (наприклад, поєднати зображення первісних людей та засобів для письма, які з'явилися набагато пізніше).

Під час вивчення теми «Велика грецька колонізація» (6 клас) учні можуть розглянути зображення та обговорити причини та напрямки колонізації. Визначити, торгівлю якими товарами здійснювали давні греки (рис. 2).

Рис. 2. «Велика грецька колонізація»

Ideogram – новий безкоштовний сервіс для генерації зображень за допомогою ШІ. Можна генерувати наочні матеріали з будь-якої теми, робити різні творчі проєкти з учнями, експериментувати зі стилями та

жанрами. Учителі можуть використовувати Ideogram для створення навчальних постерів, які візуально представляють ключові концепції або схеми. Ideogram може не лише генерувати реалістичні зображення на основі коротких текстових запитів, а й може обробляти текст на цих зображеннях. Отже, можна створювати історичні меми.

Функції та значення мемів:

- репрезентативна: відтворення побаченого, прочитаного чи почутого з відповідним акцентом на певній інформації;
- комунікативна: реакція на ситуацію, яка породжує дискусію, а також створення особливого мовного простору, зрозумілого певній групі;
- креативна: відтворення подій дійсності у творчому форматі з використанням сучасних онлайн-інструментів [1, с. 15].

Використовуючи вдалі історичні меми, учитель може не лише розважити учнів, а й посилити якість запам'ятовування навчального матеріалу. Іншим позитивним моментом їх використання є можливість перевірки знань: учитель може після вивчення теми вивести на екран відповідний мем і попросити учнів його пояснити, визначити правдивість, зіставити зображення з реальністю, з'ясувати, яких історичних подій стосується мем і чому він створений саме так.

Важливо не зловживати мемами під час уроків історії, щоб вивчення важливих історичних подій не перетворилося на розваги.

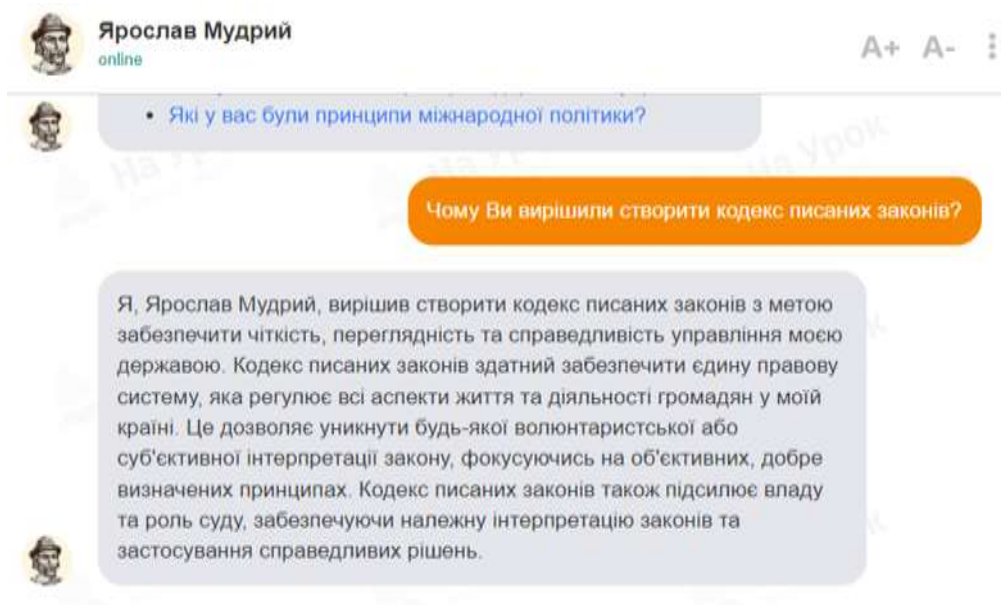
Генератори зображень також допомагають розвивати креативність учнів та пов'язати вивчення минуло із сучасністю. Доречно запропонувати учням створити сучасні будинки у вигляді пірамід або зикурату, візуалізувати ціле село чи місто в різні епохи. Також можна створити портрети історичних особистостей та порівняти їх із реальними. Можливостей багато, але варто пробувати та експериментувати.

ChatGPT – чат-бот з породжувальним штучним інтелектом, розроблений компанією OpenAI і представлений широкому загалу 30 листопада 2022 року. З його допомогою можна створити будь-який текстовий контент, необхідно лише правильно та чітко сформулювати запит. На уроці можна запропонувати учням поставити ChatGPT запитання, пов'язане із темою уроку, а потім – проаналізувати його відповідь та знайти помилкові твердження, перекручені факти, вигадані події тощо. Це може позитивно впливати на формування критичного мислення школярів. Так само можна використовувати

розмовний чат-бот з породжувальним штучним інтелектом *Gemini*, розроблений Google.

Значні можливості у використанні ШІ пропонує освітній проєкт «На Урок». Персональний помічник сучасного вчителя, розроблений спеціально для освітян України. Це набір інноваційних інструментів на основі штучного інтелекту, який оптимізує щоденну роботу вчителя. З його допомогою можна створювати унікальні завдання, тести, презентаційні матеріали, таблиці, зображення і навіть ШІ сформує добірку матеріалів корисних для роботи в класах НУШ відповідно до запиту вчителя.

Освітній проєкт «На Урок» використовує технологію штучного інтелекту, щоб створити симуляцію спілкування з історичними постатями, яка буде максимально схожа на реальний діалог. Кожна розмова абсолютно унікальна. Та зауважимо, що факти, які пропонує штучний інтелект, необхідно перевіряти, оскільки вони можуть містити неточності. Зокрема, учні 6-х класів мають можливість «поспілкуватися» із основоположником еволюційної теорії походження людства Чарльзом Дарвіном, а учні 7-х класів – із відомим князем Русі-України, автором першого писемного кодексу законів «Руська Правда Ярославом Мудрим (рис. 3).

Рис. 3. Спілкування з Ярославом Мудрим

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, використання технологій штучного інтелекту на уроках історії може мати значний позитивний вплив на формування предметних та ключових компетентностей учнів, пропонуючи низку переваг як для

учнів, так і для вчителів. З кожним днем можливості використання технологій ШІ зростають, тому дана тема не буде втрачати своєї актуальності і надалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуцало Л., Горпинич О. Карикатури і меми на уроках історії під час вивчення першої світової війни 1914-1918 рр. *Матеріали Третього всеукраїнського науково-методичного семінару «Методика використання історичних джерел в процесі підготовки і написання наукових робіт здобувачами вищої освіти»* : Збірник наукових праць. Вип. 2. С. 15-19.
2. Малихін О. Штучний інтелект як засіб цифровізації освіти. URL : https://lib.iitta.gov.ua/739976/1/PSP_tezy_2023-1-235-238.pdf
3. Певень К. Вплив штучного інтелекту на зміну традиційних моделей навчання та викладання: аналіз технологій для забезпечення ефективності індивідуальної освіти URL: <http://surl.li/ufrhg>
4. Розлуцька Є. Штучний інтелект як інноваційний дидактичний засіб. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/63/part_2/41.pdf
5. Як штучний інтелект змінює шкільну освіту: результати дослідження Малої академії наук і Projector Institute. URL: <http://surl.li/ufrgo>

Білясник Михайло,

учитель української мови та літератури вищої категорії
Шосткинської гімназії, Шосткинської міської ради,
Сумської області.
m.bilasnik@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 6 КЛАСІ НУШ

Анотація У статті обґрунтовується значимість роботи учителя з обдарованими учнями, висвітлюється конкретний досвід роботи учителя на уроках української мови в класі.

Ключові слова: обдарованість, здібність, учитель, здобувач освіти.

Сьогодні, у час розбудови нової української школи, робота з обдарованими дітьми набирає неабиякої значимості, бо, як уже відомо, прогрес суспільства рухають таланти. Для українського суспільства ця тема на сьогодні є актуальною. Здібності та задатки розвиваються та реалізуються за умови сприятливого середовища в навчальному закладі. Обдарована дитина виокремлюється в колективі здібностями в тому чи іншому виді діяльності. Як відомо, здібності – це можливість дитини до виконання діяльності з яскравими проявами. Якщо у дитини великі можливості до діяльності, то така дитина має великі здібності. Проблема дитячої обдарованості в усі часи викликала неабиякий інтерес в суспільстві. Зацікавленість педагогів, батьків,

урядових органів зрозуміла – ідеться не лише про долі окремих особистостей, а й про майбутнє держави, світу. Відповідь зрозуміла: талановиті, обдаровані, здатні до творчості люди стають винахідниками нових технологій і теорій, пропонують нові шляхи розвитку суспільства, знаходять напрямки виходу з кризових ситуацій, рухають людство вперед. У цьому вбачаємо актуальність теми.

Автор, працюючи над статтею, розв'язував такі завдання: а) як тлумачиться поняття «обдарованість» у спеціальній літературі; б) які орієнтири роботи з обдарованими здобувачами освіти пропонують науковці педагогам; в) які завдання для роботи з обдарованими дітьми пропонує підручник з української мови для 6 класу (автори Семенов О., Дятленко Т., Білясник М., Волницька В.).

Термін «обдарований» був уперше вжитий Треєм А. у 1839 році у розумінні слова «геній». Як вважає Глотова Г., Гільбух Ю., обдарованість характеризується наявністю більш досконалих способів діяльності. Ці способи мають досить узагальнений характер, тому їх можна застосовувати до найрізноманітніших сфер життя. Оскільки обдаровані діти володіють більш ефективними способами діяльності, то саме вони можуть мати більш високі досягнення, ніж учні із середніми здібностями [1].

Американські учені Хаан і Каф так характеризують дитину із літературними здібностями: може вільно побудувати розповідь, починаючи від зав'язки сюжету й закінчуючи розв'язанням конфлікту; коли розповідає про що-небудь знайомим, придумує нові й незвичайні епізоди; під час розповіді виділяє головне, найхарактерніше; розповідаючи, уміє дотримуватись одного сюжету, не втрачає головної думки; любить писати оповідання й вірші; своїх героїв зображує майстерно, уміло передає їхні почуття, настрої, характери; вибирає для своїх оповідань ті слова, які яскраво передають емоції [2].

Привертають увагу такі статті вітчизняних дослідників з порушеного питання: Журавльова Т. «Обдаровані діти: індивідуально-психологічні особливості та проблеми навчання», Рибальченко В., Юрін О., Перелюбська А. «Організація роботи з обдарованими і здібними учнями: проблеми і шляхи розв'язання», Сидоренко І. «Виявлення обдарованих дітей: психолого-педагогічні підходи», Сидоренко І., Панченко С. «Здібності, обдарованість, талант, геніальність: психологія взаємозв'язку та відмінностей», Кравцова О.

«Форми та методи роботи з обдарованими дітьми на уроках та позаурочний час» та інші.

Про важливість роботи з обдарованими дітьми говорить той факт, що в Європі ця проблема серйозно розглядається з початку минулого століття, а в 1975 році створено Всесвітню раду з питань обдарованих дітей. На теренах Сумщини у 2018 році у видавничому центрі «Перлина» вийшла у світ інформаційно-іміджева збірка «Майбутнє Сумщина – талановиті діти», яка в гарному оздобленні знайомить читача із досягненнями та перемогами обдарованих дітей рідного краю.

Яким повинен бути вчитель у роботі з обдарованими дітьми? Талановитим, здатним до експериментальної й творчої діяльності, професійно грамотним, інтелігентним, моральним і ерудованим. Він повинен володіти сучасними педагогічними технологіями, бути цілеспрямованим, наполегливим, емоційно стабільним. Ще одна якість повинна притаманна учителю, який працює з обдарованими дітьми – це бути умілим організатором навчально-виховного процесу, психологом.

Які форми й методи використовуємо у своїй роботі з обдарованими дітьми? Щоб розвинути інтелектуальну обдарованість учня на уроці, використовуємо дослідницькі методи роботи для створення умов постійного входження у ситуації, у яких вони висловлюють свої аргументи, учаться користуватися здобутими знаннями, ставлять запитання вчителю, учням, з'ясовують незрозуміле, рецензують відповіді однокласників, дають поради, застосовують зіставлення та аналогії, дають об'єктивні оцінки, опрацьовують додаткову літературу.

Підручник з української мови для 6 класу – надійний помічник учителя в організації роботи з обдарованими здобувачами освіти. За QR-кодами – додаткові цікаві завдання, які значно розширюють обрії філологічної освіти, допомагають дізнатися більше цікавого про історію, закони української мови. Яскравим прикладом може бути §17 «Повторення вивченого з теми «Словотвір. Орфографія». Епіграфом до уроку є слова Олександра Кучерука «Сучасний український живопис бере початок від портретів Тараса Шевченка, його картин з історії України, життя народу». Як бачимо, в оцих словах окреслена соціокультурна тема. Виконуючи вправу 1, учні читають епіграф, вислови про мистецтво видатних українських художників, висловлюють власні думки щодо до мистецтва, зокрема, до живопису, учитель, як і класний колектив уважно сприймають розповіді,

запитують, доповнюють, виконують завдання, що стосуються мовної теми на основі соціокультурної. Продовженням є вправа 8: Переглянь репродукції картин відомих українських художників за покликанням чи QR-кодом. Уяви себе екскурсоводом. Опиши одну з них. Письмово виклади свої враження – завдання творчого характеру. Учні з особливим інтересом випробовують себе в ролі екскурсовода, а разом з тим розвивають творчі здібності. Вправа 10, с.65 [4] пропонує учням переглянути інформацію за QR-кодом, скласти стислу розповідь про одного з митців (на вибір) на тему «Мій улюблений ілюстратор/ілюстраторка дитячих книжок. Рубрика «Ти зможеш» пропонує виконати завдання на вибір. Третє – творчого характеру. Автори подбали про обдарованих здобувачів освіти. Для прикладу: а) Склади свою легенду про одну із квіток (вправа 11, с. 112) [4]; б) Склади текст на тему «Наші доблесні ЗСУ». Використай складноскорочені слова з військової тематики (вправа 10, с.76) [4]; в) Напиши оголошення в художньому стилі про уявний футбольний матч, який має відбутися між командами планет Земля та Марс. Підкресли використані в тексті іменники та визнач їхні відмінки (вправа 16, с. 146) [4]; г) Створи колаж «Наша родина» Упиши прізвища, імена, імена по батькові своїх рідних. Склади захоплюючу розповідь про свою родину для гостей із зарубіжжя (вправа 7, с.164) [4]; г) Уяви, що на урок образотворчого мистецтва вчитель/вчителька запропонував / запропонувала підготувати повідомлення «Кольори й відтінки зимової пори». Склади й запиши його, використовуючи прикметники на позначення «зимових» кольорів і відтінків (вправа 9, с.227) [4]. Рубрика «Працюймо в парі» передбачає складання оригінальних діалогів: а) За світлинами складіть діалог, визначте рід іменників у складеному діалозі (вправа 7, с.115) [4]; б) Прочитайте інформацію, виписіть власні назви, виберіть із дужок потрібну літеру. Поясніть правопис. Складіть діалог на тему «Чим приваблює Львів іноземних туристів?» (вправа 13, с.123) [4]; в) Склади дитячий віршик із запропонованими збірними іменниками. Пам'ятай, що їх уживають лише в однині. Довідка: дубняк, хаща, хмиз, бадилля, дівоцтво, парубоцтво, юнацтво, лозняк (вправа 10, с.128) [4]; г) Опрацюйте графічну інформацію. Мабуть, тобі все це вже відомо, але все-таки перегляньте правила роботи за комп'ютером. Складіть діалог «Як безпечно працювати за комп'ютером» увівши в репліки іменники в кличному відмінку (вправа 13, с.144) [4].

Учні дуже люблять писати про своє рідне місто, про те, що оточує на кожному кроці. Цей інтерес підтримуємо, спонукаючи їх уважно придивлятися, знаходити цікаве у повсякденному житті. Під час підготовки спрямовуємо учнів на полемічний виклад, на добір яскравих, переконливих прикладів з життя рідного міста для обґрунтування своєї точки зору. З метою розвитку здібностей учнів розроблено власну систему творчих тем на краєзнавчій основі:

1. Моя гімназія (есе).
2. Над Шосткою пролітають журавлі (етюд).
3. Моя (мама, тато, дідусь, бабуся) (есе).
4. Моя перша вчителька (есе).
5. Мій славний земляк (есе).
6. Спасибі, воїне, за оборону рідного краю (вір).
7. За що я люблю рідне місто? (роздум).
8. Улюблений куточок рідного міста (допис у соцмережі).
9. Допис у соцмережі інформаційного характеру про добрі справи гімназистів).
10. Земляк – герой (розповідь).
11. Лист воїну.
12. Весна крокує містом

Позитивні результати дає діяльність мовно-літературного об'єднання творчо обдарованих гімназистів, мета якого: сприяти самореалізації творчих здібностей, прищеплювати любов до рідної мови, культури, розкривати чарівний світ художнього слова, формувати в гімназистів національну свідомість, загальнолюдські цінності, естетичні смаки, співробітничати з місцевими медіа. Членом мовно-літературного об'єднання творчих особистостей гімназії стає обдарований учень, який закоханий у художнє слово, має намір розвивати власні творчі здібності, не байдужий до загальнонаціональних проблем, спроможний популяризувати рідне слово. Засідання проводяться раз на місяць. Керівник об'єднання – учитель української мови та літератури. Голова об'єднання обирається з числа учнів відкритим голосуванням і бере участь у складанні плану роботи на навчальний рік.

Як показала практика, така система роботи дає позитивні результати., а саме: переможні виступи обдарованих здобувачів освіти на олімпіадах, інтерактивних конкурсах тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виговський О. Навіщо виявляти обдарованість. *Директор школи*. 2002. № 4. С. 56 – 60.
2. Кравцова О. Форми та методи роботи з обдарованими дітьми на уроках та в позаурочний час. *Обдарована дитина*. 2010. №8. С. 2 – 5.
3. Майбутнє Сумщини – талановиті діти. ТОВ «Вид-чий центр «Перлина». 2018. 239 с.
4. Семенов О., Калинич О., Дятленко Т., Білясник М., Волницька В. Українська мова: підручник для 6 класу. Астон. 2023. 304с.

Глазова Наталія,
учитель хімії першої категорії Підліснівського ліцею
Степанівської селищної ради Сумської області
glazova811@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

***Анотація.** У статті висвітлюються особливості використання технологій інтегрованого навчання під час викладання предметів природничої освітньої галузі. Виокремлюються переваги інтегрованого навчання в освітньому процесі.*

***Ключові слова:** інтегроване навчання, концепція, інтеграція, підхід, STEM-освіта.*

На сьогодні становлення Нової української школи вимагає визначення сучасних підходів, які ґрунтуються на формуванні в учнів ключових компетентностей разом із предметними. Як свідчить світовий досвід, сформованими компетентностями школярів вважають інтегрований результат освіти, який отримує здобувач. Досить часто виникають ситуації, коли учні, які отримали певний рівень теоретичних знань, не можуть їх використати в повсякденному житті. Тобто, володіючи певною інформацією, школярі не здатні її практично застосувати. І тут виникає питання: «Для чого й кому потрібні знання, які не можна використати на практиці в повсякденному житті? І чи ці знання можна в подальшому накопичувати, щоб розуміти різні події, що відбуваються в природі, світі загалом?».

Саме для цього, в сучасній школі все більше акцентується увага на вивчення предметів природничого циклу в аспекті їхньої інтеграції та гармонійного доповнення.

Проблеми інтеграції природничих наук в Україні досліджували Гуз К., Засекіна Т., Ільченко В., Коваленко В., Рибалко Л., Степанюк А. та ін. Вони вважають, що інтегрований підхід має стати

визначальним під час вивчення природничих наук у закладах загальної середньої освіти. Погоджуємося з Л. Рибалко в тому, що інтегративний підхід реалізується тоді, коли «цілісність знань формується завдяки інтеграції на основі спільних природничих понять, застосуванню форм і методів навчання, контролю і корекції навчальних досягнень учнів, що спрямовують освітній процес на об'єднання знань» [7].

Мета статті – розкриття сутності інтегративного підходу та особливостей його реалізації у природничій освітній галузі НУШ.

Інтеграційні процеси на різних рівнях й у різних сферах суспільного життя – ознака часу, але найбільш актуальними та необхідними вони є в соціальному інституті освіти. Інтеграція (від лат. Integratio – відновлення, спогад, Integer – цілий) – об'єднання в ціле будь-яких частин, елементів Таку тенденцію передбачав ще В. Вернадський, який зазначав, що зростання наукового знання ХХ ст. швидко стирає межі між окремими науками. Знання дедалі більше спеціалізуються не за науками, а за проблемами. Це дає змогу надзвичайно глибоко вивчати явище та охоплювати його з усіх точок зору [5].

Провідною ідеєю Концепції «Нова українська школа» є розвиток ключових компетентностей учнів. Орієнтуючись на європейський досвід освітніх реформ, українська освіта сьогодні повинна мати не академічний, а прикладний характер: усі знання, отримані в школі, дитина має використовувати в повсякденному житті [4]. Саме такою ідеєю пронизане інтегроване навчання, яке нині набуло більш широкого розуміння в теорії й більш активного використання в практиці освітньої діяльності порівняно з попередніми роками.

Вважаємо, що в сучасному розумінні інтегроване навчання – це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни. Предметні межі зникають, натомість з'являється тематичне викладання, за якого декілька навчальних предметів об'єднуються навколо однієї теми.

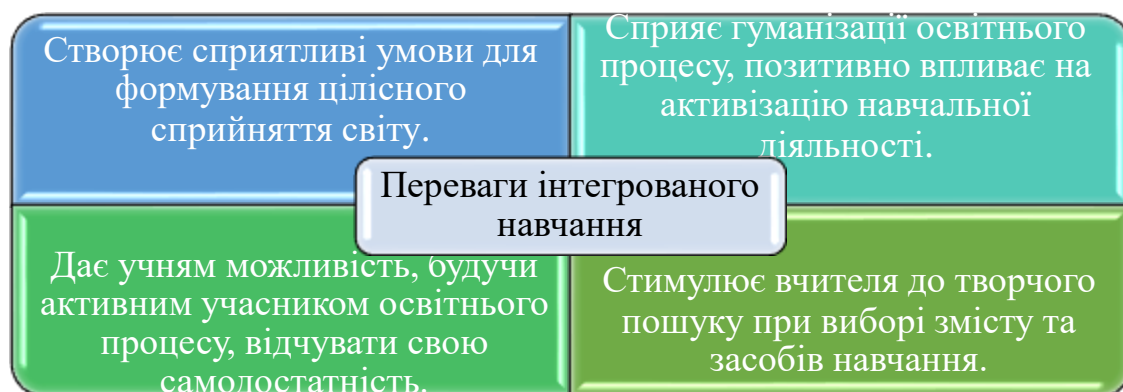
На нашу думку, інтегрований підхід відіграє важливу роль саме під час опанування природничих предметів, формуючи цілісність сприйняття навколишнього світу учнями. Тільки таке вивчення дасть змогу школярам зрозуміти тісний зв'язок між усіма природничими предметами й, зрештою, отримати всебічно розвиненого фахівця з

сучасними поглядами та знаннями. Розгляньмо можливості інтегрованого навчання на уроках природничої освітньої галузі.

У сучасній школі узвичаїлась інтеграція, здійснювана різними шляхами: створення інтегрованих курсів – навчальних предметів, які адаптують для вивчення та інтегрують знання декількох наук або видів мистецтв (природничих – «Природознавство», суспільствознавчих – «Я у Світі», біологічних – «Основи здоров'я»); розроблення нових форм уроків (урок з міжпредметними зв'язками, інтегрований урок, бінарний урок); упровадження навчальних проєктів; організація тематичних днів і тижнів. В останні роки водночас з розвитком теорії та практики використання міжпредметних зв'язків як одного з найдоступніших рівнів інтеграції знань усе більш актуальною стає теорія інтеграції знань з описом педагогічних еквівалентів усіх її видів та рівнів [3].

Сучасний інтегрований урок із природничої освітньої галузі вагомо відрізняється від того, який упроваджувався протягом багатьох років. Поступово ми відходимо від штучного об'єднання двох навчальних дисциплін у межах одного уроку, під час якого один предмет домінує, а інший слугує доповненням. Комплексне всебічне бачення різноманітних явищ і процесів може забезпечити сучасного учня необхідною системою знань, які формують у нього гармонійне розуміння усіх процесів, що відбуваються у природі.

Основні переваги інтегрованого навчання подаємо у схемі

Схема. Переваги інтегрованого навчання

У Державному стандарті базової середньої освіти інтегрований підхід та інтегрована компетентність учня трактуються як можливість і здатність дитини застосовувати знання, вміння, навички та способи діяльності для вирішення найширшого кола проблем, що належать до певних галузей та окремих навчальних предметів [2].

Ось чому сьогодні так гостро стоїть питання в необхідності модернізації шкільного курсу природничої освіти, переорієнтації навчальних програм на комплекс із природничих предметів, математики, інженерії і технологій. Все це можна реалізувати впровадженням популярного напрямку, який називається STEM і охоплює: природничі науки, математику, технології, технічну творчість [1].

Використання провідного принципу STEM-освіти – інтеграції, дозволяє здійснювати модернізацію методологічних засад, змісту, обсягу навчального матеріалу предметів природничо-математичного циклу, технологізацію процесу навчання та сформувати: навички розв'язання складних (комплексних) практичних проблем, критичного мислення, креативних якостей та когнітивної гнучкості, організаційних та комунікаційних здібностей, вміння оцінювати проблеми та приймати рішення, готовності до свідомого вибору та оволодіння майбутньою професією, фінансової грамотності, цілісного наукового світогляду, ціннісних орієнтирів, загальнокультурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетентностей, математичної та природничої грамотності; всебічний розвиток особистості шляхом виявлення її нахилів і здібностей; навички оволодіння засобами пізнавальної, дослідної та практичної діяльності; виховання особистості, яка прагне до здобуття освіти впродовж життя, формування умінь практичного і творчого застосування здобутих знань. Істотна роль в інтегративному підході реалізації STEM-освіти приділяється математиці: послідовному, ґрунтовному, якісному її викладанню [1]. Із впровадженням цього напрямку посилюється природничо-науковий компонент та інноваційні технології.

Посилення ролі STEM-освіти є одним із пріоритетів модернізації освіти, складовою частиною державної політики з підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки та розвитку людського капіталу, одним з основних факторів інноваційної діяльності у сфері освіти, що відповідає запитам економіки та потребам суспільства.

STEM-освіта спрямована на розвиток особистості через формування компетентностей, природничо-наукової картини світу, світоглядних позицій і життєвих цінностей з використанням трансдисциплінарного підходу до навчання, що базується на практичному застосуванні наукових, математичних, технічних та інженерних знань і умінь для розв'язання практичних проблем для подальшого використання їх у професійній діяльності.

Розвиток STEM-освіти забезпечується шляхом співпраці представників закладів освіти та академічних наукових установ, науково-дослідних лабораторій, наукових музеїв, природничих центрів, підприємств, громадських та інших організацій, у тому числі із залученням їх до створення освітнього середовища закладів освіти [1].

Для ефективного розвитку напрямів STEM-освіти першочерговим завданням є: розробка науково-методичного забезпечення та впровадження сучасних засобів навчання; підготовка та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників; розширення мережі регіональних STEM-центрів/лабораторій; проведення науково-прикладних досліджень; аналіз процесу розбудови та динаміки розвитку STEM-освіти, виявлення проблем та прогнозування подальших тенденцій впровадження напрямів STEM-освіти.

Під час виконання учнями навчальних STEM-проектів із природознавчої галузі їхні вміння доповнюються і поглиблюються. Так, їхніми головними навчальними завданнями є розвивати вміння збирати і фіксувати дані, представляти їх наочно, робити висновки (математична, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя), формувати базові навички співробітництва (соціальна компетентність), вести тривале спостереження, фіксувати дані в журналі спостережень, висловлювати гіпотези, планувати і проводити дослідження, пояснювати отримані результати (компетентності у природничих науках і технологіях) [6].

Окрім цього, на нашу думку, інтегрувати у природничу освітню галузь можливо предмети будь-якого напрямку, адже кожен із них дозволить учням більш глибоко зрозуміти тему:

- використання знань учнів з математики сприяє формуванню більш конкретних уявлень про величину, розміри об'єктів;
- знання з фізики показують сутність фізико-географічних явищ;
- використання знань з біології допомагає розкрити взаємозв'язки між компонентами природи;
- хімія допоможе розкрити взаємозв'язки між будовою земної кори і будовою окремих речовин;
- українська мова та література за допомогою вивчених правил дає можливість правильно записувати географічні назви, формулювати логічне і зв'язне мовлення, вміння складати плани і питання.

Зауважимо, інтегровані уроки є ефективними за умови досконалого володіння педагогом методикою їх проведення та

майстерного застосування цих уроків у поєднанні з традиційними формами роботи, що вносить своєрідну новизну в освітній процес [3].

Проте, повною мірою реалізувати інтеграцію природничих предметів лише на уроках немає можливостей. Тому надзвичайно важливим є проведення в закладах загальної середньої освіти позакласних занять інтегрованого змісту. Зміст позакласної роботи не обмежений навчальною програмою, тому тут є всі можливості для застосування найрізноманітніших інтеграційних технологій.

Таким чином, інтегративний підхід стає значним досягненням дидактики природничих наук, адже за умови його ефективного впровадження досягається мета якісної освіти. Саме інтеграція як об'єднання в єдине ціле компонентів та об'єктів навчання є необхідною умовою, яка забезпечує створення в учнів цілісного уявлення про об'єкт, що вивчається, і формування в них міжпредметної компетентності [8].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для сучасного вчителя методично правильно побудовані і проведені інтегровані уроки та позакласні заходи сприяють підвищенню рівня його професійної майстерності, оскільки передбачають опанування ним сучасних методів і технологій навчання. Доцільність інтегрованого навчання ґрунтується на тому, що воно є одним із етапів становлення Нової української школи, оскільки на цьому етапі відбувається оновлення змісту освіти, збільшення обсягу необхідної інформації та зменшення часу на її засвоєння. Реформування освіти неможливе без розвитку в учнів цілісного мислення, що призводить до збільшення обсягу інформації, яку мають опанувати школярі упродовж навчання у закладах загальної середньої освіти. Інтегрований підхід стає визначальним у викладанні природничих предметів у закладах загальної середньої освіти. Інтеграція знань з різних природничих наук забезпечує формування в учнів цілісної наукової картини світу, що є однією з вимог до сучасного випускника, повноцінного члена нашого суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. STEM-освіта. Інститут модернізації змісту освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <http://surl.li/ufroc>
3. Засекіна Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. 400 с.
4. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://surl.li/ufron>

5. Ларіонова Н.Б., Стрельцова Н.М. Інтегративний підхід: актуальність, сутність, особливості впровадження в умовах початкової школи: навчально-методичний посібник. Харків: Друкарня Мадрид, 2018. 76 с.
6. Реалізація інтегративного підходу в шкільній природничій освіті. URL: <http://surl.li/ufrov>
7. Реалізація інтегративного підходу у вивченні природничих предметів у старшій школі. URL: <http://surl.li/ufrrpf>
8. Технології інтегрованого навчання природничих предметів у закладах загальної середньої освіти. URL: <https://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2020/3/4.pdf>

Денисенко Вікторія,
вихователь вищої категорії
Сумського дошкільного навчального закладу
(центр розвитку дитини) № 36 «Червоненка квіточка»
Сумської міської ради Сумської області
vd502197@gmail.com

ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

***Анотація.** У статті проаналізовано особливості розвитку дитини дошкільного віку, формування в них умінь і навичок необхідних для навчання в школі. Представлено підходи в роботі вихователя дошкільного закладу щодо підготовки дітей до Нової української школи.*

***Ключові слова:** діти дошкільного віку, підготовка до навчання, Нова українська школа, дитячий садок, наступність, вихователь.*

Підготовка дітей до школи – проблема, яка турбувала завжди, як батьків, так і педагогів дошкільної освіти. З реформуванням системи освіти в Україні ця тема стала невичерпна для дискусій та нових ідей. Кожен заклад дошкільної освіти, вихователь та методист намагаються вибудувати та впровадити в освітній процес найефективнішу систему організації та проведення занять з дошкільниками, максимально налаштувати і підготувати до наступного етапу в їх житті, дати дітям всі необхідні знання для впевненого переходу до навчання в Новій українській школі.

Перехід з дитячого садка до школи є важливим періодом в житті кожної дитини. Він пов'язаний не лише зі зміною середовища, а й з важливими життєвими процесами особистості, такими як самоусвідомлення, самоствердження, відкриття у собі нових можливостей тощо. Одним дітям це дає піднесення настрою, позитивні емоції, відчуття радості пізнавати нове, для інших – це стрес, важка адаптація до чогось нового, ностальгія за звичним

життям у дитячому садку. Саме тому, ця проблема є надважливою і сьогодні, як ніколи, актуальною в системі дошкільної педагогіки.

Підготовку дітей до школи як педагогічну проблему розглядали науковці Бондаренко Т., Назаренко Г., Пантук Т., Уфимцева С., Федорович Л., Черепаня Н. та ін. Особливості адаптація дітей до освітньо-виховного процесу, як психологічну проблему, вивчали Борисова Л., Брикунець Л., Калмикова О., Кисла О., Кулажко М., Погребняк Т. та ін.

Мета статті – проаналізувати особливості підготовки дітей дошкільного віку до навчання в Новій українській школі.

Коли мова заходить про готовність дитини до школи, увагу звертають саме на інтелектуальну складову розвитку дошкільника, а саме: пам'ять, увагу, сприйняття, мислення, мовлення, уяву, здібності до предметних знань тощо. Але головною умовою зазначених складових є саме фізіологічна якість, тобто зрілість префронтальної кори головного мозку. Іншими складовими є емоційна готовність та соціалізація дитини.

Емоційна готовність дитини до навчання в школі – це її здатність витримати невдачі, розчарування, вміння регулювати свою поведінку тощо. Соціальна готовність – це здатність бути частиною групи, розуміти значення правил і вміти їх дотримуватись. Також, виокремлюють моторну готовність, фізичну та імунну. Будь-яку інформацію дитину краще сприймає у вигляді гри, інакше інформація дитину, зокрема до 7-років взагалі лише виснажує [3]. Маємо думку вважати, що саме з цих міркувань, важливе місце в початковій освіті Нової української школи займає саме ігрова діяльність.

У процесі гри мозок дитини готується до навчання, тобто відбувається:

- максимальне залучення;
- саморегуляція уваги та емоцій;
- оптимізація пам'яті;
- активізується пізнання;
- спрощується пошук рішень;
- можливість помилятись та пробувати знов;
- усунення протистояння;
- підвищується відчуття радості.

Важливою умовою успішного навчання та виховання є впевненість дитини у дорослому, який про неї дбає. Тому однією з

наших цілей є збереження прихильності дошкільників. Адже, надійна прихильність у ранньому віці сприяє пластичності процесів у мозку, що пізніше допомагає впоратися з негараздами в житті. Позитивна взаємодія між вихователем та дитиною допомагає створити нейронні зв'язки для розвитку здорового соціально-емоційного контролю і захисту від усіляких перешкод для навчання.

Також у підготовці дошкільників до школи ми значну увагу приділяємо формуванню в них психологічної готовності, головною ознакою якої є позитивне ставлення дитини до навчання, школи, бажання пізнавати щось нове. Педагогічні спостереження показують, що основним мотивом вступу дітей до школи і є бажання вчитися. Цей інтерес формується у дітей в процесі засвоєння знань. Чим яскравіше і багатше розкриваються перед ними явища природи і суспільства, тим більш вдало проходять заняття, тим більше збуджується інтерес до знань. Бажання вчитися зміцнюється в міру того, як дитина оволодіває здатністю ставити навчальну мету і мотивувати її [2].

У дошкільному віці діти здатні постійно засвоювати знання і вміння, якість яких залежить від обраних вихователем програм і методик. Хоча цей процес в усіх дітей все одно відбувається по-різному. Ми постійно пробуємо, експериментуємо нові підходи, форми занять, орієнтуючись на Базовий компонент дошкільної освіти. Розумовий розвиток починається з пізнавальної діяльності. Пізнавальна діяльність людини включає два процеси: сприймання і мислення.

Кожного дня в групі ми проводимо різні заняття: по ознайомленню з природою та навколишнім світом, з розвитку мови, математики, фізичного виховання, музичні заняття, малювання, аплікація, ліплення, навчання грамоти, підготовка руки до письма тощо. Кожного дня діти набувають певних знань по тих чи інших розділах програми, чомусь навчаються, дізнаються про щось нове.

Нажаль, не всі батьки цікавляться життям дітей у дитячому садку. А це є дуже потрібним. Тоді й дитина відчуває важливість процесу навчання, свою відповідальність, це стимулює малюка бути більш уважним, прагнути до успіхів та досягати мети. Адже закріплювати знання дитини набуті в дошкільному закладі необхідно і вдома. Це робити можна в будь-який час і в будь-яких умовах. Дитині важлива увага і зацікавленість батьків у її успіхах.

Нова українська школа орієнтована на вміння дитини висловлювати власну думку, формування в неї ключових

компетентностей та наскрізних вмінь. Тож постійний контакт дорослого з дитиною має суттєве значення. У роботі з батьками ми постійно наголошуємо на цьому, і даємо деякі поради, наприклад: дорогою з дитячого садка додому запитайте малюка чим він займався сьогодні в садочку, який вірш вчили, попросіть переказати про що читали, що малювали, яку пісню співали тощо. Можна також пограти, запропонувавши дитині придумати слова на певний звук, продовжити речення, скласти слово з складів тощо. Все це розвиває в дитини увагу, мислення, спостережливість. Таким чином батьки також залучаються у процес підготовки дошкільника до навчання в Новій українській школі.

Розвиваючи мислення дитини дошкільного віку слід насичувати її складними завданнями, але доступними. Такі завдання найкраще розвивають і збуджують думку. Одночасно з розвитком мислення розвивається і мова дитини. До вступу в школу дитина має навчитися чисто і правильно вимовляти всі звуки в словах, зв'язно говорити, вміти висловлювати свою думку [4].

Дошкільний вік найбільш сприятливий для розвитку пам'яті. Виготський Л. стверджував, що саме в цьому віці пам'ять стає домінуючою функцією і проходить великий шлях у процесі свого становлення. Ні до, ні після цього періоду дитина не запам'ятовує з такою легкістю найрізноманітніший матеріал [1, с. 5].

Формування умінь навчатися забезпечує дошкільнику в подальшому високий рівень здатності до навчання, тобто до виокремлення навчального завдання і вміння перетворити його на самостійну мету діяльності. Це мотивує дитину аналізувати, шукати причини змін у предметах і явищах тощо, що є головною вимогою Нової української школи. Тож важливо, щоб дитина до навчання в школі була розумово розвинена.

Але розумовий розвиток не полягає у великому словниковому запасі. Сьогодні все значно змінилося, умови життя суттєво інші. Сучасну дитину оточують різні джерела інформації, і будучі ще зовсім маленькими вони буквально усмоктують нові слова й вираження. Словник їх різко збільшується, але це не говорить про те, що разом з цим розвивається й мислення. Тут немає прямої залежності. Дошкільник має навчитися порівнювати, узагальнювати, робити самостійні висновки, аналізувати тощо.

У результаті власних спостережень ми розділяємо думку дослідників та педагогів, що дитина 6 років здатна засвоїти факти

взаємодії організму з середовищем, залежності між формою предмета і його функцією, прагненням і поведінням. Але досягає вона цієї здатності тільки тоді, коли з дитиною займаються. Причому не спеціально навчаючи, а в процесі спілкування. Дітей дошкільного віку характеризує загальна допитливість.

Під час занять ми постійно слідкуємо за правильною вимовою дошкільників, намагаємось вчасно поправити формулювання речення дитиною. За цим постійно потрібно слідкувати й вдома, бо це створить певні проблеми у подальшому навчанні дитини в школі. Деякі батьки вже вчать дітей у дошкільному віці писати букви, цифри. Цього не слід робити. Краще давати дітям більше можливості малювати, розфарбовувати, ліпити, гратися з дрібними конструкторами, друкувати. Таким чином, розвиваючи дрібну моторику руки, ми готуємо дитину до письма.

Старші дошкільники в нас самостійно одягаються, роздягаються, більшість вміють зав'язувати шапки та шнурки на взутті, допомагають один одному це робити. Якщо дитину не привчати працювати в колективі, виконувати до вступу в школу певні трудові обов'язки то для неї виявляться чужими громадські інтереси, вона не рахуватиметься з вимогами колективу. Більшість дітей старшого дошкільного віку вже мають навички самообслуговування, уміють чергувати по їдальні, в куточку природи, допомагають нам у підготовці до занять. Чергові по їдальні накривають столи для сніданку чи обіду, одержують з нянею їжу, допомагають їй роздавати посуд, потім збирають його витирають столи. Також діти в старшій групі миють обов'язки доглядати за іграшками, порядком на столах, поливають квіти. Більшість дітей виконують це з задоволенням. Але бувають випадки, що дехто відмовляється від цих обов'язків.

До того як дитина піде до школи вона повинна орієнтуватися в часі, просторі й близькому соціальному оточенні. Спостерігаючи природу, дошкільнята вчаться вбачати просторово-тимчасові й причинно-наслідкові відносини, узагальнювати, робити висновки. У дошкільників часто ці знання приходять із досвіду. Але якщо немає поруч розуміючого дорослого, то відомості про навколишній світ розрізнені, поверхневі, не включені в загальну картину. Тому ми часто обговорюємо з дітьми переглянутий фільм чи мультфільм, задаємо питання про прочитане, щоб переконатися, що діти зрозуміли певні явища природи, учинки тварин, людей. Часто діти все розуміють по-

своєму. Якщо це дитяче фантазування, то обговорюємо, але якщо це явне нерозуміння, що відбувається, тоді намагаємось пояснити ситуацію досить просто для свідомості дитини.

Дошкільний вік досить великий і важливий відрізок життя дитини, адже саме в цей час закладаються основи для подальшого життя людини. В цей час малюк розкриває для себе світ людських відносин за межами родини, на рівні закладу, вулиці, міста, країни. Бажання дитини включитися в доросле життя стимулює до пізнання всього нового. Через сюжетно-рольову гру дошкільники моделюють людські відносини, вчаться спілкуватися один з одним. Гра в цьому віці є провідною діяльністю. Всі ці складові формування особистості є прерогативою для учня Нової української школи.

Творчо опановуючи мову в дитини вибудовується творча уява. У дошкільному віці у малюка своя особлива логіка, мислення, що підкоряється динаміці образних уявлень. До 6 років завершується довгий і складний процес оволодіння мовою, він стає засобом спілкування і мислення дитини, що є дуже важливим для подальшого навчання дитини в школі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У своїй роботі ми багато приділяємо уваги щодо допомоги як дітям так і їх батькам, стосовно усвідомлення, що дитячий садок і школа є ланками єдиної системи освіти, є продовженням, того чим вони займалися раніше, а не чимось кардинально новим, не відомим і складним для них. Також, важливим є те, щоб дитина з перших днів перебування в школі, на конкретних реаліях переконаласть у цьому. З цією метою педагогічні працівники нашого закладу постійно приймають участь в різноманітних заходах удосконалюючи свої методичні й практичні знання не лише з дошкільної освіти, а й постійно слідкують за змінами, які відбуваються в початковій освіті. Трансформації в Новій українській школі стимулюють нас удосконалювати підходи в підготовці дітей до школи та постійно підлаштовуватися під виклики сучасної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Т. Підготовка дітей до школи як педагогічна проблема в теорії і практиці вітчизняної педагогіки (друга половина ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Луганськ, 2008. 20 с.
2. Брикунець Л. Готовність дитини до навчання у школі. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2012. № 12. С. 32–34.
3. Козир М., Калініченко Т. Підготовка дітей до навчання в Новій українській школі: партнерська взаємодія освітніх установ і здобувачів освіти. URL:

<https://journals.indexcopernicus.com/search/article?articleId=2933528> (дата звернення: 07.05.2024).

4. Рожок Т., Харматова В. Забезпечення наступності між дошкільним навчальним закладом та початковою школою. *Вихователь – методист*. 2012. № 8. С. 43–46.

Діденко Людмила,
учитель української мови та літератури
Лебединського закладу загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів № 7
Лебединської міської ради Сумської області
dlyuda19701402@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРА ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

***Анотація.** У статті висвітлюються основні питання щодо впровадження хмарних технологій, зокрема віртуальної дошки Padlet, яка є легким інструментом для організації спільної роботи учасників освітнього процесу з різним контентом у визначеному віртуальному просторі на уроках української мови та літератури.*

***Ключові слова:** когнітивна компетентність, критичне мислення, хмарні технології, віртуальна дошка Padlet.*

Наразі самоосвіта, саморозвиток та самореалізація особистості – це вітрила, які тримають молоду людину в бурхливому океані життя, а завдання сучасного вчителя – виховати громадянина, особистість, сформувати в неї систему компетентностей, які виступають як ключ до самостійного дорослого життя, як міра здатності до існування, до діяльності.

«Учитель Нової школи – вихователь нового покоління, користуватиметься свободою творчості і професійного розвитку. Педагогіка партнерства буде однією з основ школи, заснованої на взаємній повазі до особистості, праві вибору і відповідальності за прийняті рішення», – наголосила Лілія Гриневич, розповідаючи про один із засадничих принципів Нової української школи – освітній контент на основі компетентностей [1]. Також, за її словами, Нова українська школа має задати нові рамки освітньої політики – школи повинні бути місцем, де представницька демократія практикується і обов'язки розподіляються. Де формується людина майбутнього – творча, гнучка, демократична, культурна, із актуальними знаннями та високим адаптаційним потенціалом, яка є творцем, а не лише

споживачем раніше створених благ. Тому надзвичайно важливим напрямом освіти ХХІ століття є орієнтація програм і педагогічних технологій на компетентнісний підхід [2].

За умов глобальних змін у суспільстві особливої значущості набуває питання формування компетентностей учнів. Адже система сучасної шкільної освіти визначається тим, наскільки підготовлені до життя випускники. Життя ж зробило суспільний запит на виховання творчої особистості, здатної самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї приймати сміливі нестандартні рішення, швидко орієнтуватися та адаптуватися в сучасному мінливому світі.

Компетентнісний підхід є досить новим поняттям у сучасній освіті. Перша згадка про компетентність як педагогічне явище в освітянських документах відбулася в контексті змін у системі оцінювання. Адже оцінюванню підлягають результати навчання, тобто компетентності. У наказі Міністерства освіти і науки України «Про запровадження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної освіти» компетентність визначається «як загальна здатність, яка базується на знаннях, уміннях, цінностях, нахилах, набутих завдяки навчанню» [6].

Мета статті – висвітлити процес формування когнітивної компетентності школяра шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання.

Компетентності учнів формуються на основі міжпредметних зв'язків та є інтегрованим результатом предметних і міжпредметних компетенцій.

Компетентність людини – це загальна життєздатність, що базується на: знаннях, досвіді, ціннісних орієнтаціях, здібностях.

Бути компетентним означає вміти мобілізувати власний творчий потенціал у конкретній життєвій ситуації.

Компетенція – коло питань, із якими людина добре обізнана, володіє знаннями і досвідом; інтегрований результат опанування змістом загальної середньої освіти, який виражається в готовності використовувати засвоєні знання, уміння і навички, а також способи

діяльності в конкретних життєвих ситуаціях для розв'язання практичних і теоретичних задач [3].

Класифікація ключових освітніх компетенцій: ціннісно-смыслові; загальнокультурні; пізнавальні; інформаційні; комунікативні; соціальні; моральні; автономізаційні.

Оновленою програмою з української літератури спрогнозовано портрет випускника основної школи, патріота України, який поважає історію і культуру своєї та інших країн, вільно володіє державною мовою, активний і відповідальний у громадському й особистому житті, підприємливий та ініціативний, дотримується здорового способу життя [4].

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти програма з української літератури для 5-9 класів забезпечує розвиток ключових компетентностей (уміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, інформаційно-комунікаційної, соціальної, громадянської, загальнокультурної), а також спрямована на формування літературної компетентності, яка передбачає:

- розуміння учнями літератури як невід'ємної частини національної світової художньої культури;

- усвідомлення специфіки літератури як мистецтва слова, її гуманістичного потенціалу й місця в системі інших видів мистецтва;

- знання літературних творів, обов'язкових для вивчення, ключових етапів і явищ літературного процесу, основних світоглядних позицій видатних письменників, усвідомлення їхнього внеску в скарбницю світової культури;

- оволодіння основними літературознавчими поняттями й застосування їх у процесі аналізу та інтерпретації творів;

- формування якостей творчого читача та розвиток читацького досвіду;

- уміння й навички створення усних і письмових робіт різних жанрів;

- уміння орієнтуватися у світі художньої літератури й культури (класичної та сучасної), оцінювати художню вартість творів, порівнювати їх [6, с.222-225].

Складниками літературної компетентності є наступні компетенції, які мають бути сформовані поступово під час вивчення

української літератури: емоційно-ціннісна, літературознавча, загальнокультурна, компаративна.

Формування літературної компетентності та її складників тісно пов'язане з формуванням комунікативної компетентності, розвитком умінь і навичок володіння учнями українською мовою, а також іноземними мовами, видами мовленнєвої діяльності, основами культури усного й писемного мовлення.

Із огляду на зазначене вище, вважаємо доцільним формувати, виховувати і вдосконалювати сучасні компетенції учнів на уроках української літератури. Це невидимий процес, що не має меж, коли формується одна компетенція, а коли – інша, це робота довготривала і головне – комплексна, бо лише через деякий час можна побачити результати даної діяльності. Так, учитель чекає навіть кілька років, щоб його учні навчилися самостійно та згідно з вимогами часу й запитами суспільства будувати своє життя [5]. Це досягається спільною працею учителя та учня. Учитель виступає в ролі провідної зірки, що вказує маленькій зірочці, учневі, правильний, але не єдиний шлях до власного місця на небосхилі. Учитель стимулює творчість учня, використовуючи інноваційні методи, проводячи цікаві уроки, організовуючи дослідницьку роботу. Учень набуває досвіду бачити проблеми, шукає шляхи їх подолання, вчиться планувати та організовувати свою діяльність.

Сучасні інноваційні технології – активні форми діяльності учнів, які залучають їх до творчого процесу пізнання, дослідження проблем, формування власної думки та самореалізації. Успішність та ефективність формування компетентностей учнів залежить від форм і методів організації навчально-виховного процесу.

Яким же чином ми формуємо сучасні компетенції та виховуємо конкурентноспроможну особистість на уроках української літератури?

Поділимося досвідом роботи з дошкою Padlet на уроках української мови та літератури.

Padlet (<http://ru.padlet.com/>) – мультимедійний ресурс для створення, спільного редагування та зберігання інформації. Можливі способи використання дошок:

- майданчик для організації групової роботи під час проведення «мозкового штурму», узагальнення й систематизації знань, рефлексії;
- розміщення навчальної інформації або завдань для її пошуку;
- організація спільного виконання домашнього завдання;

- місце розміщення ідей для проєктів та їх обговорення;
- інструмент для організації кооперативної спільної діяльності учнів як на занятті, так і в поза навчальний час.

Алгоритм дій для створення дошки Padlet:

1. Реєстрація в системі.
2. Обрання мови інтерфейсу.
3. Заповнення логіну або реєстрація.
4. Заповнення поля у вікні реєстрації.
5. Відкриття порожньої дошки – простір, який можна відразу наповнювати контентом.
6. Введення назви та короткого опису у вікні Modify padlet
7. Розміщення в постах потрібної навчальної інформації.
8. Налаштування дошки для спільної роботи (надати учням можливість переміщувати пости та створювати власні).
9. Ознайомлення учнів із принципами роботи веб-ресурсу Padlet (продемонструвати, як створювати й наповнювати пости даними).

Розглянемо використання віртуальних інтерактивних дошок на різних етапах уроків:

Актуалізація опорних знань і мотивація навчальної діяльності

На прикладі фрагмента заняття з теми «Миттєве повідомлення. Форум. Спілкування в чатах» розглянемо, як можна скористатися сервісом Padlet для організації етапу актуалізації опорних знань і мотивації. Заздалегідь створюємо дошку, на якій розташовуємо назву теми, у додаткових постах розміщуємо створені «хмари тегів» із необхідних понять, що обговорюватимуться на занятті та завдання для виконання. За допомогою інструментів віртуальної інтерактивної дошки можна забезпечити ефективне й динамічне подання навчального матеріалу, розміщуючи малюнки, документи, посилання на необхідні сайти, блоги, сервіси, відео, презентації тощо.

Метою етапу *узагальнення і систематизації знань і вмінь* є засвоєння учнями наукових понять, визначення їх загальних і істотних ознак для подальшого творчого застосування. Необхідною умовою формування узагальнених знань є послідовне здійснення їх систематизації, чим передбачається мисленнєве виокремлення будь-яких властивостей, що належать певному класу предметів, зведення в єдину систему засвоєних на занятті понять, визначення їх окремих компонентів і взаємозв'язків між ними. За власним досвідом, основною причиною слабого володіння системою знань є не сформованість в

учнів уміння узагальнювати. Тож на певному етапі навчання необхідне встановлення нових зв'язків і відношень між елементами. Тому пропонуємо здобувачам освіти блок-схеми певної тематики, які вони мають наповнити змістом визначених елементів.

Отже, під час проведення узагальнення й систематизації знань, інтерактивна дошка Padlet дозволяє формувати в учнів уміння аналізувати, зіставляти, демонструвати результати роботи та спільно обговорювати їх.

Проведення рефлексії допомагає розвивати в учнів здатність і вміння оцінювати власний психологічний і пізнавальний стан на занятті, оцінювати виконані дії, аналізувати зміст і процес розумової діяльності, що сприяє формуванню в них уміння самостійного навчання, саморозвитку, самореалізації. Для ефективного проведення самоаналізу діяльності учнів під час навчання пропонуємо їм наочне представлення алгоритму чи схеми проведення рефлексії. Розглянемо можливості сервісу Padlet для проведення рефлексії на прикладі методів «Незакінчене речення», «ПРЕС» та «Сенкан» (мал.1, 2).

Наприклад, наприкінці будь-якого заняття пропонуємо учням відкрити розроблену віртуальну інтерактивну дошку за зазначеною веб-адресою й дати відповіді, продовжуючи речення:

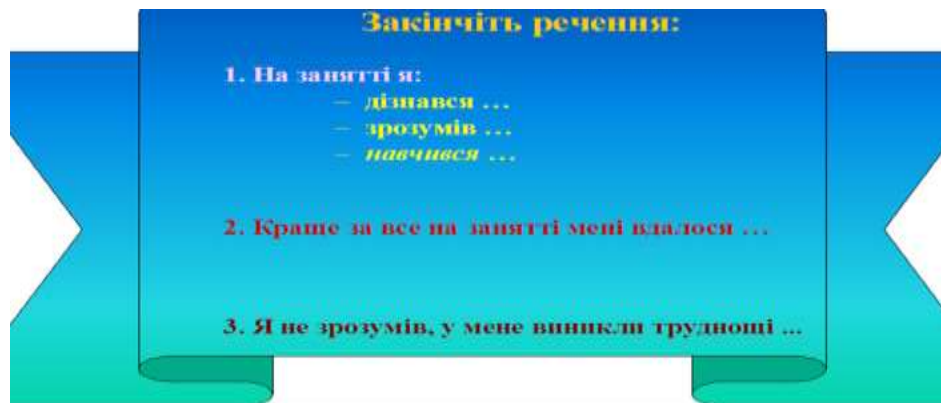
На занятті я дізнався ... (зрозумів ..., навчився... тощо).

Найкраще на занятті мені вдалося ....

Я не зрозумів, у мене виникли труднощі ...

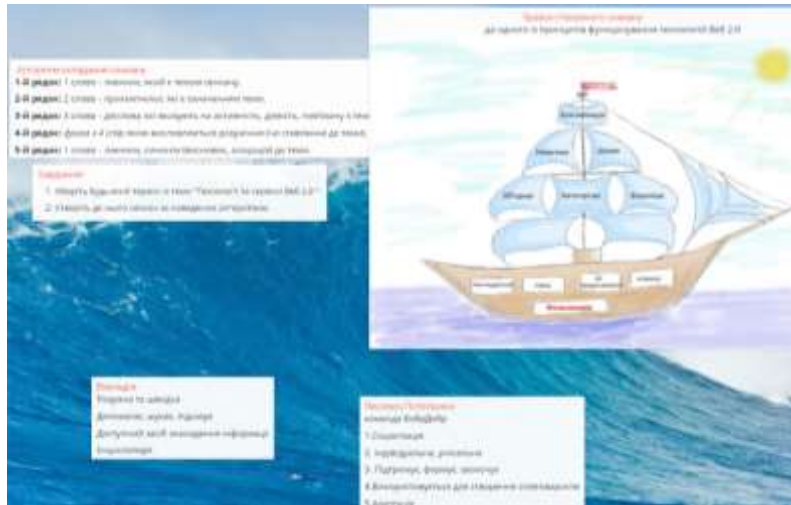
Я не зрозумів, у мене виникли труднощі ...

Після 1-2 хвилин обмірковування учнями відповідей заслуховуємо їх, звертаючи увагу на те, що відповідати необхідно, починаючи саме з тих слів, що наведені в завданні (мал.1)

Рис. 1. Організація проведення рефлексії за методом «Незакінченого речення»

Також можна запропонувати алгоритм складання сенкану, Результати виконання завдання учні розміщують на дошці (Мал.2).

Мал. 2. Організація проведення рефлексії за методом «Сенкан»

Отже, упроваджуючи компетентнісний підхід до навчання української літератури в контексті положень «Нової української школи» (2016) відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392, з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 №462), а запропонований Новою українською школою структурний компонент «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів» укладено з урахуванням компетентнісного підходу до літературної освіти, то робота з формування компетентностей має бути заздалегідь продуманою, системною, змістовною [2].

Тож, у контексті положень Нової української школи формування сучасних компетентностей на уроках української літератури має відбуватися комплексно, невіддільно одна від одної – це необхідна умова соціалізації, громадянської позиції, гуманістичного світосприйняття учнів!

Потрібно звернути увагу на те, що уроки української мови та літератури з використанням елементів хмарних технологій сприяють розвитку предметних і ключових компетентностей, які передбачені в Державному стандарті. Основні методи та вправи роботи з учнями, описані у статті, сприяють формуванню особистості, здатної критично сприймати інформацію, аналізувати її, адаптувати, а також допомагають відчувати себе активним творцем. Перспективами

подальших досліджень можуть бути пошуки способів підвищення професійної компетентності вчителя української мови й літератури в питанні добору, аналізу, створення завдань. [6, с. 222-225]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Харибіна Н. Поєднати розум і серце. Іманентне світосприймання літератури засобами компаративістики. *Джерело педагогічної майстерності*. 2012. Вип. №1(53).
2. Харибіна Н. Дійти до серця. З досвіду проведення інтерактивних уроків мови та літератури. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2007. №3(56).
3. Харибіна Н. Мережеве навчання – колосальний крок уперед в освіті. *Педагогічна майстерня*. 2012. №7(19).
4. Харибіна Н. Орієнтуймося на Людину! Акценти формування всебічно розвиненої особистості на сучасному уроці. *Педагогічна майстерня*. 2012. №4(16).
5. Хміль Н.А., Морквян І.В., Отрошко Т.В. Віртуальні інтерактивні дошки та їх використання в освітньому процесі. Х. : Харківська гуманітарно-педагогічна академія. 2015. 60 с.
6. Харибіна Н. Побудова індивідуального освітнього маршруту учнів засобами медіатехнологій – ефективний шлях до успішного майбутнього. *Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Медіаосвіта – пріоритетний напрям в освіті XXI століття: проблеми, досягнення і перспективи»*. Харків, 2013, С.222-225

Драновська Світлана,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарної освіти
Комунального закладу Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
lanasol179@gmail.com

РОЗВИТОК ХРОНОЛОГІЧНИХ ТА ПРОСТОРОВИХ УМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ ПРЕДМЕТІВ І КУРСІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

***Анотація.** У статті досліджується питання розвитку хронологічних та просторових умінь здобувачів освіти на уроках предметів і курсів громадянської та історичної освітньої галузі, наводиться алгоритм формування вмінь, зазначаються конкретні вміння, які мають набуті здобувачі освіти по завершенню адаптаційного циклу навчання.*

***Ключові слова:** хронологічні уявлення, просторові вміння, здобувачі освіти, громадянська та історична освітня галузь.*

Глобалізація сучасного суспільства, виклики освітнього простору, перехід від парадигми знання-уміння, до формування ключових і предметних компетентностей у здобувачів освіти в закладах загальної середньої освіти вимагають абсолютно нових підходів до навчання. В умовах компетентнісно орієнтованого навчання історії надзвичайної ваги набуває проблема формування умінь як основи історичної компетентності здобувачів освіти.

В історії педагогіки авторитетні педагоги ХХ ст. – Ващенко Г., Макаренко А., Сухомлинський В. у своїх працях приділяли велику увагу питанню активізації навчальної діяльності учнів. Важливі положення щодо розвитку умінь у процесі навчання історії здобувачів освіти широко розкривають відомі науковці і методисти ХХІ ст. – Власов В., Баханов К., Курилів В., Малієнко Ю., Мокрогуз О., Пометун О. та інші.

Мета статті – проаналізувати розвиток хронологічних та просторових умінь здобувачів освіти на уроках предметів і курсів громадянської та історичної освітньої галузі.

Навчання історії потребує специфічних умінь, які дозволять здобувачам освіти у майбутньому оперувати теоретичним матеріалом, критичного мислити, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, вирішувати хронологічні завдання та володіти історичною картою.

Пропонуємо розглянути визначення поняття «уміння», які зазначають сучасні науковці. Так, Курилів В. підкреслює, що уміння – це частина конкретного знання, отриманого під час вивчення історії від наймолодших до старших класів. Протягом усього часу навчання у школі ці вміння та знання поступово накопичуються [4, с. 149].

На думку сучасного методиста Баханова К., уміння – спосіб виконання дій здобувачами освіти, який забезпечується сукупністю набутих знань та навичок [1, с. 103].

Малієнко Ю. у своєму визначенні зазначає, що уміння – це заснована на знаннях і навичках готовність людини успішно виконувати певну діяльність та являють собою свідомо контрольовані частини діяльності, щонайменше в головних проміжних пунктах і кінцевій меті [5].

На практиці, уміння здобуваються через вивчення історії наступним чином:

- 1) свідоме і поступове навчання для ефективного розвитку умінь; самостійно без певного спрямування здобувачі освіти зможуть сформувати відповідні вміння;
- 2) учні / учениці повинні знати, яких умінь можна навчитися через наведення конкретних прикладів;
- 3) кожне вміння потрібно постійно практикувати для ефективного засвоєння;
- 4) уміння виробляють через застосування теми з історії та власного досвіду учня/учениці;
- 5) протягом навчального року потрібно виробити лише кілька вмінь (2-5);
- 6) вправи на формування вміння мають бути короткими і не вимагати багато часу;
- 7) набуті вміння перевіряють та вдосконалюють;
- 8) навчання вмінь має відбуватися логічно і поступово [4, с. 149].

Пріоритетними вміннями у навчанні історії є хронологічні та просторові. Хронологія є одним із перших кроків вивчення історії, адже історія неможлива поза часом: лише встановивши час тих або інших подій та їх послідовність, історики здатні не тільки з'ясувати зв'язок з попередніми та наступними подіями, визначити причини та наслідки, виявити закономірності, а й відтворити істинний перебіг подій, реконструювати минуле [5].

Відома дослідниця, Пометун О. зазначає, що хронологія – специфічна проблема методики історії, оскільки жодній іншій предметній методиці питання засвоєння хронології не притаманне [6].

Засвоєння здобувачами освіти історичного матеріалу відбувається в залежності від наповнення його конкретними подіями і явищами та має свої особливості.

Початкові уявлення та елементарні знання про історичний час та простір діти отримують у 5-6 класах вивчаючи предмети/курси: «Вступ до історії України та громадянської освіти», «Досліджуємо історію і суспільство», «Україна і світ, вступ до історії та громадянської освіти».

У Державному стандарті базової середньої освіти 2020 р., у Додатку 18, зазначено предметні компетентності, як мають бути сформовані у здобувачів освіти: історико-хронологічне мислення, орієнтація в історичному часі, встановлення причинно-наслідкових

зв'язків між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявлення змін і тяглості в житті суспільства [2].

Що ж до хронологічних умінь, то в 5-6 класах, згідно навчальної програми здобувачі освіти повинні оперувати наступними базовими вміннями:

- пояснювати зв'язок між подіями, розрізняти причини, приводи, результати і наслідки подій;

- пояснювати присутність минулого в сучасному суспільному просторі;

- співвідносити з вивченим періодом (епохою) відомі історичні події та особи, визначає сфери суспільного життя, які зазнавали змін;

- пояснювати, як життя людини і суспільства залежить від природних змін, науково-технічних винаходів, соціальних обставин [2].

Відповідно, необхідно зазначити, що основними часовими орієнтирами для здобувачів освіти залишаються: час, хронологічні межі та дати.

Розвитку у здобувачів освіти хронологічних умінь передують становлення часових уявлень. Часові уявлення – послідовність, тривалість, синхронність подій, явищ, процесів, усвідомлення дітьми відповідного часового простору, у якому відбуваються події. Розвиток відчуття часу є важливою передумовою для формування у школярів так званого історичного часу, що необхідно як для розуміння окремих подій, так і для розуміння історичного розвитку людства в цілому [6].

Щодо просторових умінь, то у Державному стандарті базової середньої освіти у Додатку 18, зазначено: необхідність формування у здобувачів освіти геопросторового мислення, орієнтації в соціально-історичному просторі, виявлення взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього середовища. Разом з тим учні / учениці мають уміти: використовувати карту як джерело інформації; визначати географічне розташування відповідних/ указаних природних і соціальних об'єктів; пояснювати, як географічне положення впливає на спосіб життя і світогляд людей; виявляти вплив діяльності людини на навколишнє середовище; пояснювати, що таке громадський простір та його значення для суспільства [2].

Мотивуючи учнів до роботи з картою, варто наголошувати, що робота з картою допомагає:

- навчитися орієнтуватися в історико-географічному просторі, читати й розуміти карту;

– встановити залежність між географічним положенням держави і способом життя її населення; взаємозв'язок між географічними та політичними, культурними й соціально-економічними чинниками історичного розвитку;

– простежити взаємозв'язок між різними історичними періодами та сучасністю [5].

Важливого значення в контексті розвитку хронологічних і просторових умінь набуває використання на уроках предметів/курсів громадянської та історичної освітньої галузі активних та інтерактивних методів і видів навчальної діяльності, на яких акцентовано увагу в модельних навчальних програмах. Це зокрема:

– навчально-пізнавальна (здатність розуміти мету діяльності, сприймати та систематизувати інформацію);

– дослідницька (здатність аналізувати різні типи джерел);

– пошукова (здатність знаходити інформацію та вирізняти в ній факти від суджень);

– творча (здатність перетворювати інформацію з одного виду в інший, самостійно продукувати інформацію);

– проєктна (здатність планувати та здійснювати власні активності);

– моделювання (здатність створювати імітаційні моделі життєвих ситуацій з метою їх подальшого аналізу);

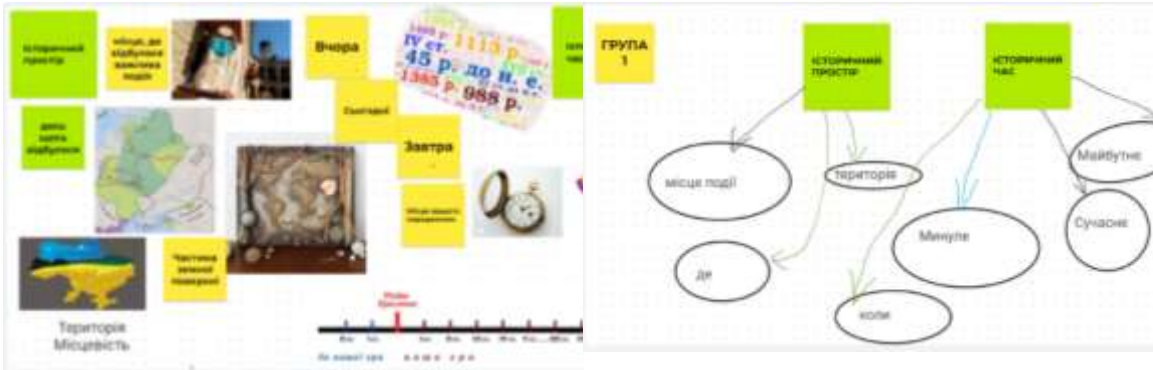
– інтерактивна (здатність долучатися до різних форм колективної взаємодії задля досягнення спільної мети);

– дискусійна (здатність здійснювати власну оцінку, сприймати оцінку інших та виробляти узагальнену позицію) [3].

Надійним шляхом розвитку у здобувачів освіти хронологічних умінь є застосування вчителем на уроках відповідних прийомів: робота зі стрічкою часу; складання хронологічних та синхроністичних таблиць; хронологічне упорядкування документів, ілюстрацій, карт; використання фрагментів історичних джерел з одиницями інформації для локалізації події; проведення хронологічних ігор; розв'язування хронологічних прикладів та рівнянь.

Так, в рамках курсів підвищення кваліфікації, які відбувалися у листопаді – грудні 2023 року для вчителів громадянської та історичної освітньої галузі розглядалося питання розвитку хронологічних та просторових умінь здобувачів освіти. Педагоги мали можливість

об'єднатися в команди, розглянути визначення понять «історичний час» / «історичний простір» на рівні здобувачів освіти 5-6 класів та навести відповідні приклади, які ми можемо побачити на *Мал.1*

Мал. 1. Історичний час та історичний простір

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для розвитку хронологічних та просторових умінь здобувачів освіти на уроках предметів і курсів громадянської та історичної освітньої галузі, зусилля педагога мають бути направлені на роботу з формування вмій розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретно-історичних умовах певного часу; зіставляти історичні події, явища з періодами, орієнтуватися в науковій періодизації історії; використовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу, працювати з картою для розуміння процесів/явищ, які відбуваються на різних територіях.

У процесі навчання необхідно навчити здобувачів освіти вільно оперувати хронологічними межами і датами, вміти читати та аналізувати карту. За допомогою хронологічних та просторових умінь встановлювати взаємозв'язок між географічними та політичними, культурними й соціально-економічними чинниками історичного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баханов К. Професійний довідник вчителя історії. Харків: Основа, 2012. 239 с.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <http://surl.li/uhxdg>
3. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році громадянська та історична освітня галузь. Освітня галузь суспільствознавство. URL: <http://surl.li/uhxht>
4. Курилів В. Методика викладання історії: навч. посібник. Львів; Торонто: Світ. 2003. 248 с.

5. Малієнко Ю. Методика компетентнісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі: методичний посібник К.: КОНВІ ПРІНТ, 2018. 96 с.
6. Пометун О., Гупан Н., Власов В. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. К.: КОНВІ ПРІНТ, 2018. 208 с.

Дрогобецька Вікторія,
студентка магістратури за спеціальністю 011
«Освітні, педагогічні науки».
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського.
little_enchantress@ukr.net

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ НУШ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ

***Анотація.** Стаття аналізує виклики, з якими стикаються вчителі під час впровадження Нової української школи, та пропонує практичні стратегії для їх подолання. Цей процес вимагає готовності до змін, постійного самовдосконалення, та активної співпраці в рамках педагогічного колективу.*

***Ключові слова:** Нова українська школа, самовдосконалення, наставники-супервізори, професійний розвиток, нові підходи та методи навчання*

У сучасному світі, що стрімко розвивається, інформаційні та знаннєві суспільства стають рушійною силою прогресу. У цих умовах якісна освіта виступає не просто як важливий фактор, а як один з головних ключів до успіху. У цьому контексті роль педагога стає особливо вагомим, адже саме він є не лише об'єктом, а й провідником позитивних змін в освітній системі.

Професія вчителя належить до одних з найпоширеніших у сучасному суспільстві, тому держава приділяє їй пильну увагу. Визначаються чіткі критерії допуску до педагогічної діяльності, які ґрунтуються на наявності у працівника профільної вищої освіти та відповідності його кваліфікації встановленим стандартам.

Безумовно, українська система освіти стоїть на порозі змін. Перед вчителями закладів загальної середньої освіти постають нові виклики, які потребують від них гнучкості, постійного самовдосконалення та готовності до прогресу.

У рамках реформи Нової української школи вчитель стає не просто транслятором знань, а носієм суспільних та освітніх змін. Він виступає активним учасником та провайдером реформ, на його плечі лягає відповідальна місія розпочати цей шлях оновлення.

Питання підготовки вчителів до роботи в НУШ розкрито на

сторінках освітніх платформ Освіторія та в статтях науковців (Кремень В., Романенко Ю., Федорчук Н.).

У публікації Наталії Федорчук «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до реалізації концепції нової української школи» акцентується увага на важливості переосмислення основних філософських і методологічних принципів підготовки майбутніх учителів початкового навчання. Зокрема, наголошено, що сучасний вчитель початкових класів повинен бути готовим до виконання актуальних обов'язків коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії учня [5, с. 168].

У статті «Підготовка вчителя: виклики і відповіді» Василь Кремень вказує на необхідність оновлення освітнього процесу, зокрема в підготовці вчителів. Це важливо для впровадження інноваційних методів навчання та відповідної підготовки вчителів. Окрім цього, стаття надає вчителям важливі вказівки та стратегії для успішної реалізації реформи Нової української школи (НУШ) [4, с. 1]. Вона допоможе вчителям ефективно працювати в умовах НУШ та забезпечити якісну освіту для учнів.

Стаття «Впровадження НУШ: цикли та розклад втілення реформи», авторки Юлія Романенко, яка є експерткою Команди підтримки реформ МОН, надає конкретні поради для вчителів, щоб вони могли успішно адаптуватися до нових вимог [3].

У цих публікаціях зверється увага на основних аспектах змін в організації освітнього процесу в НУШ.

Мета статті – розглянути ключові виклики, з якими стикаються вчителі під час впровадження НУШ, і запропонувати практичні стратегії для їх подолання.

Впровадження реформи Нова українська школа (НУШ) в Україні викликає ряд проблем, з якими стикаються вчителі, та потребує їх ретельного аналізу та вирішення. Цей процес не лише вимагає значних змін в підходах до навчання, але й стикається з численними перешкодами на шляху до успішного впровадження.

У записці Аналітичного центру Університету Грінченка «ОсвітАналітика» наводяться приклади проблем, з якими стикаються різні освітні галузі, а також можливі варіанти їхнього рішення.

Одним з основних викликів є відсутність конкретних методичних рекомендацій для авторів та укладачів модельних навчальних програм. Це ускладнює процес встановлення

відповідності цих програм вимогам оновленого Державного стандарту. Більше того, деякі проєкти модельних навчальних програм отримали гриф після початку навчального року, що зробило неможливим їх вибір учителями.

Крім того, педагоги часто обирають програми, які мають мінімальні відмінності від програм, складених на основі попередніх стандартів загальної середньої освіти. Це відображає їх небажання адаптуватися до нових підходів та методів навчання, передбачених реформою НУШ [2].

Виклик адаптації до нових технологій також є важливим для багатьох учителів, особливо для тих, хто вже має досвід навчання без їх використання. Ця проблема посилюється інформаційним перевантаженням, оскільки вчителям потрібно відбирати та аналізувати велику кількість матеріалу, щоб визначити, яка інформація є найбільш корисною для їхніх учнів.

З точки зору цифрової безпеки, віртуальний світ складає різні загрози для учнів, і вчителям потрібно бути в курсі цих проблем і вчити учнів дотримуватися правил цифрової безпеки. Однак навіть ці проблеми є лише верхівкою айсберга, оскільки вчителі також стикаються з небажанням підлаштуватися до змін, навичками у викладанні та відносинами між учителями та учнями [6].

Тим не менш, з різними проблемами, з якими стикаються вчителі, можна впоратися, використовуючи відповідні стратегії. Наприклад, як визначає практичні вирішення для вчителів Юлія Романенко, експертка Команди підтримки реформ МОН. Вона наголошує, що викладачам потрібно глибоко зануритися в глосарій НУШ. Вивчення нових термінів та концепцій, які використовуються в рамках реформи, допоможуть краще орієнтуватися в нормативних документах, методичних рекомендаціях, програмах та методичній літературі.

Другим важливим етапом є формування шкільної команди. Спільна робота педагогів, які працюють з одним класом, є ключем до гармонійного розвитку учнівства. Це вимагає від вчителів готовності до колаборації, здатності до взаємного навчання та обміну досвідом.

Викликом також є вибір відповідної модельної програми, що залежить від кількості годин, виділених на той чи інший курс чи предмет. Важливо також співпрацювати з колегами, які готові впроваджувати міжгалузеві інтегровані курси та проєкти [3].

Найбільш важливу роль грають наставники-супервізори в

підготовці вчителів до впровадження НУШ, що зазначається у роботі «Стратегія супервізії (наставництва) як підтримка професійного розвитку сучасного педагога» Юлії Запорожцевої. Наставники-супервізори допомагають учителям розібратися в сутності професійних проблем, намітити можливі варіанти їх вирішення. Це включає підготовку вчителів до роботи в нових умовах, впровадження нових методів навчання, а також розробку стратегій для подолання можливих труднощів.

У рамках цього процесу, наставники-супервізори допомагають вчителям створити рефлексивний простір, в якому вони можуть комфортно працювати, навчатися, робити помилки та готуватися з ними до уроків. Це створює безпечне середовище для професійного розвитку та самовдосконалення.

На завершальному етапі впровадження НУШ важливо забезпечити підтримку вчителів, особливо в умовах невизначеності та нових викликів. У цьому процесі досвідчені педагоги-ментори, наставники, супервізори мають надати професійну допомогу, посприяти подоланню професійних труднощів, протидії стресу, запобіганню професійному вигоранню та зміцненню позитивної самооцінки [1, с. 72].

Підготовка до впровадження НУШ вимагає від учителів готовності до змін та постійного самовдосконалення. Це допомагає вчителям адаптуватися до нових умов, впроваджувати нові методики навчання, формувати навчальне середовище, що відповідає потребам учнів та підтримує їх розвиток.

Таким чином, підготовка вчителів до впровадження НУШ вимагає комплексного підходу, що включає занурення в нову термінологію, формування команди вчителів, роботу з наставниками-супервізорами та постійне самовдосконалення. Це процес, що вимагає часу, зусиль та підтримки, але який в кінцевому рахунку допоможе вчителям впровадити НУШ успішно та ефективно.

Цей процес ми спостерігали під час стажування в Кременчуцькому національному університеті імені Михайла Остроградського. Найбільше нас вразило те, що викладачі проявляли ентузіазм і були захоплені тим, що робили; їхня відданість виходила за межі простого дотримання нових методів чи ідей у викладанні. І навпаки, ті вчителі, які чинили опір приєднанню до НУШ, зіткнулися з проблемами, намагаючись впровадити деякі напрямки реформи.

Цей досвід наглядно демонструє, що жодна реформа не буде успішною без мотивованих учителів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, перехід до НУШ вимагає значних змін у підходах до навчання, але це також можливість для вчителів привнести позитивні зміни в освітню систему. Це виклик, але також і шанс для педагогів впровадити нові методики та підходи, що допоможуть підготувати учнів до життя в сучасному інформаційному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Запорожцева Ю.С. Стратегія супервізії (наставництва) як підтримка професійного розвитку сучасного педагога. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 69. Том 1. С. 70-73.
2. Освітні експерти назвали наскрізні проблеми впровадження реформи НУШ у 2021–2023 роках. *Нова українська школа | Веб-ресурс НУШ.* URL: <https://nus.org.ua/news/osvitni-eksperty-nazvaly-naskrizni-problemy-vprovadzhennya-reformy-nush-u-2021-2023-rokah/> (дата звернення: 14.05.2024).
3. Освіторія. Путівник реформою НУШ: усе, що потрібно знати вчителю. *Освіторія Медіа.* URL: <https://osvitoria.media/experience/putivnyk-reformoyu-nush-use-shho-potribno-znaty-vchytelyu/> (дата звернення: 14.05.2024).
4. Кремень Василь. Підготовка вчителя: виклики і відповіді. *Вісник Національної академії педагогічних наук України.* URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/341> (дата звернення: 15.05.2024).
5. Федорчук Наталія. Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до реалізації концепції Нової української школи. *Нові технології навчання.* URL: <http://journal.org.ua/index.php/ntn/article/view/335> (дата звернення: 15.05.2024).
6. Які можливості та труднощі у сучасних вчителів та учнів? – INTBOARD. *Блог.* URL: <https://intboard.ua/pres-sluzhba/blog/yaki-mozhlyvosti-ta-trudnoshchi-u-suchasnykh-vchyteliv-ta-uchniv/> (дата звернення: 15.05.2024).

Іванова Наталія,
учитель історії І категорії
Роменського ліцею № 2 ім. акад. А.Ф. Йоффе
Роменської міської ради Сумської області
nataliya.beliva@gmail.com

ЯК ЗАЦІКАВИТИ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Анотація. У статті висвітлюється власний досвід роботи у 5-6 класах НУШ на уроках історії, методи активізації роботи учнів, способи зацікавлення то розвиток творчих здібностей.

Ключові слова: творчість, активність, малюнки, проекти, карти.

Сьогодні реалізація ідей НУШ у 5-6 класах знаходиться не тільки на стадії впровадження, а й на стадії дослідження. Якщо у початковій школі цей процес триває уже більше 5 років і вчителі початкових класів встигли хоча б один раз пройти всіма етапами Нової української школи, то середня школа на етапі, коли учні про НУШ знають більше аніж вчителі. І учням, як це не дивно звучить, значно простіше, ніж вчителям, особливо, якщо вчитель має за спиною десятки років плідної роботи. Інколи проблема вчительства полягає у тому, що навчаючи інших ми забуваємо, що і самі при цьому маємо навчатися. Але схему «навчаючи – вчуся» доречно використовувати не лише для учнів, а й для вчителів.

Як зробити вивчення історії цікавим, захоплюючим та корисним? Дане питання неодноразово висвітлювалося та розглядалося в дослідженнях українських науковців та істориків: Баханової К., Власової Н., Галімової А., Пометун О., Терно С., Щупака І., але так як ми тільки на початку впровадження НУШ, то є ще чимало для простору дослідження.

Мета статті – проаналізувати власний досвід роботи у 5-6 класах НУШ на уроках предметів і курсів громадянської та історичної освітньої галузі.

Сьогодні перед вчителями середньої школи стоїть завдання не просто навчити учнів, дати їм нові знання, а ще й навчитися самому вчити по-новому, бо нове покоління кардинально відрізняється від попереднього.

При цьому варто звернути увагу і на проблеми сучасної Нової школи. І в першу чергу – це кількість учнів у класі. Як на мене, найоптимальніша кількість учнів – 15-16 чол/клас: тут і проєкти, і групова та парна робота будуть значно ефективніші, аніж подібні форми роботи у класах з наповненістю у 30-33 учнів.

Як же зацікавити нове покоління? Як впровадити принципи НУШ? Як розвивати компетентності? Давайте спробуємо розібрати дане питання на звичайних прикладах, які можна використовувати на уроках історії. І почнемо з того, що ж таке історія? А історія – це дослідження, це творчість, це можливості, це відкриття, це цілий всесвіт! Ти лише відкриваєш двері, а далі кожен йде сам, знаходячи відповіді, знаходячи цікаві факти, знаходячи себе.

Завданням загальної середньої освіти є формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдарувань. Це не можливо

здійснити без мотивації учнів до вивчення того чи іншого предмету. Адже зацікавленість сприяє тому, що учні набагато швидше сприймають матеріал, він надовго залишається у їхній пам'яті [1].

Учні перетворюються з об'єкта навчання на суб'єкт навчання, тобто разом з учителем стають співавторами навчального процесу, що передбачає їх участь в організації і проведенні навчального заняття, зацікавлюються у досягненні позитивних результатів [3].

Важливим елементом мотивації виступають міжпредметні зв'язки, які дають можливість зацікавити учнів не лише історією, але й іншими предметами, показати взаємозв'язок між ними [3].

Ще Конфуцій говорив стосовно навчання: «Скажи мені – і я забуду, покажи мені – і я запам'ятаю, дай мені зробити – і я зрозумію» [4].

Так, під час знайомства із давніми цивілізаціями, запропонуйте учням 6-х класів перетворилися на майстрів і спробувати відтворити давні винаходи, наприклад шадуфи, самостійно обираючи матеріал для створення, або ж спробуйте стати трипільськими гончарами чи архітекторами.

Неабияке задоволення і нові знання можна отримати від простого на перший погляд завдання написати власне ім'я давніми мовами і порівняти, які символи використовували люди для письма, чи схожі вони із сучасними.

Свого часу кожен народ створював власний календар. На уроках історії досліджуючи дану тему можна запропонувати учням не просто дізнатися, які існували календарі у період Стародавнього світу, а й самим теж спробували створити персональні календарні системи.

Вивчати історію можна в історіях. І це дійсно так. Тим більше, що школа – це місце можливостей, місце творчості, в решті решт місце народження і становлення особистості. І діти це доводять постійно. Не аби яку цікавість у дітей викликає завдання спробувати оживити історичних постатей. Як це відбувається? Та все просто. Завдяки здавалося б простому завданню, у якому поєднується сучасність та історичне минуле: створити профіль у соцмережі історичного діяча (реальну сторінку!). До якої можуть доєднатися інші учні у якості:

- 1) співавторів (якщо це груповий проєкт);
- 2) у якості коментаторів (з різними точками зору).

Таким чином учні проводять ціле дослідження та популяризують історію. Роблять пости та сторіз від імені історичного

діяча, вишукуючи найцікавіші моменти. Потім самі захоплюються до яскравого блиску в очах. Наприклад, під час знайомства з Давньою Грецією 6-класники провели міні дослідження про діяльність найвидатніших постатей того часу і спробували долучити їх до сучасності. Якби Перікл жив у наш час, то... Якщо коротко, то тепер і Перікл (хоча не тільки він) має свою сторінку в Інстаграм.

Історія може бути різною: сумною, веселою, трагічною, щасливою. Але найголовніше, що її об'єднує у різних країнах у різний час, це люди. Адже, саме людина творить історію.

І подавати історію можна по різному, один із варіантів через створення коміксів. І, навіть, комікси можуть бути різними: мальованими, електронними або ж пластиліновими. Тут знову є можливість для дитячої творчості.

Шестикласники із захопленням презентували власні комікси на теми неолітичної революції, будівництва пірамід, полювання первісних людей, релігійні вірування (спілкування богів і людей у Єгипті та Греції). Інколи достатньо підкинути дітям ідею.

Історія – наука, що розкриває не лише таємниці (хоча інколи їх сама і створює), а й розкриває життя людини з різних ракурсів. Під час знайомства 5-класників з історичними подіями і життєвим шляхом видатних особистостей, учні дізнаються чим відрізняється наукове й мистецьке осмислення минулого. Дуже легко зробити це на історичних особистостях, які вже знайомі учням. Наприклад, Тарас Шевченко та Леся Українка. На уроках літератури діти дізнавалися їхню творчість, а на уроці історії продовжили вивчення їхнього внеску у світову спадщину не лише як талановитих митців, а й активних громадських діячів та натхненників українства. Як результат можна запропонувати створити малюнок до одного з творів письменників. Тим більше, що історія – одна з наук, яку можна представити не лише усно, письмово чи схематично. Її можна намалювати. Так учні 5-х класів під час вивчення теми «Голодомор в Україні 1932-1933 рр.» можуть зробити ілюстрації до твору «Червона мітла». Або ж намалювати ілюстрацію до міфів чи легенд. Підібрати ілюстрації до допоміжних історичних наук, створити власну монету або ж цілу карту.

На уроках історії у 5 класі під час вивчення теми: «Історія на карті» варто запропонувати дітям створити власну карту казкової країни. З обов'язковим завданням: карта має бути з легендою та історією. Попередньо друкую для учнів пам'ятку або замальовуємо її у

зошитах, які умовні позначення можуть бути використані для виконання завдання.

Ну і звісно, знайомство з контурною картою. Тут варто за принципом від меншого до більшого. З картою України діти знайомляться ще в початкових класах, знають основні об'єкти (моря, області, гори, річки, сусіди, моє місто). І тут на допомогу приходять звичайна гра-завдання перетворити контурну карту на атлас, знайти відповідні об'єкти і позначити їх.

При вивченні даних тем у нагоді стають карти-пазли: регіони, карта-вишиванка, області. Діти залюбки змагаються у групах: хто швидше зможе зібрати пазл. Ну і як же без онлайн гри з картою (найзручніші як на мене тут сервіси LearningApps та Wordwall).

У 6-му класі продовжуючи тему роботи з картою (карта – мій власний атлас) інколи приділяю декілька хвилин уроку: нова країна, об'єкти, що є важливими для життя країни, основні міста - знайти та позначити на карті. Інколи – цілий урок робота з картою. У такому варіанті розкриваємо тему уроку без тексту підручника: з'ясовуємо лише за допомогою карти, які події відбувалися на тій чи іншій території, як змінювалися кордони, а потім шукаємо у підручнику інформацію для підтвердження чи спростування своїх суджень.

І звісно ж малюємо як на карті, так і в зошиті.

Хто сказав, що конспект це сухий виклад фактів? Це зовсім не так, якщо включити до нього трохи фантазії та уяви.

Запропонуйте учням перетворити текст підручника (якусь його частину) у малюнок. Краще робити це у групах. Наприклад, розпочати з теми: «Повсякденне життя»: 1) заняття; 2) житло; 3) їжа; 4) мода тощо.

А ще на уроках історії можна зробити перші кроки у сфері журналістики. Тут у нагоді стануть такі завдання як: стаття у газету, газета, інтерв'ю (при цьому у різних варіантах: інтерв'ю у «студії», відео інтерв'ю, блокнот журналіста). У кого взяти інтерв'ю: у родичів (5 клас), у історичних особистостей (діти насправді обожають перевтілення).

А ще меми, лепбуки, метод «5 пальців» або долонька-помічниця з ключовими питаннями: хто?, що?, де?, коли?, чому?, як?; асоціації (намалюй асоціацію до країни, яку вивчаємо). Ну і нарешті звичайні ігри: морська битва, у пошуках скарбів, мандри історією, колесо історії.

Отже, школа – це не просто приміщення, це не просто місце, де отримують знання, вміння, навички, сучасною мовою: компетентності. Школа – це безкінечний політ творчості та фантазії,

коли найпростіші речі перетворюються на щось дивовижне. І кожен день – не просто нова сторінка життя, а ціла історія. У якому вчитель – провідник, посередник, що відкриває двері і вказує напрямком.

Аби сучасні школярі вивчали історію України потрібно не змушувати, а намагатися зацікавити учнів передусім формою подачі інформації, яка має бути сучасною, динамічною, простою. А нові методологічні підходи, використання інтерактивних завдань, своєю чергою допоможуть стимулювати пізнавальну активність у сучасних дітей, що схильні до «кліпового мислення» [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <http://surl.li/uhxdg>
2. Новий погляд на викладання історії України: як зацікавити учнів. URL: <https://osvita.ua/school/91341/>
3. Навчальна мотивація учнів. URL: <http://surl.li/uhxii>
4. Мудрість. URL: <https://sebweo.com/konfuciy-skazhi-meni-i-ya-zabudu-citata-ua/>

Ідріс Наталія,
вчителька історії Комунальної установи
Сумської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4
імені Героя України Олександра Аніщенка
Сумської міської ради Сумської області

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

***Анотація.** Стаття присвячена питанням цифрової трансформація освіти та використанню потенціалу цифрових технологій в умовах НУШ та дистанційного навчання.*

***Ключові слова:** цифровізація освіти, діджиталізація, нова українська школа. НУШ, дистанційне навчання.*

Цифровізація всіх сфер життя є ознакою глобалізації та державною політикою. В освіті її пришвидшили пандемія covid-19, виклики військової агресії рф проти України, необхідність швидкого переведення на дистанційні форми навчання. Сьогодні цифрові технології – це не просто інструменти, а середовище, яке відкриває нові можливості, це і організація якісного освітнього процесу, і активізація навчальної діяльності та забезпечення діяльнісного підходу НУШ, і навчання в будь-який зручний момент, і подолання освітніх втрат, і безперервність освіти, і підвищення якості надання освітніх послуг тощо. Актуальність означеної проблеми потребує

більш детального аналізу сучасного стану цифрової трансформації в освітньому середовищі в умовах НУШ та дистанційного навчання.

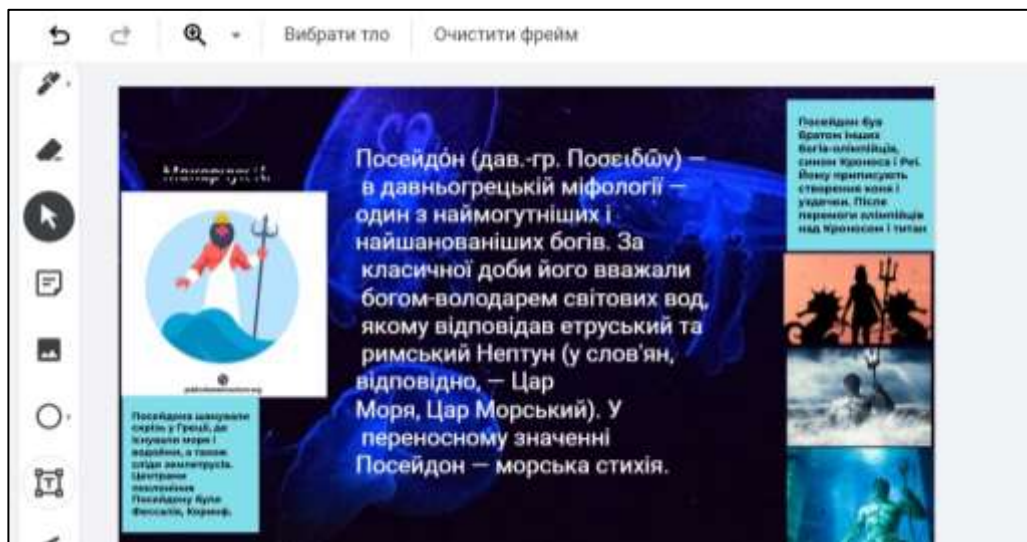
Різноманітні аспекти цифровізації в освітній сфері досліджували Андрющенко О., Бойко М., Вакалюк Т., Генсерук Г., Доценко С., Духаніна Н., Ільїна Т., Новіцька І., Стойка О., Шпарик О. Однак, незважаючи на проявлений науковою спільнотою інтерес, питання впровадження цифровізації в сучасний освітній простір в умовах дистанційного навчання все ще потребують більш детального вивчення, що й визначило вибір теми дослідження.

Мета статті: здійснити аналіз сучасного стану цифрової трансформації в освітньому середовищі в умовах НУШ та дистанційного навчання.

Опитування, що його провела соціологічна агенція Vox Populi на замовлення Благодійного фонду savED в межах проєкту «Надання освітніх послуг в умовах війни в Україні», показало, що у прифронтових областях показник дистанційного навчання сягають серед учнівства 81%. Із дистанційним навчанням, яке є вимушеним кроком і чи не єдиним способом здобути шкільну освіту під час війни на прифронтових територіях і в низці випадків в інших областях України, пов'язані виклики та бар'єри в навчанні [1]. Відповіддю на виклики дистанційного навчання стало пришвидшення темпів цифрової трансформації освітньої галузі. Цифровізація робить освітній процес більш мобільним, гнучким, індивідуалізованим та диференційованим. Нові виклики цифрової освіти вимагають нових знань та вмінь від учителя. Досвід організації дистанційного навчання НУШ свідчить, що вчителям, нажаль, не завжди вистачає цифрових знань і тут в нагоді може стати проходження, розробленого ЮНЕСКО, онлайн-курсу з підвищення кваліфікації – «Цифровий вчитель», який спрямований на підтримку дистанційного навчання, отримання корисних навичок з використання цифрових інструментів у навчальному процесі, гейміфікації та навчання грою [3]. Дані освітні ресурси та, взагалі, самоосвіта дають можливість задовольнити потребу освітян щодо особистісного та професійного зростання, забезпечити та здійснити особистісне та професійне зростання, щоб подолати існуючий цифровий розрив між вимогами часу та наявними знаннями та навичками.

Сьогодні існує безліч цифрових інструментів для створення вчителем онлайн ігор, вправ, кросвордів, тестів, опитувань тощо.

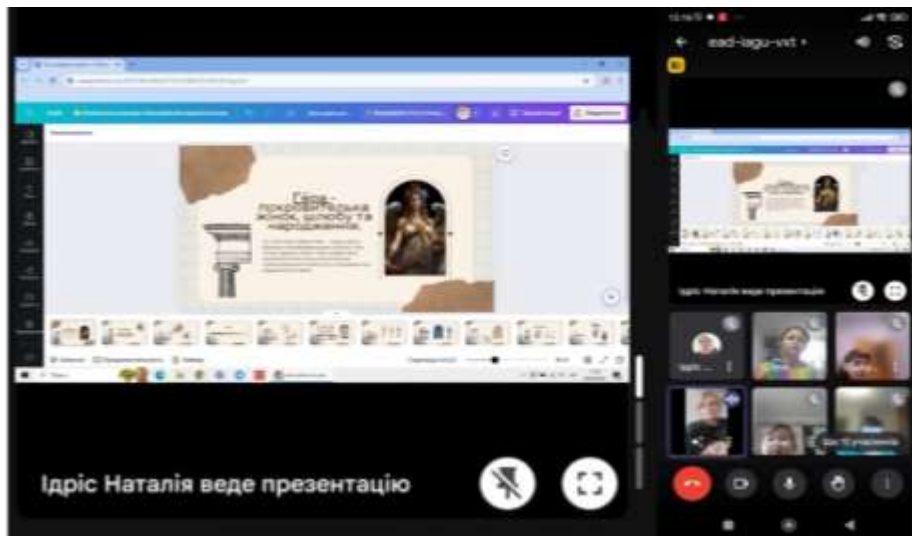
Доступним інструментом для проведення онлайн-уроків є дошка Google Jamboard. За її допомогою вчитель може використовувати такий метод організації інформації як «асоціативний кущ». Наприклад, актуалізувати нову тему і запропонувати учням на онлайн-стікерах записати свої асоціації, які викликають основні поняття чи положення теми. Також, зручно за допомогою онлайн-дошки Google Jamboard, задавши питання учням, застосувати прийом «мозковий штурм», щоб вони за допомогою зображень чи записів на стікерах запропонували свої відповіді. Google Jamboard дозволяє як демонструвати навчальний матеріал, який створив вчитель, так і презентувати учнями свої доробки (рис. 1).

Рис. 1. Зразок використання онлайн-дошка Google Jamboard під час уроку з інтегрованого курсу «Всесвітня історія. Історія України» у 6 класі за темою «Міфологія Давньої Греції»

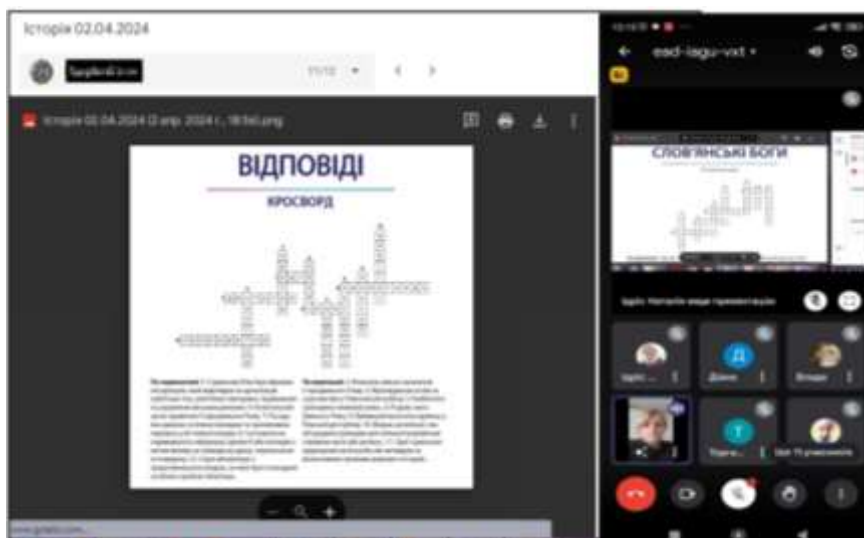
Якісним інструментом для створення дидактичних матеріалів вчителем та візуальних робіт учнями є графічний редактор Canva, що з 2022 р. став безкоштовним для освітян України. Перевагою використання платформи Canva (<https://www.canva.com/>) є її доступність як із мобільних пристроїв, так і з комп'ютерів.

Так, наприклад, на платформі Canva учні 6 класів можуть створити до уроків з інтегрованого курсу «Всесвітня історія. Історія України» презентації, комікси, інфографіку, меми тощо. Canva необхідним онлайн інструментом в роботі над груповими проєктами, адже надає можливість одночасної роботи над спільним документом групі учнів (рис. 2). Також, тут є можливість додавання анімації.

Рис. 2. Зразок презентації, створеної учнями у графічному редакторі Canva під час уроку з інтегрованого курсу «Всесвітня історія. Історія України» у 6-класі за темою «Міфологія Давньої Греції»

Серед онлайн генераторів кросвордів можна звернути увагу на наступні: «Розвиток дитини» (<https://childdevelop.com.ua/generator/letters/cross.html>), Flippity Crossword Puzzle (<https://flippity.net/>), Crossword Labs (<https://crosswordlabs.com/>), LearningApps.org (<https://learningapps.org/>), Wordwall (<https://wordwall.net/uk>). Зрозумілий і простий інтерфейс і для вчителя, і для учнів у «Генератор кросвордів» [2]. Так, за його допомогою вчитель може створювати інтерактивні вправи для перевірки знань, а учні закріпити вивчений матеріал, розгадуючи і самостійно створюючи кросворди (рис.3).

Рис. 3. Зразки кросвордів, що створені учнями за допомогою «Генератора кросвордів»

Серед цифрових інструментів, що якісно себе зарекомендували в освітньому середовищі в умовах НУШ та дистанційного навчання слід відзначити програми та додатки, які використовують штучний інтелект (ШІ). Зокрема, за допомогою штучного інтелекту учні 6 класу НУШ із задоволенням виконують завдання на створення коміксів до вивченого під час інтегрованого курсу «Всесвітня історія. Історія України» матеріалу. Так, наведемо зразок коміксу (рис. 4) до теми «Духовний світ давніх слов'ян», який було створено на основі картинки згенерованої за допомогою ШІ Microsoft Bing. Текст до картинок учні додають самостійно.

Дистанційне навчання базується на цифрових способах комунікації. Організація освітнього процесу з використанням цифрових технологій відкриває значні перспективи для її учасників: спрощений пошук широкого спектру інформації, швидкі відповіді на складні питання за допомогою запиту у пошукових системах.

Рис.4. Зразки коміксів, створених учнями під час уроку з інтегрованого курсу «Всесвітня історія. Історія України» у 6 класі до теми «Духовний світ давніх слов'ян»

У глобальному цифровому просторі здобувачі освіти привчаються до самостійності, не залежати від вчителя, самостійно шукати необхідну інформацію, бути медіаграмотними, перевіряти достовірність джерел.

Із досвіду організації дистанційного навчання НУШ доречно зауважити, що цифровізація сприяє усвідомленню здобувачами освіти цінності часу: це і вчасне підключення до синхронних уроків, і тайм-менеджмент під час асинхронних уроків, і дотримання визначених хронологічних меж на виконання онлайн-завдань, усвідомлення психогігієнічних обмежень у роботі з комп'ютером тощо. Учні

опановують навички етичної роботи з інформацією, поглиблюють розуміння академічної доброчесності та захисту авторського права та інтелектуальної власності в цифровому світі тощо.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи, зазначимо, що сьогодні цифровізація перетворилась у провідний чинник освоєння освітнього простору в умовах дистанційного навчання. Вчитель НУШ має безліч можливостей як для удосконалення власної цифрової грамотності, так і для розвитку цифрових навичок учнів. Цифровий простір пропонує роботу з різноманітними освітніми ресурсами, навчальними платформами та додатками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Війна та освіта. 2 роки повномасштабного вторгнення. Бриф за результатами дослідження. Київ. 2024. URL: <http://surl.li/ubeuc>
2. Генератор «Кросворд». Розвиток дитини. URL: <http://surl.li/ubeuu>
3. Онлайн-курс «Цифровий учитель». Офіційний сайт EdEra. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/4033>

Клясен Наталія,
кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
державний експерт з питань нормативно-правового забезпечення
директорату шкільної освіти Міністерства освіти і науки України
nataliia.kliassen@mon.gov.ua

СУПЕРВІЗІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ТА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Анотація. В даній статті автором розкрито теоретичні аспекти використання супервізії як дієвого інструменту підтримки та професійного розвитку педагогічних працівників. Розкрито роль здійснення педагогічної супервізії з метою вдосконалення процесу розвитку компетентностей педагогічних працівників. Визначено основні поняття здійснення супервізії у системі загальної середньої освіти та надано рекомендації щодо проведення педагогічної супервізії як необхідної умови розвитку професійних компетентностей педагогів.

Ключові слова: педагогічна супервізія; здійснення супервізії; професійний розвиток; педагогічна діяльність.

У зарубіжній системі вдосконалення професійних компетентностей педагогічних працівників істотне місце посідає фахова супервізія, в основі якої лежить ідея активного використання практичного досвіду. В сучасній Україні педагогічна супервізія ще не має широкого вжитку. Однак воно заслуговує на серйозну увагу, тому що метою здійснення педагогічної супервізії є здійснення комплексу

заходів із професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам закладів загальної середньої освіти згідно з вимогами професійних і освітніх стандартів.

Педагогічна супервізія досить складний вид діяльності, який висуває перед виконавцями досить високі вимоги. Тому перед широким впровадженням у педагогічну практику супервізії є необхідність глибокого осмислення її ролі у системі загальної середньої освіти.

Наукові дослідження ролі супервізії стосувалась переважно її використання в соціальній роботі, психології та психіатрії. Визначення ролі супервізії та її функцій були здійснені у працях таких науковців, як Браун А., Вінер Дж., Джейкобс Д., Леддік Г., Рімстад Б., Спайс В., Уільямс Е. та ін. Значними в межах нашого дослідження є наукові праці, що присвячені стандартам супервізії в соціальній роботі [9]; питанням вивчення та використання супервізії як соціальної складової [7], основним принципам супервізії [11]; ролі лідерства у супервізійному процесі [12], супервізія у допоміжних професіях [14] тощо.

Аналіз робіт зазначених авторів охоплюють широкий спектр питань у цій області, включаючи ефективність методів супервізії, взаємодію між супервізорами та супервізованими, розвиток професійних компетентностей через супервізію та роль лідерства у супервізійному процесі. У наукових дослідженнях акцент переважно робиться на визначенні найбільш ефективних практик супервізії, розвитку професійних навичок та збільшення якості навчання через супервізійний підхід. Значний внесок учених у розвиток теорії та практики педагогічної супервізії стимулює подальше дослідження та вдосконалення супервізійних практик у широкому масштабі.

Водночас, аналіз наукових праць дає підставу визнати недостатню розробленість теоретичних і практичних аспектів фахової педагогічної супервізії та малодослідженість питань професійної підготовки фахівців до супервізійної діяльності у системі загальної середньої освіти. Тому цілком є закономірним недостатність наукових праць, які окреслюють роль супервізії як інструменту підтримки та професійного розвитку педагогічних працівників у системі загальної середньої освіти.

Отже, *метою* цієї статті є визначення основних понять здійснення супервізії у системі загальної середньої освіти та розкриття значення педагогічної супервізії як інструменту підтримки та розвитку педагогічних працівників.

Згідно Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року на етапі розвитку освітнього процесу, можна виділити наступні тенденції: формування системи неперервної освіти впродовж усього життя; створення єдиного інформаційного простору; синтез засобів і методів традиційного навчання з інформаційно-комунікаційними технологіями; активне впровадження нових засобів і методів навчання [4].

Вважаємо, що професійна допомога та підтримка педагогічних працівників (здійснення супервізії) відіграє важливу роль в умовах нових викликів в освіті. Слід зазначити, що здійснення супервізії фахівцями сприяє рефлексії розвитку компетенцій та створенню стимулюючого середовища для постійного вдосконалення, а також є ключовою складовою ефективного лідерства, що сприяє професійному зростанню та створює атмосферу взаємопідтримки та освітньої експертизи. До цього слід додати, що педагогічна супервізія відіграє важливу роль у створенні культури постійного навчання та допомагає педагогічним працівникам розглядати свою фахову діяльність з критичною перспективою, постійно вдосконалювати свої вміння та розширювати знання.

Супервізія як комплекс заходів з надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам є досить малодослідженою сферою у педагогічній діяльності. Найчастіше супервізія сприймається як спостереження більш досвідченішого колеги за менш досвідченим, обговорення сильних та слабких сторін, виправлення помилок, що виникають у процесі роботи. У цьому випадку супервізію можна розглядати як систему професійної підтримки спеціалістів, що працюють у сфері «людина-людина» [7].

У межах нашого дослідження вагомим значення набуває визначення поняття супервізії. Початок супервізорства було покладено Фройдом З., якому у процесі становлення та розвитку психоаналізу доводилося виступати не тільки як фахівець, що здійснює терапію нервовохворих, а й у ролі наставника, супервізора, що надає допомогу у психотерапевтичній та виховній діяльності інших людей [6]. Так, у перекладі з латинської мови «super» означає «над», а «videre» означає бачити, тобто дослівний переклад терміну «супервізор» це «той, хто бачить згори». В українській мові наближеним за змістом поняттям можна вважати термін «наставник». Словник української мови визначає

поняття «наставник» як «той, хто дає поради, навчає; радник, учитель; наглядач». Термін «наставляти» має значення «даючи поради, навчати чогось; наводити, направляти, націлювати і т. ін. у потрібному напрямку; скеровувати, спрямовувати» [10].

Зазначимо, що Робін Шоет та Пітер Хокінс визначають супервізію як спільну діяльність, в якій практикуючий фахівець з допомогою супервізора, з огляду на клієнтів як безпосередню частину клієнтоорієнтованого та більш широкого професійного системного контексту професійної діяльності, підвищує якість роботи, покращує взаємодію з клієнтами, безперервно розвиває себе, власну практику і професію в широкому розумінні [13, с. 60]. Пономаренко М. зазначав, що «...педагогічне супервізорство – це діалогічний педагогічний процес, заснований на міжсуб'єктній рівності в діалозі, рівноправних конструктивних взаємовідносинах між супервізором і супервізованим, що базуються на гуманних цінностях та розумінні один одного з метою спільного вироблення особистого унікального знання у конкретній педагогічній ситуації та особистісного зростання обох сторін» [15, с. 25–34].

У вітчизняному законодавчому полі таке поняття «супервізія», безпосередньо пов'язане з підготовкою тренерів Нової української школи у 2017-2018 н.р., що здійснювалась відповідно до програми, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України № 97 від 05.02.2018 р., постановою Кабінету міністрів України № 237 від 4 квітня 2018 року, та яка визначає порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» [3].

Однак жодним з чинних нормативних документів не було передбачено зміст такої діяльності, протягом якого здійснюється педагогічна супервізія, верифікацію результатів фахової супервізії педагогічних працівників, процес підготовки та статус супервізора у системі загальної середньої освіти.

Тому, з метою затвердження нормативно-правових підстав надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам (здійснення супервізії) у сфері загальної середньої освіти відповідно до абзацу дев'ятого частини другої статті 54 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [8] робочою групою, яка створена наказом Міністерства освіти і науки України від

05.01.2024 № 9, у 2024 році було розроблено проєкт Порядку надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам (здійснення супервізії) у сфері загальної середньої освіти (далі – Порядок здійснення супервізії) [2].

У цьому проєкті Порядку визначено такі основні терміни, а саме:

– верифікація результатів супервізії – встановлення відповідності між запланованими і досягнутими результатами циклу супервізії, що має бути відображено в акті здачі-приймання наданих послуг;

– договір супервізії – тристороння угода, яка укладається між супервізором, супервізантом та замовником про їх взаємні права та обов'язки, що виникають у процесі супервізії;

– супервізант (отримувач послуг супервізії) – педагогічний працівник, який потребує фахової підтримки і допомоги у вдосконаленні професійної діяльності та професійному розвитку;

– супервізія – комплекс заходів з надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам на добровільних засадах, що сприятиме вдосконаленню їх професійної діяльності та професійному розвитку;

– супервізор (надавач послуг супервізії) – фахівець у сфері загальної середньої освіти, який здійснює комплекс заходів з надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам;

– цикл супервізії – період часу, протягом якого учасники супервізії здійснюють діяльність, спрямовану на досягнення її мети, відповідно до узгодженого сторонами договору супервізії.

Інші терміни вжито у значеннях, наведених у Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про професійний розвиток працівників»; Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800.

Проблема, яку пропонується розв'язати шляхом розробки Порядку проведення супервізії у системі загальної середньої освіти, полягає у недостатньому рівні забезпеченості підвищення мотивації педагогічних працівників щодо вдосконалення професійної діяльності, зменшення стресу, зміцнення позитивної самооцінки та професійної самоідентифікації, що є суттєвим чинником, який уповільнює реформування загальної середньої освіти «Нова

українська школа» та негативно впливає на конкурентоздатність України в освітній сфері. Важливість проблеми також обумовлена новими викликами в освіті, одним із яких є впровадження інституту освітніх тренерів та впровадженням інноваційних форм розвитку професійної компетентності, одним із яких є супервізія.

Метою проведення супервізії є здійснення комплексу заходів із професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам закладів загальної середньої освіти згідно з вимогами професійних і освітніх стандартів.

Для досягнення цієї мети у процесі супервізії у консультуванні реалізуються шість основних завдань:

1. Визначення професійних можливостей, потреб і труднощів у педагогічних працівників.
2. Здійснення аналізу та об'єктивної оцінки професійної діяльності педагогів.
3. Професійне консультування (допомога) педагогічним працівникам за результатами аналізу їх професійної діяльності.
4. Допомога у визначенні індивідуальних професійних потреб педагогічних працівників та мотивація до професійного розвитку.
5. Професійна допомога у запобіганні (попередженні) та подоланні професійних труднощів.
6. Сприяння у дотриманні професійного стандарту педагогічними працівниками.

Крім того, Порядком проведення супервізії визначено статус супервізора та процедуру проведення супервізії у системі загальної середньої освіти.

Упровадження моделі супервізії, що формується в широку педагогічну практику, є актуальним та перспективним у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. На думку Литвинюк Г., «сьогодення вимагає від педагога якісних освітніх послуг із використанням свого фахового потенціалу. Реалізація принципу варіативності відкриває педагогічним колективам закладів освіти низку альтернативних шляхів для моделювання, конструювання, модернізації авторських педагогічних систем, процесів, які забезпечують високий коефіцієнт результативності освітніх послуг для сучасного учня» [5].

Також варто зауважити, що організація процесу здійснення супервізії має низку андрагогічних особливостей, які у свою чергу

визначають специфіку технологічного забезпечення здійснення комплексу заходів з дорослими, а саме: з фахівцями різних галузей освіти, різної вікової категорії; з педагогічними працівниками, які вже мають певний фаховий досвід та різні досягнення у своїй практичній діяльності. При цьому, значущим чинником, який визначає специфіку процесу здійснення фахової педагогічної супервізії є соціально-психологічні особливості супервізіантів, а саме: власні погляди на життя, професійні та психологічні стереотипи на ґрунті різних статусів і ролей, ціннісні орієнтації, звички, мотиви поведінки та інші особистісні характеристики. Крім того, слід зауважити, що педагогічний працівник – це соціально зріла особистість, у цілому сформований індивід. Тому супервізор повинен обов'язково мати андрагогічну підготовку, щоб вміти працювати з дорослою аудиторією, яка має свої особливості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, сучасні вимоги суспільства до освіти спонукають педагогічних працівників розглядати свою фахову діяльність з критичною перспективою та постійно вдосконалювати свої вміння та розширювати знання. Для запровадження певних змін необхідно забезпечити педагогічним працівникам не лише професійну підтримку, а й навчання, тому здійснення супервізії набуває статусу «ментора змін». Традиційні методи навчання змінюються інноваційними, що передбачають зміщення акцентів у системі педагогічної діяльності. У зв'язку з цим зрозуміло, що назріла гостра необхідність в адаптації педагогічних працівників до роботи в умовах постійних змін.

Проблема, яку пропонується розв'язати шляхом здійснення педагогічної супервізії у системі загальної середньої освіти, полягає у недостатньому рівні забезпеченості підвищення мотивації педагогічних працівників щодо вдосконалення професійної діяльності, зменшення стресу, зміцнення позитивної самооцінки та професійної самоідентифікації, що є суттєвим чинником, який уповільнює реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та негативно впливає на конкурентоздатність України в освітній сфері.

Важливість проблеми також обумовлена новими викликами в освіті, одним із яких є впровадження інституту освітніх тренерів та впровадженням інноваційних форм розвитку професійної компетентності, одним із яких є супервізія. З метою врегулювання

нормативно-правового забезпечення розроблено Порядок здійснення супервізії, що поширюється на педагогічних працівників, які забезпечують освітній процес у закладах загальної середньої освіти, незалежно від форми власності та сфери управління.

Вважаємо, що педагогічна супервізія це дієвий інструмент підтримки та професійного розвитку педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Концепції Нової української школи. Зауважимо, що одним із принципів, від якого залежить ефективність здійснення фахової супервізії, є здатність супервізованого використати для себе досвід іншого. Особливого значення набуває переорієнтація мислення сучасного педагога/вчителя на усвідомлення принципово нових вимог до його педагогічної діяльності, готовність використовувати супервізію як допоміжний ресурс власного професійного розвитку.

Педагогічна супервізія досить складний вид діяльності, який висуває перед виконавцями високі вимоги. Тому перед широким впровадженням у педагогічну практику супервізії є необхідність глибокого осмислення її ролі у системі загальної середньої освіти. При цьому, нестача системних вітчизняних розробок з питань професійної підготовки педагогічних супервізорів свідчить, що в системі освіти України інститут супервізії тільки починає формуватися.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробленні, обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов з питань забезпечення професійної підготовки супервізорів, яка відводиться системі післядипломної педагогічної освіти, що передбачає підготовку фахівців відповідно до вимог, які диктуються динамізмом розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Браун А., Боурн А. Супервізор у соціальній роботі: супервізія догляду в громаді, денних та стаціонарних установах. Пер. з англ. Т. В. Семигіної. Київ : Пульсари, 2003. 240 с.
2. Громадське обговорення проєкту Порядку надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам (здійснення супервізії) у сфері загальної середньої освіти. Офіційна сторінка Міністерства освіти і науки України. URL : <http://surl.li/tysdg> (дата звернення: 10.05.2024).
3. Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа»: Постанова Кабінету Міністрів України № 237 від 4 квітня 2018 р. Верховна Рада України: офіційний портал. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/237-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної

- середньої освіти «Нова українська школа», розпорядження Кабінету Міністрів України на період до 2029 року від 14 грудня 2016 року №988-р. URL : <http://surl.li/tysey> (дата звернення: 10.05.2024).
5. Литвинюк Г. Корпоративна школа супервізії як інструмент управління професійним розвитком педагогів. *Social Work and Education*, Vol. 9, No. 4. pp. 530-541. URL : <http://surl.li/ubfbf> (дата звернення: 10.05.2024).
  6. Мушкевич М. І. Супервізія: навч. посіб. [до курсу «Супервізія»]. Волинський національний університет імені Лесі Українки, факультет психології, кафедра практичної психології та психодіагностики. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 188 с.
  7. Навчально-методичний посібник «Супервізія: професійна підтримка і професійний розвиток педагогів». URL : <http://surl.li/tyseq> (дата звернення: 10.05.2024).
  8. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
  9. Савчук О. М., Миргородська І. В. Стандарти супервізії в соціальній роботі. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. 2012. Т. 136. С. 67–71.
  10. Словник української мови: академ. тлумач. словник. *Словник української мови в 11 т.* URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення: 10.05.2024).
  11. Ставкова С. До питання вивчення та використання супервізії як соціальної технології. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 3. С. 178–190.
  12. Тимошко Г. М. Менеджмент соціальної роботи: навчальний посібник. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. 308 с. URL : <http://surl.li/tysci> (дата звернення: 10.05.2024).
  13. Hawkins P., Shohet R. Supervision in the helping professions: an individual, group and organizational approach. 2-nd ed. Buckingham – Philadelphia: Open University Press, 2012. 232 p.
  14. Improving Practice teaching and Learning / B. Humphries, H. Pankhania-Wimmer, A. Scale and I. Stokes. – Leeds : CCETSW, 1993.
  15. Watkins C. E. Jr, Callahan J. L. In: De Golia S, Corcoran K. (eds). Supervision in psychiatric practice. Washington: APA Publishing, 2019. P. 25–34.

Клюніна Наталія,
старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти
Комунального закладу Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
kluninanatalia@gmail.com

РОЛЬ РЕФЛЕКСІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. У статті висвітлюється важливість рефлексії в освітньому процесі при викладанні іноземної мови. Розглянуто моделі та стратегії, спрямовані на вдосконалення процесу рефлексії. Обґрунтовується необхідність застосування різних видів рефлексії у процесі навчання. Наводяться переваги рефлексивного навчання для вчителів та учнів.

Ключові слова: професійна рефлексія, моделі професійної рефлексії, переваги рефлексивного навчання для вчителів, переваги рефлексивного навчання для учнів, аналіз рефлексивного навчання, техніки рефлексії, моделі рефлексії.

Концепція Нової Української Школи спрямована на задоволення інтересів, потреб і запитів учня [3]. Кожен здобувач освіти повинен розуміти, для чого він іде до школи і з яким багажем знань він повернеться звідти, для чого ці знання, уміння і навички, де їх можна застосувати, тобто учень повинен рефлексувати, осмислювати, систематизувати.

Необхідність використання рефлексії на уроках іноземної мови зумовлена тим, що завдяки цьому компоненту освітній процес більш вдосконалений, є змога орієнтуватися на кожного учня як особистість та здійснювати оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, що надзвичайно актуально в контексті тих змін, які пов'язані з реформою НУШ.

Таким чином, актуальність даного даної теми зумовлена надзвичайно гострою проблемою формування такого освітнього середовища, у якому учень, окрім певної суми знань, умінь, навичок, повинен оволодіти вмінням самостійно планувати, аналізувати, контролювати свою діяльність, ставити перед собою нові навчальні завдання і вирішувати їх.

Метою використання рефлексії як складової освітнього процесу є привчання дітей до самоконтролю; розвиток навички саморозвитку та самовдосконалення; формування осмисленого підходу до дійсності; стимуляція критичного мислення. У результаті підвищується ефективність навчальної діяльності та оптимізується навчальний процес.

Давньогрецький філософ Сократ вважав рефлексію інструментом для розвитку критичного мислення, самоаналізу та самовдосконалення. Рефлексія – унікальна здатність людської свідомості в процесі сприйняття діяльності сприймати й саму себе, внаслідок чого людська свідомість постає як самосвідомість (знання про знання або думка про думку) [4]. Проблему ефективного впровадження рефлексії в освітній процес також досліджували багато науковців: його дидактичний аспект розглядали Ворожейкіна О.М. [1], Дубовицька Т.Д. [2], Семенов Н.І. та ін.; методичні питання описано в роботах Соколової Л.А. [5], Швець О.С. [6], які зазначили, що саме рефлексія під час уроків допомагає дитині усвідомлювати здобуті знання, систематизувати отриманий досвід і перетворювати

приховані можливості в активні та ефективні. Вивчаючи глибину рефлексії, Роджерс [12], зробив впливове і ретельне дослідження та синтез, тоді як Пелтьє, Хей та Драго [11], запропонували спосіб оцінки різних рівнів рефлексивного мислення, які включають звичні дії, розуміння, рефлексії та критичне осмислення.

Мета статті – показати, що рефлексія дає учасникам освітнього процесу можливість більш чітко зрозуміти себе, робить картину про себе більш глибокою. Крім того, пізнаючи себе все краще і краще, у них з'являються нові шанси і межі, про які вони раніше і не здогадувалися. Саме за рахунок постійного самоаналізу людина розвивається.

Однією з найефективніших практик досвідчених педагогів є рефлексія. У практиці рефлексивного навчання вчителі оглядаються назад і оцінюють своє викладання а також відповіді, поведінку та успіхи чи невдачі їхніх учнів. Оцінюючи своє викладання, вчителі стають більш обізнаними не лише про те, що вони викладають, але й про те, чому та як вони викладають (методи та підходи). Необхідно враховувати різні елементи, такі як урок, використані матеріали та навчальне середовище. Крім того, важливо брати до уваги самих учнів, їхні індивідуальні потреби та стратегії навчання.

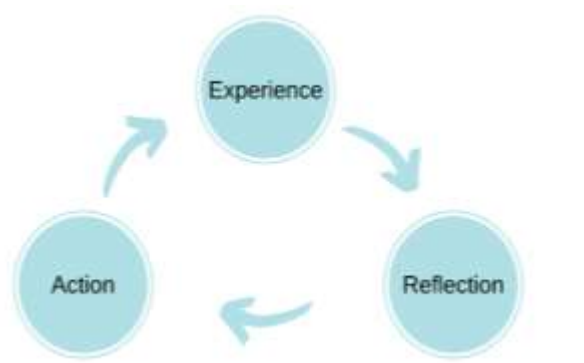
До завдань, які ставить перед собою рефлексія, передусім належить формування компетентної мовної особистості, яка володіє вміннями і навичками навчатися впродовж життя.

З досвідом приходить розуміння, що рефлексія – це те, до чого прагне сучасна педагогіка: учити не науці, а учити учитися. Учень повинен не лише усвідомити зміст матеріалу, але й осмислити способи та прийоми своєї роботи, уміти обрати найбільш раціональні. Що я робив? З якою метою? Чому я це роблю так? Який результат я отримав? Який варіант кращий? — ось ті питання, які ставлять собі учні, які володіють рефлексією, тобто які вміють усвідомлювати свою діяльність. Якщо учитель творчо підійде до цього питання, то краще розвине свою професійну рефлексію. Рефлексивне навчання – це процес, насамперед, за допомогою якого вчителі розмірковують над своїми методами викладання, щоб перевірити загальну ефективність своїх підходів до навчання. Залежно від результату цього аналітичного процесу, який базується на критичному осмисленні, може знадобитися для вдосконалення або зміни методів навчання.

Рефлексія та зворотній зв'язок взаємопов'язані та підтримують процес навчання. Обидва дають нам можливість навчитися тому, що

ми зробили, щоб зрозуміти, як ми можемо рухатися вперед. Давайте дослідимо, що означають рефлексія та зворотний зв'язок і чому вони важливі. Рефлексія проходить природно або цілеспрямовано. Це властиво будь-якій людині як ми зазвичай згадуємо, про те, що зробили ви чи хтось інший. Ми вчитися, розмірковуючи над нашим досвідом, аналізуючи різні аспекти нашої роботи та життя, і робити відповідні рішення. Наш досвід і досвід наших учнів без його аналізу не веде до навчання тому що ми не вчимося на досвіді. Ми вчимося, розмірковуючи про досвід. Існують різні варіації рефлексивних циклів, які, зрештою, служать одній меті – аналізувати досвід. Стаття з Кембриджського університету, доступна тут <https://tinyurl.com/4dhk7dft> описує найпоширеніші цикли: модель Цикл ERA [9] є однією з найпростіших моделей рефлексії і містить лише три етапи: досвід, рефлексія, дія.

Цикл показує, що ми почнемо з досвіду, або того, через що ми проходили раніше, або чогось абсолютно нового для нас. Цей досвід може бути позитивним чи негативним і може бути пов'язаний з нашою роботою чи чимось іншим. Як тільки щось пережили, ми почнемо розмірковувати про те, що сталося. Це дозволить нам продумати пережитий досвід, вивчити наші почуття щодо того, що сталося, і прийняти рішення про наступні кроки. Це призводить до останнього елементу циклу – виконання дії. Те, що ми робимо в результаті досвіду, буде різним залежно від людини. Ця дія призведе до іншого досвіду, і цикл продовжиться (рис.1).

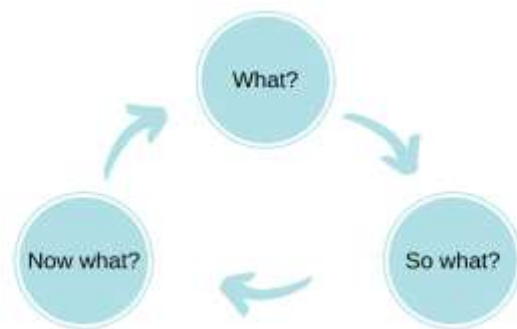

Рис. 1. Модель Цикл ERA

Іншу просту модель розробив Дрісколл в середині 1990-х років [7]. Дрісколл заснував свою модель 3 What's на ключових питаннях: що? і що? що тепер? Задавши собі ці три прості запитання, ми можемо почати аналізувати свій досвід і вчитися на цьому. Спочатку ми повинні описати ситуацію чи досвід, щоб поставити це в контекст. Це

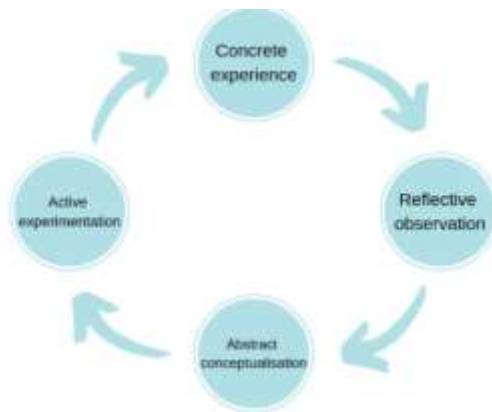
дає нам чітке уявлення про те, з чим ми маємо справу. Тоді ми повинні поміркувати над цим досвідом, запитуючи «і що?» - що ми дізналися в результаті досвіду? Останній етап пропонує нам подумати про дії, які ми зробимо в результаті цього роздуму. Чи змінимо ми поведінку, спробуємо щось нове чи залишимося такими, як є? Важливо пам'ятати, що в результаті роздумів може не відбутися змін і що ми відчуваємо, що робимо все так, як повинні. Це однаково дійсний результат, і вам не варто хвилюватися, якщо ви не можете придумати, що змінити (рис.2)

Рис. 2. Модель 3 What's

Модель Колба йде на крок далі [10]. Базуючись на теоріях про те, як люди навчаються, ця модель базується на концепції розвитку розуміння через реальний досвід і містить чотири ключові етапи: конкретний досвід, рефлексивне спостереження, абстрактна концептуалізація, активне експериментування.

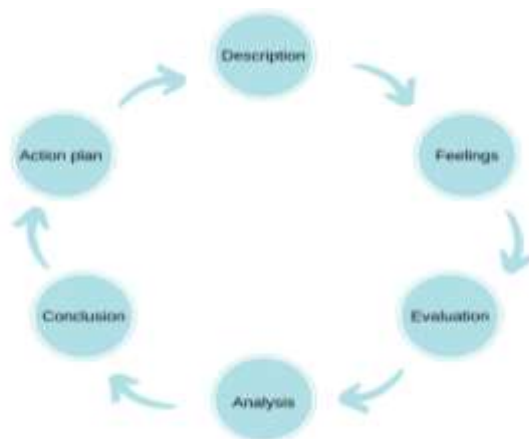
Модель стверджує, що ми починаємо з досвіду – або повторення чогось, що сталося раніше, або чогось абсолютно нового для нас. Наступний етап включає в себе роздуми про досвід і зауваження про те, чого ми раніше не зустрічали. У результаті ми починаємо розвивати нові ідеї, наприклад, коли трапилося щось несподіване, ми намагаємося зрозуміти, чому це могло бути. Останній етап передбачає застосування наших нових ідей до різних ситуацій. Це демонструє навчання як прямий результат нашого досвіду та роздумів. Ця модель схожа на ту, яку використовують маленькі діти, коли вивчають базові поняття, такі як гаряче та холодне. Вони можуть торкнутися чогось гарячого, отримати опік і бути більш обережними, торкаючись чогось, що потенційно може завдати їм шкоди в майбутньому (рис.3)

Рис. 3. Модель Колба

Ще одна модель, модель Гіббса яка базується на трьох інших, але додається більше етапів [8]. Це одна з найскладніших моделей рефлексії. Цикл Гіббса містить шість етапів: опис, почуття, оцінка, аналіз, висновок, план дій.

Як і в інших моделях, починається з окреслення досвіду. Потім це заохочує нас зосередитися на наших почуттях щодо досвіду, як під час нього, так і після. Наступним кроком є оцінка досвіду - що в ньому було добре чи погано з нашої точки зору? Потім ми можемо використати цю оцінку, щоб проаналізувати ситуацію та спробувати зрозуміти її. Результатом цього аналізу стане висновок про те, які інші дії (якщо такі були) ми могли вжити, щоб досягти іншого результату. Останній етап передбачає побудову плану дій із кроками, які ми можемо зробити наступного разу, коли опинимося в подібній ситуації (рис. 4).

Рис. 4. Модель Гіббса

Однак візьміть до уваги, що рефлексія – це дуже особистий досвід, який вам, ймовірно, знадобиться деякий час на експерименти, доки не знайдете модель, яка найкраще підходить вам і вашим учням.

Рефлексивне навчання дає багато переваг. Як згадувалося раніше, методи рефлексивного викладання можуть підвищити креативність, мотивацію та критичне мислення а також розвиток метакогнітивних навичок. Рефлексивні практики можуть покращити ефективність як для вчителів, так і для учнів. Вчителі можуть використовувати методи для аналізу поведінки учнів і виявлення слабких і сильних сторін у своїх методах навчання. Коли учні надають індивідуальні відгуки про свій процес навчання, учителі можуть краще зрозуміти, які методи працюють, а які потребують вдосконалення. Практики рефлексивного навчання можуть бути дуже корисними для учнів. Рефлексія заохочує учнів брати на себе відповідальність у навчанні, і це надає їм сили. Рефлексія може покращити рівень продуктивності, пам'яті та мотивації. Це може бути частиною стратегії взаємодії з однокласниками та розвитку плідних стосунків з учителями та однокласниками.

Висновок. Таким чином, саме використання рефлексії на уроках іноземної мови сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, дає змогу здійснювати особистісний підхід до них. Крім того, нові форми і прийоми роботи на уроці надають широкі можливості для виявлення індивідуальних здібностей учнів та їхніх потреб у самореалізації, використовувати надзвичайно багатий ілюстративний матеріал. Діти залучаються до освітнього процесу як активні учасники, набувають навичок спілкування, оволодівають сучасними технічними засобами. Використання рефлексії вносить істотні зміни у діяльність педагога та розвиток учня як особистості, ставить нові вимоги до професійної майстерності викладання предмета, вимагає чіткої організації та індивідуальної роботи з кожним учнем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ворожейкіна О.М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. 3-тє видання, Х. : Вид. група «Основа», 2012. 255 с.;
2. Дубовицька Т. Д. До проблеми діагностики навчальної мотивації. *Питання психології*. 2005. № 1.
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#n8>
4. Рефлексія (філософія). Вікіпедія URL : <https://sal0.li/B41DCC9>

5. Соколова Л. А. Рефлексивний компонент діяльності як необхідна умова розвитку вчителя і учнів. *Іноземні мови в школі*. 2005. № 1. С. 19-26.
6. Швець О.С. «Рефлексія як складова сучасного уроку». UROK-UA.com
7. Driscoll, J. (ed.) (2007) *Practicing Clinical Supervision: A Reflective Approach for Healthcare Professionals*. Edinburgh: Elsevier.
8. Gibbs, G. (1998) *Learning by Doing: A Guide to Teaching and Learning Methods*. Oxford: Further Education Unit, Oxford Polytechnic.
9. Jasper, M. (2013). *Beginning Reflective Practice*. Andover: Cengage Learning.
10. Kolb, D. (1984) *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
11. Peltier, J. W., Hay, A., & Drago, W. (2005). The reflective learning continuum: Reflection on reflection. *Journal of Marketing Education*, 27, 250–263.
12. Rogers, R. R. (2001). Reflection in higher education: A concept analysis. *Innovative Higher Education*, 26(1), 37–57.

Коростіль Лідія,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики змісту освіти
Комунального закладу Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти
kristal_08@ukr.net

АНАЛІЗ КАДРОВОГО СКЛАДУ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У 6 КЛАСІ НУШ

***Анотація.** У статті наведено приклади змін у кадровому складі педагогів за час війни, що висвітлені в результатах дослідження Державної служби якості освіти України. Розглянуто кадрові зміни в закладах загальної середньої освіти Сумської області на прикладі вибірки учителів природничої освітньої галузі, які працюють в 6 класі НУШ. Визначено можливі проблеми та перспективні напрями роботи з вчителями під час курсової перепідготовки.*

***Ключові слова:** аналіз, кадровий склад педагогів, НУШ, природнича освітня галузь, якісна організація освітнього процесу.*

Актуальність аналізу кадрового складу вчителів, які працюють в Новій українській школі (НУШ) полягає у тому, що успішність реалізації інноваційних підходів у навчальному процесі залежить від якості педагогічного персоналу.

Аналіз кадрового складу дозволяє виявити потенційні проблеми, такі як недостатній рівень кваліфікації вчителів, відсутність необхідних навичок для роботи за новими стандартами, недостатню кількість педагогічних працівників для забезпечення ефективного навчання та виховання учнів.

Також важливо враховувати гендерний та віковий склад вчителів, їхню мотивацію та професійні інтереси, щоб забезпечити адекватну підтримку та розвиток педагогічного колективу.

Війна суттєво вплинула на склад учителів в Україні, а також на якість та доступність освіти для дітей у таких умовах. Тому Державна служба якості освіти України та Міністерство освіти і науки України постійно досліджують кадровий склад педагогів в Україні. Частота моніторингу може варіюватися залежно від конкретних програм та проєктів, але загалом вони проводяться регулярно, за потреби або на регулярній основі для забезпечення якості освіти.

За результатами їх звітів у 2022-2023 навчальному році лише у 45% шкіл не було змін у педагогічному складі закладу. Найбільше – на Півночі, де лише 30% керівників вказали, що змін у педагогічному складі не було. Серед причин зазначають: звільнення за власним бажанням (40%), призов на військову службу (21%), неоплачувана відпустка (14%) та призупинення трудового договору (9%) [4].

За результатами досліджень у 2023-2024 навчальному році вже 49% директорів закладів освіти зазначають, що змін у педагогічному складі закладу у зв'язку з війною не було. Також 78% керівників стверджують, що забезпечено викладання усіх предметів вчителями-предметниками, 13% зазначають, що викладання навчальних предметів відбувається шляхом заміщення тимчасово відсутніх педагогів. І лише 9% директорів зазначили про брак вчителів. Нестача вчителів з природничої освітньої галузі по Україні складає 4%.

За результатами анкетування вчителів – від 65-75% вчителів зазначають, що їх навантаження з 24.лютого 2022 року не змінилося, від 13% до 21% – збільшилося, від 13 до 22% – зменшилося [1].

Отже, в умовах війни, зокрема на Півночі, відбулися суттєві зміни в педагогічному складі закладів освіти. А тому необхідно вжити заходів для забезпечення підтримки та захисту вчителів, а також для збереження якості освіти в умовах військового конфлікту. Однак, для планування ефективних заходів потрібно знати кадрові проблеми не тільки в регіоні, а й в розрізі освітньої галузі.

Мета статті – проаналізувати кадровий склад учителів природничої освітньої галузі Сумської області, які працюють в 6 класі НУШ, визначити можливі проблеми та перспективні напрями роботи з ними під час курсової перепідготовки.

У жовтні-грудні 2023 року у Комунальному закладі Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти відбулися курси підвищення кваліфікації вчителів, які забезпечують реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти на першому (адаптаційному) циклі базової середньої освіти у 2023/24 навчальному році. Згідно з Державним стандартом базової середньої освіти [2] та Типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти [3], природнича освітня галузь в 6 класі реалізується через інтегрований курс і предмет «Географія». Тому реєстрація вчителів на курс з природничої освітньої галузі відбувалася відповідно у двох відповідних напрямках.

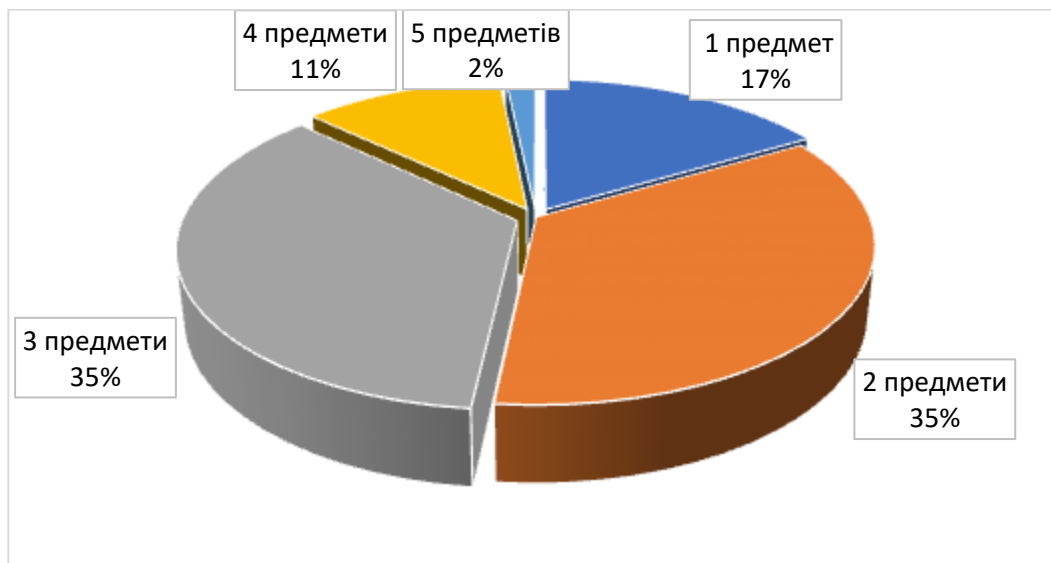
За кошти державної субвенції курси пройшло 415 учителів, з них: 269 з інтегрованого курсу та 146 – з географії.

Під час реєстрації на курси та на настановному занятті вчителі заповнювали облікові картки, інформація з яких була проаналізована. Для аналізу нами були визначені наступні запитання:

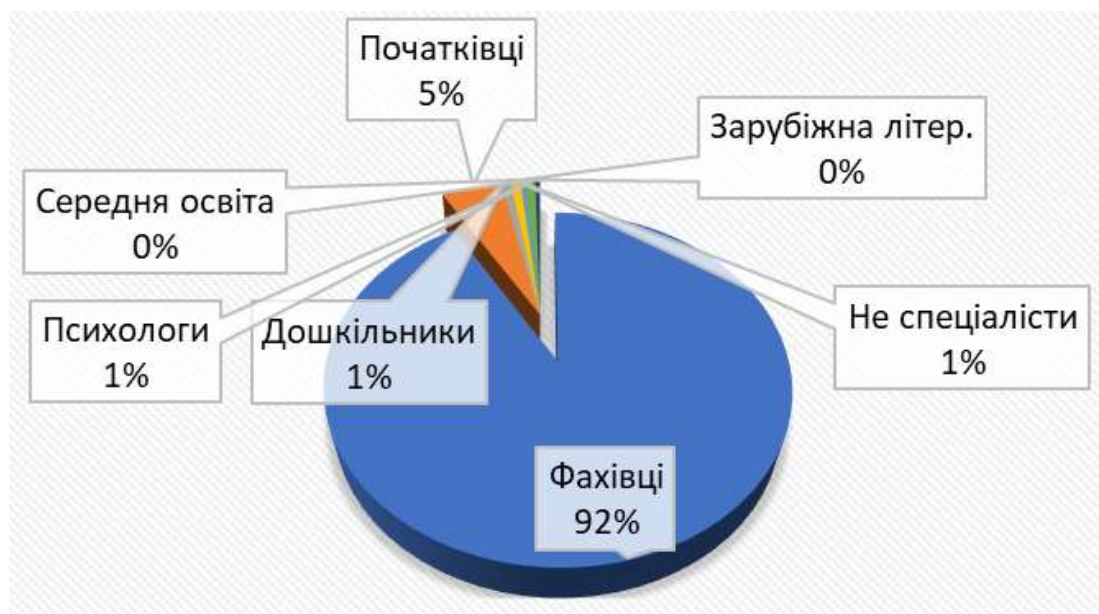
1. Кількісний і якісний склад учителів, які в 6 класі впроваджують природничу освітню галузь.
2. Скільки вчителів 6 класу вже мають досвід роботи в НУШ?
3. Які питання у підготовці вчителів 6 класу є найбільш актуальними?
4. Програми яких авторських колективів обрали вчителі Сумської області в 5- 6 класах з ПРО-галузі.

Перше питання ми розглядали з двох боків: скільки предметів викладають вчителі-респонденти (рис. 1) і їх фах за дипломом (рис. 2А, 2Б). Якщо у звіті Державної служби якості освіти України більшість (78%) керівників стверджують, що всі предмети викладають вчителі-предметники та тільки 13% – шляхом заміщення, то нас цікавила ситуація в Сумській області щодо навантаження вчителів ПРО-галузі.

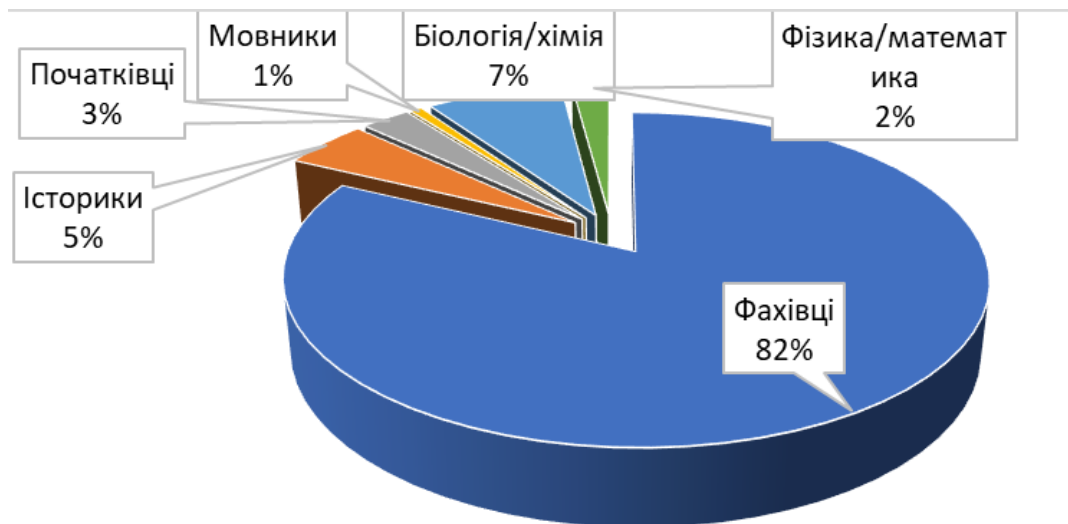
Діаграма (рис.1) показує, що 17% респондентів викладають 1 предмет, по 35% – 2 і 3 предмети, 11% – 4 і 2% – 5 предметів. Дані доводять, що від 13% до 48% респондентів заміщують вчителів-предметників іншого фаху, тому що підготовка в вишах, у більшості, іде за двома спеціальностями.

Рис.1. Діаграма кількості предметів, які викладають учителі-респонденти ПРО-галузі в 6 класі

Рис. 2 А. Діаграма фаху вчителів-респондентів, які викладають інтегрований курс в 6 класі, за дипломом

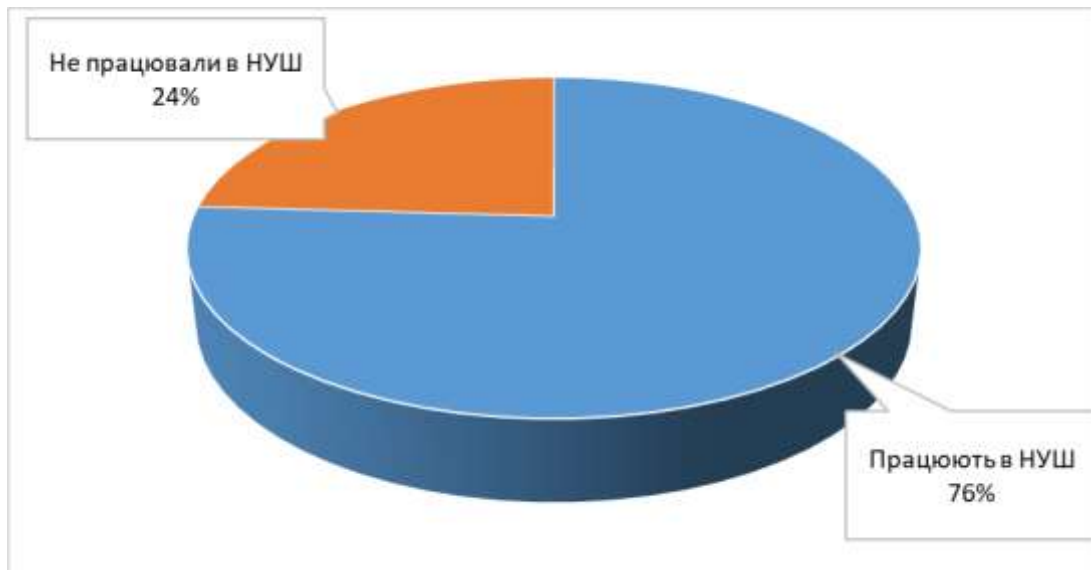

Рис. 2 Б. Діаграма фаху вчителів-респондентів, які викладають предмет «Географія» в 6 класі, за дипломом

Діаграми (рис. 2 А, 2Б) демонструють, що інтегрований курс викладають 92% вчителів, які є фахівцями з базових модулів курсу, а саме: вчителі, біології, хімії, фізики, географії; 5% – початківці, по 1% – дошкільники, психологи і спеціалісти без педагогічної освіти, по 0,5% – мовники і вчителі з середньою освітою. Географію викладають фахівці – 82%, біологи/хіміки – 7%, історики – 5%, початківці – 3%, фізики/математики – 2%, мовники – 1%. Перелік спеціальностей вчителів, які впроваджують ПРО-галузь в 6 класі, доводить, що в закладах загальної середньої освіти Сумської області перерозподіл вакантних годин відбувається між вчителями початкової школи (8% за двома напрямками), істориками (7%), а також мовниками та вчителями без педагогічної освіти.

Друге питання «Скільки вчителів 6 класу вже мають досвід роботи в НУШ?» (рис.3) нас цікавило тому, що це вже другий рік навчання вчителів, які працюють на адаптаційному етапі базової освіти. Чи правильно ми побудували зміст курсу підготовки вчителів 6 класу, взявши за основу ключові аспекти методики, а саме: досягнення обов’язкових результатів навчання, реалізація діяльнісного підходу через дослідження, впровадження ефективних інструментів формування оцінювання?

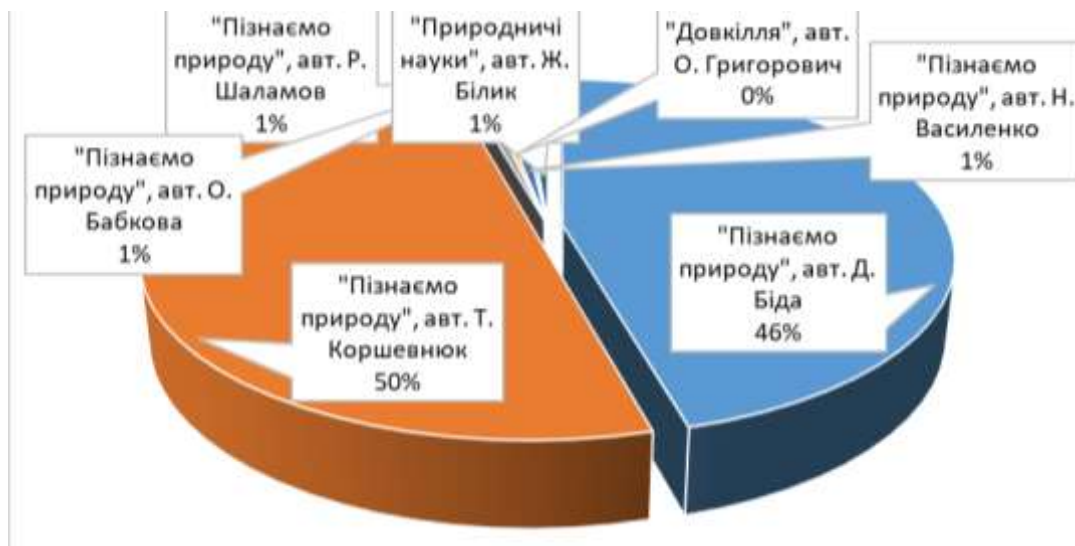

Рис. 3. Діаграма кількості вчителів, які мають досвід роботи в НУШ

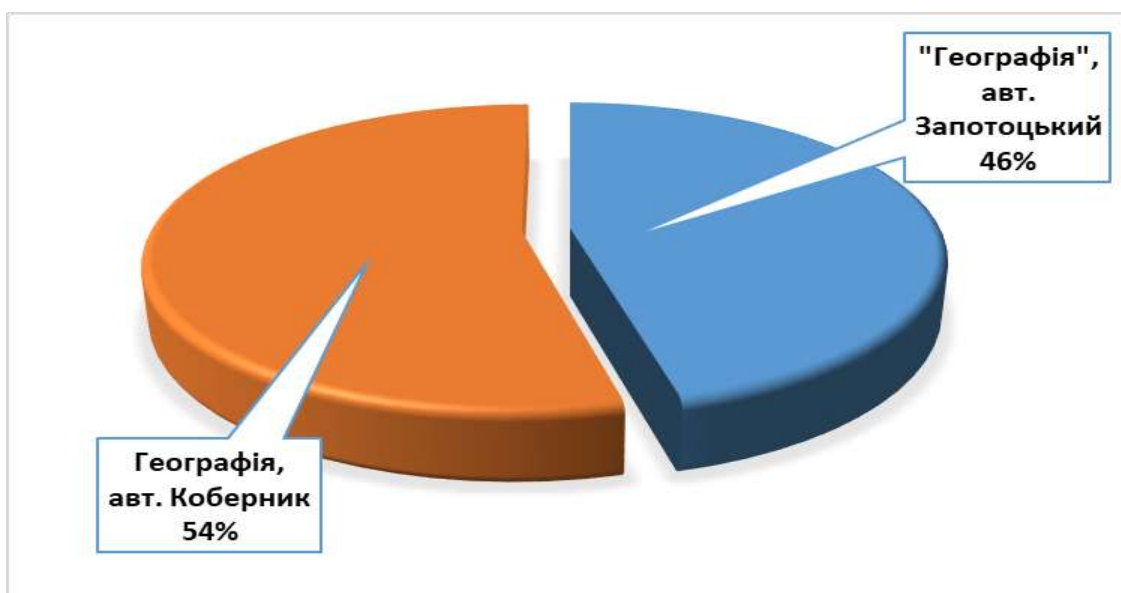
Діаграма (рис.3) показує, що 76% вчителів уже мають досвід роботи в НУШ. До цієї групи належать: учителі початкової ланки, як найбільш досвідчені; учителі, які розпочали інтегрований курс з ПРО-галузі в 5 класі й учителі історії. Звертаємо увагу, що хоча загальний відсоток досвідчених учителів є доволі високим, однак серед них є 18% не фахівців з природничих дисциплін. Якщо ці вчителі продовжать викладати дисципліни природничого змісту на етапі базового предметного навчання, то можна передбачити зниження рівня якості викладання із-за втрати науковості.

До групи вчителів, які ще не мають досвіду роботи в НУШ (24%) належать вчителі-предметники з географії, хімії, біології, фізики, які в школі викладають один або два предмети, починаючи з 6 або 7 класу. Добре, що ці вчителі вже намагаються розібратися в особливостях організації освітнього процесу в НУШ.

Третє та четверте питання, які ми аналізували, стосувалися більше спроби знайти ефективні способи допомоги вчителям в організації якісного освітнього процесу в НУШ. Питання щодо вибору модельних навчальних програм дозволило нам, ще до початку курсів, об'єднати учителів у групи за програмами (рис.4, 5). На нашу думку, це дозволило більш ефективно обговорити в групах особливості програми, підручників, видів діяльності, що передбачені навчальним забезпеченням у 6 класі.

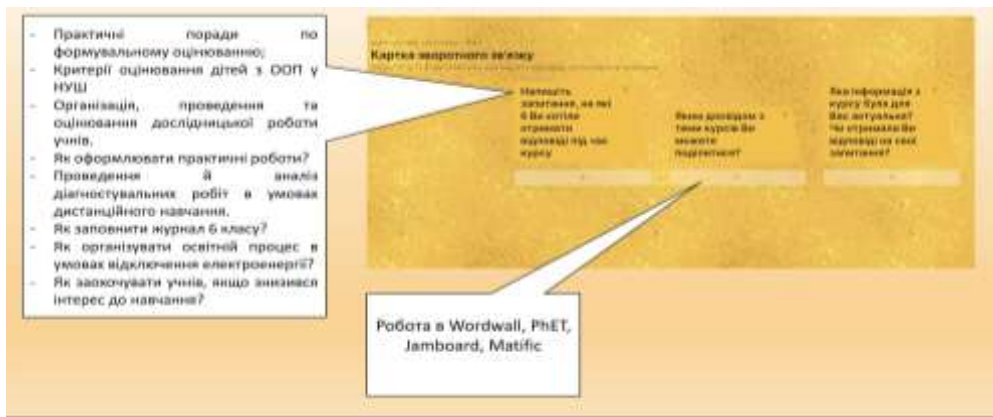

Рис. 4. Діаграма вибору модельних навчальних програм інтегрованого курсу

Рис. 5 Діаграма вибору модельних навчальних програм з предмета «Географія»

Також ми аналізували запитання вчителів 6 класу, які були для них найбільш актуальними, та досвід, яким би вони могли поділитися з колегами. Цю інформацію вчителі прописали на настановному занятті, заповнивши картку на задалегідь підготовленій інтерактивній дошці Padlet (рис. 6).

Рис. 6. Запитання вчителів до викладачів курсу на дошці Padlet

Запитання вчителів, з одного боку, продемонстрували, що більшість з них уже розуміють особливості організації освітнього процесу в НУШ і потребують додаткових знань. Наприклад: «Практичні поради по формувальному оцінюванню (в умовах дистанційного навчання, під час змішаного навчання, під час проведення занять у сховищах); організація, проведення та оцінювання дослідницької роботи учнів; проведення й аналіз діагностичних робіт в умовах дистанційного навчання тощо. Також дозволили нам сфокусувати навчальний матеріал занять у вигляді відповіді на ці запитання. З іншого боку, ми побачили, що не на всі запити вчителів ми готові дати відповідь. Наприклад: критерії оцінювання дітей з ООП в НУШ; особливості заповнення журналу 6 класу (ПРО 1, ПРО 2, ПРО 3 прописуються однаково з географії й інтегрованого курсу?).

Аналіз колонки «Яким досвідом з теми курсів Ви могли б поділитися» дозволив нам з'ясувати, що вчителі активно використовують інтернет технології в освітньому процесі, але мало хто бажає поділитися власним досвідом. Охочі були залучені до роботи під час занять. Такі прийоми мотивують інших учителів, бо вони також це зможуть.

Отже, аналіз кадрового складу вчителів у НУШ є необхідним для забезпечення якісного та ефективного навчання як вчителів, так і здобувачів освіти з урахуванням сучасних вимог та інноваційних підходів. Враховуючи, що 13% учителів ведуть по 4-5 предметів з різних галузей, то певна кількість учителів, які реалізують у 6 класі Про-галузь не навчалися на наших курсах, але будуть читати методичні рекомендації до початку навчального року. Тому, аналіз інформації дозволяє нам:

- передбачити подальші кроки в напрямку покращення організації процесу підвищення кваліфікації вчителів під час курсової перепідготовки;
- у методичних рекомендаціях більше уваги приділити відповідям актуальних запитів учителів;
- бути гнучкими і цікавими слухачам;
- спрогнозувати зміни в контингенті вчителів, які будуть забезпечувати реалізацію ПРО-галузі на адаптаційному етапі базової середньої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023-2024 навчальному році. URL: [A4 \(sqe.gov.ua\)](https://sqe.gov.ua) (дата звернення (08.05.2024))
2. Державний стандарт базової середньої освіти. Затверджено постановою кабінет міністрів України № 898 від 30.09.2020 року URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення (08.05.2024))
3. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України 19 лютого 2021 року № 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-21#Text>
4. Третина учнів в умовах війни не мали постійного доступу до навчання – результати дослідження. URL: <https://sqe.gov.ua/tretina-uchniv-v-umovakh-viyuni-ne-mali-po/> (дата звернення 08.05.2024)

Косенко Катерина,
методист Центру методичної та аналітичної роботи
Комунального вищого навчального закладу
«Харківська академія неперервної освіти»
1103ekaterina@gmail.com

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

***Анотація.** У статті подано характеристику інтерактивного навчання та інтерактивні технології навчання на уроках музичного мистецтва. Розкрито специфічні ознаки занять з музики та роль гри в активізації учнівського процесу на уроках. Висвітлено найважливіші освітні завдання, які забезпечує дидактична гра. Класифіковано види ігор, які сприяють розвитку творчих здібностей учнів та розвивають критичне мислення.*

***Ключові слова.** Інтерактивне навчання, інтерактивні технології, музичне мистецтво, ігри, дидактична гра, критичне мислення, Нова українська школа.*

Реалізація завдань Нової української школи, реформування освітньої сфери, яке сьогодні увійшло в свою найактивнішу фазу,

безпосередньо впливає на майбутнє мистецької освіти в Україні, яку без перебільшення можна назвати нашим національним надбанням.

Перезавантаження освіти (курікулярна реформа) ставить нас перед нагальною потребою здійснення інтеграції ряду навчальних предметів [1, с. 138]. Сьогодні існує нагальна потреба в розробці інтегральних проблемно-орієнтованих навчальних курсів нового покоління, а це вимагає міждисциплінарного синтезу й об'ємного поліпредметного системного бачення. У зв'язку з цим виникає необхідність переструктурування змісту навчальних предметів з позицій інтегративного підходу з метою усунення другорядного і застарілого матеріалу і систематизації знань [1, с. 138-139]. Так, в Новій українській школі відбулася інтеграція мистецьких предметів (образотворче мистецтво, музичне мистецтво) в єдиний предмет «Мистецтво».

Питаннями реформування мистецької освіти опікувалися ряд українських науковців: Гайдамака О., Кондратова Л., Комаровська О., Масол Л., Миропольська Н., Ружицький В., Серих Л., Чуркіна В. та інші. Важливе значення приділяли саме використанню та впровадженню в освітній процес інтерактивних технологій, які б забезпечили розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти.

Мета статті – розкрити інтерактивні технології навчання на уроках музичного мистецтва, виявити специфічні ознаки занять з музики та роль гри в активізації учнівської діяльності на уроках мистецтва.

Згадаємо, поняття «інтерактив» (від англ. – взаємний та діяти). Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної активності, що має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну грамотність. Використання методів інтерактивного навчання на заняттях музики залежить як від теми заняття, так і від навчальної інформації конкретних занять, термінів і занять, які необхідно засвоїти.

Специфічними ознаками занять з музики є не лише мистецькі теми та поняття, а й специфічні види діяльності (слухання музики, вокальне, інструментальне, рухове виконання, створення музики).

Велику роль в активізації учнівського процесу на уроках відіграє гра. У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, мислити самостійно, розвивати увагу, прагнення до знань. Захопившись, учні не помічають, що вчать, пізнають, запам'ятовують нове, орієнтуються в незвичайних ситуаціях, поповнюють запас уявлень, понять, розвивають фантазію [2; 3].

Дидактична гра – не самоціль на занятті, а засіб навчання та виховання. «Дидактичні ігри також є ігровою формою навчання, де одночасно діють дві основи: навчальна, пізнавальна та ігрова, цікава. У дидактичній грі пізнавальні завдання порушуються непрямо, учні оволодівають знаннями граючи» [2, с.36]. Дидактична гра забезпечує досягнення ряд найважливіших освітніх завдань [2, с.35–38]:

- стимулювання мотивації та інтересу;
- розвиток навичок (критичного мислення, аналізу, взаємодії, комунікації, конкретних умінь);
- зміна установок (конкуренція та співпраця);
- саморозвиток або розвиток завдяки іншим учасникам.
- За допомогою гри можна:
- зняти психологічну напругу,
- мобілізувати розумові зусилля,
- розвинути навички самодисципліни,
- створити обстановку радості на заняттях.

«Гра – це майже завжди змагання» [3, с.16].

Розрізняють наступні види ігор: тренувальні, пізнавальні, сюжетно-рольові, творчі. До прикладів тренувальних ігор можна віднести «Музичне лото», «Музичні ребуси», «Гірські відлуння», «Музичне доміно», «Музичний літачок». Для активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку логічного мислення, пропонуємо наступні: «Знайди пару», «Сортування», «Ланцюжок асоціацій», «Комп'ютерний вірус» тощо [4].

Ігрові форми роботи заохочують дітей до навчання, викликають бажання створювати нові ігри самостійно один для одного, отже розвивають їхні творчі здібності. Розвитку творчих здібностей сприяють ігри [4]: «Впізнай за голосом» (розрізнення тембрів), «Проспівай далі» (краще запам'ятовування тексту пісні), «Переплутались слова» (на уважність), «Нота в слові» тощо.

Творчі ігри займають особливе місце. Вони вимагають тривалої підготовки: вокальні конкурси, робота в мікрогрупах, творчі проекти. В них учні набувають додаткових знань, розвиваються творчі здібності, реалізуються ідеї сумісної співпраці, самоврядування, виховуються через колектив такі якості як відповідальність кожного за успішність і дисципліну.

Розглянемо деякі стратегії розвитку критичного мислення, що забезпечують розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти [4].

Мозкова атака. Основне завдання використання методу – збирання якомога більшої кількості ідей, звільнивши учасників обговорення від інерції мислення та стереотипів. Обов'язковою умовою є запис усіх ідей, навіть суперечливих, відсутність їх оцінювання в процесі обговорення, класифікація ідей по закінченні обговорення.

Асоціативний куц (гронування). Ця стратегія використовується для «входження» в тему, яка буде розглядатися у подальшому. На відміну від «мозкової атаки», де висловлені думки стосуються інформації з приводу певної теми (пригадайте, що ви ЗНАЄТЕ). Метод «гронування» спонукає учнів думати вільно та відкрито стосовно певного предмета, образу, теми, включаючи почуття, емоції, ставлення.

Кубування – це стратегія навчання, яка полегшує розгляд різних аспектів теми. Цей підхід передбачає використання кубика на кожній грані якого написано вказівки:

1. Опишіть.
2. Порівняйте.
3. Встановіть асоціації.
4. Проаналізуйте.
5. Знайти застосування.
6. Запропонувати аргументи «за» або «проти».

Веббінг. Веббінг перекладається як «павутиння слів». Це метод побудови логічних структурованих зв'язків між явищами та подіями. Ґрунтується він на асоціативних і логічних елементах розумової діяльності учнів. Веббінг починається з ключового слова, навколо якого «нарощуються» інші терміни, що пов'язані з ним асоціативно або логічно.

«Знаємо – Хочемо знати – Дізналися». Стратегія «ЗХД» передбачає аналіз учнями власних знань з теми, що буде розглядатися на уроці; постановку власних запитань з цієї теми, які виявляють їх зацікавленість тією чи іншою стороною питання; стислий запис інформації з теми, яку вони отримали на уроці, а також планування власних кроків щодо можливих шляхів навчання.

Одночасно, важливо використання сучасних візуальних методів навчання. Доцільність використання візуалізації навчальної інформації зумовлена необхідністю врахування когнітивних

особливостей сучасного покоління учнів, а також потребою в компактному поданні навчального матеріалу у вигляді, найбільш зручному для його сприйняття, розуміння, засвоєння та запам'ятовування. Проілюструємо їх:

Скрайбінг – новітня техніка презентації, мова людини, що виступає, ілюструється «на льоту» малюнками фломастером на білій дошці (або аркуші паперу), виходить ніби «ефект паралельного слідування», коли ми й чуємо і бачимо приблизно одне і те ж, при цьому графічний ряд фіксується на ключових моментах. Фахівця в даній області прийнято називати скрайбером, а презентацію, яку він створює – скрайб [5, С. 149–154].

Буктрейлер. Це короткий відеоролик, що відтворює у довільній формі розповідь про певну книгу. Створюється за аналогією до трейлерів у кіно. Як правило, такий метод роботи використовують для підвищення зацікавленості до прочитання книги. Що важливо, буктрейлер може робити і вчитель, і учні, залежно від того, що є метою роботи. Найбільш цікава його особливість – у специфічній подачі інформації, здатної інтригувати [4].

Інтерактивні книги та підручники. Це осучаснення звичного формату книг, яке стало можливим завдяки останнім здобуткам в ІТ сфері. У книзі текст доповнюється 3D моделями, аудіо, відеоматеріалами та тематичними анімаціями. Цікаво, що в Україні такий формат існує досить давно, а тепер набирає все більшої популярності [4].

Лепбук. Це саморобна інтерактивна папка чи зошит, де збираються й яскраво оформлюються різноманітні пізнавальні матеріали з певної теми, що вивчається. Головна перевага лепбука в тому, що він створюється власноруч і оформлюється за власним смаком – з додаванням різноманітних рухливих деталей, кишеньок, конвертиків, міні-книжечок чи інших елементів. Це дозволяє структурувати інформацію, активно долучатися до навчального процесу та виявляти творчі здібності учнів. Завдяки цьому процес пізнання стає дійсно захопливим [4].

Хмари слів. Хмара слів – це візуальне відтворення списку слів, категорій чи міток на єдиному спільному зображенні. За допомогою хмар слів можна візуалізувати термінологію з певної теми. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації. Хмару слів можна легко згенерувати власноруч, використавши спеціальні програми [4].

Гіфки та соціальні мережі. Оригінальний засіб осучаснення образів класиків світової та української літератури, відомих мандрівників, вчених тощо. Можна створити профіль художника, мандрівника чи вченого у соцмережі або уявне онлайн-листування двох постатей тощо. Проведення занять у такому форматі дозволить дітям під час навчання використовувати зручні онлайн-інструменти, а також виявити власні творчі здібності та зробити видатних особистостей з підручника трошки ближчими [4].

Інтерактивні стрічки часу. Це динамічний спосіб вивчення хронологічного перебігу подій шляхом його візуалізації. Прийом не втрачає своєї актуальності на жодному з предметів. Створення тайм-лайну можна використовувати для перевірки знань і під час засвоєння нової теми [4].

Інтернет-меми. Це будь-яка інформація, подана лаконічно та дотепно, щоб привернути увагу користувачів інтернету. Вона відтворює певне ставлення до подій чи обставин. Найпопулярнішими є інтернет-меми в форматі зображення із влучним жартівливим текстовим поясненням. Тривалий час вважалося, що їх використовують у мережі тільки з розважальною метою, проте доведено, що у навчанні вони теж є доволі ефективними [4].

Інтелект-карти. Це універсальний спосіб організації інформації, адаптований для максимально продуктивного сприйняття мозком. Технологія вчить мислити в новій площині, залучаючи до активної роботи обидві півкулі мозку. Думки та висновки викладаються в зручному форматі, з довільним додаванням малюнків та інших допоміжних елементів. Найпопулярніша схема містить декілька складових: ключові слова з теми, графічні зображення, стрілки, що поєднують між собою різні блоки. Все це покликано формувати інтуїтивне сприйняття інформації [4].

Висновки. Методи інтерактивного навчання на уроках музики, дозволяють учням не тільки глибше проникнути в світ музики а й творчо розкрити свій внутрішній світ, виявити все краще, що в них є. Діти починають розуміти, що духовна культура пробуджує в людині особистість, підносить саму людину та її роль у світі до найвищих цілей і завдань.

Комплексне використання інтерактивних методів музичного навчання сприяє активізації в учнів мисленнєвої діяльності в царині музичного мистецтва, уможлиблює креативний підхід до сприймання

та відтворення інтонаційно-образного змісту музичних творів і явищ, які пов'язані з певними періодами в історії світової і вітчизняної музичної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Косенко К.О., Водолажченко Н.М. Інтеграція літератури та мистецтва в контексті сучасної освіти. *Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: матеріали. IV Всеукр. науково-метод. практик. конференції (за ред. Л.В. Серих, к. пед. наук, доц.)*. Суми, 27 лютого. 2020. С. 295–299. Суми: НІКО.
2. Серих Л. В. Формування естетичної культури молодших школярів у процесі театралізованої діяльності: монографія. Суми: ОППО, 2010. 200 с.
3. Серих Л. В. Використання кросвордів на уроках мистецтва. *Мистецтво в школі*. 2013. № 6 (54) червень. 48 с. С. 16.1-16.8
4. Серих, Л.В., Чуркіна, В. Г., Водолажченко, Н.А., Косенко, К.О., Ковтун, І. І. (2020). Мистецька та літературна освіта школярів у системі компетентнісного підходу: навч.-методичний посібник. Харків. Вид-во : «Ранок». 72 с.
5. Sierykh, L.V. (2021). Scrub technology as a means of interaction of institutions of general secondary and out-of-school education institutions in the aesthetic education of teenagers. *Results of modern scientific research and development. The VII International scientific and pract. conf.* (September 19-21, 2021) Barca Academy Publishing, Madrid, Spain. 336. (149–154).

Косенко Олександра,

викладач іноземної мови вищої категорії,
старший викладач

Державного професійно-технічного навчального закладу
«Сумське вище професійне училище будівництва і дизайну»

kosenkoaleksasha@gmail.com

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ: КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті досліджується важливість розвитку критичного мислення на уроках іноземної мови. Розглянуто техніки та стратегії, спрямовані на вдосконалення цих навичок. Автор наводить приклади практичного застосування методів розвитку критичного мислення та їх вплив на покращення якості навчання учнів.

Ключові слова: критичне мислення, техніка формування критичного мислення, прийоми та стратегії навчання, уроки англійської мови.

Одна з основних проблем освіти, на думку багатьох фахівців, полягає в тому, що головним аспектом у процесі навчання є наповнення свідомості учнів певним обсягом знань, підготовка їх до проходження того чи іншого тесту. Не можна не помітити загальної

тенденції до критики системи освіти в контексті визначення її головного напрямку – передачі знань чи навчання учнів самостійному мисленню та аналізу отриманої інформації. Згідно з Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, для забезпечення проведення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти необхідно запровадити новий принцип педагогіки партнерства, а випускник Нової української школи – це всебічно розвинена особистість [4]. У цьому контексті розвиток критичного мислення стає необхідною складовою процесу модернізації сучасної школи в цілому та оптимізації навчання англійської мови зокрема.

Багато науковців проявляють зацікавленість у дослідженні проблеми розвитку критичного мислення. Теоретичні концепції технології критичного мислення розглядаються в роботах видатних зарубіжних вчених, таких як Кроуфорд А., Лімпан М., Метьюз С., Стернберг Р. Вони аналізують процес опанування критичним мисленням як розвиток компетентності, враховуючи систему вищих індивідуальних і суспільних цінностей та ідеалів. До цього часу залишається актуальним твердження відомого американського мислителя Дьюї Д., що фундаментальна мета сучасної освіти полягає не в передачі учням інформації, а в тому, щоб розвивати їх критичне мислення. Це дозволяє їм адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегії подолання проблем, які в них криються [6].

В Україні ця проблема висвітлювалась у працях Вукіної Н., Дементієвської Н., Олійник Т., Терни С., Тягло О. та ін. [1, 2, 7]. На думку О. Тягло, здатність людини до критичного мислення забезпечує постійне поліпшення процесу та результатів розумової діяльності через систематичний аналіз, розуміння та оцінку. Вчений розглядає критичне мислення як активність розуму, спрямовану на виявлення та виправлення власних помилок, точність висловлювань і обґрунтованість міркувань. [8, с.194].

Мета статті полягає у визначенні важливості критичного мислення як ключового фактора успішного навчання та формування комунікативної компетенції. Стаття розглядає питання визначення поняття та важливих характеристик критичного мислення; як його можна використовувати в освітньому процесі; чому критичне мислення є важливим у навчанні.

Ключові компетентності Нової української школи – це навички, необхідні для підвищення особистого потенціалу, розвитку та розширення можливостей для самореалізації. Однією з них є критичне мислення. Кожен має своє власне бачення цього поняття, яке ґрунтується на особистому життєвому досвіді та світогляді. У словниках можна знайти визначення, в якому говориться про процес аналізу інформації з метою прийняття логічного рішення, про те, якою мірою ви вважаєте щось істинним або хибним [5]. Коли відкриєте пошукову систему та введете запит «критичне мислення», ви побачите зображення, які можуть включати різноманітні предмети, що вказують на ігри, які потребують критичного мислення, багато лампочок, що символізують нестандартне мислення, організацію думок, аналіз багатьох різних аспектів перед прийняттям рішення чи формуванням думки (рис.1).

Рис. 1. Колаж зображень в Інтернеті на запит «Критичне мислення»

Часто виникає певне непорозуміння щодо визначення терміну «критичне мислення». Можна помилково сприймати критичне мислення як критику, хоча це дві зовсім різні речі. На нашу думку, буде корисно звернути увагу учнів на це важливе уточнення. Критика часто асоціюється з негативним відношенням до чогось, вона може бути особистою думкою щодо суб'єктивних питань, у той час як критичне мислення означає більше об'єктивність і ретельне обговорення.

Ключові риси критичного мислення включають:

- вільність та самостійність у висловлюванні ідей без впливу інших осіб;

- сприйняття інформації як початкової точки розвитку, а не остаточного результату;
- початок з постановки питань і проблем для вирішення;
- використання переконливої аргументації під час формулювання учнем власних рішень та підтримки їх розумними доказами;
- соціальний характер (думка розвивається через обмін ідеями з іншими).

Існує велика кількість методів розвитку критичного мислення. Вибір конкретних методів для використання залежить від цілей, завдань та змісту конкретного уроку. Крім того, важливо враховувати особливості кожного методу, оскільки на різних етапах уроку деякі з них можуть бути ефективнішими, а отже, більш доцільними. Слід освоїти якомога більше методів розвитку критичного мислення та знати, як оптимально застосовувати їх у практиці.

На уроках іноземної мови, зазвичай користуємося технікою формування критичного мислення. Вона може застосовуватися викладачем щодня. Її ключові етапи: «актуалізація – усвідомлення – рефлексія» [3, с.68].

На етапі *актуалізації* головною метою є стимулювання особистого інтересу учнів до отримання потрібної інформації. Для досягнення цієї мети використовуємо різні методи, такі як індивідуальна, парна та групова робота, постановка проблемних питань тощо. На уроках застосовуємо такі вправи:

«Кошик ідей»: вправа спрямована переважно на зацікавлення учнів. Ставимо учням запитання про те, що учні знають про певну тему або проблему. Кожен учень має 2 хвилини, щоб записати все, що йому прийде на думку. Потім учні обмінюються інформацією в командах і записують нові ідеї, якщо такі з'являються. По черзі кожна команда називає один із записаних фактів, і всі разом складають єдиний список ідей у вигляді тез, який вони зберігають у «кошику». Можна використовувати реальний кошик, до якого додають папірці з ідеями, або малюють його на плакаті та прикріплюють туди стікери.

Для визначення теми уроку та стимулювання розвитку уяви та інтуїції використовуємо асоціації. Учні мають висловити свої припущення або асоціації щодо теми, завдань для її вивчення та мети, що стоїть за вивченням теми (рис. 2).

Рис. 2. Асоціації до теми уроку

Показуємо ілюстрації до теми обговорення (рис.3) та прогнозуємо за нею.

Рис. 3. Прогнозування за ілюстрацією

Далі діти мають зробити свої припущення щодо теми та висловитися з приводу того, що вони знають з цього приводу. Можна задати такі питання: як ви думаєте, що тут зображено? До чого це відноситься (в повсякденному житті, чи до якої галузі/сфери науки тощо)? Яка тема нашого обговорення? Що ви чули про це? Учні проходять процес ретельного вивчення події, перш ніж скласти думку про неї. (рис.4).

Рис. 4. Процес обговорення за ілюстрацією

Мета етапу *усвідомлення* полягає в тому, щоб ознайомити дітей з новою інформацією. Основний принцип цього етапу полягає у тому, щоб надати учням можливість самостійного пошуку інформації з подальшим груповим обговоренням та аналізом. На цьому етапі використовуємо різноманітні вправи та завдання, такі як технологія «Шість капелюхів», «Логічний ланцюжок», «Карусель». Крім того, застосовуються вправи за концепцією Бенджаміна Блума, які описані у підручнику «Bloom's Taxonomy» [9, с. 243].

Технологія «Шість капелюхів» може застосовуватись і на етапі актуалізації, але вже містити певні елементи осмислення та навіть рефлексії. Учні об'єднуються в команди (або це можуть бути окремі ролі для однієї людини), кожна з яких отримує свого «капелюха». Колір капелюха вказує на тип завдання:

Білий капелюх – розкажіть про тему лише у фактах і цифрах.

Жовтий капелюх – подумайте, чому... .

Чорний капелюх – доведіть, що ... .

Червоний капелюх – подумайте, який емоційний стан може викликати тема.

Зелений капелюх – подумайте, як використати тему/її елементи, щоб це зробило наше життя радіснішим?/ які позитивні моменти має ця тема?

Синій капелюх – узагальніть висловлювання всіх попередніх груп.

Логічний ланцюжок. Учні даємо завдання, де є уривки з тексту, цитати, факти, події, визначні персони – усе це потрібно поєднати або записати в хронологічному порядку, згідно з логікою.

Карусель. Командна робота. Формую проблемні питання відкритого характеру – стільки, скільки є команд. Заздалегідь потрібно приготувати кольорові маркери, аркуші А3 з питаннями (по 1 на кожному). За сигналом аркуші передаються між командами за годинниковою стрілкою. Група спільно записує відповідь на питання. Відповіді не мають повторюватись. Далі можна вивісити аркуші на дошку та проголосувати за найкращу командну відповідь на кожне питання (останнє відноситься вже до наступного етапу – «Рефлексії»).

Рефлексія – передбачає осмислення та аналіз інформації, яку отримали учні, та як включити нові поняття у власне життя. Використовуємо наступні вправи: «Кластер», «Есе».

Кластер – це метод створення організованої схеми, де центральне слово оточується іншими словами або фразами, що пов'язані з темою.

Учні висловлюють все, що знають, використовуючи метод мозкового штурму, включаючи не лише факти, але й асоціації, творчі сприйняття. Далі разом з учнями ця інформація групується, класифікується, категоризується та графічно відображається в певній схемі.

Есе. Учням даємо завдання написати аргументоване есе на розглянуту тему або певну ключову тезу/ думку/ аспект теми.

Вважаємо, що вправи на розвиток критичного мислення на уроках англійської мови, дозволяють учням не лише насолоджуватися процесом навчання, а й здійснювати аналіз, робити висновки та формулювати розумні запитання, активно шукати на них відповіді. Технологія розвитку критичного мислення допомагає самостійно визначати напрямок вивчення теми і самостійно розв'язувати проблеми, що є основою будь-якої компетентності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Важливо відзначити, що використання методів критичного мислення в системі шкільної освіти наразі має епізодичний характер. Для підготовки молоді до реальності сучасного життя необхідно впроваджувати прийоми та технології критичного мислення як у навчальній, так і у виховний процес. Це допоможе учням, на нашу думку, швидше орієнтуватися у новому матеріалі (під час навчання у школі) та новій інформації (у дорослому житті), розвивати навички аналізу подій, орієнтуватися у різних ситуаціях, приймати рішення та уникати помилок.

Отже, можна впевнено стверджувати, що критичне мислення – це підхід, який включає розумовий аналіз з метою досягнення обґрунтованих висновків. Розвиток критичного мислення стає необхідною складовою процесу модернізації сучасної школи в цілому та оптимізації навчання англійської мови зокрема. Застосування стратегій критичного мислення на уроках надасть можливість сформувати особистість, яка розвиватиметься гармонійно та буде конкурентоспроможною, здобуваючи необхідні навички та вміння для подальшого життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большакова І. Розвиток критичного мислення. *Початкова освіта*. 2012. № 11. С. 3–7.
2. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цього навчати. Х. : Основа, 2007. 108 с.
3. Добірка уроків та матеріалів для розвитку критичного мислення учнів URL: <http://surl.li/uisww>

4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#n8>
5. Oxford Learner's Dictionaries URL: <http://surl.li/uisxv>
6. Савченко О. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. *Рідна школа*. 2011. № 9. С. 4–8.
7. Терно С. О. Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти. Запоріжжя : Просвіта, 2009. 274 с.
8. Тягло А. В., Воропай Т. С Критичне мислення, проблема світової освіти XXI століття. Х. : Ін-т внутр. справ, 1999. 285 с.
9. Benjamin S. Bloom. A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives, Abridged Edition 1st Edition/ Lorin W. Anderson, David R. Krathwohl. L.: Longman, 1st Edition, 2001. 243 p.

Костенко Олена,
учитель початкових класів вищої категорії
Сумської початкової школи І-ІІІ ст. №11
Сумської міської ради, Сумської області.
elena.kostenko1980@ukr.net

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

***Анотація.** У статті висвітлюються особливості використання технології розвитку критичного мислення у початковій школі на уроках мовно-літературної освітньої галузі; розкривається поняття «критичне мислення», описуються методи та технології критичного мислення, які доцільно використовувати на уроках літературного читання у 1-4 класах.*

***Ключові слова:** критичне мислення, комунікативна компетентність, мовленнєва творчість, інтерактивне навчання, методи і прийоми розвитку критичного мислення.*

Про освіту говорять, що вона формує образ людини. Процеси, які відбуваються в державі, потребують вироблення нових суспільних вимог до неї. Соціокультурні виклики і нове соціальне замовлення – виховати громадянина України, члена європейської і світової спільноти, якому притаманні висока мовленнєва культура, широка ерудиція, національна свідомість – набувають сьогодні великого значення.

Варто не забувати, що визначальним показником всебічно розвиненої особистості є мова – неоціненний дар, який дано людині. У щоденній практиці спілкування не обійтися без мови. Мова формує людську духовність, відчуття краси слова й образу.

Саме тому серед освітніх галузей, за якими визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів

освіти початкової школи є мовно-літературна освітня галузь. Її мета – формування мотивації вивчення української мови; розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності; формування комунікативної та інших ключових компетентностей; розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; розвиток логічного, критичного та образного мислення, мовленнєво-творчих здібностей; формування готовності до вивчення української мови в старшій школі [1, с.3].

В основі сучасної освіти за моделлю НУШ лежить педагогіка, зорієнтована на учня, тобто педагогічні технології і методи, які спонукають дітей до активного дослідження, індивідуального висловлювання та групової взаємодії. Вони розробляються з метою створити для вчителя й учнів таке освітнє середовище, у якому процес навчання і виховання стає інтерактивним. При цьому значна увага приділяється формуванню основ критичного мислення в молодших школярів [3, с.14].

Педагог спонукає учнів до того, щоб ставити запитання, будувати припущення, активно залучатися до інтелектуального пошуку, знаходити шляхи вирішення різноманітних проблем, бачити й виправляти власні помилки, тобто розвивати критичне мислення школярів. Засобом такої організації роботи є предмети мовно-літературної освітньої галузі, а одним із прийомів – розвиток мовленнєвої творчості молодших школярів.

Аналіз наукових праць українських і зарубіжних учених засвідчує підвищений інтерес до проблеми розвитку критичного мислення школярів, у тому числі учнів початкової школи Баханова К., Большакова І., Бондарук І., Блум Б., Брунер Д., Варзацька О., Вашуленко М., Джонсон Р., Клустер Д., Пироженко Л., Пометун О., Савченко О. та ін.). Учені вважають, що метою цієї технології є розвиток когнітивних здібностей учнів, які є життєво важливими як для академічних занять, так і для застосування в реальному світі. Здатність ретельно вивчати інформацію, робити обґрунтований вибір і розуміти багатогранні явища. Ця технологія допомагає учням розвивати логічне та винахідливе мислення, сприяючи набуттю аналітичних навичок і здатності до автономного мислення, які є ключовими для їх індивідуального та професійного розвитку [2, с.14].

Мета статті – розкриття змістовних аспектів розвитку критичного мислення і комунікативних компетентностей на уроках літературного читання в початковій школі задля формування самостійної, конкурентоспроможної і всебічно гармонійної особистості молодшого школяра.

Критичне мислення нині один з модних трендів в освіті. Проте, що його розвиток є одним з наскрізних завдань освітнього процесу, йдеться й у Концепції нової української школи.

Сучасному суспільству потрібні громадяни, які здатні орієнтуватися у мінливості життя, приймати нестандартні рішення, творчо підходити до вирішення проблем, оцінювати результати своєї діяльності, вміти мислити гнучко, динамічно, бути здатними адаптувати своє мислення до мислення інших людей. Ці завдання актуальні на кожному етапі шкільної освіти, а її початкова ланка є фундаментом формування критичного мислення.

Що ж таке критичне мислення? Це інноваційна педагогічна технологія, яка допомагає готувати дітей нового покоління, які вміють розмірковувати, спілкуватися, чути та слухати інших [3, с.17].

З педагогічної точки зору критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини:

- аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;
- бачити проблеми, ставити запитання;
- висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;
- робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його.

Цим мисленнєвим операціям можна і необхідно навчати, а далі – вдосконалювати їх, тренувати, як, наприклад, тренують м'язи спортсмени чи техніку гри – музиканти. І саме школа є ідеальним середовищем для цього.

Мислити критично можна в будь-якому віці. Навіть у першокласників накопичено для цього достатньо життєвого досвіду та знань. Навіть малюки здатні думати критично і самостійно. Саме завдяки критичному мисленню традиційний процес пізнання знаходить індивідуальність і стає свідомим, безперервним та продуктивним.

Ця технологія допомагає готувати дітей нового покоління, які вміють розмірковувати, спілкуватися, чути та слухати інших. При запровадженні цієї технології знання засвоюються набагато краще, адже

інтерактивні методики розраховані не на запам'ятовування, а на вдумливий, творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми та пошук її вирішення.

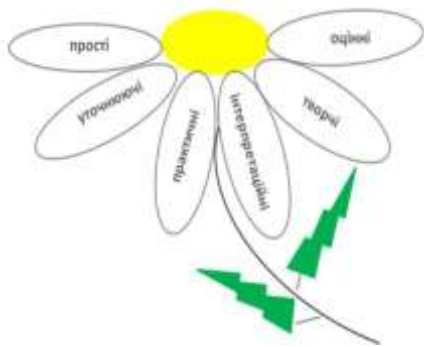
Для стимулювання критичного мислення учнів ми:

- виділяємо час та забезпечуємо можливості для застосування критичного мислення;
- дозволяємо учням вільно розмірковувати;
- сприймаємо різноманітні ідеї та думки;
- сприяємо активному залученню учнів до процесу навчання;
- створюємо для учнів сприятливу атмосферу, де унеможлиблюється глузування;
- висловлюємо віру у здатність кожного учня висловлювати критичні судження;
- цінуємо критичні міркування учнів.

Розвиток критичного мислення – це дуже важливий аспект навчання та повсякденного життя, де герої є реальними, а їхні вчинки – це дії твої і твоїх дітей. Навчати дітей мислити критично – означає правильно поставити запитання, спрямувати увагу, вчити робити висновки та знаходити рішення. Для того, щоб кожна дитина могла розвинути свої творчі можливості, необхідне розумне керівництво з боку вчителя. Розвивати критичне мислення можна на різних уроках, у різних видах навчальної діяльності, але одним з найкращих для цього є, на нашу думку, урок літературного читання.

Наведемо приклади методів і прийомів розвитку критичного мислення, які використовуємо на уроках літературного читання у початкових класах.

Квітка запитань (Ромашка «Блума»)

«Квітка» складається з шести пелюсток, кожна з яких містить певний тип запитання. Таким чином, шість пелюсток – шість видів запитань: прості запитання, уточнюючі запитання, практичні запитання, запитання-інтерпретації, оцінювальні запитання, творчі запитання.

Прості запитання – запитання, відповідаючи на які, потрібно назвати якісь факти, згадати та відтворити певну інформацію: «Що?», «Коли?», «Де?», «Як?».

Уточнюючі запитання зазвичай починаються зі слів: *«Тобто ти кажеш, що ...?», «Якщо я правильно зрозумів, то ...?», «Я можу помилятися, але, по - моєму, ви сказали про ...?»*. Мета цих запитань – дати учневі можливість для зворотного зв'язку щодо того, що тільки що сказано вчителем (або написано у тексті). Іноді їх ставлять з метою перевірки сприйняття учнями інформації, яка є у повідомленні.

Практичні запитання спрямовані на встановлення взаємозв'язку між теорією і практикою: *«Як можна застосувати ...?», «Що можна зробити з ...?», «Де ви в звичайному житті можете спостерігати...?», «Як би ви були на місці героя оповідання?»*.

Запитання інтерпретація зазвичай починаються зі слова *«Чому?»* і спрямовані на встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Якщо відповідь на це запитання відома, воно з інтерпретаційного «перетворюється» на знанняве.

Оціночні запитання спрямовані на з'ясування критеріїв оцінки тих чи інших подій, явищ, фактів. *«Чому щось добре, а щось погано?», «Чим один урок відрізняється від іншого?», «Як ви ставитеся до вчинку головного героя?»*.

Творчі запитання найчастіше містить частку «б», елементи умовності, припущення, прогнозу: *«Що змінилося б...», «Що буде, якщо?», «Як ви думаєте, як буде розвиватися сюжет в оповіданні після ...»*.

Спочатку за квіткою запитань з класом працюємо фронтально – складаємо по черзі запитання різних груп. Коли діти начаться складати запитання різних груп, то такі завдання з великим задоволенням школярі виконують у групах. Для цього дітей об'єднуємо у шість груп. Кожна група вибирає пелюстку квітки з певним видом запитань. Дається час на виконання завдання. А потім діти презентують свою роботу. Одна група задає запитання, інша відповідає на них, і т.д.

Методичний прийом «Читацький годинник»

Ця вправа допоможе нестандартно підійти до перевірки прочитаного твору. Учні мають скласти запитання, які починаються словами за годинниковою стрілкою: хто, куди, чому, скільки, що трапилось, чи, коли, як, який, де, звідки, що?

Методичний прийом «Читацька карусель»

Цей метод схожий на попередній. Учні складають запитання до прочитаного / прослуханого твору, рухаючись по колу.

Методичний прийом «Читацьке колесо»

Учні мають дати відповіді на запитання / завдання, які є на читацькому колесі:

- Знайди слова, які ти не розумієш.
  - Якби ти потрапив у історію, що б змінив?
  - Опиши свого улюбленого героя твору.
  - Що ти хочеш запитати у героїв твору?
  - Розкажи найцікавіший епізод з твору/три важливі епізоди.
  - Склади власне продовження історії.
  - Чого навчає цей твір? (головна думка).
  - Про що говориться у тексті? (Тема).
- Можна запропонувати ще такі завдання:
- Кому із героїв твору хочеш запропонувати дружбу? Чому?
  - Розкажи героям твору про сучасне життя.

За допомогою рухомої стрілки діти обирають завдання і виконують його.

	Склади власне продовження історії.
	Розкажи три важливі епізоди з історії.
	Що ти хочеш запитати у героїв?
	Якби ти був у історії. Що б ти бачив? Чув?
	Знайди слова, які не розумієш.
	Який настрій героя твору? Поясни.

Стратегія «Кубування»

Ця стратегія, сприяє розгляду різних сторін однієї теми. Для її проведення доцільно використати куб, на гранях якого дані вказівки для учнів: назви, придумай, поясни, запропонуй, поділись, чому. Учитель пропонує в процесі роботи викласти власні думки з пропонованої теми.

Застосовуючи цю стратегію, слід пам'ятати, що черговість граней передбачає перехід від менш складних завдань (з точки зору розумової діяльності) до більш складних.

На уроках літературного читання використовуємо «Читацький куб», з яким працюємо за принципом доміно. Залежно від того, скільки кісточок випаде на гранях куба, таке завдання і будуть виконувати учні:

- склади власне продовження історії,
- розкажи три важливі епізоди з історії,
- що ти хочеш запитати у героїв,
- якби ти був у історії, що б ти бачив? Що б чув?
- Знайди слова, які не розумієш.
- Який настрій героя твору. Поясни.

Створення діафільму до прочитаного твору

Перш за все діти знайомляться зі змістом художнього твору, визначають його основні епізоди, які будуть використані у діафільмі. Тобто, цілий текст ділять на частини, «кадри». Відбувається «розкадровка» змісту прочитаного тексту. Потім називають дійових осіб майбутнього діафільму.

Розраховуємо, зі скількох кадрів складатиметься діафільм, визначаємо логічну послідовність кадрів. І починаємо створювати / малювати діафільм.

Творча діяльність може носити індивідуальний чи колективний характер, може створюватися за конкретним твором або бути результатом вивчення цілого розділу. Може стати частиною уроку або домашнім завданням.

Створювати діафільм можна двома способами:

- кожна дитина створює діафільм;
- кожна дитина створює один кадр, а потім об'єднуємо у фільм.

Методичний прийом «Допитливі смайлики»

Суть даного прийому полягає в тому, що учні аналізують та розподіляють на три групи свої знання і відчуття, емоції після прослуховування чи прочитування твору:

- Інформація, яка викликає позитив, посмішку.
- Нейтральна інформація.
- Інформація, яка викликає негатив, сльози.

Методичний прийом «Паркан думок»

Найкраще використовувати під час підведення підсумків уроку. Діти висловлюють свої враження, побажання і запитання до прочитаного твору.

Висновки. Підсумовуючи все сказане, можна зробити висновок, щоб виховати навички спілкування та співробітництва, навчити маленького школяра вчитися, учитель має докорінно змінити зміст своєї діяльності. Адже сьогодні головне завдання не «донести», «пояснити» і «показати» учням, а організувати спільний пошук розв'язання завдання, яке постало перед ними. Нові умови навчання потребують вміння вислухати всіх бажаючих з кожного питання, не відкидаючи жодної відповіді, стати на позицію кожного учня, щоб зрозуміти логіку його міркування й знайти вихід з постійно мінливої навчальної ситуації, аналізувати відповіді, пропозиції дітей і непомітно вести їх до вирішення проблем.

Саме стратегії та прийоми розвитку критичного мислення забезпечують позитивні зміни в учнів: підвищується інтерес до навчання; розвивається пошукова спрямованість мислення; зникає боязнь зробити помилку; виникає прагнення краще зрозуміти інформацію; учні беруть відповідальність за своє навчання на себе; прагнуть самостійно здобувати знання; вміють працювати в парі та в групі.

Ця технологія дозволяє одночасно і більш ефективно формувати в учнів низку ключових компетентностей. Перш за все — «уміння вчитись», тобто вміння самостійно здобувати знання у будь-якому вимірі «простору навчання». Вони вчаться організовувати свою роботу з розв'язання актуальних проблем і досягнення потрібного результату, набувають навичок самоконтролю, самооцінки, самовдосконалення.

При застосуванні елементів розвитку критичного мислення кожен учень відчуває, що він цікавий як особистість, пробуджується у дітей прагнення до спільної організації шкільного життя, формується здатність довільно регулювати свої дії, обґрунтовувати свою позицію і приймати думку іншого, якщо вона більш обґрунтована. Саме так відбувається пошук співробітництва, співдружності, спільної організації шкільного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р., № 87). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
2. Києнко-Романюк Л. Розвиток критичного мислення в учнів: теорія і практика. Рідна школа. 2016. №7. С. 13-15.
3. Козира В. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навчально-методичний посібник для вчителів. Тернопіль: ТОКШПО, 2017. 60с.
4. Колодій Т. Впровадження технології критичного мислення на уроках в початковій школі. К.: Педагогічна думка, 2014. 346 с.
5. Пометун О.І., Ремех Т.О. Розвиток критичного мислення як завдання вчителя початкової школи URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>

Кривоконь Сніжана,
вчитель історії вищої категорії
Підліснівського ліцею
Степанівської селищної ради Сумської області
snizhana.krivokon@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

***Анотація.** У статті висвітлюються особливості використання активних методів навчання в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти, пропонуються дієві прийоми навчання, які доцільно використовувати на уроках громадянської та історичної освітньої галузі.*

***Ключові слова:** активні методи, прийом, засвоєння знань, умінь, навичок, навчальний матеріал, філворд, фішбоун, сторітеллінг.*

Нові завдання шкільної освіти в Україні, які спрямовані на гуманізацію та демократизацію всього освітнього процесу в школі, визначають нові пріоритети у навчанні та вихованні, вимагають формування ініціативної особистості, здатної до раціональної творчої праці. У сучасному розвитку освіти існують різноманітні освітні технології, які допомагають учителеві раціонально будувати навчальний процес і досягати вищих результатів педагогічної діяльності. Сучасний педагог в освітньому процесі повинен намагатися вдосконалювати свою роботу, використовувати нові форми, методи, засоби, прийоми на уроках. Учитель має розглядати кожного здобувача освіти як окрему особистість з її поглядами, переконаннями, почуттями [2]. Вважаємо, що саме активні методи навчання передбачають розв'язання цього питання.

Впровадження в освітній процес методів активного навчання розглянуто Вербицьким А., Голантом Є., Ємельяновим Ю., Лернером І., Матюшкіним А., Махмутовим М., Новиком М., Пометун О., Ремех Т., Рибальським В., Смолкіним А., Щербанем П.

Мета статті – проаналізувати використання активних методів і прийомів навчання на уроках громадянської та історичної освітньої галузі НУШ.

Сьогодні існує безліч класифікацій щодо методів навчання. Проте, підтримку в багатьох працях сучасних педагогів знайшла класифікація загальних методів навчання, представлена в таблиці 1. «Класифікація методів навчання». Вона створена на основі особистісно-діяльнісного підходу, в якій цілісно враховано основні структурні елементи педагогічної діяльності: методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності; методи стимулювання й мотивації учіння; методи контролю та самоконтролю ефективності навчально-пізнавальної діяльності [5].

Таблиця 1

Класифікація методів навчання

Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності (І група)			Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності (ІІ група)	Методи контролю й самоконтролю ефективності навчально-пізнавальної діяльності (ІІІ група)
Аспект передачі і сприйняття навчальної інформації	Аспект логіки навчального пізнання, мислення	Аспект керування учінням		
Словесні методи (бесіда, розповідь, лекція тощо.); наочні методи (ілюстрація, демонстрація тощо); практичні методи (вправи, лабораторні досліді, трудові дії тощо)	Індуктивні методи, дедуктивні методи; репродуктивні і методи, проблемно-пошукові методи	Методи самостійної роботи учнів, методи роботи під керівництвом учителя	Методи стимулювання й мотивації інтересу до учіння, методи стимулювання й мотивації обов'язку та відповідальності в учінні	Методи усного контролю й самоконтролю, методи письмового контролю й самоконтролю, методи лабораторно-практичного контролю й самоконтролю

Для наведеної таблиці 1 характерно те, що в ній відбито такі аспекти навчально-пізнавальної діяльності, як сприйняття, осмислення й практична реалізація.

Варто зауважити, що на сучасному етапі розвитку школи традиційні методи не дозволяють забезпечити повноцінну навчально-пізнавальну діяльність. Зазвичай на практиці вчителі інтегрують методи різних груп, формуючи тим самим екстраординарні (універсальні) методи навчання, які забезпечують оптимальні засоби досягнення навчальної мети.

Вважаємо, що для належного формування умінь і навичок здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти недостатньо використовувати лише традиційні методи навчання. Навчання в НУШ базується на використанні активних методів при вивченні громадянської та історичної галузі.

Новий Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898, визначив одинадцять ключових компетентностей Нової української школи. Серед них першочерговим є вміння вчитися впродовж життя, що передбачає «вміння визначати та оцінювати власні потреби та ресурси для розвитку навичок, застосовувати різні методи розвитку навичок, знаходити можливості для навчання та розвитку особистості; здатність вчитися та працювати в команді та самостійно, організовувати своє навчання, оцінювати його, ділитися своїми результатами з іншими, шукати підтримки, коли вона вам потрібна» [3].

Зазначені вміння можна реалізувати завдяки активному підходу до викладання навчальних дисциплін загалом та громадянської та історичної галузі зокрема. Активні методи навчання – це способи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, які спонукують їх до активної розумової й практичної діяльності в процесі оволодіння матеріалом, коли активний не тільки вчитель, але й учні [1].

Активність учнів – це їхня інтенсивна діяльність і практична підготовка в процесі навчання й застосування знань, сформованих навичок та умінь. Активність у навчанні є умовою свідомого засвоєння знань, умінь і навичок. Пізнавальна активність – це прагнення самостійно мислити, знаходити свій підхід до вирішення завдання (проблеми), бажання самостійно одержати знання, сформувати критичний підхід до судження інших і незалежність

власних думок [Там же]. Активність учнів знижується, коли відсутні необхідні для цього умови.

Таким чином, активні методи навчання є навчанням на практиці. Через активну діяльність під керівництвом вчителя учні набувають необхідних знань, умінь і навичок для подальшої діяльності, розвивають творчі здібності. Активні методи базуються на діалоговому спілкуванні, як між учителем і учнями, так і між учнями. А ще в процесі діалогу розвиваються комунікативні навички, вміння колективно вирішувати проблеми, а головне – розвивається мова вихованців. Активні методи навчання спрямовані на залучення учнів до самостійної пізнавальної діяльності, з метою викликати особистий інтерес до вирішення будь-яких пізнавальних завдань, мати можливість застосувати набуті знання.

Основою такого уроку є активна й результативна самостійна робота учнів під пильним керівництвом учителя, що, за концепцією Нової української школи, виконує ролі фасилітатора, тьютора, коуча, ментора, модератора, наставника [8].

На допомогу такому педагогу прийде методичний інструментарій сучасних освітніх технологій, зокрема технологій розвитку критичного мислення, проблемного, продуктивного, кооперативного, проектного навчання та інші.

У такий спосіб учитель разом з учнями не просто формулює тему й завдання уроку, а й опрацьовує з ними новий навчальний матеріал відразу на теоретико-практичному рівні. Для створення ситуації успіху пропонуємо дітям перевірити достовірність самостійно здобутих знань за підручником. Доречною на цьому етапі уроку буде рефлексія – самоаналіз діяльності: чи можна опанувати правила без підручника; як ми це зробили?

Метою активних методів є те, щоб у засвоєнні знань, умінь, навичок брали участь всі психічні процеси (мова, пам'ять, уява й ін.).

На нашу думку, активні методи навчання є одним з найбільш ефективних засобів залучення учнів у навчально-пізнавальну діяльність.

Методи активного навчання можуть використовуватися на різних етапах навчального процесу:

1 етап – первинне оволодіння знаннями: проблемна лекція, евристична бесіда, навчальна дискусія, тощо;

2 етап – контроль знань (закріплення): колективна розумова діяльність, тестування й ін.;

3 етап – формування професійних умінь, навичок на основі знань і розвиток творчих здібностей: модельоване навчання, ігрові й неігрові методи [4].

Розгляньмо класифікацію методів активного навчання, які поділяються на не імітаційні і імітаційні. Імітаційні методи діляться на ігрові й неігрові. До ігрових відносимо проведення ділових ігор, ігрового проектування, а до неігрових – аналіз конкретних ситуацій, рішення ситуаційних завдань й інших [5]. Схематично дану класифікацію можна представити у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2

Активні методи навчання

Активні методи навчання		
Не імітаційні	Імітаційні	
	Ігрові	Не ігрові
– проблемна лекція, лекція із запланованими помилками, лекція вдвох, лекція прес-конференція; – евристична бесіда; – навчальна дискусія; – самостійна робота з літературою; – семінари	– ділова гра; – педагогічні ситуації; – педагогічні завдання; – інсценування різної діяльності	– колективна розумова діяльність; – ТРВЗ (теорія рішення винахідницьких завдань)

До ігрових методів також можна віднести такі форми, як імітаційне навчання, яке передбачає відпрацювання окремих спеціальних умінь і навичок роботи з різними технічними засобами та обладнанням.

Рольова гра (інсценування) – це ігрова форма аналізу конкретних ситуацій, що виникають із проблем стосунків у колективі, проблем вдосконалення стилю та методів керівництва [5].

Ігровий дизайн – це практична діяльність, суть якої полягає в розробці в ігрових умовах інженерних, конструкторських, технологічних та інших видів проектів, що максимально відтворюють дійсність [5].

Дидактична гра – це модель, тобто замітник реального предмета, процесу чи явища, реалізована різними засобами [1].

Окрім цього, варто зазначити, що з розвитком ІКТ до активних ігрових методів навчання додалися інтерактивні онлайн ресурси, адже

освіта змінюється настільки швидко, що вчителям потрібно не відставати та адаптуватися до більш сучасних стратегій навчання та виховання молодого покоління.

Сучасний вчитель має створити навчальне середовище, у якому він не ізолює учнів від згубного впливу цифрового світу, а створює можливості для занурення у цей світ.

Зміна ландшафту уроку, уможливлення досвіду спільних дій, «практики свободи», вихід за межі навчальної аудиторії, активної командної роботи, методів колективної взаємодії, у процесі чого учні здобувають життєво важливі навички, створюють спільний освітній продукт у вигляді відеоскрабінгу, відеопрезентації, реклами, інтерактивного плаката [8].

Обираючи метод навчання, вчитель повинен розраховувати час, який відводиться на вивчення певної теми, а також цінність навчального матеріалу.

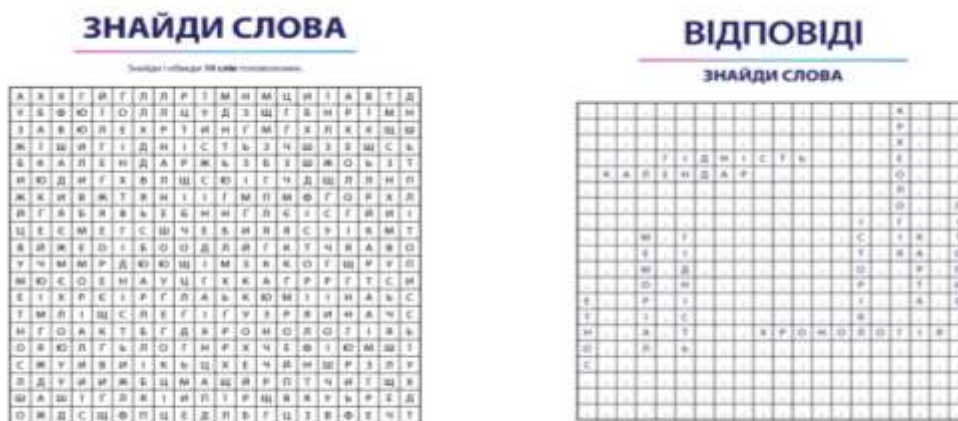
Розгляньмо, які активні методи навчання доцільно застосовувати в Новій українській школі на уроках громадянської та історичної освітньої галузі. На наш погляд, ефективними методами активного навчання на уроках громадянської та історичної освітньої галузі у середній школі є філворди, фішбоун, сторітеллінг.

Філворд – це різновид головоломки, який має вигляд сітки, що заповнена літерами. Щоб розгадати філворд, необхідно знайти та закреслити або обвести всі запропоновані слова. На перший погляд, літери можуть здатися хаотичними, проте, насправді, всі вони є частиною слів. Слова можуть повертатися в будь-яку сторону під прямим кутом, але не перетинаються один з одним.

Філворд можна створити на сайті «Розвиток дитини» у категорії мовні генератори [6]. Цей генератор дає можливість створити авторський філворд, заповнивши сітку будь-якими словами на потрібну тему. Таке завдання спрямоване на збільшення словникового запасу, закріплення знань. Наприклад, за допомогою філворду можна узагальнити ключові поняття, які засвоїли учні на уроках історії (рис. 1). Зручним є й те, що генератор публікує відповіді для вчителя та на кожному листі є місце для підпису учнем свого ім'я та прізвища.

Ще одним активним методом навчання із тісною взаємодією з учнями є «Фішбоун» (від англ. Fish – риба; Fishbone – рибний скелет) – метод вивчення, порівняння, дослідження. У процесі навчання прийом дозволяє «розбити» загальну проблемну тему на перелік

причин і аргументів [4]. Візуально (графічно) відтворення цієї техніки виглядає як скелет риби, в голові якої зафіксована проблема, верхній ряд кісток – причини події; внизу – факти, аргументи. А в хвості розміщується висновок, який є результатом створеного графічного аналізу. Записи слід вести стислими фразами, що відображають суть проблеми. Крім того, ці схеми візуалізують взаємозв'язок між причинами та наслідками. А діти сьогодні переважно візуали, і тому їм простіше сприймати інформацію в такий спосіб.

Рис. 1. Фішворд «Знайди слово» і відповіді до нього

Цю стратегію можна використовувати під час узагальнення і систематизації знань з теми «Історія України в пам'ятках». Дітям пропонується проблемне питання «Як виникли писемні пам'ятки?». Вони мають відшукати відповідь на основі вивченого, а потім зробити висновок про важливість писемності на сьогодні (рис. 3).

Рис. 2. «Фішбоун»

Не менш цікавим і корисним методом є сторітеллінг. Це спосіб передачі інформації через розповідь історій, що передбачає

вкраплення власного або чужого досвіду, комунікацію та емоційне співпереживання [7].

Застосувати зазначений вище метод можна таким чином:

1. Учні обрають історичну постать та готують розповідь на тему: «Яка я особистість?». У виступ варто включити факти про героя, його досягнення у ту епоху, яку вивчили.

2. Виступи з теми: «Один день з життя героя/автора».

Умова: використання в історіях конкретних історичних дат, подій та героїв. Учні поставлять себе на місце відомих історичних персонажів та подумують над варіантами рішень.

Безумовно, починаючи впроваджувати активні методи навчання на уроці, не можна розраховувати на миттєвий результат. Сам учитель повинен добре розуміти методіку формування критичного мислення, щоб навчати дітей. Це довга і важка робота. Учнів також потрібно готувати поступово. Спочатку їм важко висловлювати свої думки, вони малоактивні і повторюють думку інших. Але процес навчання не повинен губитися в повсякденному житті. Завдання вчителя – спрямувати дітей у правильне русло, навчити їх самостійно знаходити вихід зі складних ситуацій, а не показувати їм цей вихід.

Сьогодні людина має бути конкурентоспроможною, тому її треба вчити мислити, бачити причини та наслідки явищ і подій, приймати виважені рішення, генерувати ідеї, відстоювати власну точку зору.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, перераховані вище активні методи – це лише деякі приклади розвитку активності школярів. Застосовуючи їх у навчальному процесі, ми зможемо навчити дітей систематизувати набуту інформацію, виділяти головне від другорядного, розвиватимемо вміння долати власні сумніви, знаходити вихід із будь-якої ситуації в сучасному швидкому та мінливому житті. І це найважливіший аргумент на користь використання активних методів навчання не лише на уроках громадянської та історичної освітньої галузі.

СПОСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горошкіна О., Пентилюк М., Лук'янченко О. Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2003. 149 с.
2. Грищенко М. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ: Наукова думка, 2016. 127 с.
3. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://11l.innk/MIZLh>
4. Застосування технології критичного мислення на уроках української мови. URL: <http://surl.li/udika>

5. Методи навчання та їх класифікація URL: <https://osvita.ua/school/method/780/>
6. Розвиток дитини. URL: <https://childdevelop.com.ua/>
7. Сторітелінг: правила, техніки, корисні матеріали та поради URL: <https://eduhub.in.ua/news/storiteling-pravila-tehniki-korisni-materiali-ta-poradi>
8. Теоретичні засади застосування активних методів навчання. URL: <https://11l.ink/fxWKK>

Кривохижа Інна,
учитель іноземної мови,
старший учитель Білопільського ліцею №1
Білопільської міської ради Сумської області.
innabelcherry@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

***Анотація:** Використання сучасних інформаційних технологій на уроках – одна з умов успішного вивчення іноземної мови. У статті розглядаються нові засоби навчання й інформаційні технології, обґрунтовується необхідність застосування різних досягнень інформаційних технологій у процесі навчання.*

***Ключові слова:** інформаційно-комунікаційні технології; використання інформаційних технологій; інформаційне цифрове суспільство.*

Стрімкий потік нової інформації, реклами, застосування комп'ютерних технологій на радіо, телебаченні, виробництві, розповсюдження ігрових приставок, комп'ютерів, електронних гаджетів суттєво впливають на сприйняття дитиною навколишнього світу. Інформатизація істотно вплинула і на процес придбання знань. Нові технології навчання на основі інформаційних і комунікаційних технологій дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість сприйняття, розуміння та глибину засвоєння величезних масивів знань. Завдяки інтеграції технологій у вивчення мови вчителі мають можливість покращити методику викладання, залучити учасників освітнього процесу до інтерактивного навчання та сприяти глибшому розумінню іноземних мов і культур. Тому вчитель повинен, окрім ґрунтовної фахової підготовки, володіти сучасною комунікативною методикою, використовуючи інформаційні технології на всіх етапах навчання.

В аспекті даного дослідження варто відзначити праці українських учених. Зокрема, дослідження Светлорусової А.

(визначення ролі віртуальних мереж у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності учнів) [7] та Черненко В. (детальне дослідження інтеграції мережевих засобів навчання в освітній процес) [8]. Сучасні інформаційні технології мають бути ефективним інструментом, який полегшить засвоєння знань, зробить навчання комунікативно спрямованим, цікавим, наочним, індивідуальним. І, як зазначає Кузьміна І., «Найвища ефективність застосування комп'ютерних інформаційних технологій у мовній підготовці досягається при їх комплексному, системному використанні» [3].

Як бачимо, застосування сучасних інформаційних технологій у навчанні – одна з най більш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Однак серед безлічі переваг, які пропонують технології, мають місце і проблеми та обмеження, які вимагають від учителів певних ІТ навичок, відсутність необхідного програмового забезпечення. Не виключені і можливі технічні проблеми, які обмежують доступ до цифрових пристроїв та перешкоджають здобувачам освіти повноцінно використовувати онлайн ресурси (Куама, 2016). Екстрений перехід до онлайн-навчання також призвів до появи феномену Zoom-втоми, якій надається робоче визначення «пов'язане зі стресом виснаження фізіологічних та когнітивних ресурсів, що є наслідком тривалого та неналежного використання засобів відеоконференцій» [4].

Мета статті – розгляд наслідків упровадження сучасних технологій на уроках іноземної мови, дослідження найкращих практик, стратегій подолання бар'єрів і глибокий вплив технологій на засвоєння мови.

У вітчизняній загальноосвітній школі в останні роки комп'ютерна техніка й інші засоби інформаційних технологій стали все частіше використовуватися при вивченні навчальних предметів. Підвищення ефективності навчання безпосередньо залежить від доцільності добору і використання різноманітних, найбільш адекватних навчальній темі технологій навчання, а також від активізації всього навчального процесу.

На практиці буває важко визначити чіткі межі між різними методами навчання: вони перетинаються, доповнюють один одного, складаються в комплексний «пакет», систему прийомів, за допомогою яких педагог і учні реалізують поставлені цілі. Проте, як показує практика, більшість учителів надають перевагу використанню

технологій паралельно з традиційними засобами навчання (що полегшує викладання та вивчення мов), інтегруючи їх у навчальний процес. Такий підхід відкриває для здобувачів освіти безліч можливостей для практики, занурення у мову та вдосконалення мовних навичок.

У процесі вивчення мови, використання зображень, відео чи інтерактивних вправ може передати значно більше, ніж прості слова і речення. Інтеграція мультимедійних засобів на уроках англійської мови не лише робить навчання цікавішим, але й сприяє закріпленню словникового запасу, граматичних правил та розумінню культурних особливостей.

Інформаційні технології природно вписується в життя учнів і є одним із найефективніших засобів, що допомагає значно урізноманітнити процес навчання. Саме тому на уроках англійської мови ми використовуємо новітні методи навчання для забезпечення природної потреби використання іноземної мови та підвищення мотивації учнів до її вивчення. Як показує практика, володіючи елементарною комп'ютерною грамотністю, вчитель здатний створювати оригінальні навчальні матеріали, які захоплюють, мотивують і націлюють на успішні результати.

Використання мультимедійних засобів допомагає створити інклюзивне середовище, де кожен учень може знайти спосіб сприйняття і засвоєння матеріалу, що відповідає їхнім індивідуальним потребам та можливостям. Такі візуальні елементи як зображення, діаграми, відео та ілюстрації можуть допомогти візуальним учням краще розуміти матеріал та запам'ятовувати інформацію. Учні початкової школи швидко створюють власні таблиці для ігри «Bingo!», маючи візуальну підтримку (Рис.1). (Quick Minds 3, Unit 8).

Рис. 1. Таблиця «Bingo»

Аудіокліпи та відеоматеріали можуть бути корисними для аудіально налаштованих учнів, які краще засвоюють матеріал, коли

слухають його. Інтерактивні ігри та вправи створюють можливості для кінестетичного навчання, де учні можуть брати участь у діяльності та експериментувати з матеріалом.

Вікторина «Детективи» була складена за допомогою простих у користуванні онлайн-сервісів *Avatar Maker* <https://avatarmaker.com/> та *Genially* <https://app.genial.ly/> (Рис.2). Створюючи власні аватарки, діти мали можливість виразити свою унікальність та індивідуальний стиль, виразити свої емоції та погляди, що є важливим для підтримки її самовизначення та самооцінки. Це також дає відчуття контролю над своїм представленням у грі та підвищує зацікавленість. Безумовно, процес створення власного персонажа сприяв підвищенню мотивації, стимулював дитину брати участь у грі та активно взаємодіяти з навчальними завданнями.

Рис. 2. Онлайн-сервіси Avatar Maker та Genially

Використання мультимедійних презентацій допомагає змінити форму навчання з авторитарної на комунікативну, інтерактивну, заглиблену в спілкування; формувати здатність висловлюватися, виражати думки за рахунок умінь слухати, читати, говорити і писати іноземною мовою; підтримувати ефективну мотивацію та зв'язок з реальним життям для набуття практичних умінь та навичок; викликати інтерес до отримання інформаційних повідомлень та відтворення власних; виховувати та розвивати особистість учнів одночасно з процесом засвоєння нових знань. Використання мультимедійної презентації також сприяє активізації уваги всього класу; правильному співвідношенню класної та позакласної самостійної роботи учнів; економії навчального часу; формуванню комп'ютерної мультимедійної компетентності як учителя, так і учня; розвитку креативних здібностей учнів.

з різноманітним цифровим контентом: текстові повідомлення, файли різного формату, зображення, відеофрагменти, посилання на інші корисні сторінки мережі Інтернет.

Навіть дуже «традиційні» вчителі не зможуть заперечити, що створення коміксів учнями – крок до підвищення якості володіння школярами іноземною мовою. На своїх уроках ми використовуємо StoryboardThat <https://www.storyboardthat.com> – онлайн сервіс для створення коміксів, оповідань, презентацій (Рис. 4, 5). Більшість учнів краще навчаються візуально, тому сервіс використовую для створення розповіді, узагальнення тексту, створення навчального коміксу, вивчення нових слів, аналізу персонажів оповідання, тощо. Як результат, досягаємо головної мети навчання – виховання особистості, яка здатна розвиватися в умовах сучасного суспільства.

Рис. 4, 5. Приклади створення коміксів за допомогою онлайн сервісу

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, при плануванні конкретних уроків педагогу необхідно враховувати, що застосування сучасних технологій має тією чи іншою мірою забезпечувати:

- мотивацію учнів до підвищення ефективності своєї діяльності на заняттях і в реальних ситуаціях;
- індивідуалізацію навчання – застосування технологій може допомогти вчителям створити індивідуальні шляхи навчання для кожного учня, враховуючи їхні потреби, рівень та інтереси;
- активну участь учнів у процесі навчання;
- покращення комунікативних навичок – використання мультимедійних інструментів, онлайн-комунікація та відеоуроки можуть сприяти розвитку навичок усного та писемного спілкування іноземною мовою;

– розширення доступу до ресурсів – інтернет, мультимедійні презентації та інші технології дозволяють учням мати доступ до широкого спектру додаткових матеріалів і ресурсів для вивчення мови.

Проте, необхідно пам'ятати і про негативні наслідки впровадження сучасних технологій, а саме: залежність від технологій, відволікання, нерівний доступ, чи навіть традиційних навичок, таких як письмо вручну або читання друкованих текстів.

Педагог самостійно приймає рішення про доцільність використання сучасних технологій на основі свого власного досвіду, врахування особливостей учнівської аудиторії з метою максимальної ефективності процесу навчання.

Процес організації навчання школярів з використанням ІКТ дозволяє активізувати пізнавальну діяльність учнів; візуалізувати навчальний матеріал; індивідуалізувати процес навчання; створити комфортні психологічні умови для учнів; забезпечити розвиток творчої активності школярів; використовувати інформаційну базу глобальної мережі Інтернет.

Сучасний учитель – це генератор ідей, здатний поєднувати традиційні підходи та новітні інформаційні комп'ютерні технології у процесі навчання. Оскільки впровадження ІКТ в освітній процес відбувається досить інтенсивно, доцільним є визначення пріоритетних положень та дидактичних принципів створення і використання нових педагогічних ІКТ у галузі вивчення іноземних мов. Також актуальності набуває подальше підвищення компетентностей учителя у сфері використання ІКТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валєєв Р.Г. Загальна характеристика конституційного права на освіту. *Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту*. 2014. Сер.: юрид. науки. Вип. 1. Том 1. С. 49–54.
2. Коломінова О. О., Раман С. В. Сучасні технології навчання англійської мови у початковій школі. *Іноземні мови*. №2. С. 40-47.
3. Кузьміна І. П. Використання сучасних інформаційних технологій на заняттях з іноземної мови. Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут». 2008. URL : <http://surl.li/tkjgh>
4. Kuama, S. (2016). Is Online Learning Suitable for All English Language Students // PASAA: Journal of Language Teaching and Learning in Thailand, 52(December), 53–82.
5. Маслюк Ю. А. Проблеми використання інформаційних та комунікаційних технологій у навчальній діяльності. *Інновації в освіті*. 2006. №1. С.117-123.
6. Riedl R. On the stress potential of video conferencing: definition and root causes of Zoom fatigue. *Electronic Market*, 2022. № 21. С.153-177.

7. Светлорусова А. В. Використання віртуальних спільнот для розвитку інформаційно-комунікаційних компетентностей старшокласників. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи.* Київ, Україна, 2011, Вип. 28, С. 212–216.
8. Черненко В. Сучасний стан використання мережевих інформаційно-комунікаційних технологій у світовій педагогічній практиці. *Інформаційні технології і засоби навчання.* Вип. 2(22), 2011. URL : <http://www.journal.iitta.gov.ua>

Лайко Ірина,
практичний психолог II категорії
Свеської спеціалізованої школи I-III ступенів №1
Свеської ОТГ Шосткинського району
Сумської області
camyca@ukr.net

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДЕЗАДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ ПРИ ПЕРЕХОДІ НА РІВЕНЬ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті розглядаються вікові та психологічні особливості молодших підлітків, основні показники їх адаптації при переході на рівень базової середньої освіти. Визначено причини і показники шкільної дезадаптації учнів на цьому етапі. Розкрито способи попередження дезадаптації учнів 5-х класів в освітньому процесі НУШ. Здійснено обґрунтування основних методів та прийомів роботи педагогів з учнями для формування емоційної складової, що є одним із дієвих способів налагодження контакту з дітьми.*

***Ключові слова.** Молодший підлітковий вік, психологічні особливості, адаптація, дезадаптація, психологічна стійкість, емоційний діалог.*

Проблема адаптації до нових умов навчання періодично постає перед кожною дитиною. Вона виникає зазвичай на початку навчання у школі та при переході до вищого рівня повної загальної середньої освіти. На кожному з цих етапів дитина потребує особливої уваги та підтримки з боку педагогів, шкільних психологів та батьків. Від їх професіоналізму та обізнаності в цій сфері багато в чому залежить подальший всебічний розвиток дитини, розкриття її нахилів, здібностей, успішність навчання, становлення її як особистості. Найбільш складним з цієї точки зору є період переходу на рівень базової середньої освіти, який до того ж збігається за часом зі зміною вікового етапу розвитку дитини – переходом від молодшого шкільного віку до підліткового. Цей період вважається дуже серйозним і має своєрідні особливості. Знання вікових особливостей учнів вчителями є критично важливим як для добору змісту навчання,

так і для організації освітнього процесу з метою підвищення рівня адаптованості школярів до навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив виявити, що у вітчизняній психології основи розуміння закономірностей розвитку дітей молодшого підліткового віку закладені в роботах Божович Л.І., Виготського Л. С., Драгунової Т.В., Ельконіна Д.Б., Фельдштейна Д.І., Цукерман Г. А. та ін. Також ці питання вивчали Бюлер К., Еріксон Е., Піаже Ж., У працях науковців чітко простежуються спроби осмислення закономірностей розвитку психічних функцій дитячої особистості, визначено переламні періоди їх розвитку, проаналізовано їх причинно-наслідкові зв'язки. Результати їхніх напрацювань поклали початок численним теоріям розвитку особистості. На окрему увагу заслуговують результати вивчення особливостей розвитку учнів молодшого підліткового віку з позицій нейрології та фізіології (Дж. Джонсон, Е. Ленеберг, Е. Ньюпорт, П. Томпсон).

Метою статті – аналіз вікових особливостей молодших підлітків, визначення причин, показників та способів попередження їх шкільної дезадаптації.

Доведено, що найбільш низькі показники психічного здоров'я учнів реєструються в 1-х, 5-х і 9-х класах. Ці періоди навчання співпадають з кризами розвитку 6-7 років, 10-11 років і 15-16 років і обумовлюють підвищений рівень невротичних проявів учнів, що пов'язано відповідно з початком навчання, переходом до предметного навчання в основній школі й пубертатним періодом, а також з вибором подальшого життєвого шляху [3].

Більшість вчителів і шкільних психологів відмічають, що одним з найбільш складних періодів шкільного навчання вважається перехід на рівень базової середньої освіти, коли на початку п'ятого класу школярі переживають період адаптації до нових умов навчання.

Особливістю фізичного розвитку дітей на цьому етапі є початок передпубертатного періоду, швидкий «стрибок» росту, порушення пропорцій (швидко ростуть стопи, кінцівки).

У розумовому аспекті починається поступовий перехід від конкретного мислення до абстрактного, а саме вміння пов'язувати між собою різні знання, щоб у результаті проаналізувати й переказати зміст тексту; скласти задачу, обернену поданій; змінити умову задачі, залишивши запитання; на встановлення закономірностей (продовжити ряд чисел, заповнити квадрати та ін.); визначення причинності

описаних подій; висловлення своїх міркувань щодо прочитаного; складання задач за загальними характеристиками даних, за виразом, за поданим запитанням, малюнком, схемою; добір слів, близьких (протилежних) за значенням; відгадування загадок, ребусів, кросвордів. Проте абстрактне мислення ще не повністю розвинене.

Навчальна діяльність доповнюється іншими видами діяльності учнів, визначаючи зміст мотиваційної сфери особистості. Від початку навчання в основній школі розширюється саме поняття «навчання», оскільки тепер воно може виходити за межі класу, школи, може частково здійснюватися самостійно, цілеспрямовано. Якісно змінюються вимоги до мотивації навчальної діяльності. З'являється новий вид навчального мотиву – мотив самоосвіти, представлений у найпростіших формах (інтерес до додаткових джерел знань). Крім того, успішне навчання в основній школі вимагає глибших і змістовніших спонукальних сил: орієнтування на способи отримання знань, інтерес до закономірностей і принципів, розуміння сенсу навчання «для себе» [2].

При цьому молодшим підліткам доводиться вирішувати низку психологічних і організаційних проблем, самотужки розв'язати більшість з них дитина виявляється не в змозі. Умови навчання в основній школі характеризуються постійно зростаючим навантаженням, висувають високі вимоги до інтелектуального та особистісного розвитку дитини, її навчальних знань. Навчальна програма основної школи розрахована здебільшого на використання учнями прийомів понятійного мислення, яке в них починає формуватись тільки наприкінці молодшого шкільного віку. Крім того, рівень розвитку дітей у цьому віці не однаковий: в одних - відповідає умовам успішного навчання та розвитку, а в інших – ледь досягає припустимої межі. В результаті чого виникає невідповідність розумового розвитку школярів вимогам, які висуває перед ними навчальна діяльність, що, в свою чергу, значно ускладнює адаптаційний процес, призводить до розладів емоційної та особистісної сфер молодшого підлітка. Серед інших причин, які можуть впливати на адаптацію учнів до навчання в основній школі є низький рівень мотивації до навчальної діяльності, низький рівень розвитку загальних здібностей, несформованість емоційно-вольової сфери, високий рівень домагань на тлі низьких можливостей, характерологічні особливості, високий рівень шкільної тривожності, гіперактивність, незрілість психіки. Під час переходу на вищий рівень

освіти стрімко погіршується також їх психоемоційне самопочуття, відбуваються негативні зміни в настрої, агресивність, фрустрація, дитячі страхи. Істотно змінюється також характер самооцінки школярів цього віку. Звичні в молодших класах ситуації, коли самооцінку визначав учитель на підставі результатів навчання, тепер коригують і переоцінюють інші діти; при цьому до уваги беруться ті якості дитини, які виявляються у спілкуванні [1].

Характерними ознаками соціального розвитку є формування у структурі класу груп, переважно з дітей однієї статі. Лідерами найчастіше є учні, які добре вчаться, або можуть зацікавити інших особливими здібностями чи навіть новими іграшками, модними речами.

Перехід до базової середньої освіти пов'язаний із появою нових предметів, нових учителів, різноманітністю їхніх вимог, заняттями в різних кабінетах, потребою контактувати зі старшокласниками (при очному навчанні). Багаторічні спостереження педагогів і шкільних психологів свідчать про те, що цей перехід неминуче пов'язаний зі зниженням успішності, хоч і тимчасовим. Учні звикли до певних правил початкової школи і їм потрібен час, щоб пристосуватися до нового темпу і стилю життя. Одні пишаться тим, що подорослішали, і швидко втягуються у навчальний процес, а інші – переживають зміни у шкільному житті, й адаптація у них затягується [4]. У такий період діти нерідко змінюються, тривожаться без явних на те причин, стають боязкими або, навпаки, розв'язними, надто метушливими. Перше півріччя у 5-му класі вважається навіть складнішим, ніж у першому. Найголовніша проблема в тому, що діти не вміють ефективно спланувати час, щоб його вистачило не лише на заняття, а й на відпочинок. Це призводить до перевтоми, частих захворювань, зниження працездатності, вони стають забудькуватими, неорганізованими, іноді також погіршуються сон і апетит, як результат – втрата інтересу до навчання. Негативними причинами, які також впливають на адаптацію молодших підлітків до навчання є неприйняття колективом однолітків, несприйняття вчителями, проблеми в сім'ї тощо [6].

Втім існують деякі відмінності в особливостях протікання адаптаційного процесу в школярів різних груп, виділених за тими чи іншими ознаками. Так, хлопчики частіше успішно адаптуються у позанавчальній сфері шкільного життя, а дівчата – в навчальній. При цьому у хлопчиків сильніше виражена диференціація сфер

навчального та позанавчального спілкування, а їх соціальний статус частіше змінюється при переході до п'ятого класу. Для дівчат характерним є більш високий рівень рефлексії ситуації переходу, внутрішня мотивація навчання, зниження шкільної тривожності [2].

Отже, на початку навчання на рівні базової середньої освіти в учнів виникає своєрідне проміжне положення: значення умов, що сприяли успішному навчанню в початковій школі зменшується, а нові стимули до навчання, які визначаються більш віддаленими цілями навчання, установкою на майбутнє, ще недостатньо розвинені. Ситуація значно ускладнюється тим, що на цьому етапі діти переживають відразу дві кризи – освітню та вікову, яка пов'язана зі вступом дитини до підліткового віку. Синхронізація двох криз у житті людини може призвести до більш серйозних наслідків, ніж послідовне переживання кожної з них [7].

Вчителі повинні пам'ятати, що під час колективної кризи всі учні є постраждалими, відчувають страх, напруження та високий рівень стресу, що не може не проявлятися у стосунках та взаємодії. Ось чому на цьому етапі школярам потрібна постійна допомога з боку вчителів, що дасть можливість встановлювати оптимальну відповідність можливостей, нахилів, інтересів, знань, умінь і навичок дитини, що були набуті на попередніх етапах навчання, виховання й розвитку, з одного боку, та умов освітньої системи, з іншого. А отже, головний пріоритет у роботі педагога Нової української школи – це пошук таких форм взаємодії з молодшими підлітками, які захопили б учнів, принесли радість і задоволення, допомогли злагодити процес адаптації. Тому вплив учителя на психологічний клімат у класі дуже великий, важливу роль в якому відіграє позитивна емоційна атмосфера, яку створює та підтримує вчитель, профілактика та попередження психологічного травмування, посилення резилієнс [1].

Працюючи в сучасних умовах НУШ, педагогу необхідно відходити від звичного способу організації навчання «від дзвінка до дзвінка». Вчитель має приділити певний час обговоренню актуальних для дітей питань – безпеки, самопочуття, стосунків вдома чи контактів з ровесниками. Для цього вчитель застосовує модель 5x10 (5 хвилин протягом 10 уроків) для обговорення важливих для дітей питань, тем. На уроці педагогу необхідно застосовувати різні інструменти для швидкого скринінгу психо-емоційного стану дітей, що допоможе виявити проблеми й труднощі в соціально-психологічному аспекті.

Знаючи, які емоції та почуття переважають учні, учителю значно легше вибудувати свою діяльність на уроці, побудувати взаємодію з учнями. Найкраще оцінити емоційний стан дитини допоможуть такі вправи, як «Прогноз погоди», «Екран настрою», «Який ти зараз?», «Смайл», «Мій настрій», «Лінійка настрою», «Термометр настрою», «Спіймай мій настрій», використовуючи наліпки, трикольні (зелений-жовтий-червоний) картки [6]. Це допоможе виявити тих учнів, які з певних причин знаходяться в зоні підвищеного ризику та попрацювати з ними окремо. Можна використовувати скринінгове запитання: «Як ти сьогодні?» або запропонувати учням знайти асоціації до свого стану, наприклад: «Якби я був (ла) явищем природи, то я був (ла) би сьогодні...», також кожному учневі цікаво було б привітати когось в класі особливими словами або побажати гарного дня. Позитивний мікроклімат в колективі дуже важливий, саме він створює модель взаємної відповідальності і підтримки, яка може ефективно спрацювати під час адаптації п'ятикласників [5].

Зниження працездатності та можливостей дітей перешкоджає продуктивній обробці інформації та здатності зосередитися, тому для вчителя важливо проявляти розуміння та забезпечувати періодичні перерви, в тому числі під час уроку. «Регулюйте дозу навчання!», – так, за Гаральдом Каруцем, виглядає механізм реалізації даного принципу на практиці. Для дозування матеріалу і роботи під час уроку можна використати принцип Ротосіого, який полягає у тому, що над одним завданням не варто працювати більше 20 хвилин (для дорослих). Для дітей цей час можна скоротити до 10 хвилин [4].

Науковими підґрунтями педагогіки і кризової психології є твердження, що саме навчальний процес, робота вчителя та взаємодія учнів у класі, допомагають дитині опрацювати кризовий досвід та підвищують резилієнс (стресостійкість), надають психологічну стабілізацію. Необхідно робити невеличкі паузи на уроці та практикувати разом виконання дихальних, стабілізаційних та релаксаційних вправ. Учитель за допомогою дихальних вправ може налаштувати учнів на урок, зняти емоційну напругу. Найбільш продуктивними є такі вправи: «Трубач», «Кулька», «Мильна бульбашка», «Півень», «Індіанець», «Напни вітрила», «Кульбаба» [3].

Використання елементів музикотерапії на уроках допоможе зняти стрес у дітей, покращить роботу мозку, підвищить засвоєння

матеріалу, сприятиме естетичному вихованню. Звук – це енергія. Правильно підібрані мелодії здатні активізувати учнівські резерви:

- класична музика підвищує концентрацію й поліпшує пам'ять;
- джаз, блюз, регбі піднімають настрій, загострюють почуття гумору, покращують комунікабельність;
- румба, самба збуджують, підвищують активність;
- поп-музика створює відчуття благополуччя;
- рок-музика знімає напруження, ослаблює біль, але водночас може й створити напруження, а також викликати стрес і біль;
- панк, реп, хіп-хоп і грандж збуджують і сприяють активності;
- релігійна й обрядова музика заспокоюють та приводять у стан умиротворення [7].

Сучасний учень постійно шукає можливості послухати свою улюблену музику. Дослідження американських психологів говорять про те, що середній учень з 4 по 11 клас витрачає приблизно 10 500 годин на прослуховування музики. Це в два рази більше часу на навчальну діяльність! За цими результатами можна зробити висновок, що музика впливає на підлітків навіть сильніше, ніж соціальні мережі. Крім того, учень, випадково знову почувши цю музику, згадує про урок.

На уроці необхідно залишати простір для творчості, що забезпечує у навчанні психічний спокій та стан розслабленості, внаслідок чого максимально концентрується увага учня, яка необхідна для самореалізації дитини. Терапевтичну та профілактичну цінність з цієї точки зору мають записи, які роблять діти (ведення щоденника, створення книги про себе, своєї історії, коміксів або серії малюнків), виготовлення саморобних іграшок, оригамі. У такому випадку ліва (когнітивна) та права (творча) частини мозку починають працювати одночасно, що допомагає справлятися з кризовими моментами. Сугестивні технології (поради, навіювання) на заняттях доцільно використовувати за допомогою таких вправ як «Ім'я з малюнком», «Долонька бажань», «Коло успіху», «Лист підтримки», «Добрі новини», «Чарівне заклинання», «Квітка побажань», «Сугестивна поезія», «Розмалюй хмарку», «Рамка для мого фото» тощо [5].

Працюючи з дітьми, необхідно робити опору на сильні сторони учнів, збережені ресурси, намагання або їх здобутки. Застосування салютогенного підходу в педагогічній роботі передбачає визнання сильних сторін особистості, наявних ресурсів, контактів на протиположності

патогенному підходу, який фокусується на втрачених ресурсах та розладах особистості, недоліках і невдачах. Можливий приклад застосування вчителем такої моделі: «Попри те, що останні дві зустрічі ти не зміг долучитися до роботи, сьогодні є чудова нагода попрацювати разом і отримати гарну оцінку!» або «Ти чудово намагалася впоратися із завданням і нічого, що не вийшло цього разу! Ми спробуємо ще раз і тоді точно вийде! Це вимагає тренування і практики» [2].

Оскільки початок навчання в основній школі збігається з періодом, коли дитина шукає власне місце та соціальний статус у своєму оточенні, одним із завдань педагогів на цьому етапі соціалізації п'ятикласника буде навчання здатності усвідомлювати свої мотиви і спонукання, уміти формулювати оцінні судження про себе. Для 10-11-річних важливим є отримання від інших людей оцінки своїх можливостей. Звідси їх спрямованість на заняття, схожі на ті, які виконують дорослі. Варто зазначити, що моделюючи себе в дорослому житті, діти здебільшого бачать себе у творчих видах діяльності (актор, співак, спортсмен, телеведучий, фотограф тощо), які водночас мають реальну користь і здобувають суспільне визнання. Доцільно в цьому віці пропонувати дітям різні теми про них самих, про те, як вони уявляють себе порівняно з іншими учнями. Наводити приклади успішних людей, з якими вони можуть себе асоціювати [7].

«Коли працюєш з класом, потрібно давати дітям вибір. Учень сам має вирішити, що він хоче і що він може», – так говорив Сімон Фінкелдей, німецький кризовий психолог. Замість «сухої» передачі та відтворення знань, необхідно пропонувати учням креативні і творчі підходи щодо підготовки та реалізації учнівських проєктів. Такі проєкти передбачають пошук та аналіз інформації, шляхів застосування знань в щоденному житті, експериментування, формування соціальної відповідальності. Будь-що з вказаного допоможе учням відчувати свої сили та ресурси.

Розподіл обов'язків між учнями під час групової роботи в класі дозволить уникнути «виключення», ізоляції окремих учнів, забезпечить позитивний мікроклімат у класі, гнучкість соціальної поведінки та уміння швидко налагоджувати стосунки з однокласниками. Такий простий інструмент сприятиме формуванню у дітей толерантності та прийняття інших людей такими, якими вони є [6].

Педагогу не слід забувати про емоційний діалог з дитиною, якщо він помітить у учня негативні емоції/почуття. Емоційний діалог

– це особливий вид взаємодії дорослого з дитиною, під час якої дитина проявляє свої почуття, емоції, переживання, а дорослий реагує відповідно до переживань, викликаних словами чи поведінкою дитини. Золоте правило емоційного діалогу: «Говорити так, щоб тебе слухали, слухати так, щоб з тобою говорили». Для налагодження контакту з дітьми вчителю необхідно створити середовище безпеки та довіри, щоб до діалогу спонукав не примус, а потреба дитини. Взаємодія відбувається за наступним алгоритмом:

1. Зоровий контакт (тривалий і комфортний зоровий контакт): такий тип зорового контакту є однією з ознак надійної прив'язаності. Ми наче отримуємо сигнал: «З цією людиною мені добре, разом ми впораємось, все нормально».

2. Мовленнєвий контакт (м'який, спокійний та мелодійний голос): дорослий заспокоює та стишує дитину завдяки своєму голосу. Під час розмови необхідно застосовувати стратегії активного та емпатичного слухання: підтримувати зоровий контакт; реагувати на сказане жестами, мімікою, киванням головою; за потреби використовувати заохочувальні фрази: «так», «ага», «зрозуміло» тощо; називати емоції дитини, відокремлюючи почуття і реакції/дії; реагувати на паузи як на природну потребу дитини у часі й тиші, щоб зібратися з думками, підібрати слова.

3. Емоційна чутливість (зчитування сигналів про стан дитини без слів): поведінка дитини може бути сигналом про те, що їй потрібна підтримка з боку дорослого. Часто педагогу потрібно просто стабілізувати стан учня (заспокоїти) і системне «зчитування дитини» підкаже як діяти і що робити в контакті з дитиною.

4. Взаємодія в активності (використовуємо уяву та через активність формуємо комфортну взаємодію) в грі, використовуючи психологічні техніки стабілізуємо емоційний стан дитини [4].

Висновки. Здійснивши аналіз різних наукових підходів, щодо вивчення вікових та психологічних особливостей розвитку дітей молодшого підліткового віку, було виявлено, що ця тема залишається актуальною в освітньому процесі НУШ. Працюючи з учнями 5-х класів педагогам потрібно враховувати вікові особливості раннього підліткового віку (новоутворення, особливості розвитку, міжособистісне спілкування, процеси пам'яті, мислення, сприймання тощо), пізнавальні інтереси й можливості сучасних учнів, сприяти формуванню усвідомленої регуляції власних вчинків дітьми,

вибудовування поведінки з урахуванням почуттів та потреб інших людей. Також у цей період у них з'являються ідеали та утверджуються цінності, які визначають стиль їх взаємодії з суспільством. Під впливом цих змін у підлітка окреслюється потреба до самовизнання. Усе це дає змогу розширювати спектр тем та поступово ускладнювати їх проблематику, моделювати комунікативні ситуації, наближені до реальної міжкультурної взаємодії. Успішне навчання в середній школі потребує глибших і змістовніших спонукальних сил: орієнтування на способи здобуття знань, інтерес до закономірностей і принципів, розуміння сенсу навчання «для себе», усвідомлення себе суб'єктом міжкультурного виміру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Нова українська школа. Порадник для вчителя. Київ: ТОВ Плеяди, 2017. 206 с.
2. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Нова українська школа: формування соціальної і здоров'язбережувальної компетентностей у 5-6 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посібник. Київ: Алатон, 2022. 232 с.
3. Підчасов Є.В. Динаміка психологічної адаптації особистості молодшого підлітка до навчання в основній школі. Харків: Калита, 2010. 245 с.
4. Романовська Д.Д., Ілащук О В. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти. Методичний посібник. Чернівці: Технодрук, 2014. 133 с.
5. Татяничков А.О. Розумові операції в контексті адаптації учнів до навчання в основній школі. Методичні рекомендації педагогічним працівникам загальноосвітніх шкіл та практичним психологам. Слов'янськ: Видавництво Б.І. Маторіна, 2015. 114 с.
6. Чиханцова О. А., Гуцол К. В. Психологічні основи розвитку резильєнтності особистості в період пандемії Covid-19. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022. 128 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732913/>
7. Шклярська О. Психологічна пружність – запорука виживання під час війни. URL: http://www.aratta-ukraine.com/text_ua.php?id=3373.

Луценко Світлана,
кандидат наук з державного управління, доцент,
декан факультету підвищення кваліфікації та перепідготовки
Комунального закладу Сумський обласний
інститут післядипломного педагогічної освіти
svitlana.lutsenko@soippo.edu.ua

Діана Пінчук,
старший викладач кафедри педагогіки,
спеціальної освіти та менеджменту
Комунального закладу Сумський обласний
інститут післядипломного педагогічної освіти

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В УМОВАХ НУШ

***Анотація.** У статті висвітлюються ключові аспекти управління закладом освіти в умовах постійних трансформацій, від стратегічного планування до підтримки персоналу та залучення громади. Особлива увага привернена до управління змінами в умовах Нової української школи, до інструментів та підходів, що можуть сприяти успішному функціонуванню та розвитку закладу освіти в сучасному світі.*

***Ключові слова:** управління змінами, інформатизація, Нова українська школа, цифрові інструменти.*

Загальна зміна соціокультурного, технологічного та економічного середовища вимагає від сучасних закладів освіти не лише адаптації, але й активного управління змінами. Проблема, яку ми розглянемо в цій статті, полягає в ефективному впровадженні інформаційних технологій у процес управління змінами в Новій українській школі. Зокрема, це виклики, що виникають при цифровізації процесів управління змінами, включаючи необхідність адаптації персоналу до нових технологій, забезпечення кібербезпеки та ефективного використання цифрових інструментів для покращення управлінських процесів.

Особлива увага звертається на питання інтеграції цифрових інструментів з традиційними підходами до управління змінами в освітньому середовищі. Це включає використання даних та аналітики для прийняття обґрунтованих рішень, розробку ефективних комунікаційних стратегій через цифрові канали зв'язку та підтримку учасників управління змінами через онлайн-ресурси та інтерактивні платформи. Такий комплексний підхід до інформатизації управління змінами допоможе вирішити ключові проблеми, з якими стикаються освітні заклади в епоху цифрової трансформації.

В умовах реформування освіти сучасні науковці досліджують важливі аспекти комунікації з громадськістю, зокрема з батьками учнів та іншими стейкхолдерами, що може сприяти побудові довіри та підтримки у процесі управління змінами. Так на передній план сьогодні виходять проблеми інформатизації управління змінами в умовах НУШ, звертається увага на використання інформаційних технологій у сучасній освіті та управлінні змінами (Савчук О.), на інформатизацію управління змінами в українських школах, зокрема в контексті НУШ (Коваленко Т.), проблеми цифровізації освітнього управління та впровадження нових технологій в НУШ (Калініна Л., Мельник І.), застосування програмного забезпечення та електронних платформ у процесі управління змінами в освітніх закладах (Горбань М., Сімчук Л.) та ін. Сучасні науковці внесли значний вклад у розуміння проблем і можливостей інформатизації управління змінами в умовах НУШ і їх дослідження можуть бути корисними для подальших розвитку цієї теми.

Мета статті: розглянути вплив інформатизації на управління закладом освіти в умовах змін, зокрема використання цифрових інструментів для аналізу даних, моніторингу результативності та забезпечення ефективного управління та партнерства.

Особливості управління змінами у закладі освіти, зокрема в контексті НУШ, включають ряд специфічних аспектів, які потребують уваги та особливого підходу.

Саме інформатизація управління змінами відіграє ключову роль у сучасному освітньому процесі. Використання інформаційних технологій дозволяє ефективно керувати змінами, збирати та аналізувати дані, спрощувати комунікацію між учасниками освітнього процесу [3].

Інформаційні аспекти доповнюють загальний контекст управління змінами в закладах освіти і допомагають зрозуміти складність та важливість цього процесу в контексті Нової української школи. Інформатизація управління змінами в умовах НУШ є актуальним завданням, яке вимагає комплексного підходу та використання сучасних інформаційних технологій. НУШ спрямована на трансформацію освітнього процесу з метою підготовки учнів до життя в умовах цифрової економіки та суспільства. У зв'язку з цим, впровадження інформаційних технологій у процес управління змінами в НУШ є ключовим [1].

Управління змінами в закладі освіти включає участь різних стейкхолдерів, таких як адміністрація школи, учителі, учні, батьки,

громадські організації та інші учасники освітнього процесу, взаємодія з якими відбувається за допомогою інформатизації управління. Ефективне управління змінами передбачає залучення всіх стейкхолдерів у процес прийняття рішень та впровадження нововведень. Участь різних зацікавлених сторін у процесі управління змінами в освітньому закладі, такому як НУШ, є критично важливою для успішної реалізації стратегій розвитку та впровадження нововведень. Деякі з ключових аспектів участі різних зацікавлених сторін в управлінні змінами включають наступне:

- адміністрація закладу відіграє провідну роль у впровадженні змін, встановленні стратегічних цілей та прийнятті важливих управлінських рішень. Вони координують роботу всіх учасників освітнього процесу та забезпечують виконання запланованих дій;

- вчителі мають прямий контакт з учнями та відіграють важливу роль у впровадженні нових навчальних методик та програм. Вони вносять свої ідеї, досвід і допомагають в адаптації змін до потреб учнів та шкільного колективу;

- здобувачі освіти та їх батьки є ключовими учасниками, чії потреби та думки важливо враховувати при впровадженні змін;

- залучення учнів до процесу прийняття рішень та забезпечення відкритої комунікації з батьками допомагає створити сприятливі умови для успішної реалізації змін в освітньому закладі;

- участь громадських організацій, місцевих громад та інших зацікавлених сторін у процесі управління змінами допомагає забезпечити широку підтримку та легітимність впроваджуваних ініціатив. Їхній внесок полягає в обговоренні питань, висловлюванні думок та сприянні розвитку позитивного середовища для змін;

- участь партнерів та спонсорів у процесі управління змінами може включати фінансову підтримку, надання ресурсів та експертну допомогу. Їхня підтримка може значно полегшити впровадження змін та забезпечити успішний результат. Різні стейкхолдери разом створюють ефективну команду, спрямовану на досягнення спільних цілей у реалізації змін в освітньому закладі. Їхня участь і взаємодія є ключовими для успішного управління змінами та досягнення високих результатів у навчанні та розвитку учнів.

Заклади освіти мають свої власні особливості і потребують унікального підходу до управління змінами. Наприклад, в реалізації

Концепції НУШ увага акцентується на інноваційних методиках навчання, розвитку ключових компетентностей учнів та використанні сучасних інформаційних технологій [4]. Специфіка управління освітнім процесом при впровадженні змін в НУШ включає ключові аспекти, які варто враховувати, а саме: інноваційні методи навчання, розвиток ключових компетентностей, збільшення інтерактивності та залучення учнів, адаптація до індивідуальних потреб учнів, зміна ролі вчителя.

Ці аспекти специфіки управління та організації освітнього процесу в Новій українській школі демонструють глибокий зміст та широкі можливості, що засновані на інформатизації управління змінами та відкриваються завдяки ефективному управлінню змінами та впровадженню інновацій в освітній сфері.

Управління змінами в освіті все більше стає спільним завданням для школи та громади. Важливо залучати громадські організації, батьківські комітети та інші зацікавлені сторони до процесу прийняття рішень та реалізації змін. Партнерство з громадою у контексті управління змінами відіграє ключову роль у забезпеченні успішної реалізації стратегій розвитку та впровадження нововведень та сприяє створенню сприятливого середовища для успішного впровадження змін, забезпечуючи широку підтримку та участь різних зацікавлених сторін у процесі розвитку освіти.

Управління змінами в закладі освіти вимагає збалансованого підходу між впровадженням інновацій та збереженням цінностей та традицій школи. Важливо знаходити оптимальний баланс між новаторством і збереженням стабільності. Інноваційні підходи щодо пошуку та застосуванню різних інформаційних платформ та ресурсів доповнюють класичні технології, методи, інструменти системи управління змінами у закладі освіти. Збалансованість інновацій та традицій у контексті управління змінами в НУШ визначається необхідністю збереження цінних традицій та одночасною впровадженням новітніх підходів, що відповідають сучасним вимогам освіти. Деякі ключові аспекти збалансованості інновацій та традицій включають збереження цінностей та ідей, впровадження інноваційних методик, адаптація до сучасних вимог, забезпечення стабільності та інновацій, сприяння розвитку креативності та ініціативи.

Ці аспекти збалансованості інновацій та традицій у Новій українській школі покликані забезпечити гармонійний розвиток. Такий підхід дозволяє школі ефективно відповідати на сучасні

виклики, забезпечуючи якісну освіту, сприяючи розвитку учнів та формуванню позитивного середовища для навчання та виховання.

Ефективне управління змінами передбачає підтримку та навчання персоналу. Учителі та адміністрація школи повинні мати можливість оволодівати новими навичками та методиками навчання, що відповідають вимогам НУШ. Підтримка та навчання персоналу в НУШ відіграють ключову роль у забезпеченні успішного впровадження змін та досягненні високої якості освіти. В умовах військового стану особлива увага привернена до дистанційної освіти, до застосування інформаційних технологій управління змінами [6]. При цьому враховується професійний розвиток, підтримка та менторство, оцінка та зворотний зв'язок, стимулювання інновацій, ефективна комунікація та колаборація, навчання з управління змінами, система підтримки та розвитку, підтримка здорового середовища роботи, залучення зовнішніх експертів, оцінка та зворотній зв'язок. Зазначені аспекти підтримки та навчання персоналу у НУШ допомагають створити професійний та мотивований колектив, здатний ефективно впроваджувати зміни та забезпечувати високу якість освіти для учнів.

Однією з ключових переваг інформатизації управління змінами є можливість забезпечення ефективного моніторингу та аналізу процесів змін в освітній системі. Це дозволяє оперативно реагувати на потреби учнів, вчителів та інших учасників освітнього процесу. Наприклад, за допомогою спеціалізованих програм можна відслідковувати динаміку впровадження нових методик навчання, оцінювати їх ефективність та коригувати стратегію розвитку НУШ [5].

Крім того, інформатизація управління змінами дозволяє покращити комунікацію між учасниками освітнього процесу. Зокрема, за допомогою електронних засобів зв'язку (електронна пошта, платформи спільної роботи тощо) можна швидко і ефективно обмінюватися інформацією, координувати дії та вирішувати поточні завдання. Важливо враховувати аспекти кібербезпеки при інформатизації управління змінами в НУШ. Забезпечення захисту даних, обмеження доступу до конфіденційної інформації та використання надійних інформаційних систем є критичними аспектами цього процесу [2].

Інформатизація управління змінами в умовах Нової Української Школи є необхідним кроком у вдосконаленні освітнього процесу та підготовці учнів до життя в сучасному цифровому світі. Це сприяє

підвищенню ефективності управління, забезпеченню якості освіти та розвитку креативного підходу до навчання і виховання молодого покоління.

Крім основних переваг, інформатизація управління змінами в НУШ також сприяє підвищенню доступності інформації для всіх учасників освітнього процесу. Це особливо важливо у контексті інклюзивної освіти, коли потрібно забезпечити рівні можливості для всіх учнів, незалежно від їхніх особливостей та потреб. Застосування цифрових інструментів управління змінами також дозволяє покращити процес планування та виконання змін. Зокрема, електронні системи можуть автоматизувати багато рутинних завдань, що звільняє час для стратегічного аналізу та прийняття рішень на основі даних.

Одним із суттєвих аспектів інформатизації управління змінами є впровадження системи моніторингу та оцінки результативності змін. Це дозволяє вчасно виявляти проблемні аспекти, оцінювати вплив внесених змін на якість освіти та вчасно коригувати стратегію розвитку НУШ.

Крім того, інформатизація управління змінами в НУШ сприяє підвищенню прозорості та відкритості управління. Електронні системи дозволяють створювати звіти, які можна легко подати зацікавленим сторонам, таким як батьківські комітети, громадські організації та інші зацікавлені сторони.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, інформатизація управління змінами в умовах Нової української школи є необхідним етапом у розвитку освіти, який сприяє підвищенню якості освіти, підготовці здобувачів освіти до життя в цифровому світі та покращенню управлінських процесів у освітньому середовищі.

Подальші дослідження можуть розглядати розвиток технологій, які допомагають управляти змінами в освітньому процесі, зокрема, впровадження інтегрованих платформ для збору даних та аналізу результатів. Вплив інформатизації на ефективність управління прослідковується через використання цифрових інструментів впливає на швидкість реагування на зміни, підвищення якості прийняття рішень та забезпечення більш ефективного управління.

Розглядаючи стратегії впровадження технологій, необхідно також зосередитися на оптимальних стратегіях впровадження інформаційних систем у навчальні заклади, зокрема, на вивченні перешкод та успішних практик в цьому процесі. Також потребує додаткової уваги інформаційна культура, а саме вплив розвитку інформаційної культури

серед педагогічного колективу та здобувачів освіти на успішність впровадження інформатизації управління змінами.

Ці напрямки досліджень спрямовані на поглиблене розуміння та покращення процесів управління змінами в умовах сучасної освітньої системи, такої як НУШ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буряк О. Цифрові інструменти в управлінській діяльності закладу загальної середньої освіти. *Освіта на Луганщині*, 2021. № 4. С. 52–60.
2. Вербовський І. Інформатизація управління навчальним закладом як один зі шляхів підвищення ефективності освітньої діяльності // *Наук. вісн. Мелітопол. держ. пед. ун-ту*. 2015. № 1. С. 317–321.
3. Калініна Л. Інформатизація управління закладами освіти як один із головних способів розвитку. *Директор школи*. №11(851), листопад 2019. URL: <http://surl.li/ucvqz>
4. Калініна Л. Управління Новою українською школою: порівняльна характеристика концептуальних змін. *Директор школи*. № 1-2 (793-794), січень 2017. URL: <http://surl.li/ucvsh>
5. Петров В. Ф., Петров О.В. Використання інформаційно-комунікативних технологій в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом // *Таврійський вісн. освіти*. 2017. № 4. С. 87-95. URL: <http://surl.li/ucvsr>
6. Сімчук Л.Г. Формування інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом. URL: <http://surl.li/ucvtb>

Метейко Алла,
методист природничої освітньої галузі, хімії
навчально-методичного відділу координації освітньої
діяльності та професійного розвитку
Комунального закладу Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
alla.meteiko@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ХІМІЯ» В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

***Анотація:** у статті розкривається зміст вивчення навчального предмета «Хімія» за модельними навчальними програмами, що розроблені в умовах реформування системи освіти. Також акцентовано увагу на ключові позиції, які потрібно проаналізувати вчителю під час обирання для учнів модельної навчальної програми з хімії.*

***Ключові слова:** навчальний предмет «Хімія», учитель хімії, зміст навчального предмета «Хімія», модельні навчальні програми, дослідницька діяльність.*

Сучасний світ швидко змінюється, і освітні системи мають відповідати цим змінам. Тому, реформа Нової української школи

спрямована на підготовку здобувачів освіти до життя в сучасному інформаційному суспільстві, розвиток критичного мислення, творчих здібностей та здатності до самостійного навчання з метою швидкої адаптації до мінливих умов життя та праці. Для досягнення цього результату закладам освіти надано автономію, щодо розв'язування питань, пов'язаних з навчанням та управлінням. Це дозволяє адміністрації та педагогічним радам закладів освіти приймати рішення, що мають сприяти підвищенню ефективності освітнього процесу, зокрема: визначення своєї внутрішньої структури та організаційних процесів з урахуванням місцевих особливостей та ресурсів; урахування конкретних потреб своїх учнів та вчителів; упровадження нових методик навчання, інноваційних програм, проєктів, що відповідають сучасним вимогам тощо.

У межах автономії закладів освіти, кожному педагогу надано право самостійно обирати модельну навчальну програму, за якою буде відбуватися формування ключових компетентностей та наскрізних умінь в учнів засобами навчального предмета. З метою забезпечення цієї можливості, до розробки модельних навчальних програм (далі – МНП) були залучені автори та авторські колективи, які мають альтернативні бачення щодо побудови змісту навчального матеріалу, визначення способів та засобів його опанування на засадах компетентнісного та діяльнісного підходів, а також ціннісного складника. Так, для вивчення навчального предмета «Хімія» авторами-розробниками запропоновано дві МНП. Постає питання, «Як визначити найбільш ефективну МНП? На які ключові аспекти потрібно зацентувати увагу під час її обрання?». Саме розгляду цього питання і присвячена дана стаття.

Метою статті є розглянути ключові аспекти, на які потрібно зацентувати увагу вчителю хімії під час обрання модельної навчальної програми для закладу загальної середньої освіти.

Реформування освіти в Україні – це важливий процес, що спрямований на покращення якості навчання та адаптацію учнів до сучасних вимог і стандартів засобами навчальних предметів дев'яти освітніх галузей. Природнича освітня галузь, є однією із них і вона об'єднує «плеяду» навчальних предметів, що забезпечують формування наукового світогляду здобувачів освіти. До їх переліку входить і навчальний предмет «Хімія».

У Державному стандарті базової середньої освіти (2020) в розділі «Потенціал природничої освітньої галузі» чітко прописано вимоги до когнітивного компонента навчального предмета «Хімія» та обов'язкові результати навчання на рівні базової школи. У Типовій освітній програмі для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти [3] визначено, що вивчення навчального предмета «Хімія» має розпочинатися у 7 класі, під час циклу базового предметного навчання, і тривати протягом трьох років із наступним рекомендованим розподілом годин: 7 клас – 1 год/тижд., 8 клас – 2 год/тижд., 9 клас – 2,5 год/тижд. Відповідно до Державного стандарту та з урахуванням рекомендованих годин, авторами були розроблені модельні навчальні програми для 7-9 класів. Наразі гриф Міністерства освіти і науки України мають дві модельні навчальні програми, зокрема: «Хімія. 7-9 класи», авторка Г. Лашевська, «Хімія. 7-9 класи», автор О. Григорович.

Аналізуючи, порівнюючи та обираючи модельні навчальні програми з хімії, учителю, на нашу думку, перш за все доцільно звертати увагу на:

- логічну послідовність тем, що розкривають зміст навчального матеріалу;
- види навчальної діяльності, що забезпечують діяльнісний підхід в організації процесу навчання;
- тематику дослідницьких робіт та можливість їх реалізації з урахуванням матеріально-технічної бази кабінету хімії;
- навчально-методичне забезпечення, де реалізовано ідеї, закладені у модельну навчальну програму.

Зупинимося більш детально на зазначених позиціях.

Аналізуючи оновлений зміст навчального матеріалу, що мають опанувати здобувачі освіти за МНП, маємо зазначити, що у певних тематичних блоках автори мають однакове бачення реалізації хімічної освіти, хоча логіка викладу цього навчального матеріалу в них відрізняється. Так, у 7 класі за МНП «Хімія. 7-9 класи», автора О. Григоровича, вивчення навчального матеріалу з теми «Від хімічних елементів до хімічних сполук» буде відбуватися починаючи з будови атома, хімічних елементів, періодичної системи хімічних елементів, металічних та неметалічних елементів, металів та неметалів, хімічних формул й складних речовин. Далі, маючи базові хімічні знання про будову речовини, учні будуть досліджувати речовини та суміші, моделювати фізичні та хімічні явища [1]. Натомість за МНП «Хімія. 7-

9 класи», авторки Г. Лашевської, ця послідовність дещо інша. Учні спочатку досліджують й моделюють речовини, механічні суміші й системи речовин, а потім досліджують і класифікують їх [2].

Порівнюючи зміст навчального матеріалу з хімії для 8 класу, маємо зауважити, що за МНП О. Григоровича, розглядаються кількісні закони в хімії, пропонується дослідження газів доквілля, дослідження будови атома, у значно ширшому розумінні на відміну від 7 класу, дослідження будови речовини, з акцентом на типи хімічних зв'язків і кристалічні ґратки [1]. У МНП Г. Лашевської, авторка пропонує розпочати вивчення хімії із дослідження хімічних реакцій, вивчення яких має відбуватися у поєднанні із кількісними законами хімії, вивченням оксидів та представників інших класів сполук. Тема «Досліджуємо й упорядковуємо хімічні елементи», як і у попереднього автора, розкриває фізичний зміст будови періодичної системи хімічних елементів. Її продовженням є дослідження зв'язків між атомами, молекулами та йонами й утворення кристалічних ґраток. Останньою темою в цьому класі є дослідження будови, властивостей та застосування металів і сплавів [2].

Завершальним у циклі базового предметного навчання є 9 клас. За програмою Григоровича О. учні досліджують розчинність речовин і розчини, потім хімічні реакції в розчинах. Дослідження органічних речовин автор пропонує проводити на прикладі вуглеводнів, спиртів, органічних кислот, жирів, білків, вуглеводів, амінокислот та мила [1]. Логіка програми Лашевської Г. дещо відмінна, оскільки учні спочатку досліджують кислі і лужні розчини, оксиди, нерозчинні гідроксиди як реагенти; потім воду, солі, розчинення і кристалізацію. На завершення, як і у програмі О. Григоровича, – органічні сполуки на прикладах вуглеводнів, одно- і багатоатомних спиртів, карбонових кислот, жирів, вуглеводів, нітрогеновмісних органічних сполук [2].

Отже, ґрунтуючись на зазначеному вище аналізі послідовності вивчення навчальних тем з хімії, чітко прослідковуються відмінності у логічності побудови навчального матеріалу, зокрема: у МНП Олексія Григоровича спочатку вивчається будова атома й хімічні елементи, далі – речовини й суміші, а завершується хімічними реакціями. Натомість у МНП Лашевської Г. ця послідовність інша, а саме: вивчення речовин і сумішей, потім хімічні реакції, і завершується хімічними елементами та речовинами, які вони утворюють. На нашу думку, програма «Хімія. 7-9 класи» автора О. Григоровича має більш логічну будову та чіткість

структурування навчального матеріалу, що дасть можливість учням установлюючи причинно-наслідкові зв'язки зрозуміти таємничий світ мікро- і макромолекул та їх здатність утворювати речовини, вплив будови речовини на властивості, які вона проявляє, а також значення хімічних сполук для природи та людства в цілому.

Розглядаючи МНП із хімії з огляду на перспективу реалізації різних видів навчальної діяльності, потрібно звернути увагу на те, що обидва автори пропонують дослідження, моделювання, проєктну діяльність, роботу з інформацією, тематики для обговорення в групах. Відмінним є лише наявність у програмі Лашевської Г. навчальних екскурсій. Тому, аналізуючи програми за цим критерієм, учителям доцільно зосередити увагу на пропоновану тематику цих видів діяльності та можливість їх реалізації в умовах чинного формату навчання в закладі освіти (очний, дистанційний чи змішаний). Маємо зауважити, що збільшення кількості дослідницьких робіт і побудова процесу навчання на засадах дослідницької діяльності є вагомим критерієм ефективності формування дослідницьких навиків і відповідно наукового мислення. Нагадаємо, що відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти саме дослідницька діяльність має стати і основним способом пізнання природи, і основним інструментом формування й розвитку вмінь розв'язувати навчальні та життєві проблеми.

Нагадаємо, що дослідницька діяльність передбачає формування вмінь виявляти або формулювати проблеми дослідження, висувати гіпотези, планувати та виконувати експеримент, прогнозувати його результати, аналізувати доцільність кожного етапу, пошук та узагальнення інформації, перетворення інформації з однієї форми на іншу, зокрема за допомогою цифрових ресурсів, її інтерпретування, математичне оброблення інформації, а також використання набутого навчального досвіду для розв'язання проблем природничого характеру [1].

Потрібно зауважити, що успішне виконання навчальних досліджень, відповідно до МНП, особливо експериментального змісту, напряду залежить від наявності сучасної матеріально-технічної бази, зокрема наявності: сучасних лабораторних приладів, цифрових вимірювальних комплексів, хімічних речовин та сучасної техніки, у тому числі й комп'ютерної. Проте, на жаль, через війну в Україні було призупинено фінансування коштів на оновлення

обладнання навчальних кабінетів, що мало б відбуватися відповідно до Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій (наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 № 574) [4]. Тому, у найближчій перспективі учителям хімії доведеться шукати альтернативні способи реалізації експериментальної частини дослідницької діяльності учнів. Частково сприяти розв'язанню цього питання, на нашу думку, може залучення сучасних технологій, таких як комп'ютерне моделювання (наприклад, Phet тощо), віртуальні лабораторії (наприклад, Labster, LabXchange тощо) та інтерактивні навчальні платформи (наприклад: Plickers, Classtime, Wordwall, Spcrtative, LearningApss.org тощо).

Для якісної організації процесу навчання хімії за МНП педагогам також необхідно свідомо підійти до обрання навчально-методичного забезпечення, що пропонують різні авторські колективи. Наразі гриф Міністерства освіти і науки України мають три підручники для реалізації МНП «Хімія 7-9 класи» автора Григоровича О. та два – для реалізації МНП «Хімія. 7-9 класи» авторки Лашевської Г. Маємо зауважити, що авторами підручників запропонований різний підхід до реалізації навчального змісту за МНП, проте в усіх дотриманий сучасний підхід до його подачі, зокрема:

- навчальний контент осучаснений та структурований з огляду на компетентнісний, діяльнісний, інтегрований та особистісно орієнтований підходи до організації процесу навчання;

- ілюстративний навчальний матеріал подано у вигляді фотографій, які краще передають реальність об'єктів вивчення, та схем, що полегшує процес сприйняття навчального матеріалу;

- наявні QR-коди та гіперпосилання на відеоконтент, що допомагає вчителю пояснити учням абстрактні поняття/процеси та пов'язати зміст уроку з життям;

- розроблені інтерактивні вправи та тестувальники для діагностування рівня сформованості очікуваних результатів навчання.

Доцільно зауважити, що учителі мали можливість попередньо ознайомитися із запропонованими виданнями і обрати варіант найбільш вдалий для свого класу і себе зокрема. Це є важливим фактором під час планування навчального процесу з хімії на наступний навчальний рік, оскільки, обравши МНП і підручник, учитель має розробити навчальну програму та календарно-тематичне планування, на основі яких і буде відбуватися процес вивчення хімії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи зазначене вище, маємо констатувати, що для успішного вивчення навчального предмета «Хімія», зацікавлення його змістом учнів і розвиток успішного конкурентоспроможного випускника, кожному вчителю потрібно свідомо підійти до обрання модельної навчальної програми та навчально-методичного забезпечення, з огляду на можливість формування ключових і предметних компетентностей, наскрізних умінь засобами навчального предмета.

Надане учителям право обирати МНП підвищує їх відповідальність та дозволяє урахувати: індивідуальні потреби учнів через контекст навчання; рівень складності опанування навчальним матеріалом; можливості реалізації запропонованих педагогам видів навчальної діяльності, побудову траєкторії індивідуального розвитку учнів тощо. Самостійне визначення педагогом МНП також може стимулювати учителя до реалізації інновацій, спробувавши нові підходи та інноваційні методи навчання. Це сприяє розвитку креативності та пошуку новаторських рішень у навчальному процесі, а відтак і успішному вивченню хімії на перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Модельна навчальна програма «Хімія. 7-9 класи» автор О. Григорович. URL: <http://surl.li/uitxz> (дата звернення 10.05.2024)
2. Модельна навчальна програма «Хімія. 7-9 класи» авторка Г. Лашевська. URL: <http://surl.li/uityh> (дата звернення 10.05.2024)
3. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235. URL: <http://surl.li/uitym> (дата звернення 10.05.2024)
4. Типовий перелік засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 № 574. URL: <http://surl.li/tphsu> (дата звернення: 10.05.2024)

Ніколаєнко Михайло,
старший викладач кафедри
освітніх та інформаційних технологій
Комунального закладу Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти
ms.niko@i.ua

ШКІЛЬНИЙ КУРС РОБОТОТЕХНІКИ

Анотація. У статті розглянуто та розкрито побудову та використання ІКТ-технологій у сучасному освітньому процесі. Аргументовано варіант проведення навчальних занять із використанням робототехнічних напрямів. Це

дає змогу підвищити якість навчання здобувачів освіти, формувати у них необхідні предметні компетентності, розвиває творчі здібності, необхідні для реалізації особистості в сучасному житті.

Ключові слова: *вчитель, учень, інформаційно-комунікаційні технології, освітній процес, робототехніка, arduino, Microbit.*

Сучасна освіта озброєна різноманітними інноваційними педагогічними технологіями, які спрямовані на досягнення поставлених перед освітою як суспільною підсистемою завдань, й заслуговують на увагу дослідників. Серед цих технологій не останнє місце займають інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Популярним і водночас необхідним є організація у школі роботи з робототехнічним напрямом. При вивченні програмування дуже необхідним компонентом є практична реалізація написаного коду у технічне втілення.

Шкільний курс робототехніки є дуже актуальним і корисним для сучасних учнів. Він надає можливість ознайомитися з основами робототехніки, програмування та розвитку навичок STEM (наука, технологія, інженерія та математика).

Організації системи навчання в закладах загальної середньої освіти з використанням робототехнічних засобів висвітлюється на багатьох науково-практичних конференціях. Даний напрям актуальний як ніколи. Бутурліна Оксана Василівна, завідувачка кафедри управління інформаційно-освітніми проєктами Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти», кандидат філософських наук, доцент; Барна Ольга Василівна, доцентка кафедри інформатики та методики її навчання Тернопільського національного педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; Сокол Ірина Миколаївна, доцентка Центру інноваційних освітніх технологій Національного університету «Львівська Політехніка», співавторка модельної програми «Робототехніка»; Передерій Оксана Олександрівна, методист, керівник гуртка Полтавського обласного центру науково-технічної творчості учнівської молоді Полтавської обласної ради; Скрипник Оксана Олександрівна, директор, вчитель фізики та інформатики комунального закладу «Нікопольська середня загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №4», учитель-методист; Чашка Юрій Михайлович, методист комунального позашкільного навчального закладу «Дніпропетровський обласний центр науково-технічної творчості та інформаційних технологій учнівської молоді», кандидат технічних

наук; Хараджян Наталя Анатоліївна, доцент кафедри фізики та методики її навчання Криворізького державного педагогічного університету, кандидат педагогічних наук; Мірошніченко Андрій Анатолійович, доцент кафедри управління інформаційно – освітніми проєктами комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти», кандидат педагогічних наук, доцент та багато інших науковців та вчителів приділяють значну увагу розвитку даного питання та впровадження його у практичну роботу вчителя у школі. Більшість запропонованих варіантів використання даного напряму сьогодні реалізовані через гурткову роботу.

Мета статті – запропонувати варіант побудови навчальних занять з елементами робототехніки, програмування контролерів та побудови практичних виробів, компонентів для використання їх у побуті та інтернет речей, тощо.

Сучасне суспільство характеризується розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, які активно використовуються в усіх сферах життя. Впевнено й стрімко ІКТ займають своє місце у освітньому процесі. Важливим є практичне втілення теоретичних знань у певні практичні вироби, які може створити вчитель/учень під час отримання теоретичних знань. Так, під час вивчення курсу інформатики, а саме, програмування, важливим процесом є практичне втілення написаного коду у певний виріб. Це може бути програмований робот-макет, робот-машинка, макет розумного будинку, елементи розумних речей, тощо.

Робототехніка (від чеського слова *robot* – праця) – галузь науки і техніки, яка розробляє електронно-механічні пристрої, здатні діяти за певною записаною в них програмою і призначені для виконання різноманітних технологічних процесів.

Сучасні роботи – це електронно-механічні помічники людини, здатні виконувати технологічні операції за закладеною в них програмою і реагувати на зміни в навколишньому середовищі. Роботи бувають автономні, такі, що виконують програму дій самостійно, без безпосередньої участі людини, і керовані людиною. У найближчі десятиліття все більш досконалі роботи стануть основними помічниками людини і зможуть взяти на себе забезпечення більшої частини потреб цивілізації.

Організація такої роботи у школі носить дещо нетривіальну роботу. З однієї сторони – це елементи програмування, з іншої – це

технічне моделювання, знання законів фізики, вміння поєднувати їх у своїй роботі. Звісно все це носить проектний характер і вимагає від педагога значних знань та вміння їх використовувати на практиці, що не завжди вміє робити сам педагог. Це значно впливає на роботу самого вчителя, його тривогу перед незвіданим і хвилювання про результати роботи.

Деякі школи пішли шляхом придбання дороговартісного обладнання. Саме обладнання вартує значних грошей і дуже часто не супроводжується документацією (напишемо так: зрозумілою документацією). Від педагога вимагають використання обладнання, якого він не знає або не розуміє його принципи роботи, що в свою чергу вводить вчителя у нові проблеми.

Серед освітян широкого використання набули програмовані контролери: arduino та microbit. Дані пристрої мають досить велику кількість різноманітних датчиків та способів відтворення результатів. Серед таких датчиків: датчики освітлення, температури, газу, руху, та багато інших. Перелічені, та ряд інших датчиків досить просто підключити до вказаних контролерів та виконати їх програмування. Досить важливим є те, що вони вартують не значних коштів і їх потребу можна реалізувати по мірі необхідності.

Для реалізації результату роботи пристрою можна використати: динамік, дисплей, виконавчі пристрої на базі двигуна, наприклад рух робота-машинки, роботу сервопривода, та просто включення/виключення світлодіода. Перелічені елементи також вартують певних грошей, але у порівнянні із пропонованими комплектами – це малі затрати. І головне, при необхідності, учитель може поповнювати такі комплекти необхідними деталями, які вартують не значних коштів.

Для реалізації даної роботи, пропонуємо створення наступних проєктів:

- Реалізація проєкту управління світлодіодом. Проєкт «СВІТЛОФОР».
- Реалізація проєкту управління перехрестям.
- Реалізація проєкту «КОДОВИЙ ЗАМОК».
- Реалізація проєкту підключення датчика температури та вологості DHT11.
- Реалізація проєкту руху по лінії.

Всі проекти можуть бути реалізовані з мінімальним комплектом деталей, наприклад: arduino контролер; макетна плата; світлодіоди; резистори ...(визначити) ом; провідники.

Інші проекти додатково включають компоненти для реалізації відповідної роботи.

Відповідно, на перших заняттях учні знайомляться із контролером, вивчають його будову та принципи роботи з ним, знайомляться із способом програмування контролеру та виконують реалізацію елементарних програм. На наступних заняттях пропонується створити управління світлофорами на перехресті. Дана робота має і практичний характер і носить зрозумілі дії учнів при написанні програми. Саму програму можна вдосконалювати, виконувати оптимізацію коду тощо.

Реалізацію проекту «Кодовий замок», можна виконувати використовуючи різні датчики TTL, або клавіатуру, або просто встановивши відповідну групу кнопок. Дані елементи також є не дороговартісними. При написанні коду можна розглядати різні варіанти: від звичайної запрограмованої комбінації і відповідно її аналізу до різних способів програмування та варіантів перевірки, що в свою чергу дає волю у написанні коду та урізноманітнити його.

Варіанти підключення датчика температури, інших датчиків має напрям розвинути ідеї створення різних виробів із курсу «розумних речей». Як варіанти, це побудови метеостанції, роботизованих систем розумного будинку, тощо.

Остання запропонована робота «Реалізація проекту руху по лінії» передбачає створення машинки – робота, яка буде рухатись по лінії. Для реалізації даного проекту потрібно три датчика лінії і написання відповідного коду, який буде управляти двигунами в залежності від отриманих даних з датчиків.

Даний набір робіт передбачає знайомство дітей і вчителів із основами роботи з платою arduino, має невисоку вартість, крім того він може бути поповнений наступними елементами, за допомогою яких можна створювати нові проекти. Може бути реалізованим практично будь-якою зацікавленою людиною, виправдовує себе у всіх відносинах:

- підвищує якість знань;
- просуває дитину в загальному розвитку;
- допомагає подолати труднощі;
- вносить радість у життя дитини;

- дозволяє вести навчання в зоні найближчого розвитку;
- створює сприятливі умови для кращого взаєморозуміння вчителя і учнів та їх співпраці в освітньому процесі.

Практика доводить, що при активному використанні ІКТ досягаються загальні цілі освіти, легше формуються компетенції в області комунікації: вміння збирати факти, їх зіставляти, організовувати, висловлювати свої думки на папері і усно, логічно міркувати, слухати і розуміти усну та письмову мову, відкривати щось нове, робити вибір і приймати рішення.

Висновки. Основні пункти, які можуть бути включені в курс робототехніки, включають:

1. Основи робототехніки: учні вивчають загальні поняття робототехніки, включаючи складові робота, його датчики, програмування та взаємодію з навколишнім середовищем.

2. Програмування роботів: учні вивчають основи програмування і навчаються створювати програми для управління роботами. Вони можуть використовувати різні мови програмування або графічні середовища для розв'язання завдань і виконання конкретних дій.

3. Розв'язання завдань: учні використовують отримані знання для розв'язання різних завдань, таких як створення рухомих роботів, виконання визначених трас або завдань у маніпуляції предметами.

4. Колективна робота: учні навчаються працювати в команді для створення та програмування роботів. Вони розвивають навички співпраці, комунікації та креативного мислення для досягнення спільних цілей.

5. Розробка проектів: учні мають можливість створювати власні проекти з використанням робототехніки. Вони можуть розробляти і будувати власних роботів, програмувати їх і презентувати результати своїх робіт.

Шкільний курс робототехніки допомагає розвивати в учнів навички проблемного мислення.

Основне завдання використання ІКТ у процесі вивчення освітнього предмету – підвищити пізнавальний інтерес учнів до його вивчення, ефективність його опанування та практичне застосування. Загально визнано, що особистість, яка зацікавлена, хоче пізнати матеріал, засвоює його набагато краще, ніж та, що не зацікавлена змістом того, що вивчає.

Отже, використання комп'ютерних технологій вносить істотні зміни у діяльність педагога та розвиток учня як особистості, ставить нові вимоги до професійної майстерності викладання предмета, вимагає чіткої організації та індивідуальної роботи з кожним учнем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аронець О.В. Arduino для початківців : навчальний посібник. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2018. 192 с.
2. Лехан С.А. Програмування-ARDUINO. Білгород-Дністровський, 2018.
3. Сторчак К.П. Технології інтернет речей. Київ: ДУТ, 2021.
4. Гуревич Р.С. Впровадження комп'ютерних технологій у навчально-виховний процес закладів освіти. Вінниця, ВДПУ. 1999. 130 с.

Панченко Світлана,
к. психол. н., доцент, проректор
з науково-педагогічної та навчальної роботи,
координатор НУШ в Сумській області.
Комунальний заклад Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти
svitlana.panchenko@soippo.edu.ua

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ СУМЩИНИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ КЛЮЧОВОЇ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»: ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Анотація. У даній статті розглядається досвід підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників: керівників, заступників керівників та вчителів закладів освіти, які забезпечують реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти на першому (адаптаційному) циклі базової середньої освіти у 2023/24 навчальному році та пілотних класів Сумської області у Комунальному закладі Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. Автор аналізує кадровий потенціал тренерів, навчально-методичне забезпечення курсів підвищення кваліфікації, досягнення та проблеми в організації освітнього процесу.

Ключові слова: підвищення кваліфікації, пілотні школи, регіональні координатори проєкту, адаптаційний цикл базової середньої освіти.

Незважаючи на всі надскладні реалії, які виникли у нашій країні через війну, українські вчителі ефективно працюють над поетапним впровадженням ключової освітньої реформи «Нова українська школа». Метою адаптаційного циклу здобуття базової середньої освіти (5-6 класи) є створення комфортних умов для пристосування учнів до нових умов навчання та зниження рівня стресу під час переходу з початкової школи до середньої. Із вересня 2023 року цю естафету прийняли педагоги та шестикласники.

Чотири пілотні заклади освіти Сумської області ідуть на крок вперед (запроваджують Державний стандарт базової середньої освіти у 7 класі): Комунальна установа Сумська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 27, м. Суми, Сумської області; Комунальна організація (установа, заклад) Шосткинська гімназія Шосткинської міської ради Сумської області; Недригайлівський ліцей Недригайлівської селищної ради; Краснопільський ліцей № 1 Краснопільської селищної ради (наказ МОН України від 02.04.2021 № 406 «Про реалізацію інноваційного освітнього проекту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти»).

Протягом 2023 року у Комунальному закладі Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (далі – КЗ СОІППО) відбувся черговий етап підготовки та підвищення кваліфікації у рамках освітньої реформи «Нова українська школа».

Метою статті є поширення досвіду підготовки та підвищення кваліфікації педагогів, які забезпечують реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти на першому (адаптаційному) циклі базової середньої освіти у 2023/24 навчальному році та пілотних класів Сумської області у КЗ СОІППО.

Нормативно-правовою базою запровадження курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників: керівників, заступників керівників та вчителів закладів освіти, які забезпечують реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти на першому (адаптаційному) циклі базової середньої освіти у 2023/24 навчальному році та пілотних класів у КЗ СОІППО виступали Закон України «Про повну загальну освіту»; Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (на період до 2029 року); Державний стандарт базової середньої освіти, який затверджений Постановою КМУ № 898 від 30.09.2020 року та почав застосовуватися з 1 вересня 2022 р. для учнів, які навчаються за програмами дванадцятирічної повної загальної середньої освіти; Порядок та умови надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам (за спеціальним фондом державного бюджету) у 2023 році, затверджений Постановою КМУ від 19.09.2023 р. № 1023.

Слухачами курсів підвищення кваліфікації стали педагогічні працівники: керівники, заступники керівників та вчителі, які

забезпечують реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти на першому (адаптаційному) циклі базової середньої освіти у 2023/24 навчальному році та вчителям пілотних класів за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти».

Організаційно-методичний супровід навчання слухачів забезпечував навчальний відділ, який у своїй роботі взаємодіяв з кафедрами, науково-видавничим відділом, відділом технічних засобів навчання та бухгалтерією інституту.

Навчання здійснювалось за участю регіональних координаторів, тренерів, тренерів-педагогів Сумської області, з охопленням вчителів усіх освітніх галузей. Для проведення курсів підвищення кваліфікації у листопаді-грудні 2023 року були задіяні 11 тренерів КЗ СОШПО, які пройшли додаткове навчання, узяли участь у циклі вебінарів, організованих МОН України.

У перших навчальних групах тренерами підготовлені для викладацької діяльності 116 тренерів-педагогів, зокрема, 22 працівника КЗ СОШПО (викладачі кафедр та методисти навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку). Для проведення курсів підвищення кваліфікації були задіяні 34 тренера-педагога, 10 з яких – тренери-педагоги КЗ СОШПО.

Кожен тренер мав право і можливість забезпечити командну роботу, обираючи тренерів-педагогів. Зокрема: для керівних кадрів на умовах договору ЦПХ були залучені здебільшого тренери-педагоги КЗ СОШПО, для мовно-літературної (іншомовної) освітньої галузі були залучені тренери-педагоги ЗЗСО Сумської області. За ініціативи координатора, тренера соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі подяки від ректора інституту за високий рівень проведення навчальних занять та обмін досвідом з впровадження Державного стандарту базової середньої освіти, професійність, компетентність, готовність до творчого виконання освітніх завдань з реалізації концепції «Нова українська школа» отримали, зокрема, 7 учителів соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі. За поданням тренерів подяками Інституту відзначено 24 тренера-педагога, які працюють у інших закладах освіти області.

Для ефективного проведення занять на курсах підвищення кваліфікації щодо реалізації Державного стандарту базової середньої

освіти до роботи з педагогами відповідних освітніх галузей були залучені координатори Всеукраїнського пілотного проєкту «Розробка та впровадження навчально-методичного забезпечення базової середньої освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту», автори модельних навчальних програм, педагоги-практики пілотних закладів освіти, а саме:

– *громадянсько-історична освітня галузь* – *Бурлака Олена Вікторівна*, заступник директора, вчитель історії Городищенського економічного ліцею Черкаської області, автор програми з історії для 5-6 класу; *Піскарьова Ірина Олександрівна*, керівниця освітнього відділу Інституту «Ткума», автор програми з історії для 5-6 класу; *Васильків Ірина Дмитрівна*, старший викладач кафедри суспільствознавчої освіти КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», автор програми з історії для 5-6 класу; *Ремех Тетяна Олексіївна*, завідувачка відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук, вчитель-методист, автор програми з історії для 5-6 класу;

– *мовно-літературна освітня галузь* – *Білясник Михайло Дмитрович*, учитель-методист української мови та літератури Шосткинської гімназії, автор підручників педагог-тренер;

– *математична та природнича освітні галузі* – *Василашко Ірина Павлівна*, завідувач сектору інноваційних форм та методів діяльності педагогічних працівників відділу STEM-освіти Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», інтегрований курс», автор підручників та навчальних посібників;

– *технологічна освітня галузь* – автори модельної програми з технології: *Ходзицька Ірина Юліївна*, вчителька трудового навчання та технологій закладу загальної середньої освіти № 243 м. Києва, вчитель-методист, відмінник освіти України; *Медвідь Ольга Юріївна*, вчителька трудового навчання та технологій опорного закладу «Кролевецький ліцей № 3» Кролевецької міської ради Сумської області, вчитель-методист, відмінник освіти України, заслужений вчитель України;

– *природнича освітня галузь* – *Григорович Олексій Владиславович*, старший науковий співробітник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат хімічних наук, автор модельної програми «Хімія, 7-9»; *Ганна Анатоліївна Лашевська*, заступниця начальника відділу змісту природничо-математичних навчальних предметів Українського центру оцінювання якості освіти,

науковий співробітник відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти Інституту педагогіки НАПН України;

– *соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь – Араджионі Маргарита Анатоліївна*, кандидат історичних наук, керівниця творчої групи розробників наскрізного інтегрованого курсу «Культура добросусідства»;

– *мистецька освітня галузь – Масол Людмила Михайлівна*, професор кафедри філософії і освіти дорослих ЦПО ЗДВО УМО Національної Академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук, професор.

Позитивним фактором курсів підвищення кваліфікації вчителів 6 класів НУШ ЗЗСО *мовно-літературної (іншомовної) освітньої галузі* було залучення до проведення курсів методистів видавництва Cambridge English в Україні (*Тетяна Шелепко – «Formative assessment»*), MM Publications в Україні (*Вікторія Колесник – «Empowering Secondary School Students with Life Skills through English Language Teaching»*), Express Publishing (*Наталія Ляшко – «STEAM Up Your CLIL»*), «Formative Assessment»), Mcmillan Ukraine (*Інна Нестоїтер – «Effective Lesson Planning for Mixed-ability Classes»*).

Також широко використовувались матеріали з вебінарів, які проводились для координаторів областей України (моніторинг освітніх втрат, діяльнісний підхід, оцінювання, сучасні підходи). У нагоді для вчителів став путівник-курсу «НУШ: базова середня освіта» створений ГС «Освіторія» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), який допомагає українському вчительству посилити свої компетенції, ефективно впроваджувати реформу «Нова українська школа».

У зв'язку з військовим станом та обмеженням фінансування освіти у 2022 році надходження на реалізацію НУШ були відсутні, тому у серпні 2023 року з метою підготовки вчителів до викладання предметів/інтегрованих курсів у 5-6 класах, проведено навчання для 360 педагогів Сумської області за кошти обласного бюджету. У жовтні 2023 року була надана освітня субвенція з державного бюджету, що передбачала витрати на: підвищення кваліфікації педагогічних працівників: керівників, заступників керівників та учителів закладів освіти, які забезпечуватимуть реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти на першому (адаптаційному) циклі базової середньої освіти у 2023/24 навчальному році, та пілотних класів; підготовку тренерів-педагогів; придбання засобів навчання, обладнання, предметів,

матеріалів згідно п.10 п. п. 4 Порядку та умов надання освітньої субвенції.

Основною формою навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації була заочна форма навчання (із використанням дистанційних технологій). Основну роль у здійсненні дистанційного навчання слухачів курсів відіграла платформа Microsoft Office 365 A1 (застосунок MS Teams).

У цілому, у 2023 році курси підвищення кваліфікації щодо реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (за кошти обласного бюджету та за кошти освітньої субвенції з державного бюджету) пройшли 4046 педагогів Сумської області: тренерів-педагогів; керівних кадрів (директорів, заступників директорів закладів освіти); учителів закладів освіти, які забезпечують реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти на першому (адаптаційному) циклі базової середньої освіти у 2023/24 навчальному році; керівників та учителів 7 класів пілотних закладів освіти тощо.

Учителі були розділені на групи відповідно до посад та напрямів професійної діяльності, у т.ч. за 9 освітніми галузями: мовно-літературна, математична, мистецька, природничої, соціальна та здоров'язбережувальна, технологічна, інформатична, громадянська та історична, предмету «Фізична культура» (рис. 1).

Рис.1. Стан виконання замовлень на курси

Реєстрація на курси підвищення кваліфікації певною мірою допомогла здійснити кількісний аналіз модельних навчальних програм курсів і предметів кожної освітньої галузі, які використовуються в

Сумській області. Комплектація навчальних груп здійснювалась також з врахуванням модельної програми, за якою працюють педагоги.

Враховуючи досвід 2021 року, у цілому вдалося реалізувати завдання: розробки нових освітніх програм курсів (16 год.); задоволення освітніх запитів слухачів, які потребували підвищення кваліфікації; утримання балансу між можливістю викладачів здійснювати освітню діяльність згідно індивідуальних планів роботи та договорів ЦПХ; виконання освітніх програм у 172 групах протягом двох місяців (листопад-грудень 2023 року) шляхом організації освітнього процесу за заочною формою навчання (із використанням технологій дистанційного навчання).

У 2023 році було розроблено та оприлюднено на сайті інституту 32 нові освітні програми та 32 навчально-тематичних планів за заочною формою навчання (MS Teams). Освітні програми курсів підвищення кваліфікації охоплювали ключові питання, які постають перед освітянами Нової української школи: «Особливості викладання предметів/інтегрованих курсів освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти у 6 класі»; «Сучасні технології організації педагогічної діяльності при реалізації Державного стандарту базової середньої освіти»; «Методологічні засади викладання інтегрованого курсу/предмету»; «Оцінювання навчальних досягнень учнів з інтегрованих курсів/предметів освітньої галузі Нової української школи» та ін.

Загалом, курси підвищення кваліфікації з упровадження засад Концепції «Нова українська школа» у 2023 році набули формату перезавантаження. Їх спрямування на оновлення, коригування, застосування професійних компетентностей учителів вимагало як набуття нового масиву знань та вмій, так і різнобічний перегляд уже застосовуваних інноваційних компонентів НУШ. До останніх належать компетентнісний та діяльнісний підходи, формувальне оцінювання, компетентнісний потенціал галузі, створення навчальної програми на основі модельної. Особливу увагу було привернуто готовності вчителів до узгодження орієнтирів для оцінювання Державного стандарту базової середньої освіти з очікуваними результатами навчання навчальних програм та здатності на їх основі упроваджувати діяльнісний підхід; створенню «ідеального» календарно-тематичного планування; використанню нових цифрових інструментів в освітньому процесі; застосуванню доцільних

електронних навчальних ресурсів в освітньому процесі; арсеналу здоров'язберезувальних технологій в освітньому процесі.

Під час навчання слухачі курсів представили підсумкові результати власної діяльності у вигляді проєктів, набували професійно-педагогічної, соціально-громадянської, мовно-комунікативної, загальнокультурної, психологічно-фасилітативної, підприємницької, інформаційно-цифрової компетентностей.

Основними досягнутими результатами навчання можна вважати: знання засадничих принципів компетентнісного і діяльнісного підходів, кооперативного та проєктного навчання, технології розвитку критичного та креативного мислення у ході реалізації Державного стандарту базової середньої освіти; уміння використовувати принцип наступності у досягненні очікуваних результатів між циклами освіти; навички залучати компетентнісний потенціал освітньої галузі для формування наскрізних умінь та обов'язкових результатів навчання здобувачі освіти; навички використовувати цифрові інструменти для якісного навчання, оцінювання, зворотного зв'язку, рефлексії та ефективної комунікації здобувачів освіти при реалізації Державного стандарту базової середньої освіти.

Оскільки важливим напрямом підготовки вчителів є розробка навчально-методичного забезпечення, за останні два роки тренерами та тренерами педагогами для забезпечення освітнього процесу було розроблено: підручники, навчально-методичні посібники – 14; словники, каталоги, довідники, хрестоматії, атласи (карти), альманахи – 2; методичні рекомендації – 5; статті у фахових виданнях України та наукових журналах, що входять до міжнародних наукометричних баз – 3; статті у фахових електронних виданнях – 2; статті/тези у збірниках міжнародних конференцій, форумів, семінарів – 24; статті/тези у збірниках всеукраїнських конференцій, форумів, семінарів – 46; статті/тези у збірниках обласних конференцій, форумів, семінарів – 3; статті у періодичних виданнях – 6.

З метою реалізації наскрізної підготовки учителів до реалізації Державного стандарту базової середньої освіти на першому (адаптаційному) циклі базової середньої освіти відповідно до Концепції «Нова українська школа» ці питання обов'язково включені до змісту освітніх програм фахових курсів підвищення кваліфікації педагогів ЗЗСО та курсів за вибором. Так у 2022, 2023 р.р. викладачами кафедр були розроблені освітні програми курсів за вибором, серед яких більше

50 тем – щодо реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»

Координатори освітніх галузей налагодили постійний зв'язок з педагогами з метою надання їм адресних консультацій та допомоги. Для вчителів, які забезпечують реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти на першому (адаптаційному) циклі базової середньої освіти у 2023/24 навчальному році та учителів пілотних класів створено окремі команди на платформі MS Teams та групи у Viber. Платформа MS Teams дає можливість провести ґрунтовну групову консультацію, відео-нараду щодо роз'яснення актуальних питань, викласти матеріали; групи у Viber дозволяють робити оголошення, збирати швидко інформацію, проводити індивідуальні консультації. На сайті КЗ СОІППО створено розділи «Нова українська школа», «Вчимося в умовах воєнного стану», «Радимо! Діємо! Перемагаємо!», метою яких є наукова, методична, психологічна підтримка керівників та педагогів.

Отже, не зважаючи на переважаючий дистанційний формат роботи і навчання, план освітньої діяльності з підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників: керівників, заступників керівників та вчителів закладів освіти, які забезпечують реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти на першому (адаптаційному) циклі базової середньої освіти у 2023/24 навчальному році та пілотних класів виконаний в повному обсязі. Педагогічні та педагогічні працівники інституту надавали можливість неперервного навчання слухачам, створюючи усі умови для отримання знань.

Як показало опитування, керівники та педагоги закладів освіти схвально відгукувалися про курси підвищення кваліфікації: висловлювали свою задоволеність матеріалами, майстерністю тренерів, новітніми підходами у вивченні інтегрованих курсів та окремих предметів; відмічали змістове висвітлення тренерами та тренерами-педагогами актуальних питань адаптаційного періоду, особливостей оцінювання, подолання освітніх втрат, створення безпечного освітнього середовища; високо оцінювали рівень організації курсів за заочною формою.

Перлик Вікторія,
старший викладач кафедри педагогіки,
спеціальної освіти та менеджменту
Комунального закладу Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ АВТОНОМІЇ ЗАКЛАДУ

Анотація: у статті розглянуті аспекти запровадження інноваційних технологій у закладі загальної середньої освіти в умовах автономії закладу, їх необхідність для підвищення ефективності діяльності закладу в умовах розбудови демократичної держави.

Ключові слова: здобувач освітніх послуг, інноваційні технології, автономія закладу освіти.

На початку XXI століття освітній процес зазнав значних реформ, що знайшло відображення у Законі України «Про освіту» (2017 р.), Законі «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), Державному стандарті базової середньої освіти (2020 р.), Професійному стандарті керівника (директора) закладу загальної середньої освіти (2021 р.) тощо. Заклади освіти зумовлюють необхідність переосмислення освітніх завдань, актуалізації змісту навчання, створення проєктно-життєвого простору, технологій становлення індивідуальності здобувача освіти як суб'єкта і проєктувальника життя, спрямованого на розвиток конкурентоспроможної, компетентної особистості, яка творчо підходить до розв'язування проблем, прагне змінити на краще своє життя й життя своєї країни. Головними фігурами в освітніх закладах є здобувач освіти і вчитель, які повинні творчо працювати, вчитися, самовдосконалюватися, останні мають працювати над виробленням і вдосконаленням методів навчання і виховання, зокрема інтерактивних. Основним завданням вчителя на даний момент є саме створення умов для формування творчої компетентної особистості, яка буде здатна реалізувати свій потенціал у суспільстві. Автономія закладу освіти є базовою умовою інновацій в освіті, а також соціальних та організаційно-економічних інновацій.

Проблемі використання інноваційних технологій в освітньому процесі присвятили свої роботи Вербицький А., Дичківська І., Загвязинський В., Кларина М., Листопад О., Нестеренко В., Полат Є., Сисоєва С. та ін. Проблема дослідження реформування вищої освіти, як складової освітньої галузі, в аспекті автономії присвячено праці

учених Алькеми В., Войтенко Г., Войтенко В., Зубрицької М., Касьянова Г., Крячка Ю., Степка М., Чекаловської Г., Яблонського В. Дослідженням можливостей практичного впровадження механізмів автономії у закладах загальної середньої освіти присвячено праці Сизоненко Г., Паращенко Л., Шукевича Ю.

Мета статті полягає в обґрунтуванні та аналізі особливостей запровадження інноваційних технологій в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти в умовах автономії закладу.

Закон України «Про освіту» термін «автономія» трактує в такому значенні: «автономія – право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування, яке полягає в його самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що проводиться в порядку та межах, визначених законом». Заклади освіти з повноваженнями автономії не слід розглядати як окрему освітню установу, а тільки як складову сукупної системи освіти, яка визначена Державними стандартами. Автономія закладів загальної середньої освіти не проголошується керівником установи, чи то управлінням освіти, а визначається законодавством України та установчими документами. На перший погляд, автономія могла б звужувати права закладів освіти, як суб'єкта освітньої діяльності. Але сучасні умови функціонування закладів загальної середньої освіти в форматі автономії вимагають залучення всіх учасників освітньої діяльності, що спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію інноваційних змін освітнього процесу.

У педагогічній літературі часто зустрічаються поняття «новація», або новий спосіб та «інновація», нововведення. Новація – це сам засіб (новий метод, методика, технологія, програма тощо), а інновація – це процес його освоєння. Також нерідко зустрічається поняття «технологія» і «педагогічної технології». Поняття «технологія» виникло у світовій педагогіці як протиставлення існуючому поняттю «метод». Суть даного поняття не має єдиного погляду. Кожне із визначень охоплює різні сторони навчального процесу. Саме тому на даний момент існує велика кількість педагогічних технологій. Отже, «інноваційні технології» – це цілеспрямований системний набір прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь процес навчання від визначення мети до одержання результатів. Велика

кількість авторів вважають, що будь-яка педагогічна технологія повинна відповідати основним методологічним вимогам. Сюди відноситься:

– концептуальність – кожна педагогічна технологія повинна опиратися на певну наукову концепцію, що містить філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітньої мети;

– системність, а саме педагогічній технології мають бути притаманні всі ознаки системи: логіка процесу, взаємозв'язок всіх його частин, цілісність;

– можливість управління, яке включає в себе діагностику цілого покладання, планування, проектування процесу навчання, поетапну діагностику, варіювання засобами та методами з метою корекції результатів;

– ефективність, тобто сучасні педагогічні технології повинні бути ефективними за результатами і гарантувати досягнення певного стандарту освіти;

– відтворюваність – можливість використання (повторення, відтворення) педагогічної технології в інших ідентичних освітніх закладах, іншими суб'єктами;

– візуалізація (характерна для окремих технологій) оснований на використанні аудіовізуальної та електронно-обчислювальної техніки, а також конструювання та застосування різноманітних дидактичних матеріалів і оригінальних наочних посібників.

Розглядаючи психолого-педагогічні інновації як новостворені (застосовані) чи вдосконалені технології (чи проекти), які істотно змінюють обсяги, структуру та якість педагогічного процесу, ми, насамперед, виділяємо такі технології:

- розвивального навчання;
- особистісно-орієнтованого навчання;
- колективного навчання;
- модульно-розвивального навчання;
- життєтворчого навчання;
- особистісно-орієнтованого виховання;
- психологічного управління тощо.

Ці та інші освітні інновації, представляються своїми технологіями, а саме сукупністю форм, методів і засобів навчання, виховання та управління, які об'єднані єдиною метою і визнані

освітньою громадськістю країни. Досить важливим є той факт, що оволодіння новими технологіями навчання й виховання вимагає насамперед внутрішньої готовності викладача до перетворювання самого себе. До прикладу, введення технології дистанційного навчання, в зв'язку з поширенням вірусної інфекції COVID19, всі учасники освітнього процесу повинні були швидко організуватися і опанувати комп'ютерні засоби, задля ефективного навчання.

До основних понять інноваційних технологій відносять:

- нестандартні уроки;
- індивідуальна робота;
- контроль і оцінка навчальних досягнень учнів(через контрольні роботи, тести, завдання, робочі зошити, тощо.);
- групове і додаткове навчання;
- факультативи за вибором учнів(поглиблюють знання);
- науковий експеримент при вивченні нового матеріалу;
- застосування досягнень техніки («Інтернет-системи», мультимедійні технології тощо);
- нові підходи до формування навчальних планів.

Педагогічні інновації, що використовуються педагогічними працівниками можна поділити на освітні та виховні. Розглянемо детальніше кожна з них. Освітні інновації суттєво поліпшують мотивацію учнів до навчального процесу. Сюди відносяться: інтегроване навчання, технології групової навчальної діяльності, особистісно-орієнтоване навчання (для інклюзивної освіти), профільне навчання, інформаційні технології навчання. Що ж стосується виховних інновацій, то під ними розуміють ті, що формують в здобувачів освіти особистісні цінності у контексті із загальнолюдськими. Основними є: національне виховання, громадянське виховання та виховання духовно-ціннісних орієнтирів.

Висновки. Закон України «Про освіту» надає закладам загальної середньої освіти право самостійно ухвалювати рішення щодо внутрішнього управління та фінансування, ставити серйозні задачі й визначати шляхи та способи їх досягнення в залежності від специфіки та місії закладів освіти, але водночас треба добре усвідомлювати, що разом з цими свободами покладається і величезна відповідальність за кінцевий результат. Інноваційність - один із основних принципів управління освітою і є сукупністю способів, методів, форм та правил

управління освітнім процесом, освітньою та іншою діяльністю і персоналом, зайнятим цією діяльністю.

Питання щодо визначення поняття автономії закладів загальної середньої освіти, способів її формування, класифікації їх форм і обсяг повноважень, знаходяться в постійному розвитку і залишаються актуальними та потребують подальшого наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради*, 2017. №2145-VIII.
URL : <http://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>
2. Закон України «Про вищу освіту». *Відомості Верховної Ради*, 2014. № 37-38.
URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. К., 2018.
4. Ігнатенко М. Сучасні освітні технології. *Математика в шк.*, 2014. №4.
5. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. 364 с.

Попіначенко Тетяна,
учитель хімії
Середино-Будський ліцею № 2
Середино-Будської міської ради,
Сумської області
tatanapopinachenko@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ ХІМІЇ

***Анотація.** У статті розкриваються наукові основи і методика впровадження ігор та ігрових технологій на уроках хімії з власного досвіду. Теоретично обґрунтовано сутність та специфіку проведення ігрових уроків хімії. Подано приклади проведення різноманітних видів гри на різних етапах уроку, розкрито методичні основи ігрової діяльності з учнями школи.*

***Ключові слова:** дидактична гра, ігрова діяльність, пізнавальна самостійність учнів, метод навчання, засіб навчання.*

Актуальність статті полягає в реалізації завдань формування конкурентоспроможної, інформаційно компетентної особистості учня, поступова заміна традиційних методів навчання на інтерактивні з метою всебічного розвитку учнів школи, реалізація дослідницьких та творчих інтересів учнів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У педагогічній літературі представлено низку досліджень і розробок, у яких відображено погляди науковців на дидактичну гру та висвітлено дидактичні та методичні аспекти вирішення питання впровадження даного методу навчання у закладах освіти різних типів. Зокрема,

проаналізовано дидактичні аспекти використання дидактичної гри у середньому загальноосвітньому навчальному закладі й узагальнено позитивний педагогічний досвід цієї роботи (Коробська Г., Рис'єва Т., Савченко О., Федусенко Ю. та ін.). Представлено досвід використання ігрових ситуацій у зарубіжній педагогіці (Кларін М.). Кларін М. [1] докладно описав рольові навчальні ігри (гра-драматизація, гра-моделювання в гіпотетичних умовах), імітаційно-моделюючі ігри (гра-вправа, гра-ілюстрація, гра з посилювальним рольовим компонентом, гра зі спільним прийняттям рішення у складному соціальному контексті), дискусії («Круглий стіл», «Засідання експертної групи», «Форум», «Симпозіум», «Дебати»).

Мета статті – ознайомлення з особливостями забезпечення педагогічної ефективності використання дидактичних ігор у навчальній діяльності учнів на уроках хімії

Гру відносять до історично обумовленого, природного елементу культури, що виступає видом довільної діяльності індивіда. В іграх приймають участь люди різного віку. В освітній галузі, а саме в навчальних закладах різних типів, досить широко використовуються дидактичні ігри. У науковій літературі існує декілька різноманітних підходів до тлумачення поняття «дидактична гра», яке характеризується дослідниками як засіб, метод і форма навчання. Зокрема, дидактичну гру розглядають як цінний метод стимулювання інтересу до навчання; як засіб, що збуджує інтерес до навчання (Бабанський Ю.). Метод навчання за Фіцулою М. – це «спосіб упорядкованої, взаємопов'язаної діяльності вчителів та учнів, спрямованої на вирішення завдань освіти, виховання і розвитку в процесі навчання» [3, с. 129]. Крім того, дослідниками запропоновано різні терміни для опису схожих понять, а саме: «дидактична гра», «навчальна гра», «ігровий метод», «ігровий прийом», «ігрова технологія». Вважаємо, що термін «дидактична гра» підкреслює педагогічну спрямованість даного методу навчання та багатофункціональність його використання. Суть дидактичної гри – моделювання, імітація (наслідування). Саме в дидактичній грі в спрощеному вигляді відтворюється, моделюється дійсність, відбувається імітація реальних дій, яка сприяє підвищенню значущості навчального матеріалу для особистості школяра, що впливає на характер її мотивації, формуванню творчого мислення [2].

Дидактичними умовами використання гри як засобу формування загально-навчальних умінь і навичок є:

- органічне включення гри у структуру уроку;
- посилення розвивальної спрямованості дидактичних ігор;
- вміле керівництво педагогом процесом ігрової діяльності.

Творчість педагога – це джерело його оптимізму, усебічного розвитку, мислення, оригінального проведення заходів, їх простійного вдосконалення. Кожен учитель прагне, щоб урок був цікавим та ефективним. Одна з найважливіших умов підвищення якості учнів – урізноманітнення методів, принципів навчання, які я використовую в своїй діяльності. Особисто ми у власній практиці використовуємо ігрові технології. Готуючись до уроків, заздалегідь готуємо необхідний матеріал, продумуємо послідовність ігрових дій, організацію учнів, тривалість гри, контроль, підведення підсумків і оцінювання.

Гру можемо пропонувати на початку уроку. Ігри, що пропонуються на початку уроку, мають збудити думку учня, допомогти йому зосередитись і виділити основне, найважливіше, спрямувати увагу на самостійну діяльність [4]. Найбільше використовуємо наступні дидактичні ігри:

«Склади формулу». Використовуємо при вивченні основних класів неорганічних сполук. Видаємо учням картки із символами хімічних елементів і пропонуємо скласти якомога більше формул оксидів, кислот, основ і солей. З метою економії часу для складання формул сполук роздаємо картки, на яких написані кислотні залишки чи гідроксильні групи. Сполуки, формули яких учні склали, слід назвати. Перемагає той, хто за визначений час склав і назвав найбільше формул.

Гра-змагання «Перегони». Цю гру проводимо під час уроку-подорожі, при повторенні класифікації речовин та складанні їх формул. Під час подорожі до групи подорожуючих приєдналися символи (S, Cl, K, Zn, H, P, O, Cl, N, Na) та деякі числівники (2, 3, 4, 5). Учням потрібно скласти формули сполук, що належать до різних класів неорганічних речовин, класифікувати та якомога швидше назвати їх. Хто швидше виконає вправу з найбільшою кількістю правильних відповідей, той і виграв.

Гра «Упізнай хімічне обладнання». Проводимо цю гру на уроках в 7 класі, щоб закріпити знання та уявлення про посуд чи обладнання. Готуємо хімічне обладнання на двох підносах. На першому підносі – колба, спиртівка, лапка штатива, пробірка, ложка для спалювання

речовин, тринога, промивалка; на другому – тримач, штатив для пробірок, лійка, мірний циліндр, круглодонна колба, кільце для штативу, хімічна склянка. За 2 хв учні повинні скласти і записати на картці перелік назв обладнання, а потім розповісти про їх призначення.

Зараз починаємо практикувати короткотривалі квести, так як саме цей різновид гри дуже активно розвиває інтелектуальні і творчі здібності учнів, а також розвиває між предметні зв'язки. Наведемо деякі приклади завдань для квесту 7 класу. Наприклад, розшифруйте анаграми:

- НЕРОДГПГ – елемент, який утворює найлегший газ;
- РЕЙМІРУК – елемент, який утворює рідкий метал;
- СЕНОГИК – елемент, який утворює газ необхідний для життя;
- ТУНАГРЕМ – елемент, який утворює дорогоцінний метал;
- БАНКОР – елемент - основа всіх органічних речовин.

Відповідь: (ГІДРОГЕН, МЕРКУРІЙ, ОКСИГЕН, АРГЕНТУМ, КАРБОН)

Для того, щоб перевірити як діти вивчили правила безпеки в хімічному кабінеті пропонуємо гру «Філфорд». Учні мають, почавши з верхньої лівої клітини і переміщуючись по горизонталі або по вертикалі, прочитати правила безпеки у хімічному кабінеті

Х	І	Ч	Н	У	В	А	А	М	И
І	М	Р	І	Т	И	Т	К	У	Р
К	А	Е	У	Ш	Н	А	Т	А	И
Т	И	Н	К	А	Н	С	К	Б	Т
И	В	Е	М	О	Ж	М	А	Р	А

Відповідь: Хімічні реактиви не можна куштувати на смак та брати руками.

Окрім того на узагальнюючих уроків проводимо «Хімічне лото», «Хто швидше», «Третій зайвий», «Пелюстки квітки», «Виправ твердження» та інші.

Висновки. Школу робить школою учитель! Якщо не буде вогника в учителя – то ніколи не запалити його в учнів». Отже гра, як відомо, є найприроднішою і найпривабливішою діяльністю для школярів. Ще К.Д. Ушинський писав, що вчитель має зробити серйозне заняття для дитини цікавим. Саме в іграх розпочинається невимушене спілкування дитини з колективом класу, взаєморозуміння між учителем і учнем. У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самостійно. Розвивається увага, пам'ять, жадоба до знань. Задовольняючи свою природну невсипущу потребу в діяльності, в процесі гри дитини «добудовує» в уяві все, що недоступне їй у навколишній дійсності, в захопленні не помічає, що вчиться – пізнає

нове, запам'ятовує, орієнтується в різних ситуаціях, поглиблює набутий раніше досвід порівнює запас уявлень, понять, розвиває фантазію. У грі найповніше проявляються індивідуальні особливості, інтелектуальні можливості, нахили, здібності дітей.

М. Фуман, зазначав, що кількість знань не робить людину розумною. Мета освіти не знання, а дія, вивчай досвід найкращих, накопичуй власний. Головне любити свою роботу і тоді не буде жодного робочого дня, бо творчого учня може виховати тільки творчий вчитель. Замало бути обізнаним у нових ідеях, потрібно знати, де можна використати ці ідеї, вміти з ними поводитись, а не лише захоплюватись.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии (Анализ зарубежного опыта). Рига: НПЦ «Эксперимент», 1995. 176 с.
2. Лозова В. І., Троцько В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник. Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. 2-ге вид., випр. і доп. Харків: «ОВС», 2002. 400 с.
3. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник. Вид-ня 2-ге, виправлене, доповнене. К.: «Академвидав», 2005. 560 с.
4. Чайка В. М. Основи дидактики: навч. посіб. К. : Академвидав, 2011. 240 с.

Рак Жанна,

директор

Опорного закладу «Решетилівський ліцей
імені І.Л. Олійника Решетилівської міської ради.

Zannarak03@gmail.com

ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОЄКТУ ПІЛОТУВАННЯ НУШ

(з досвіду роботи)

***Анотація.** У статті висвітлюється досвід організації роботи у навчальному закладі з розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти*

***Ключові слова:** Державний стандарт базової середньої освіти, концепція НУШ, самоосвіта, формувальне оцінювання, діяльнісний підхід, компетентнісне навчання.*

Відповідно до Наказу МОН України № 406 від 02.04.2021 року педагогічний колектив Опорного закладу «Решетилівський ліцей імені І.Л. Олійника Решетилівської міської ради» отримав можливість взяти участь у реалізації інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах

реалізації Державного стандарту базової середньої освіти». Термін реалізації проєкту –2021-2027 роки.

Ефективна реалізація нового Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №898 від 30 вересня 2020 року, потребує реалізації принципово нових інструментів, які мають ґрунтуватися на компетентнісному та діяльнісному підходах до навчання, враховувати вікові особливості фізичного, розумового та психічного розвитку дитини, орієнтуватися на здобуття учнями умінь і навичок, необхідних сучасній людині для успішної самореалізації. Упровадження нового змісту на рівні базової освіти має здійснюватися з урахуванням принципу наступності та перспективності з напрацюваннями початкової ланки освіти.

Необхідність і важливість участі у проєкті безумовна, адже у вересні 2021-2022 н.р. навчатися до ліцею мали прийти діти з Решетилівської філії I ступеня, які упродовж 4-х років навчання були учасниками проєкту з пілотування НУШ у початковій школі.

Робота з педагогічним колективом розпочалася з анкетування психолога на предмет готовності вчителів до участі у проєкті: бажання впроваджувати Державний стандарт базової середньої освіти, опанування нових форм оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, навченість новим, партнерським стандартам комунікації з дітьми і батьками.

Згідно Концепції «Нова українська школа» педагоги НУШ мають дотримуватися наступних принципів:

- повага до особистості,
- доброзичливість і позитивне ставлення,
- довіра у відносинах,
- діалог-взаємодія-взаємоповага,
- розподілене лідерство,
- соціальне партнерство.

Психолог ліцею Полонська Ю.Ю. надала рекомендації адміністрації закладу щодо кандидатур учителів, які хочуть і можуть стати командою «пілотів НУШ». Особливо ретельно підходили до вибору кандидатур класних керівників, адже ці педагоги мали стати центром прийняття рішень у класі, центром комунікації з батьками і звичайно ж мати високу мотивацію щодо апробації реформ НУШ

(адже на той час у суспільстві вже поширювалися думки, що реформа НУШ – це тимчасово).

Наступним кроком нашої роботи, вже сформованої команди вчителів, було опрацювання нормативних документів, зокрема нового Державного стандарту базової середньої освіти, ознайомлення із пропозиціями модельних програм за предметними галузями, які рекомендовані МОН України, опанування алгоритму застосування формульованого оцінювання та особливостей застосування вербального оцінювання.

Дякуючи тісній співпраці та підтримці заступника директора Решетилівської філії І ступеня Деркач Л.В., яка була куратором впровадження проєкту у початковій школі, а також учителям Ковтун Г.М. та Золотарьовій Л.І. було налагоджено взаємовідвідування уроків учителів ліцею у 4-их пілотних класах. Під час відвідування уроків учителі ліцею знайомилися з учнями, спостерігали за механізмом застосування вербального оцінювання, як здійснюється формульоване оцінювання, які шаблони застосовують учителі, як налагоджено зворотній зв'язок з батьками. З метою глибшого розуміння реформи НУШ, учителі ліцею проходили онлайн курси на Національних освітніх платформах «Всеосвіта» та «Едера».

Робочі навчальні плани для 5 класів розроблялися відповідно до Типової освітньої програми, затвердженої наказом МОН України від 19.02.2021 року №235 (додаток 3), кількість годин за освітніми галузями розподілялися, відповідно до рекомендацій. Перерозподілу годин між освітніми галузями не робили.

Робота над вибором модельної програми за галузями була організована у травні 2021 року, коли вчителі вже мали уяву про контингент здобувачів освіти, з яким буде реалізована обрана модельна програма, розуміли вимоги Державного стандарту базової середньої освіти та кількість годин, визначених робочим навчальним планом.

Неоціненну методичну підтримку педагоги ліцею отримали від кураторів проєкту ПОППО Крилевець М.П. та Буйдіної О.О. у серпні під час навчання у літній школі. Участь у заходах літньої школи дала можливість учителям пілотного проєкту НУШ більш реально оцінити важливість реалізації реформ НУШ в питанні формування особистості.

У серпні 2021 року педагогічна рада ліцею погодила освітню програму для 5 класів, задіяних у проєкті, згідно якої було затверджено робочі навчальні плани, упроваджено в І семестрі 2021-

2022 н.р. вербальне оцінювання, а в кінці I семестру, за результатами навчання, здобувачам освіти у свідоцтво досягнень були виставлені рівні (В, Д, С, П).

З початку навчального року вчителі пілотних 5 класів та вчителі початкової школи щотижня зустрічалися за круглим столом для обговорення нагальних питань щодо організації освітнього процесу, оцінювання, налагодження комунікації з батьками.

З метою забезпечення наступності в організації освітнього процесу між 4 і 5 класами психолог ліцею порекомендувала, а класні керівники 5 класів здійснили поділ класних кімнат на освітні зони, що забезпечило більш комфортну адаптацію у базовій школі. У розкладі пілотних 5 класів спланували щопонеділка на першому уроці виховну годину, що передбачала проведення класними керівниками ранкових зустрічей. Зауважимо, що досвід пілотування показав, що в адаптаційному періоді (5-6 клас) базової школи потрібно продовжувати практику проведення ранкового кола.

У жовтні 2021 року класними керівниками 5 пілотних класів (Антонцем С.І. та Сливкою Н.В.) було ініційовано проведення «Проектного дня». Ідею організації та реалізації проектного дня було винесено на обговорення з учителями предметниками. До питання організації планування та реалізації «Проектного дня» долучилися учителі Антонюк Л.І., Бережна Л.М., Клюка С.О., Купенко І.А., Пономаренко Т.В., Черкун С.І. Класні керівники внесли пропозицію щодо напрямку реалізації ідеї проектного дня – музей науки «Ландау», що знаходиться на базі Харківського університету імені Каразіна. Для учнів були визначені завдання для формування груп – «філологи українознавці», «філологи англійської мови», «математики», «природничі науки». Діти обирали групу, відповідно до уподобань. Учителі розробили завдання для формування компетентностей під час роботи над проектом та вимоги до оформлення проекту. Під час роботи над проектом діти демонстрували командну роботу, вболівали за результат, вчилися науково висловлюватися.

Досвід організації та проведення проектних днів рекомендуємо усім педагогам, адже ця практика дає можливість не лише розвивати учнів та реалізувати діяльнісний і компетентнісний підходи до організації освітнього процесу, а й створює умови для командної роботи педагогів.

Кожного року, відповідно циклограми Психологічної служби, здійснюється психологічний супровід адаптації п'ятих класів. У 2021 році, крім звичайних класів, до ліцею завітали два пілотних – 5-Б та 5-В. Тривалість адаптаційного періоду – вересень-жовтень та лютий-квітень. За цей час було проведено ряд діагностичних досліджень – соціометрія (клас у навчальній і не навчальній діяльності), рівень тривожності (Філіпса), анкета «Мотивація до навчання» (Лусканова), методика визначення особистої адаптованості школяра до зовнішнього та внутрішнього світу (Фурмана), анкета «Чи умієте ви контролювати себе?» (А. Толстих), проєктивна методика «Мій клас».

За результатами діагностичних досліджень виявлено, що адаптаційний період у навчальному закладі проходить відповідно віку учнів та створених до успіху умов, прослідковуються процеси формування відчуття дорослості, потреба в активному спілкуванні з однолітками та вибудова партнерських стосунків з учителями. Загальний психоемоційний фон та мікроклімат у класі має достатній рівень. На високому рівні розвиток критичного та креативного мислення, яке гармонійно поєднується з природними віковими новоутвореннями, такими як протиріччя «Хочу, але не знаю ще як!». Пріоритетними вподобаннями є мотивація до навчання, але в нестандартній подачі від вчителя. Завдяки внутрішній свободі мають активну життєву позицію.

16 та 21 грудня 2021 року Інститутом модернізації змісту освіти було проведено дослідження читацької та математичної компетентності учнів 5 класів. До участі у моніторингу, шляхом репрезентативної вибірки, потрапив 5-А клас у якості контролю. Результатів ми не отримали через військове вторгнення росії.

У грудні 2021 року ІМЗО провели також опитування серед педагогів пілотних класів щодо діагностувальних контрольних робіт у кінці семестру, алгоритму формування та виставлення семестрової оцінки та оформлення свідоцтва досягнень учнів. Усі рекомендації, які висловили вчителі, були в подальшому враховані при формуванні методичних рекомендацій з оцінювання 5 класів НУШ.

У червні 2022 року вчителями пілотних класів для майбутніх учителів 5 класів НУШ був проведений педагогічний ІВЕНТ з метою мотивації та методичної підготовки до роботи в НУШ.

У серпні 2022 року вчителі ліцею, які беруть участь у реалізації пілотного проєкту, пройшли чергове навчання у літній школі ПАНУ,

однак прикрим є той факт, що було обмежено кількість учителів, які могли брати участь у навчанні.

Відповідно до циклограми Психологічної служби у термін з 10 лютого по 10 квітня 2023 року психологом було проведено психодіагностичні дослідження з метою вивчення загального психоемоційного стану учнів: відчуття безпеки, сприйняття нової соціальної ситуації, міжособистісних стосунків в класі.

За результатами діагностичних даних визначено, що за останній місяць 34% учнів мають радісний настрій, 32% – нейтральний, 16% – ніби гойдалки, а 9% – піднесений. На питання «Чи є у тебе друзі?» – 65% відповіли «Так», а 35% – «Так, але хотілося б більше». Відповідно на питання стосунків з однокласниками, маємо позитивну відповідь: 62% – хороші, 15% – я товаришую з усім класом і тільки 9% – у мене мало друзів, що не заперечує загальної позитивної динаміки. Відповідно до вікової періодизації, результати показали позитивний зріст у психоемоційному фоні учнів. 72% учнів відчувають себе у безпеці, 28% – інколи відчувають страх за своїх рідних.

Ми помічаємо результати, НУШ – це діти, які пройшли повний цикл реформи (закінчили 4 клас), стали більш відкритими та щирими. Вони не бояться вчителя, можуть подискутувати, розповісти свої секрети. А ще їм стало цікаво вчитися, пройшла «зашореність» і з'явилася мотивація. Діти НУШ – зовсім інші. Вони не бояться помилитися, знають, що вчитель не каратиме й не порівнюватиме з іншими. Вони – вільні, спілкуються з учителем як із партнером, чого раніше не було. Групова робота дає їм можливість розкритися, вони допомагають один одному.

Усіма методичними напрацюваннями, досвідом організації освітнього процесу вчителі пілотних класів охоче діляться на рівні громади та області:

Клюка С.О. доповідала про особливості проведення уроків української літератури на обласному методичному вебінарі «Урок в системі НУШ: з досвіду роботи вчителів-філологів пілотних шкіл Полтавщини», який відбувся 19 травня 2022 року. Тема уроку української літератури: Галина Малик «Мандрі і подвиги хитромудрого переможця Дванадцятиголового Змія лицаря Горчика, його банкносеця Третього Зайвого та Красуні Каролі».

Золотарьова О.О. виступала на обласній інструктивно-методичній нараді щодо особливостей організації освітнього процесу

в закладах загальної середньої освіти з трудового навчання та технологічної освітньої галузі в 2022-2023н.р. Тема виступу «НУШ в дії. Організація проєктно-технологічної діяльності в 5 класі» (серпень 2022р.). Також виступала на онлайн-зустрічі перед учителями Решетилівської громади, які будуть працювати в 5-х класах НУШ у 2022-2023 н.р. з темою «Вибір модельних програм та підручників». (травень 2022р.).

Сливка Н.В. брала участь у серпневій педагогічній толоці, організованій центром професійного розвитку педагогів відділу освіти Гребінківської громади. Тема її виступу «З досвіду роботи класного керівника НУШ».

Рак Ж.В. виступала на вебінарі ПАНО перед учителями української мови та літератури з темою «Особливості оцінювання в НУШ». Однак більше запрошували поділитися досвідом впровадження НУШ з директорами освітніх закладів. Зокрема, виступала на серпневій педагогічній толоці, організованій центром професійного розвитку педагогів відділу освіти Гребінківської громади з темою «З досвіду роботи адміністрації закладу освіти у НУШ» (2023 р.), а також на онлайн вебінарі для новопризначених директорів ЗЗСО від ПАНО з темою «Автономізація академічної діяльності ЗЗСО – крок до ефективного профільного навчання».

Пономаренко Т.В. ділилася досвідом про особливості проведення уроків української мови на обласному методичному вебінарі «Урок в системі НУШ: з досвіду роботи вчителів-філологів пілотних шкіл Полтавщини», який відбувся 19 травня 2022 року, а також давала урок на тему: «Другорядні члени речення: додаток, означення, обставина».

Зараз учителі ліцею, які працюють у пілотних 7 класах НУШ, продовжують напрацьовувати методичні матеріали, активно проходять навчання від різних освітніх проєктів.

До слова, коли ми починали впроваджувати НУШ, було багато суперечок щодо того, якого покоління вчителі мають упроваджувати НУШ. Мовляв, чи буде вчитель із радянським досвідом викладання новітнім педагогом? Багатьом нашим учителям за 50 років, але вони добре підхопили ці зміни. Вони набралися досвіду та ділилися ним з іншими вчителями. Тобто в пріоритеті – не вік, а бажання змінити освіту, дітей, підходи.

Проте, не все так добре, маємо і деякі проблеми:

1. Найбільша проблема – це відсутність методичного комплексу для вчителів 7 пілотних класів НУШ. Шкода, що немає принаймні електронних робочих зошитів. Це б покращило навчання;

2. Немає можливості реалізації практики проєктних днів у форматі екскурсій, лише онлайн подорожі;

3. Поки що не всі батьки розуміють особливості формування оцінювання. Тому проводимо просвітницьку роботу серед батьків, пояснюємо, у чому важливість нової системи оцінювання. Треба, щоб у батьків змінилося сприйняття процесу навчання дитини. Ми проводили декілька зустрічей із батьками та роз'яснювали їм систему оцінювання, але на все потрібен час. Як приклад порозуміння з батьками наведемо відгук мами, дитина якої навчається у 6 класі НУШ: «Мені подобається, що за 4 роки початкової школи в дітей не було оцінок. Звісно, вчителю важко, адже постійно треба вигадувати, як мотивувати та зацікавлювати дітей. Раніше цю роль виконували бали. До того ж є плюс для дітей, які не дуже хочуть навчатися. Якби були оцінки, вони б мали клеймо двієчників, а зараз вони просто мають рівень. У такий спосіб ці діти й не порівнюють себе з іншими – мовляв, у когось краща оцінка. Виникла проблема з прірвою між 4 і 5 класами. У 4 класі діти могли поставити безліч запитань учительці й вона все пояснювала, зважаючи на вік учнів. Тепер дітям трішки бракує самостійності, а програма «біжить» уперед. Також немає паперових підручників, але їхні електронні версії мені здебільшого подобаються. Звісно, було б добре мати паперові. Адже через відключення світла не завжди є можливість вивести той таки підручник на великий екран, а якщо довірити це дітям, – не всі поведуться доброчесно й роблять щось своє. Загалом, я вважаю, реформу НУШ позитивною. Навіть для мене, як мами, 4 роки у початковій школі були дуже не напружені, учителька й реформа робили все потрібне. Зараз я повинна більше приділяти уваги розвитку самостійності моєї дитини».

4. Відсутня співпраця з обміну досвідом між пілотними закладами України.

Висновок. Отже, реформа НУШ – це не просто гарна картинка. Мовляв, дивіться, як ми обклеюємо стіни чи які меблі завозимо в класи. Серед усього цього важливо не загубити дитину. Учні НУШ націлені на якісну роботу та результат, а не на оцінку. Вони не бояться помилятися, досліджувати та творити. Оцінка пригнічує

дитину, уповільнює прогрес, а іноді взагалі відштовхує від навчання. Ми повинні надавати перевагу формульованому оцінюванню, яке допомагає визначити сильні та слабкі сторони учня та побудувати його власну траєкторію успіху. НУШ змінює підходи до навчання, відкидаючи радянщину, зазубрювання. Навчання пов'язане з реальними практичними завданнями, націленими на розвиток критичного мислення та конкурентно спроможної людини. Розвиток компетентностей сприяє розвитку особистості учня, вмінню адаптуватися та розвивати сильні сторони, працювати в команді.

Учитель зможе впровадити реформу без одномісної партії, комп'ютера чи ламінатора. Якщо ми розтягнемо процес упровадження реформи в середній школі, будемо казати, що все не на часі, то ризикуємо втратити всі позитивні напрацювання НУШ. А ми не можемо дозволити, щоби «совок» знову повернувся в нашу освіту. Нині місія всіх закладів освіти України – розвивати своїх вчителів, готувати їх до змін. Лише тоді реформа зможе відбутися.

Найбільша надія нині на вчителів, саме вони – провідники, організатори, мотиватори для батьків і учнів, а вчителі пілотних класів – це першопроходці, тому їх вмотивованість особливо важлива.

Сердюк Оксана,
методист мистецької освітньої галузі,
навчально-методичного відділу координації
освітньої діяльності та професійного розвитку
комунального закладу Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти
oserduk@meta.ua

РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розглянуті теоретичні положення щодо реалізації діяльнісного підходу на уроках мистецтва закладів загальної середньої освіти. Наведено приклади діяльності учнів на уроках освітньої галузі мистецтва.

Ключові слова: діяльність, діяльнісний підхід, Нова українська школа, освітній процес,

Реформування вітчизняної загальної середньої освіти, упровадження Концепції Нової української школи, Державного стандарту базової середньої освіти вимагає знаходження ефективних

методів навчання, які б забезпечували успішне досягнення учнями обов'язкових результатів навчання.

Опанування учнями мистецтва в Новій українській школі ґрунтується на засадах компетентнісного, інтегрованого, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів. У процесі навчання на уроках мистецтва великого значення набуває діяльнісний підхід, який спрямований на розвиток ключових компетентностей і наскрізних вмінь.

Діяльнісний підхід бере свій початок з розробки загально-психологічної теорії діяльності, що була започаткована на початку ХХ ст. такими науковцями як О. Леонт'єв та С. Рубінштейн. Вони зазначали, що лише у процесі діяльності людина створює себе саму. Основи теорії діяльності знайшли своє відображення у дослідженнях учених всього світу (Бех І., Гальперін П., Давидов В., Петерсон Л., Талізїна Н. та ін.). Суть підходу полягає в тому, як навчитися вчитися, стимулювати мисленнєві та пізнавальні процеси, актуалізувати творчий потенціал учнів [5].

Теоретичні положення діяльнісного підходу, що розглядалися в наукових працях Бібік Н., Байбари Т., Пометун О., Пироженко Л. Савченко О., та інших, стали основою для оновлення дидактичної системи, що не заперечує традиційну систему освіти, а продовжує і розвиває її у напрямі реалізації сучасних освітніх цілей.

Мета статті: розглянути шляхи реалізації діяльнісного підходу на уроках мистецтва в умовах Нової української школи

Діяльність – це головне джерело формування особистості й фактор її розвитку, адже в діяльності учень набуває досвіду, який здійснює внутрішні структури особистості. У цілому, діяльнісний підхід передбачає орієнтацію на розвиток творчого потенціалу особистості, дозволяє враховувати індивідуальні та вікові особливості кожного учня через посередництво діяльності, яка сприяє самореалізації та особистісному росту [1].

Діяльнісний підхід у навчанні ґрунтується на загальній психологічній теорії діяльності, виходячи з того, що життя людини – це сукупність, точніше система діяльностей, що змінюють одна одну. З погляду діяльнісного підходу процес навчання – це ініціювання та організація навчально-пізнавальної діяльності та засвоєння способів цієї діяльності її суб'єктом – учнем. Мова йде про розвиток навчально-пізнавальної компетентності учня – його здатності організувати і виконувати цю діяльність [3].

Діяльнісний підхід як сучасна методологія шкільної освіти у контексті впровадження Концепції Нової української школи, реалізації Державного стандарту базової середньої освіти ґрунтується на основних положеннях діяльнісної методології, що була розроблена такими відомими вченими психологами та педагогами як Виготський Л., Леонтьєв О., Лернер І., Матюшкін О. та ін., а саме:

– процес навчання є завжди навчанням діяльності – предметно-практичних та розумових дій, метою навчання є формування в учнів способу дій – розумових та предметно-практичних умінь;

– навчати діяльності – це означає робити навчання вмотивованим, а відтак, – вчити учня самостійно ставити перед собою цілі, знаходити шляхи їх досягнення, допомагати формувати у себе вміння контролю та самоконтролю, оцінки та самооцінки;

– навчання передбачає розкриття перед учнем усього спектру можливостей та створення установки на вільний, але відповідальний та обґрунтований вибір – настанови на творчість, відтак, навчання – це процес розгортання самостійної творчої діяльності кожного школяра;

– способи дій або умінь можуть бути сформовані тільки в результаті діяльності – навчальної (якщо вона спеціально організована), їх формування має відбуватися поетапно: починаючи зі створення мотиваційної основи дії, формування ставлення учня до мети та завдань дії, до матеріалу, на якому воно відпрацьовується; створення схеми орієнтувальної основи дії, яка перевіряється та уточнюється (тобто знання учень здобуває самостійно, а не отримує у готовому вигляді); формування дії у матеріалізованій формі з опорою на зовнішньо представлені компоненти схеми, описові значення цих дій у зовнішній мові; здійснення дії у внутрішньому плані та перенесення у реальні практичні ситуації [4].

Визначаючи мету діялісного підходу у навчанні Пометун О. зазначила, що це розвиток особистості як суб'єкта життєдіяльності, що означає: ставити цілі, планувати їх досягнення, організовувати та контролювати процес розв'язання завдань, оцінювати результати й відповідати за них, рефлексувати [6].

Нова українська школа – середовище такого навчання, де діти розвивають навички, які стануть. Учні «глибоко» сприймають тонкощі навчального предмета «Мистецтво», оволодівають методами його пізнання та різними способами розв'язування завдань. Одне з основних завдань – організувати освітній процес у такий спосіб, щоб,

окрім знаходження інформації, учні могли б опрацювати її та використовувати в різних життєвих ситуаціях. На заняттях потрібно вчити школярів самостійності, умінно створювати освітній продукт як результат спільної діяльності. Дитина повинна зрозуміти: мало про щось знати, потрібно ще вміло цим користуватися [2].

Отже, у процесі навчання на уроках мистецтва в умовах Нової української школи великого значення набуває діяльнісний підхід. Такий підхід у мистецькій освіті спрямовано на розвиток мистецької та ключових компетентностей і наскрізних умінь особистості, які дають змогу застосувати мистецькі навички на практиці, розвивати здібності до роботи в команді, творчої групової роботи на уроках.

Реалізація діяльнісного підходу на уроках мистецтва дає можливість учням набувати навички сприймання мистецьких творів та здійснювати комунікацію засобами мистецтва, оцінювати власні мистецькі результати та результати творчої мистецької діяльності однолітків, що є важливим для мистецької художньо-творчої діяльності школярів.

Враховуючи специфіку мистецької освітньої галузі, вважаємо, доцільними на уроці такі види мистецької діяльності учнів:

– образотворча діяльність: складання та виготовлення рекламних буклетів і проспектів, афіш, лозунгів, коміксів, колажів, фотомонтажів, ілюстрованих словників, емблем, шаржів, вітальних листівок; розробка ескізів та створення костюмів і декорацій, масок до вистав та сюжетно-рольових ігор;

– музична діяльність: створення, аранжування та виконання пісень, попури, пісенного «віночка» за певною тематикою, створення оповідання з назв пісень, добір музичних творів в стилістиці різних епох і народів або того чи іншого твору літературного та візуального мистецтва та ін.;

– інсценізація: написання монологів, діалогів, сценарію або лібрето та постановка п'єси за мотивами літературного, візуального, музичного твору, створення пантоміми, лялькової вистави, «оживи картинку», відеофільму, театру тіней, сценки-жарту у певній стилістиці, читання за ролями, зміна кінця відомої п'єси чи кінофільму та ін.;

– літературної діяльності (творчості): складання акровіршів, байок, нарисів, описів, відгуків, репортажів, рецензій з приводу художньо-мистецьких подій, конкурсів, творів різних видів та жанрів мистецтва, створених у різні часи, уявних (чи реальних) інтерв'ю з

композиторами, поетами, художниками, співаками, танцюристами різних країн та епох, збір малих форм фольклору – прислів'їв, скоромовок, загадок, частівок за певною тематикою.

Важливим компонентом, який впливає на якість діяльності учнів, є заохочення з боку вчителя, створення ситуації успіху, що особливо важливо тоді, коли учні виявляють старанність, але відчують труднощі в досягненні успіху. До педагогічних технологій, які дозволяють учням відчути себе спроможними виконати поставлене завдання, відчути задоволення та успіх, можна віднести проєктну діяльність, ігрові та інтерактивні технології, зокрема фасилітовану дискусію.

Діяльність на уроках мистецтва – це також обговорення творів мистецтва, виявлення емоційно-ціннісного ставлення до них, аналіз їх змісту тощо. У процесі цього виду діяльності ефективно формуються і розвиваються такі наскрізні вміння, як уміння висловлювати власну думку, здатність обґрунтовувати позицію, критично мислити тощо.

Із метою реалізації діяльнісного підходу до навчання на уроках освітньої галузі «Мистецтво», доцільно використовувати інформаційно-комунікаційні технології, що створює сприятливі умови для формування особистості учня та відповідає запитам сучасного суспільства; дозволяє активізувати процес навчання; підвищує темп уроку; збільшує обсяг самостійної роботи учнів; підвищує зацікавленість учнів до процесу навчання; активізує пізнавальну діяльність учнів; розвиває їхній творчий потенціал. Це, у свою чергу, дозволяє ефективно організувати групову та самостійну роботу на уроці, сприяє удосконаленню практичних умінь і навичок учнів.

Під час планування освітнього процесу необхідно враховувати особливості розвитку кожного учня в мистецькій діяльності. Важливим, також, є детальне продумування факторів впливу на мотиваційну сферу. Поштовхом до появи мотиву мистецької діяльності, як правило, стають яскраві естетичні емоції і переживання. Саме сенсорно-емоційне насичення навчально-виховного процесу на уроках мистецтва стає регулятором діяльності учня. Значущість емоційних переживань у процесі будь-яких пізнавальних актів, тим паче у царині мистецтва, є загально доведеним фактом. Емоції або активізують, або гальмують сприймання, пам'ять, мислення, уяву, впливають на особистісні прояви (інтереси, потреби, мотиви тощо). Оскільки художній образ, як основа мистецтва, є «знаком» для

передачі естетичної, тобто чуттєвої, інформації, можна зробити висновок про емоції та почуття як запоруку успішної художньо-естетичної діяльності.

Стійка емоційно забарвлена мотивація спонукає учнів до усвідомлення мети та бажання долати всілякі перешкоди, наполегливо просуватися до поставленої мети, тобто бути суб'єктом художньо-творчої навчальної [7].

Висновки. Використання діяльнісного підходу, як основи організації освітнього процесу, створює необхідні умови для розвитку умінь школярів самостійно мислити, аналізувати, орієнтуватися в новій ситуації, здійснювати пошук способів вирішення практичних завдань. Це допомагає сформуванню вміння прогнозувати, планувати власну діяльність, а також систематизувати наявну інформацію.

Діяльнісний метод – універсальний засіб підготовки та проведення освітнього процесу в Новій українській школі. Реалізація діяльнісного підходу сприяє успішному досягненню очікуваних результатів навчання здобувачів освіти. Отже, діяльнісний підхід дає вчителю сучасної школи можливість шукати і творити, у співдружності з учнями ставати майстром своєї справи, досягати високих результатів, формувати у школярів вміння та навички, цим самим готувати їх до життя у постійно мінливих умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атанов Г. Теорія діяльнісного навчання: навч. посібн. К.: Кондор, 2007. 186 с.
2. Бовсунівська Г., Трохименко Т. Діяльнісний підхід як основа організації освітнього процесу в початковій школі. URL: <http://surl.li/udnew>
3. Галатюк Ю., Зеленчук О. Торетичні аспекти реалізації діяльнісного підходу у навчанні фізики. *Матеріали конференцій МЦНД*, (07.07.2023; Тернопіль, Україна), С.198–200. URL: <http://surl.li/udrpy>
4. Гура Т., Рома О. Діяльнісний підхід у базовій середній освіті: від педагогічної теорії до освітянської практики. *Нова українська школа у базовій середній освіті: впевнені кроки Запорізької області: науково-методичний посібник / відп. ред. Т.Є. Гура ; КЗ «ЗОШПО» ЗОР. Запоріжжя : ЗОШПО, 2022. 303 с. С. 26-40.*
5. Пасічник О. Діяльнісний підхід – сутність та особливості реалізації у процесі навчання студентів ВНЗ. URL: <http://surl.li/udrpa>
6. Пометун О.І. Діяльнісний підхід. *Енциклопедія освіти*, 2021. С. 250-251
7. Ростовський О. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2011.

Серих Лариса,
завідувач кафедри теорії і методики змісту освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент.
Комунальний заклад Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти.
Su181260slv@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** У статті подано перспективи розвитку мистецької освітньої галузі в контексті Нової української школи. Розкрито принципи та специфіку мистецької освітньої галузі. Висвітлено найважливіші освітні завдання Нової української школи, які реалізує заклад загальної середньої освіти засобами впровадження модельних програм, компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого підходів, критичного мислення та емоційного інтелекту.*

***Ключові слова.** Освітня галузь «Мистецтво», музичне мистецтво, образотворче мистецтво, критичне мислення, діяльнісний підхід, компетентнісний підхід, емоційний інтелект, Нова українська школа.*

Актуальність теми дослідження зумовлена змінами, що відбуваються в суспільстві. «Мистецтво в будь-яких виявах – особлива форма відображення дійсності, естетичний художній феномен, який передає красу навколишнього та внутрішнього світу людини через осмислення фундаментальних категорій «краса», «гармонія», «ритм», «пропорційність», «довершеність» та ін.» [4, с. 5]. «Навчання в основній школі спрямовується на досягнення мети базової загальної середньої освіти, яка полягає в розвитку та соціалізації особистості учнів, формуванні їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких навичок і навичок життєзабезпечення, здатності до саморозвитку та самонавчання в умовах глобальних змін і викликів» [4, с. 5]. Саме тому, тема публікації є актуальною і своєчасною.

Питаннями реформування мистецької освіти опікувалися ряд українських науковців: Гайдамака О., Івасюк О., Кізілова Г., Комаровська О., Кондратова Л., Лемешева Н., Лобова О., Масол Л., Миропольська Н., Назар Л., Ружицький В., Серих Л., Чужина І., Чуркіна В., Шулько О. та інші, які розробили принципи і завдання загальної мистецької освіти.

«Загальна мистецька освіта ґрунтується на *принципах*:

– наступності між початковою, основною і старшою школою;

- поєднання загальнолюдського, національного та етнокраєзнавчого аспектів змісту освіти;
- інтегративності, спрямованості на поліхудожнє виховання учнів;
- креативності (пріоритет творчої самореалізації);
- варіативності змісту, методів, технологій;
- діалогічності, полікультурності.

Мета базової загальної середньої освіти досягається шляхом реалізації таких завдань загальної мистецької освіти:

- виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів, естетичних потреб;
- формування системи художніх знань, яка відображає видову специфіку і взаємодію мистецтв;
- розвиток умінь сприймання, інтерпретації та оцінювання творів мистецтва й художніх явищ;
- стимулювання здатності учнів до художньо-творчого самовираження, до діалогу;
- розвиток художніх здібностей, креативного мислення;
- формування потреби в естетизації середовища та готовності до участі в соціокультурному житті» [4, с. 6].

Мета статті – розкрити перспективи розвитку мистецької освітньої галузі в контексті Нової української школи.

Перспективи розвитку мистецької освіти закладено вже в Державному стандарті, мета і завдання якого зумовлюють характеристику структури програми й особливості організації навчально-виховного процесу усіх освітніх галузей і змістовних ліній.

Структура модельних програм «Мистецтво» зумовлена логікою побудови всього курсу, яка забезпечує наступність від початкової школи й цілісність змісту мистецької освіти в основній школі. Логічна послідовність тем за роками навчання (однакова і для автономного викладання музичного та образотворчого мистецтва, і для інтегрованого курсу) охоплює такі ключові естетичні категорії, як *види, жанри, стилі* мистецтва. Спільна тематика кожного року розподіляється на окремі теми варіативно, адже змістове наповнення конкретизується відповідно до специфіки кожного з блоків програми: предметів «Музичне мистецтво» і «Образотворче мистецтво» чи

інтегрованого курсу «Мистецтво». «Мистецькі програми передбачать творче ставлення вчителя до змісту і технологій навчання» [4, с. 6–7].

Перспективними видаються нам і способи формування і розвитку основних компетентностей, закладених у змісті концепції «Нова українська школа». «Опанування учнями мистецтва в основній школі ґрунтується на засадах компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного та інтегративного підходів. *Компетентнісний підхід* сприяє формуванню предметних, міжпредметних і ключових компетентностей. *Особистісно зорієнтований підхід* забезпечує розвиток в учнів індивідуальних художніх здібностей (музичних, образотворчих та ін.), творчого потенціалу. *Діяльнісний підхід* спрямований на розвиток художніх умінь і здатності застосовувати їх у навчальній та соціокультурній практиці. *Інтегративний підхід* виражається в акцентуванні взаємодії різних видів мистецтва в рамках освітньої галузі та пошуку міжпредметних зв'язків із предметами інших освітніх галузей, інтеграції шкільного навчання мистецтв із соціокультурним середовищем» [3, с. 7].

У дослідженні Л. Масол на підставі загальних дидактичних підходів (Овчарук О., Савченко О., Хуторського А.) та, враховуючи специфіку художньо-естетичних дисциплін, «запропоновано таку класифікацію компетентностей:

Особистісні: загальнокультурні; спеціальні.

Соціальні: комунікативні; соціально-практичні.

Функціональні: предметні знання та вміння (музичні, образотворчі тощо); міжпредметні – галузеві (художньо-естетичні) та міжгалузеві (художньо-гуманітарні); метапредметні (загальнонавчальні), інформаційно-пізнавальні; саморегуляції» [3, с. 30].

На засадах компетентнісного підходу заснована й методика проведення уроку мистецтва у 5-6 класі. Уроки проводяться у різних формах: бесіда, діалог, дискусія, проєкт тощо. Прийомами і способами учнівської діяльності є «практичні роботи, майстер-класи, скрайбінги, квести, концерти, флешмоби, які застосовуються у формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в сфері мистецької діяльності та комунікації» [1, с. 150].

У контексті «інтегрованого навчання відбувається формування поліхудожніх умінь та якостей (здатність до порівняння мови різних видів мистецтва, відтворення різних явищ через музичні інтонації,

малюнок, рух, жест, «оживлення» творів образотворчого мистецтва, візуалізація музики). У процесі аналізу – інтерпретації творів мистецтва слід привчати уважно слухати і споглядати твори мистецтва, висловлювати власні враження, розширювати словниковий запас учнів для характеристики мистецьких творів, шукати зміст, розуміти, яким чином він розкривається (через характеристику художньої мови)» [3, с. 42].

Ера інформаційного суспільства, визначальною ознакою якого є глобальне панування мас-медіа, докорінно змінює ситуацію в освіті взагалі і художній освіті зокрема. Вплив медіа та ЗМІ на духовний світ особистості є всебічним і потужним, адже будь-яка інформація, трансльована медіаканалами, націлена на максимальне збудження емоцій і почуттів, діє одночасно на свідомість і підсвідомість, формує емоційний інтелект. Адекватне сприйняття та оцінювання артефактів медіакультури вимагає формування в учнів здатності розуміти «мовні коди» медіа-мистецтва. Залучення до ресурсів Інтернету, де можна подорожувати Web-сторінками всесвітньо відомих музеїв, галерей, театрів, відкриває нові можливості для художньої освіти.

Явища, які відбуваються сьогодні в Україні, надають психічного напруження особистості та сприяють пошуку зовнішніх та внутрішніх ресурсів для адаптації у мінливому світі. Науковці пропонують нові феномени, за допомогою яких, розкривають умови успішної соціальної взаємодії людини в епоху глобальних змін – «емоційний інтелект», «емоційна компетентність», «емоційна грамотність» [5, с. 7].

Емоційний інтелект є «дуже важливою інтегральною характеристикою особистості, яка реалізується в її здібностях розуміти емоції, узагальнювати їх зміст, виокремлювати емоційний підтекст у міжособистісних відносинах, регулювати емоції таким чином, щоб сприяти за допомогою позитивних емоцій успішній когнітивній пізнавальній діяльності та долати негативні емоції, які заважають спілкуванню чи загрожують досягненню індивідуального успіху» [5, с. 8].

«Робота над розвитком емоційного інтелекту розпочинається з трьох важливих речей: «знати себе» (тобто усвідомлювати свої особисті особливості), «обирати себе» (тобто розуміти свої дії) та «присвятити себе» (тобто стати більш цілеспрямованим).

«Знати себе» означає більш чітко розуміти, що ти відчуваєш та чому ти щось робиш, знати свої сильні сторони та виклики у розвитку себе, та впізнавати свої шаблони поведінки.

«Обирати себе» означає обирати стратегію поведінки / реакцію на ситуацію, а не просто реагувати автоматично.

«Присвятити себе» означає працювати над досягненням своїх цілей, знати свою мету, та робити речі з певної причини» [5, с. 9].

Перспективним видається й уміння критично мислити. Критичне мислення – це складний ментальний процес, який починається із залучення інформації і закінчується прийняттям рішення. Під критичним мисленням розуміють «здатність людини (природну чи сформовану) до самостійної оцінки: явищ навколишньої дійсності; інформації, наукових знань, думок і тверджень інших людей; уміння бачити їх позитивні й негативні сторони, а також прагнення до кращого, більш оптимального розв'язку проблем, завдань, до перегляду існуючих догм, стереотипів, традицій» (Белкіна-Ковальчук О.В.).

Задля створення «середовища для розвитку критичного мислення маємо виділити час і забезпечити можливості для застосування критичного мислення; дозволити учням вільно розмірковувати, приймати різноманітні ідеї та думки; сприяти активному залученню учнів до процесу навчання; забезпечити для учнів середовище без ризику, вільне від насмішок; висловити віру у здатність кожного учня породжувати критичні судження; цінувати критичні міркування учнів» [4, с. 16].

Висновки. Розглянувши перспективи мистецької освітньої галузі в контексті Нової української школи, окреслюємо основні маркери: розвиваємо компетентності здобувачів освіти, підвищуємо практичні навички, застосовуючи діяльнісний та особистісно зорієнтований підходи, посилюємо критичне мислення й формуємо емоційний інтелект.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sierykh, L.V. Scrub technology as a means of interaction of institutions of general secondary and out-of-school education institutions in the aesthetic education of teenagers. *Results of modern scientific research and development. The VII International scientific and pract. conf.* (September 19-21, 2021) Barca Academy Publishing, Madrid, Spain. 336 p. P.149–154.
2. Методика навчання «Мистецтво» (інтегрований курс) у 5-6 класах на засадах компетентнісного підходу в умовах воєнного стану та відбудови: метод.

- посібн. / Автори-упорядники: Л.В. Серих, В.Г. Чуркіна, К.О. Косенко. Суми: НВВ КЗСОШПО. 2023. 125 с.
3. Нова українська школа: формування соціальної та культурної компетентностей учнів початкової та основної школи на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1-6 класах: метод. посібник / Автори-упорядники: Л. В.Серих, В. Г. Чуркіна, К. О. Косенко. Суми: НВВ КЗСОШПО. 2022. 137 с.
  4. Серих Л. В. Організація освітнього процесу мистецької освітньої галузі в 5 класі Нової української школи: метод. посібн. / за заг. ред. Л.В. Серих; КЗ СОШПО, кафедра теорії і методики змісту освіти. Суми: НВВ КЗСОШПО. 2022. 129 с.
  5. Серих Л.В. Розвиток емоційного інтелекту особистості та його значення в освітньому процесі закладів загальної середньої та позашкільної освіти. *Концептуальні підходи формування емоційного інтелекту у здобувачів освіти: матер. Всеукр. інтернет-конференції молодих учених та студентів (м. Глухів, 9 листопада 2022 року). Глухів. 2022. С. 6–9.*

Стеблянка Марина,
учитель німецької мови вищої категорії.
Лебединського закладу загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів № 7
Лебединської міської ради Сумської області.
lebedinigor@gmail.com

ПІСНЯ – ЯК НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА ПРИБЛИЗЖЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У 5 – 6 КЛАСАХ (ДРУГА ІНОЗЕМНА МОВА)

***Анотація.** У статті висвітлюються особливості використання пісенного матеріалу на уроках німецької мови у 5 – 6 класах (друга іноземна мова) у закладах загальної середньої освіти, описуються вправи для розучування пісень.*

***Ключові слова.** Пісня, лексичні, граматичні та фонетичні навички, соціокультурна компетенція.*

Одним із пріоритетним завданням вчителя в НУШ – це створення для здобувачів освіти безпечного та комфортного освітнього середовища. Співати пісні подобається усім, як дітям, так і дорослим. З піснею завжди весело та комфортно. Заняття з використанням пісенного матеріалу мотивують, заохочують дітей до спілкування та приносять максимальну вигоду від використання автентичних матеріалів. Пісні на уроках оживляють сам урок, викликають позитивні емоції в учнів, сприяють кращому засвоєнню лексико-граматичного матеріалу.

Ефективність використання пісень на уроках іноземної мови досліджується довгий час багатьма вченими. Зокрема, Бастідас І., Грун В., Дьяченко Н., Каст Б., Карпенко О., Посвистак Ю. та інші педагоги, які розкрили потенціал пісні.

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити значимість використання пісенного матеріалу на уроках німецької мови та розглянути приклади пісень як додатковий матеріал для закріплення фонетичних, лексичних, граматичних та комунікативних навичок.

Пісня є невід'ємною частиною навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку. Існує велика кількість пісень для вивчення німецької мови. Завдання вчителя – вибрати саме той пісенний матеріал, який необхідний саме для вивчення певної теми, для певного рівня розвитку учнів. Пісні повинні бути аутентичні, доступні в інформаційному і мовному плані, емоційні, проблемні та актуальні, а також відповідати віковим особливостям учнів та їхнім інтересам. Пісня викликає у дитини позитивне відношення до всього прекрасного, доброго. Без сумніву, що вивчення пісні на уроці іноземної мови прищеплює учням інтерес до мови, до країни, мова якої вивчається, до її культури. Для того, щоб зробити навчання емоційно насиченим використовують пісенний матеріал. Звичайно пісні можуть застосовувати для формування фонетичних, лексичних та граматичних навичок. Однак ще ціннішими вони можуть бути в тому випадку, коли їх використовувати творчо для подолання відстані між задоволенням слухання і комунікативним використанням мови.

Учні з самого початку залучаються до культури країни вивчаючої мови, так як учні початкової школи, на думку психологів, особливо чутливі і схильні до вивчення чужої культури. Через пісні розкривається душа народу, його культура. А вчитель виступає як посередник в процесі пізнання учнями чужої культури, стимулюючи учнів до пізнавальної активності. При роботі з цим своєрідним краєзнавчим матеріалом створюється прекрасна передумова для всебічного розвитку особистості учня, спеціально відібрані пісні стимулюють образне мислення і формують гарний смак. Цьому сприяє достатньо високий у дітей даного віку вроджений рівень музичних здібностей, який потім знижується, залишившись поза межами музичної діяльності. А інформація, яку школярі здобувають з пісень, корисна для їхнього подальшого життя і є доповненням до змісту практичної мети навчання.

Таким чином, пісенний матеріал є прекрасним помічником вчителя, якому залишається методично правильно його використовувати.

Пісні використовують на уроках німецької мови для того, щоб:

- повторити вивчені лексичні одиниці;
- вводити та закріплювати нові лексичні та граматичні одиниці;
- підвищити мотивацію учнів у вивченні німецької мови;
- проведення фізкультхвилинок;
- змінити темп уроку;
- проведення фонетичних зарядок на початку уроку;
- урізноманітнити урок, зацікавити учнів;
- формувати навички сприймання на слух;
- формувати навички зорового сприймання та писемного продукування;
- стимулювати формування навичок усного продукування;
- збагачувати світогляд учнів;
- ознайомити учнів із культурою та традиціями країни, мова якої вивчається.

Задача вчителя – уміло підібрати пісенний матеріал відповідно до поставленої мети уроку та вибрати в процесі навчання ефективні вправи та завдання для практикування мовних умінь і навичок. Аналіз сучасних методичних досліджень дозволяє виділити практичні завдання, для досягнення поставленої мети [1; 2; 7].

Пісні підбираються залежно до віку учнів, мети або теми уроку. Як і будь-який матеріал вони повинні поєднуватись із планом уроку, і використовуватись для навчальних цілей на відповідному етапі уроку.

Так, при вивченні теми «Знайомство» можна використати, наприклад, пісню: «Guten Tag! Guten Tag!» Розучуючи цю пісню, учні дізнаються, як потрібно вітатись та прощатись, запитувати про справи співбесідника. Одночасно вони знайомляться з варіантами відповідей на запитання про те, як справи.

Для відпрацювання фонетики на початковому етапі навчання можна використовувати короткі дитячі пісеньки, як-от «Das ABC-Lied» [3], «Oooh Aaah Uuuh – Vokale im Deutschen», «Grün, grün, grün sind alle meine Kleider» [6] та інші. При вивченні теми «Свійські тварини» чудово підійде пісня «Das kleine Kucken piept». Учні одночасно знайомляться із назвами тварин та звуками, які вони відтворюють, при цьому відмінюючи дієслова в теперішньому часі.

Для закріплення лексичного і граматичного матеріалу рекомендую розучувати пісні згідно з вивченням відповідної теми

(наприклад, тема «Навколишнє середовище» висвітлена в пісні «Etwas tun», тема «Дні тижня» – в пісні «Laurentia», тема «Розпорядок дня» – в пісні «Tagesablauf Lied. Täglich Zeitplan für Kinder» [5], минулий час дієслова закріплюються з піснею «Romanze im Perfekt», модальні дієслова – з піснею «Alle Kinder wollen lernen», артиклі – з піснею «Der, die, das – Sesamstrasse» [6] тощо).

Для формування лінгвокраїнознавчих компетенцій на уроці може бути розглянутий широкий спектр тем: повсякденна культура, політика, історія, географія, традиції, кухня, міграція тощо. Наприклад, пісні «Die 16 Bundesländer» [4], «Stolpersteine» (Trettmann), «Ich bin Ausländer» (Torpedo Boys) тощо.

Для проведення фізкультхвилинки рекомендуємо веселу та ритмічну пісню про маленького крокодила «Schnappi», яку обожнюють не лише молодші, а й старші учні.

Одне з фундаментальних правил навчання мови полягає у тому, що діяльність повинна бути мотиваційною, а якщо учні можуть пропонувати, які пісні використовувати в класі, вони опиняються у центрі процесу навчання.

Протилежності. Одна з найпростіших вправ, де передбачено вибрати із пісні десять слів і написати на дошці слова протилежні за значенням. Далі учні записують слова протилежні до цих слів. Потім слухають пісню для перевірки.

Намалюй пісню. Учням пропонується прослухати пісню, а потім намалювати сюжет до неї. Можете поділити клас на групи, виконуючи це завдання. Доречно, коли вчитель матиме також свій малюнок до пісні для перевірки.

Впиймай слово. У цьому завданні учні впорядковують список слів із тексту пісні. Наприклад, ви можете взяти всі слова про їжу, і написати по одному слову на аркушах паперу. Помістіть їх на дошці, а також оберіть із пісні приблизно 10-20 слів. Розташуйте усі слова випадковим чином на дошці та поділіть учнів на дві команди. Учні стають у ряд обличчям до дошки, ви програєте пісню, і коли учень чує слово з пісні, він хапає його та біжить до кінця свого ряду, а потім продовжує наступний учень. Продовжуйте грати пісню, доки вона не закінчиться. Перемагає команда, яка матиме більше слів.

Знайдіть помилку. Один зі способів відпрацювання лексичних одиниць – використати повний текст пісні, але замінити деякі слова на щось подібне. Учні слухають пісню, підкреслюють або обводять

олівцем слова, які, на їхню думку, неправильні. Далі вони знову слухають пісню і намагаються самостійно виправити слова, а потім порівнюють свій текст з напарником та правильним текстом.

Існує багато різних способів використання пісень, від традиційного заповнення пропусків до вправ на впорядкування слів/рядків. Не забувайте, що пісні, по суті, є текстами для прослуховування, тому будь-яку діяльність, яку ви використовуєте для розвитку навичок аудіювання, також можна використовувати з піснями. Поза цим пісні ідеально підходять для відпрацювання навичок читання, побудови словникового запасу, граматики та вимови.

Із власного досвіду можемо стверджувати, що використовуючи пісні на уроках німецької мови на протязі двох років принесли позитивні результати навчання: вдосконалення навичок вимови, досягнення максимально можливої точності в артикуляції та інтонації, розширення словникового запасу, розвиток умінь і навичок читання, аудіювання, говоріння та письма, тренування та закріплення лексичного і граматичного матеріалу.

Отже, можемо зробити висновок, що застосування пісень на уроках німецької мови є не лише ефективним засобом для динамічності навчального процесу, а і засобом для формування іншомовної компетентності учнів.

З точки зору методики пісня німецькою мовою може розглядатися, з одного боку, як зразок звучання іноземної мови, який адекватно відображає особливості життя, культури та побуту народу країни досліджуваної мови, з іншого боку, як носій культурологічної інформації, пісня може формувати й духовну культуру учня, з'єднувати в єдине ціле його розум і душу.

У піснях часто зустрічаються власні імена (іменники), відомості з географії та історії країни, мова якої вивчається, факти повсякденного життя, інформація яка включає особливості поведінки в різних ситуаціях, що сприяє реалізації освітньої функції в процесі навчання і формуванню соціокультурної компетенції учнів. Таким чином, вони є ефективним додатковим матеріалом, який знайомить з країнами, історіями, звичаями, вдачею, культурою, музичною творчістю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cemillan D. R. *Lieder, die ein Deutschlehrer braucht*. Madrid : Magazin/Extra, 2014. 57 S.

2. Musik im DaF-Unterricht. Goethe Institut. Zugriff unter :
<http://www.goethe.de/mmo/priv/4361501-STANDARD.pdf>. (перегляд
(02.05.2020).

Супрунова Юлія,
вихователь вищої категорії, вихователь-методист
Сумської спеціальної початкової школи №31
Сумської міської ради Сумської області
uliasuprunova@gmail.com

ЗНАЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу ролі та значення комунікативної компетентності в роботі педагогів закладів дошкільної освіти. Розглядаються теоретичні аспекти комунікативної компетентності, її вплив на розвиток особистості дошкільника та взаємодію з батьками. Акцентується увага на методах та підходах до розвитку комунікативних навичок педагогів, а також практичному їх застосуванні.*

***Ключові слова:** комунікативна компетентність, педагог закладу дошкільної освіти, компоненти комунікативної компетенції, методи розвитку комунікативних навичок, розвиток особистості.*

У сучасному освітньому просторі актуалізується потреба у висококваліфікованих педагогах, здатних до ефективної взаємодії з вихованцями, їхніми батьками та колегами. Комунікативна компетентність педагога, що охоплює здатність до розуміння та вираження думок, почуттів, ідей у процесі міжособистісної взаємодії, стає ключовим фактором у цьому контексті. Вона сприяє створенню позитивного навчального середовища, забезпечує ефективність навчально-виховного процесу та сприяє всебічному розвитку особистості дитини. Розгляд значення комунікативної компетентності в професійній діяльності педагога дозволяє визначити основні напрямки її розвитку та вдосконалення, що є актуальним для підвищення якості освітнього процесу в цілому. Таким чином, дослідження цієї теми відіграє важливу роль у формуванні ефективної педагогічної стратегії, націленої на розвиток комунікативних навичок у професійній діяльності.

Різні аспекти комунікативної компетентності педагога досліджували: лінгвісти та психолінгвісти (Горошкіна О., Девіс А., Канале М., Копусь О., Корніяк О., Соколова І., Хомський Н. та ін.);

психологи (Бенеш Г., Білоус Р., Богин Г., Шевченко Н. та ін.); педагоги (Безрук В., Березовська Л., Бех І., Вашуленко М., Волосенко А. та ін.).

Комунікативна компетентність у дошкільній педагогіці може бути визначена як здатність педагога ефективно взаємодіяти з дітьми, колегами та батьками за допомогою мовлення та невербальних засобів спілкування. Вона включає різні аспекти, такі як лінгвістичні здібності, соціальну чутливість, емоційний інтелект та культурну. Ці компоненти сприяють побудові позитивного освітнього середовища та розвитку довірливих відносин між педагогами та дітьми. Для дошкільної освіти було адаптовано кілька *моделей комунікативної компетентності*. М. Канале та М. Суейн представили свою модель комунікативної компетентності, яка на сьогодні стала найпоширенішою для дослідників у цій галузі. Дана модель є однією з фундаментальних концепцій у вивченні комунікативної компетентності і розглядає її через чотири основні компоненти: граматичну, соціолінгвістичну, дискурсивну та стратегічну компетентності (Табл.) [5, с. 15-16]. Важливим є інтеграція цих компонентів у навчальний процес, підкреслюючи, що комунікативна компетентність перевищує просте знання правил, охоплюючи ширший спектр вмінь, необхідних для ефективного спілкування у різноманітних соціокультурних контекстах.

Таблиця

Компоненти комунікативної компетентності в контексті дошкільного навчання

Компонент	Опис
Граматична компетентність	Здатність педагога коректно використовувати мовні структури під час спілкування з дітьми, щоб встановлювати зразки правильного мовлення і сприяти їх мовному розвитку.
Соціолінгвістична компетентність	Уміння педагога адаптувати своє спілкування до вікових особливостей дошкільнят, враховуючи соціальні норми та культурні відмінності серед дітей, для сприяння інклюзивному навчальному середовищу.
Дискурсивна компетентність	Вміння педагога організувати своє мовлення таким чином, щоб воно було зрозумілим і зв'язним для дошкільнят, допомагаючи їм розуміти складні ідеї та підтримувати зосереджену увагу на темі.
Стратегічна компетентність	Здатність педагога ефективно управляти комунікативними ситуаціями, вирішувати мовленнєві проблеми та адаптувати спілкування з метою залучення кожної дитини та подолання мовних бар'єрів.

Л. Бахман (L. Bachman) розширив цю модель, включивши мовленнєву та соціокультурну компетентності [3, с. 21]. Ці моделі можуть бути корисними для розробки програм професійного розвитку педагогів, які зосереджуються на підвищенні їхньої здатності до ефективної комунікації в різноманітних освітніх контекстах.

Комунікативна компетентність педагога дошкільного закладу відіграє вирішальну роль у формуванні особистості дитини, що знаходиться на початковому етапі свого соціального та емоційного розвитку. Здатність педагога ефективно комунікувати, вислуховувати та реагувати на потреби дошкільників сприяє не лише академічному, але й соціальному та емоційному розвитку дітей. Через взаємодію з педагогом, який володіє комунікативною компетентністю, дитина навчається основам міжособистісного спілкування, емпатії та взаємоповаги, що є фундаментом для формування здорових соціальних зв'язків у майбутньому [4, с. 33-35].

Комунікація з батьками також є невід'ємною частиною роботи педагога дошкільного закладу, оскільки вона відіграє ключову роль у створенні спільноти, орієнтованої на підтримку розвитку дитини. Ефективне спілкування між педагогами та батьками може значно поліпшити навчальний досвід дітей, оскільки воно забезпечує єдине розуміння цілей та очікувань, а також створює відчуття взаємної підтримки та співпраці.

Використання комунікативних навичок для створення позитивного навчального середовища є одним з основних завдань педагога. Створення такого середовища передбачає не лише передачу знань, але й розвиток відчуття безпеки, приналежності та впевненості у дітей. Педагоги, які володіють високим рівнем комунікативної компетентності, здатні адаптувати свої підходи до індивідуальних потреб кожної дитини, тим самим забезпечуючи оптимальне середовище для їхнього розвитку. Позитивне навчальне середовище характеризується відкритістю, взаємоповагою, толерантністю та підтримкою, де діти вчаться співпрацювати, спілкуватися та вирішувати конфлікти.

Розвиток комунікативної компетентності педагогів дошкільних закладів є ключовим аспектом підвищення ефективності освітнього процесу та взаємодії з дітьми та їхніми батьками. В останні роки з'явилося багато інноваційних методів та підходів, спрямованих на покращення цієї важливої навички, що включає в себе не тільки

здатність до ефективного спілкування з дітьми та їхніми батьками, але й вміння слухати та враховувати індивідуальні потреби кожного вихованця.

Методи вдосконалення комунікативної компетентності:

Моделювання та рольові ігри. Моделювання є потужним інструментом для навчання комунікативних навичок, де педагоги мають можливість спостерігати та практикувати ефективні стратегії спілкування в контрольованому середовищі.

Відгуки та рефлексія. Регулярні відгуки та рефлексія щодо власної практики комунікації допомагають педагогам критично оцінити та вдосконалити свої комунікативні навички.

Навчальні семінари та майстер-класи. Участь у професійних семінарах та майстер-класах, які охоплюють теми комунікативної компетентності, забезпечує педагогам доступ до новітніх досліджень та практик у галузі [6, с.105-109].

Колегіальне навчання та співпраця. Співпраця з колегами для обміну знаннями та досвідом у сфері комунікації стимулює професійне зростання та сприяє розвитку комунікативних навичок.

Саморефлексія та самоосвіта. Здатність аналізувати власну практику, ідентифікувати сильні та слабкі сторони своєї комунікації та цілеспрямовано працювати над їх вдосконаленням. Систематична саморефлексія сприяє глибшому розумінню процесів комунікації та підвищує ефективність педагогічної взаємодії.

Використання технологій. Цифрові інструменти та платформи можуть слугувати ефективними засобами для розвитку комунікативної компетентності, надаючи педагогам можливість взаємодіяти в різноманітних комунікативних ситуаціях [2, с. 27-28].

Практичне застосування комунікативної компетентності в педагогічній діяльності охоплює широкий спектр взаємодій з дітьми, колегами, батьками та іншими зацікавленими сторонами. Комунікативна компетентність включає не тільки вербальне спілкування, але й невербальне, таке як міміка, жести, тон голосу, що разом формують повне розуміння між учасниками комунікації.

Взаємодія з дітьми. Педагоги використовують комунікативні навички для стимулювання мовного розвитку дітей, вираження емпатії, настановлення правил поведінки та розв'язання конфліктів. Важливим аспектом є здатність адаптувати своє спілкування до вікових особливостей та індивідуальних потреб кожної дитини [1, с. 44].

Співпраця з батьками. Ефективна комунікація з батьками вимагає від педагогів здатності чітко та зрозуміло передавати інформацію про навчальний процес, успіхи та проблеми дітей, а також залучати батьків до участі в освітньому середовищі. Педагоги повинні вміти вислуховувати та враховувати занепокоєння батьків, пропонуючи конструктивні рішення.

Комунікація з колегами та керівництвом. Розвиток комунікативної компетентності сприяє плідній взаємодії в колективі, обміну досвідом та знаннями. Важливою є вміння працювати в команді, вирішувати професійні завдання та конфлікти на основі взаємоповаги та відкритого діалогу.

Використання сучасних технологій. Цифрові засоби комунікації (електронна пошта, соціальні мережі, освітні платформи) дають педагогам додаткові можливості для зв'язку з батьками та колегами, планування та проведення дистанційних занять, а також доступу до професійних ресурсів [7].

Розвиток комунікативної компетентності вимагає від педагогів постійного самовдосконалення та професійного розвитку через участь у тренінгах, семінарах, рефлексивної практики та колегіального обміну досвідом. Освітні заклади мають забезпечувати підтримку та ресурси для такого розвитку, розуміючи його значення для загального успіху освітнього процесу.

Залучення батьків до життя дошкільного закладу через ефективну комунікацію відкриває нові можливості для партнерства, спрямованого на найкращі інтереси дитини. Це вимагає від педагогів здатності будувати відкриті, довірливі відносини з батьками, що сприяє створенню спільної відповідальності за розвиток та навчання дітей.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Комунікативна компетентність не лише сприяє ефективному виховному та освітньому процесу, але й формує основу для розвитку важливих соціальних, емоційних та когнітивних навичок у дошкільників. Вміння педагога ефективно спілкуватися, слухати та реагувати на потреби дітей, батьків та колег є ключовим для створення позитивного та підтримуючого навчального середовища.

У підсумку, комунікативна компетентність є не лише інструментом ефективною педагогічної діяльності, але й фундаментом для створення сприятливого середовища для розвитку кожної дитини. Вона лежить в основі будівництва мостів між дитиною та дорослим,

дитиною та світом, а також між різними учасниками освітнього процесу. Вдосконалення цієї компетентності має бути пріоритетом у професійному розвитку кожного педагога закладу дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гарькавець С.О., Волченко Л.П. Конфлікти в освітньому середовищі: діагностика та практика вирішення: навчально-методичний посібник. Харків: Друкарня Мадрид, 2020. 91 с.
2. Лук'янчук Н. В., Климова Н. А. Теорія та практика підготовки педагогічних працівників до формування комунікативної компетентності обдарованих старшокласників з використанням інформаційних технологій: методичний посібник. Київ : ТОВ «Інформаційні системи», 2011. 184 с.
3. Bachman, L. F. (2003). *Fundamental Considerations in Language Testing*. Oxford: Oxford University Press., 6th edition, 408 p.
4. Berk, L. E. (2013). *Child Development*. Boston, MA: Pearson. 9th edition.
5. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1-47.
6. Joyce L. Epstein, Steven B. Sheldon (2022). *School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools*. Publisher – Routledge, 3d edition, 354 p.
7. Harrison, L., & Collins, D. (2018). "Effective Communication Strategies in Education: Engaging with the New Generation." *Journal of Education and Learning*, 7(3), 63-70.

Тараніна Катерина,
учитель історії, громадянської освіти
та основ правознавства
Комунальної установи
Сумська загальноосвітня школа
I - III ступенів №24, м. Суми, Сумської області

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ВЗАЄМОДІЇ ІЗ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ

Анотація. У статті висвітлюється досвід впровадження діяльнісного підходу на уроках історії у 5-6 класах НУШ у закладі загальної середньої освіти, пропонуються прийоми та методи навчання з особистого досвіду.

Ключові слова: Нова українська школа, хмарки слів, інтерактивні додатки, діяльнісний підхід, агентність.

Нова українська школа – це не лише реформа освітнього законодавства: новий Державний стандарт, Концепція навчання та виховання. НУШ – це колосальна робота майстрів-педагогів над собою. Це необхідність «зняти» себе з п'єдесталу, вміння бути агентним (вміння до цілепокладення і рефлексії, дій, що змінюватимуть власне життя та світ навколо), розуміння нових

запитів здобувачів освіти, усвідомлення того, що ці діти кардинально відрізняються від попередніх поколінь, а тому підходи до навчання та виховання мають також змінюватися.

Питанням застосування діяльнісного навчання займалися сучасні та зарубіжні педагоги та автори підручників з історії: К. Баханов, В. Власов, Т. Ладиченко, П. Мороз, О. Пометун, Г. Фрейман. Автори пропонують методи та прийоми, розробили онлайн-платформи з прикладами завдань діяльнісного та компетентнісного навчання. Щоправда, можна вважати, що питання ще потребує теоретичних підходів та ґрунтовних публікацій, на які б орієнтувалася спільнота вчителів історії плануючи уроки.

Мета статті – продемонструвати приклади прийомів ефективної взаємодії із здобувачами освіти на уроках громадянської та історичної освітньої галузі в Новій українській школі.

Головним принциповим положенням діяльнісного підходу в навчанні є те, що психіка людини, формування її свідомості пов'язана з її діяльністю. Педагогічний вплив викликає діяльність здобувача освіти, спрямовану на певні навчальні завдання, і тільки в результаті такої діяльності дитина набуває знань, умінь, навичок. Знання й уміння (дії учня, в яких ці уміння реалізуються) розглядаються тепер в єдності, адже засвоєння знань відбувається одночасно з формуванням способів дії. Будь-яке навчання основ наук водночас є і навчанням відповідних розумових дій: від найпростіших, якими є відтворення та пояснення, до більш складних – застосування знань, і до найскладніших, якими є аналіз, синтез і оцінювання [1].

Процес навчання відбувається тільки шляхом активної пізнавальної діяльності дитини, переважно самостійної, на тому рівні, якого потребує саме цей учень. Діяльнісний підхід у навчанні звернений до внутрішньої активності дитини, зумовленої не тиском, не примусом, а особливою організацією змісту й методами освіти. Навчальна діяльність має бути організована таким чином, щоб дитина усвідомлювала особистісну значимість навчання. Плануючи уроки варто продумати такі прийоми навчання, які будуть цікаві для учнів з різними рівнями навчальних досягнень, але це зовсім не про різнорівневі завдання, які не дають дитині відчуття ситуацію успіху, унеможливають ріст дитини, її особистісний поступ [2].

Діяльнісний підхід є успішним вибором кожного педагога, адже в процесі діяльності змінюється навіть психологічний стан,

виділяється нейромедіатор – допамін, який відповідає за наполегливість, когнітивну діяльність, уміння перемикає увагу, вмотивованість. Діяльнісний підхід характеризується п'ятьма ознаками дій: значуща, соціальна, радісна, мотивуюча, активна.

З особистого досвіду підготовки уроків для учнів 5-6 класів необхідно зазначити про переваги таких прийомів: «квест», «хмаринки слів», «генератор кросвордів», використання елементів STEM, «генератор ребусів», кластер, «перевтілення в історичну особу», долученість до популярних соцмереж.

Разом з тим, необхідно приділити увагу такому прийому навчання, як цеглинки LEGO, з якими учні ефективно виконують історичні хронологічні задачі. Наприклад, необхідно вирішити задачу: «Скільки років тому був відкритий Київський університет?». Цеглинкам «присвоїти» числа: жовта – 179, червона – 190, блакитна – 199. Діти піднімаючи цеглинку, виконують обчислення, повторяють дати створення університету.

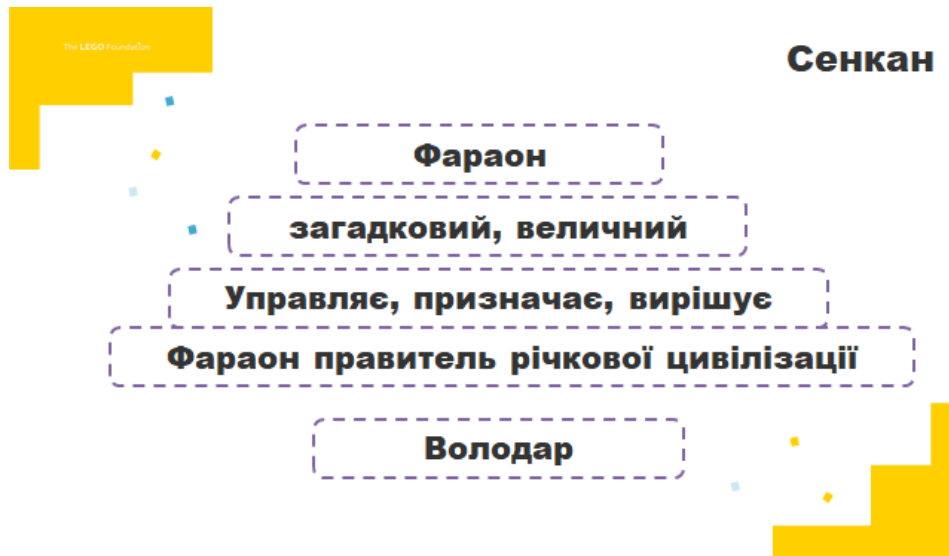
У той же час, кожен урок можна розпочинати цікавими запитаннями, що стосуються погоди: чи знають діти старовинні назви місяців, звертати увагу на прикмети наших предків, з'ясовувати чи немає цього дня якогось релігійного свята, а якщо є можна разом висловити припущення, чи була така людина в історії, який її вклад в розвиток суспільства, громади тощо.

Ще один захоплюючий прийом навчання – сторітелінг. Вчитель готує завдання з використанням ілюстрацій та пропонувати створення сторітелінгу. Діти 5-6 класів такі завдання виконують з великим задоволенням (мал. 1.).

Мал. 1. Приклади сторітелінгу

Надзвичайно дієвою є підготовка дітьми «Сенкану». Пропоную приклад прийому підготовленого дітьми (мал. 2.).

Мал. 2. Прийом сенкан

При змішаному та дистанційному навчанні ефективними є онлайн – додатки: learningapps, Wordwall тощо.

Улюбленими серед дітей є завдання з елементами STEM. Наприклад, жителі цивілізацій річкових долин винаходили писемність, тому такі завдання охоче виконуються, діти відчувають свою долученість, розуміють значення появи писемності, краще засвоюють матеріал (мал.3.).

Мал. 3. STEM-завдання

Вікові психолого-фізіологічні особливості розвитку здобувачів освіти 5-6 класів сприяють впровадження квестів, проєктів. Теми дослідження можуть бути різними. Діти вчать готувати проєкти, а продуктом може стати – квест. Проте, ці види діяльності можна використовувати і окремо.

У 5 класі учні з задоволенням беруть участь у краєзнавчій проєктній роботі, у творчо-пошуковій діяльності.

Фото 1. Проектна діяльність учнів 5 класу

Ефективних прийомів діяльнісного навчання, насправді, можна підготувати безліч. Це також залежить від вмотивованості вчителя, його агентності та, деякою мірою, і від особистісних якостей, вміння організувати навчально-виховний процес, зацікавити учнів предметом.

Висновки. Діяльнісний підхід на уроках історії – шлях до дитячого серця! Дитина на уроках із задоволенням виконує лише ті завдання, які приносять їй радість, дають відчуття особистої значущості.

Учні з різним рівнем навчальних досягнень відчують себе завдяки прийомам діяльнісного навчання важливими і потрібними у колективі, вони можуть просто щось вирізати чи наклеювати, але – це їхня долученість, особистий внесок в проєкт колективу.

Під час активностей здобувачі освіти набувають навичок комунікації, вміння домовлятися, самодисципліни. Кожен здобувач освіти усвідомлює напрямок своєї відповідальності за роботу колективу. Завдяки діяльнісному навчанню можна удосконалювати лідерські якості, емпатію, здатність до рефлексії. Лише той педагог здатен реалізувати ці завдання, який і сам здатен перед собою ставити мету, формувати шляхи її досягнення та рефлексувати.

Агентність сучасного вчителя – має визначальне значення в освітньому процесі. Звісно, педагог має працювати над розробкою максимальної кількості завдань з елементами діяльнісного та компетентнісного навчання, елементами STEM, для якісного і ефективного навчання здобувачів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пометун О. І. Реалізація компетентнісного і діяльнісного підходів у сучасному підручнику історії. URL: <http://surl.li/ujbpt>
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <http://surl.li/ujbpq>

Третякова Олена,
методист навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності та професійного розвитку
Комунального закладу Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти.
[lizalena1973 @ukr.net](mailto:lizalena1973@ukr.net)

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ НА УРОКАХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЯК ЗАСІБ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

***Анотація.** Виявом внутрішньої людської історичності є її ідентичність. Ідентичність як певна незмінність є результатом процесів соціалізації, які відбуваються у різні часи. Чинником збереження ідентичності є людська пам'ять. У статті розкрито роль історичної освіти в процесі формування національної ідентичності особистості.*

***Ключові слова:** національна ідентичність, нація, національна культура, національна свідомість, громадянське суспільство, історія, індивід, особистість, цінності.*

Збереження цілісності держави та її зміцнення, розвиток громадянських зв'язків, розбудова громадянського суспільства належать до фундаментальних засад держави. Як говорив Омелян Вишневецький: «В основі будь-якого народу перебуває природна потреба у самозбереженні, самовдосконаленні, самоствердженні шляхом розбудови власної держави. Через це будь-яке виховання завжди має бути національним».

Актуальність формування національної ідентичності обумовлена необхідністю осягнення й засвоєння національно-культурних цінностей українського народу, історичної пам'яті, збереження національних традицій. Водночас, формування національно-культурної ідентичності має здійснюватися на основі рівноправного діалогу з усіма етносами та народами, які проживають на теренах України та спрямовуватися на згуртування української нації, створення сприятливих умов для їх розвитку. Важлива роль у цьому має відводитися позанавчальній діяльності у закладах загальної середньої освіти [2, с. 23].

Про необхідність активізації уваги щодо формування у підростаючого покоління національної ідентичності йдеться в Законах України: «Про освіту» (ст. 6 «Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності»), «Про культуру» (ст. 3

«Основні засади державної політики у сфері культури»), «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» (ст. 1 «Правовий статус борців за незалежність України у XX столітті»), Указів Президента України: від 01.12. 2016 № 534/2016 «Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадянськості у цій сфері», від 31.05.2018 №156/2018 «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» тощо.

Серед основних завдань Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді важливе місце відводиться вихованню поваги до культурного та історичного минулого України, її законів, державної символіки; формуванню кращих рис української ментальності та розвитку мовленнєвої культури, формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій; утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства; формування мовленнєвої культури тощо. Реалізація цих завдань у закладах загальної середньої освіти спрямована на формування в учнів національної самосвідомості; осмислення моральних та культурних цінностей; популяризацію історії, збереження історико-культурної спадщини українського народу тощо [3].

Звертаємо увагу, що формування в учнів національної ідентичності на уроках історії (інтегрованих курсів), позанавчальний час має опиратися на:

- історичну правду;
- історичну пам'ять;
- національні ідеали;
- національну гідність;
- національну самосвідомість;
- патріотизм.

Зауважимо, що у підлітковому віці, учнів 7-8 класів, формується духовно осмислений, рефлексивний патріотизм, який поєднує любов до свого народу, нації, Батьківщини, із почуттям поваги до інших народів, своїх і чужих прав та свобод [2, с. 34].

Тому, формування національно-культурної ідентичності є нагальною потребою, як держави, якій необхідно, щоби діти були національно свідомими громадянами, здатними забезпечити країні

гідне місце в цивілізованому світі; так, і кожному з них, як особистості. У якості базових моральних цінностей, які характеризують національно-культурну ідентичність особистості, рівень її сформованості є такі категорії, як: свобода, любов, відповідальність, гідність, справедливість.

Зазначимо, що національна ідентичність це основа націєтворення та суспільного життя будь-якої держави. Для підлітків пріоритетним має бути самовизначення, де національна ідентичність опирається на: «коріння» родини, народу, країни, зв'язок з історичним минулим; знанням легенд, святинь; спілкування українською мовою; поваги до українських символів.

Окрім того, формування національної ідентичності учнівської молоді на уроках та позанавчальний час має ґрунтуватися на розумінні ними таких понять, як: національний світогляд, національна культура, мова, національна ідея.

Національна культура – є унікальною і самобутньою, яка ґрунтується на народній українській культурі [2, с. 37]. Творцем української національної культури є український народ, який створював її впродовж багатьох століть, що знайшло відображення у традиціях, звичаях, обрядах, народному фольклорі. Постійні військові конфлікти та боротьба за свою землю проти поневолювачів, у різні часи, змусили українців цінувати свободу та незалежність, які залишаються найважливішими моральними та духовними цінностями нашого народу.

Національний світогляд є основою осмислення особистістю свого місця і ролі у житті соціуму, країни, її відповідальності за власні вчинки та вибір, спрямування власної діяльності. У сучасних умовах світоглядні уявлення і переконання української молоді формуються у контексті трагічних реалій, переоцінки історичного минулого, розвінчування міфів, утвердження демократизму, поваги до розмаїття думок, поглядів на різні аспекти суспільного життя [2, с. 38].

Національна ідея спрямована на розвиток національних меншин та етносів, що проживають на теренах України, є її громадянами і беруть активну участь у розбудові України; її захисту від зовнішнього ворога, визнають і поважають закони України; розуміють спільні перспективи та несуть відповідальність за розвиток і становлення правової демократичної держави [2, с. 39].

Сучасному вихованню учнів, властиве поєднання загальнолюдських і національних цінностей, тому використання

української літератури, творів образотворчого мистецтва чи музики, на нашу думку, посилить повагу школярів до народних звичаїв, навчить відчувати демократичний дух народу й прагнення до правди, добра й справедливості. Особливе місце в національній системі виховання засобами мистецтва належить Григорію Ващенку, який в основу розвитку школярів ставив загальнолюдські цінності. Серед провідних ідей педагога – «розквіт духовної культури українського народу: науки, мистецтва, освіти»; «піднесення її на такий рівень, щоб Україна стала передовою країною у світі» [1, с. 191]. Виховний ідеал українця, на думку Г. Ващенка, полягає у збереженні пісенних традицій українського народу, літератури, історичного минулого.

З метою формування в учнів національної ідентичності, національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів звертаємо увагу на чинні модельні навчальні програми для учнів 5-7 класів з історії, саме на їх змістовний компонент, який спрямований на формування компетентної, національно свідомої та духовно багатой особистості. Оволодіння елементарними знаннями про ідентичність, суспільні взаємовідносини, про минуле та процес історичного пізнання має допомогти учням засвоїти потрібні поняття, ознайомитися з фактами, поглибити вміння працювати з інформацією та сформувані з допомогою дорослих і однолітків власне ставлення до світу, який їх оточує. Серед важливих завдань навчання історії учнівської молоді є формування загальнолюдських цінностей, становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу [4].

Формування громадської думки, власного почуття гідності, національно-культурної ідентичності в учнів може відбуватися на уроках за допомогою різних методів, форм і прийомів: вивчення певних віршів, у яких присутній дух патріотизму; слухання та переклад пісень, зокрема народних; метод гри; перегляд відеоматеріалів про історію, культуру іноземною мовою; географічні теми; розгляд висловів відомих діячів, що становили великий вплив на розвиток української державності тощо. Важливе значення в означеному аспекті має перегляд відеоматеріалів на такі теми, як: українських обрядів, звичаїв і фольклору; обговорення національних питань і показ думок інших країн щодо нашої держави, висвітлення

сучасних подій. Глибина та зміст розгляду тих чи інших питань залежатиме від вікових особливостей учнів.

Під час вивчення історії за модельними навчальними програмами інтегрованих курсів «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи», «Історія: Україна і світ. 7-9 класи» варто звертати увагу учнів на таке поняття, як національна гідність, інтерпретуючи його, як усвідомлення особистістю своєї національної ідентичності, віднесення себе до свого народу, співвідношення себе та своєї приналежності з його історією і культурою, дослідження та повага до своїх національних традицій, звичаїв, обрядів. Також, доцільно звертатися до словників, у яких дане поняття тлумачиться, як розуміння місця і ролі себе та своєї нації в розвитку інших культур і світової цивілізації. Узагалі знання національної ідентичності можуть виражатися в учнів почуттями гордості за свій народ, любові до своєї культури та історії, відповідальності за сьогодення і майбутнє своєї нації, умінні представляти свою націю серед інших народів.

Вивчаючи славетні сторінки історії варто звертати увагу учнів на уроках на заслуги нашого народу перед людством. Адже українці – єдина в світі козацька нація з дисциплінованою організацією, якій притаманні високий рівень шляхетності, моральності, духовності, доблесті і звитяги, знанням і бездоганним дотриманням національних традицій і звичаїв. А Запорозька Січ була, є, і буде – синонімом свободи, незалежності, людської й національної гідності.

На уроках громадянської та історичної освітньої галузі необхідно акцентувати увагу на патріотизмі діячів визвольного руху, їхній жертвності у боротьбі за незалежну Україну (подвиг Героїв Крут, боротьба за волю України повстанців Холодного Яру, діяльність Української Повстанської Армії, спротив дисидентів тоталітарній системі).

Ці та інші теми є надзвичайно хвилюючими і дають невичерпні можливості для розкриття такої людської якості, як самопожертва в ім'я нації та держави.

Історія України – це не тільки події, а й історичні постаті. На прикладах життя, діяльності і боротьби за державу українських князів, козацтва, видатних гетьманів Б. Хмельницького, І. Мазепи, П. Орлика, усього українського народу та його видатних представників таких, як Т. Шевченко, В. Винниченко, М. Міхновський, М. Грушевський, С.

Петлюра, С. Бандера, учитель має продемонструвати національну гідність нашого народу, його прагнення мати власну державу.

Сьогодні, особливими стають уроки, присвячені революційним змінам, які відбулися у листопаді 2013-березні 2014 років, повномасштабного вторгнення російських окупантів на терени нашої держави. Саме розуміння учнями цих подій є готовність молодого покоління відстоювати національні цінності, українську державність. Учитель має акцентувати увагу учнів, на тому, що завдяки базовим цивілізаційним цінностям вдалося розмежувати світ диктаторських цінностей євразійства і загальнолюдських цінностей Європи.

Вважаємо, що кожен учитель історії на уроках має ґрунтовно опрацювати з учнями такі поняття, як: національна ідентичність, патріотизм, нація, демократія щодо їх розуміння учнями. Необхідно акцентувати увагу на тому, що патріотизм у нинішній час проявляється не лише в безпосередній боротьбі на Сході із зовнішнім ворогом, не тільки в надзвичайних ситуаціях, але є звичайним станом повсякденного життя людини. Окрім того, на уроках громадянської та історичної освітньої галузі варто здійснювати формування в учнів громадянської свідомості, гідності та честі в гармонійному поєднанні національних і загальнолюдських цінностей, утвердження ідеалів гуманізму, демократії, добра й справедливості.

Як говорив В'ячеслав Липинський: «Ніхто нам не збудує держави, коли ми її самі не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не хочемо бути». Саме, історичний розвиток народу, його культура, формування національної ідентичності має стати ядром виховання єдності поколінь, історії, освіти та культури молодого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ващенко Г. Виховання волі і характеру : підруч. для педагогів. Київ : Вид. т-во «Школяр», 1999. 385 с.
2. Журба К. О. та ін. Національно-культурна ідентичність у становленні підлітка : монографія. Київ, 2019. 150 с.
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 547 «Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України». URL: <http://surl.li/ssajb> (дата звернення: 18.04.2024).
4. Навчальні модельні програми громадянської та історичної освітньої галузі. URL: <http://surl.li/aacbo> (дата звернення: 18.04.2024).

Філіпенко Світлана,
учитель початкових класів.
Комунальний заклад Сумської обласної ради
«Путивльський мистецький ліцей»
svitlanaf03@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ ТА ТЕГІВ (ХМАР СЛІВ) НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НУШ

***Анотація.** У статті обґрунтовано доцільність використання мнемодоріжки та хмари слів як ефективних засобів візуалізації на уроках української мови та читання. Висвітлюється досвід використання багатofункціонального англomовного сервісу Word Art (Tagul), за допомогою якого можна власноруч легко згенерувати хмари слів.*

***Ключові слова:** мнемотехніка, мнемодоріжка, мнемоквадрати - прийоми розвитку навичок візуалізації для запам'ятовування в НУШ, теги (хмари слів), програма Word Art (Tagul).*

Сучасний світ перенасичений інформацією, тому здобувачі освіти знаходяться в умовах постійного збільшення споживання контенту, що впливає на їхній спосіб сприйняття та мислення. Постає питання: «Як учням початкових класів опанувати величезний обсяг знань, детально все осмислити та дійти до суті?». Отож, виникає необхідність пошуків технологій ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної НУШ, використання візуальних елементів, оскільки учні та учениці краще сприймають інформацію за допомогою зображень, відео, емоджі та наліпок. Однією із таких технологій є мнемотехніка.

Поняття «мнемотехніка» («мнемоніка») не нове. Ще у школах і університетах Давньої Греції опановували Сімонідів метод запам'ятовування. Давньогрецький поет і філософ Сімонід вважається одним із засновників мнемотехніки, відомий як винахідник способу запам'ятовування – «методу кімнати». Сьогодні, в період інформаційного буму, цей освітній метод став дуже актуальним, а тому вивчається науковцями різних напрямів. Г. Чепурний, освітній технолог, психолог і педагог, розробив авторську технологію «Освітня мнемотехніка», де зазначає, що мнемотехніка – це технологія покращення засвоєння нової інформації через свідоме утворення асоціативних зв'язків за допомогою спеціальних методів та прийомів. Психолог Р. Павелків стверджує, що мнемічна діяльність – це

специфічно людський феномен, адже тільки в людини запам'ятовування стає спеціальним завданням, а заучування матеріалу, збереження його в пам'яті і пригадування – специфічною формою свідомої діяльності. Нейропсихолог О. Лурія вважає, що в основі мнемотехніки лежить вербально-логічне мислення [5].

Отже, мнемотехніка в Новій українській школі стає одним із вагомих засобів розвитку логічного мислення у здобувачів освіти, зокрема і початкової ланки.

Мета статті – презентувати конкретні методи і прийоми застосування мнемотехніки та тегів (хмар слів) з досвіду роботи, щоб надихнути колег на створення власних мнемонічних прийомів та їхнє використання в своїй професійній діяльності.

Мнемотехніка – це сукупність методів і технік, що використовуються для поліпшення запам'ятовування та відтворення інформації, що включає в себе різноманітні стратегії для створення асоціацій, використання різних типів пам'яті (візуальної, аудіо, просторової), а також методи організації інформації для полегшення її засвоєння, покращення пам'яті й ефективності навчання [1].

Мнемотехніка належить до здоров'язбережувальної та часозберігальної технології, що забезпечує оптимізацію розумової діяльності й ефективно формує навички самонавчання.

Г. Чепурний виокремив низку переваг щодо впровадження в сучасну освіту авторської технології «Освітня мнемотехніка». А саме:

1. Образність щодо подання матеріалу.
2. Багатоваріативність:
  - образного, творчого, логічного та асоціативного мислення;
  - мовлення, навичок читання;
  - засвоєння складної для сприймання інформації: терміни, іншомовні слова, формули, історичні дати, тексти тощо;
  - навичок самоосвіти.
3. Систематизованість. Методичні прийоми можна систематизувати відповідно до освітніх завдань, визначених у Державних стандартах освіти.
4. Універсальність. Методики дають можливість дитині виявляти свою творчість, опановувати різні освітні завдання (складати речення та цікаві розповіді, ознайомитися з цифрами або буквами, вправлятися у лічбі тощо), виконувати завдання у зручному темпі на всіх етапах здобуття освіти.

5. Задовільнення дитячих потреб. Ігрові прийоми допомагають формувати та підтримувати пізнавальний інтерес до навколишнього, діти відкривають для себе нові можливості й інтереси.

6. Сприйнятливність. Методичні прийоми діти легко сприймають завдяки образності, казковості, можливості уявляти, що, своєю чергою, формує у дітей впевненість у собі та у своїх можливостях.

7. Збереження простору-часу. Процес навчання відбувається енергійно, в короткий час, а також не вимагає великого простору [5, с. 14-15].

Приємів мнемотехніки описано в науково-педагогічній літературі багато, однак ми в своїй роботі на уроках української мови і читання в початкових класах використовуємо «мнемодоріжку» та «Хмару слів».

«Мнемодоріжка» передбачає створення вигаданого маршруту або шляху, який включає різні точки або об'єкти, що асоціюються з певними інформаційними елементами, які потрібно запам'ятати. Наприклад, діти можуть уявити собі свою власну кімнату або маршрут до навчального закладу, де кожен об'єкт або місце стає асоціацією з конкретною інформацією, яку треба запам'ятати. Цей метод може полегшити запам'ятовування і поліпшити відтворення інформації, адже можна уявляти собі маршрут і проходити його у своїй уяві, щоб відтворити потрібну інформацію.

Отже, мнемодоріжка – це візуальна або просторова система, яка допомагає запам'ятовувати інформацію, таку, наприклад, як казки, оповідання, вірші, скоромовки для використання на уроках української мови та літературного читання.

Складання мнемодоріжки для запам'ятовування віршів містить наступні кроки:

1. Розбийте вірш на частини: строфи або фрази. Це допоможе краще організувати і запам'ятати кожен частину.

2. Створіть візуальну асоціацію: для кожної частини вірша уявіть візуальний образ або сцену. Це може бути місце, персонаж, подія або що-небудь інше, що вам нагадує цю частину вірша.

3. З'єднайте частини вірша зі сценами: помістіть ці візуальні образи впорядковано вздовж уявної «доріжки» або просторової послідовності. Поміркуйте про логічні зв'язки між ними.

4. Використовуйте різні сенси: розгляньте можливість використання не лише візуальних образів, а й звуків, запахів чи

текстур, щоб покращити запам'ятовування. Що смішніші й асоціативніші образи ви вигадаете, то краще [2, с.148].

5. Практикуйте: пройдіться в уяві вздовж вашої мнемодоріжки, уявляючи кожен сцену і пов'язану з нею частину вірша.

6. Повторюйте: чим частіше ви використовуєте мнемодоріжку, тим сильніше буде ваше запам'ятовування. Тренуйтеся, поки ви не зможете відтворити вірш без будь-яких вагань [3].

Наведемо декілька прикладів використання мнемодоріжок (послідовно розміщених довільної кількості мнемоквадратів (окремих карток-зображень у вигляді квадратів)), розташованих лінійно (малюнок в кожному квадраті відповідає одному слову або словосполученню). Дивлячись на зображення, діти переказують, складають свою історію з декількох простих речень або запам'ятовують і відтворюють текст вірша, спираючись на візуальне представлення інформації, а потім самостійно (Рис.1).

Встала весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквітчала її рястом,
Барвінком укрила;
І на полі жайворонок,
Соловейко в гаї

Землю, убрану весною,
Вранці зустрічає.

Рис. 1. Вивчення вірша Тараса Шевченка «Встала весна»

Цю мнемодоріжку можна переглянути за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=tT1Q3LbxM8k>. [6]

Мнемодоріжка для вивчення вірша Спиридона Черкасенка «Зима і весна», 3 клас (Рис. 2).

– Насуплю я брови, – говорить зима,
– І вітер з морозом повіє:
Усе скрізь загине – рятунку нема!
Під снігом замре, заніміє.

– А я засміюся, – весна відмовля,
– І сонце пекуче засяє:
Прокинуться луки, ліси і поля,
Усе зацвіте, заспіває.

Рис. 2. Читання вірша Спиридона Черкасенка «Зима і весна»

Приклад літературного читання вірша учнями 3 класу можна проглянути за посиланням: <http://surl.li/ujbsa> [7]

Вивчення української щедрівки «В цьому дворку, як у вінку» (Рис. 3).

В цьому дворку, як у вінку!
Там господар, як виноград.
Там господиня, як калина.
Його сини, як соколи.
Їхні дочки, як квіточки.

По саду ходили. Сад садили.
Сад садили. Сад поливали,
Вищип мене, кращий мене!
Приспів: Щедрий Вечір!
Добрий Вечір!

Рис. 3. Вивчення української щедрівки «В цьому дворку, як у вінку»

Досвід роботи з учнями початкових класів, педагогічні спостереження підтверджують високу ефективність мнемотехніки як

методу підвищення запам'ятовування. Порівняно з традиційними методами вивчення такими, як просто повторення, мнемотехніка дозволяє значно економити час і покращити якість запам'ятовування. Вона активує інші частини мозку, сприяючи глибокому засвоєнню матеріалу. Так, під час вивчення напам'ять вірша Спиридона Черкасенка «Зима і весна» у 3 класі на уроці літературного читання (Рис. 3), діти показали майже 92% запам'ятовування вірша напам'ять.

Другим, сучасним і ефективним засобом візуалізації навчального матеріалу на уроках української мови та читання, на нашу думку, є хмара слів (тегів). Хмара тегів (хмара слів, або зважений список, представлена (-ий) візуально) – це візуальне подання списку категорій (або тегів, також званих мітками, ярликами, ключовими словами тощо). Найпростіший багатфункціональний англomовний сервіс для створення хмар слів – Word Art (Tagul). WordArt – програма, яка була створена у 2009 році під назвою Tagul та перейменована у 2017 році. За допомогою неї можна легко згенерувати власноруч яскраві хмари слів, теги слів або мозаїки слів у різних формах, розмірах та кольорах. Використовувати їх можна на уроках в НУШ будь-якої освітньої галузі, будь-якому етапі уроку, при очному, змішаному чи дистанційному навчанні. Це може бути опорний конспект уроку, хмара словникових слів, хмара слів для кросворду, хмара із завданнями, приклади слів за певним правилом та багато іншого. Створювати хмари слів може як вчитель, так і здобувачі освіти. Однак недоліком цієї програми є певне спотворення шрифтів при відображенні кирилиці [4].

Наведемо деякі приклади використання хмар слів на уроках української мови і літературного читання в НУШ.

Знайомство зі складною темою «Будова слова» у 3 класі відбувалося за допомогою інтерактивних хмар слів з анімацією. Наприклад, щоб зацікавити учнів повторити правило, дітям потрібно було за посиланням зайти у хмару слів, натиснути на назву теми уроку в піраміді та переглянути мультфільм про будову слова (Рис. 4). У п'ятикутній хмарі відгадати слова із розсипаних букв (анаграм), записати слова та позначити закінчення та основу (Рис. 5). Хмари слів (Рис. 6, 7) для того, щоб діти навчилися добирати спільнокореневі іменники до прикметників та дієслів і навпаки.

Рис. 4

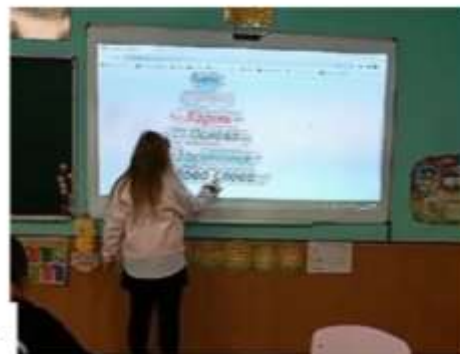

Рис.5

Рис.6

Рис. 7

Рис. 4, 5, 6, 7. Робота учнів з хмарою слів на мультимедійній дошці

Таким чином, можна зазначити, що, хоча на підготовку йде чимало часу, такі прийоми візуалізації, як мнемотехніка та теги (хмари слів), мають великий потенціал у педагогічній сфері. Вони можуть бути ефективно використані для навчання здобувачів освіти будь-якого віку та рівня розвитку. Використання мнемодоріжок та тегів (хмар слів) на уроках української мови та читання в НУШ – це потужні інструменти для покращення пам'яті та активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, це дієвий спосіб організувати та легко запам'ятовувати більший обсяг інформації, що робить незамінними впровадження їх в сучасний освітній процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мнемоніка. Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. С.765.
2. Оклі Б. Навчитися вчитися. Як запустити свій мозок на повну /пер. з англ. Артем Замоцний. К. : Наш формат, 2018. 272 с.
3. Старостенко С. В. Використання методів візуалізації на уроках української мови та літератури: методична розробка. URL: vykrorystannya-metodiv-vizualizaciyi-na-urokah-ukrayinskoyi-movy-ta-literatury.pdf (mvpupit.org)

4. Створення хмари слів у WordArt. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=t1j3v4xKLKE>
5. Чепурний Г. А. Освітня мнемотехніка: навчально-методичний посібник. 3-тє вид., оновл. зі змін. та доповн. Тернопіль: Мандрівець, 2020. 152 с. (Серія «Освітня мнемотехніка»).
6. Філіпенко Світлана. Мнемодоріжка для вивчення вірша. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tT1Q3LbxM8k>
7. Філіпенко Світлана. Мнемодоріжка для вивчення вірша С. Черкасенка "Зима і весна" (3 клас). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XFWNJzk10eE>

Шкара Валентина,

заступник директора з навчально-виховної роботи,
вчитель української мови та літератури вищої категорії.

Сухівецька гімназія Зорянської сільської ради
Рівненського району Рівненської області.

shkara.v.y@gmail.com

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ НУШ

***Анотація:** У статті продемонстровано можливості застосування електронних освітніх ресурсів для реалізації навчального співробітництва. Проаналізовано можливості використання онлайн-інструментів та ресурсів, які дозволяють організувати співпрацю під час навчального процесу.*

***Ключові слова:** електронні освітні ресурси, компетентнісний та діяльнісний підходи, ключові компетентності, онлайн-інструменти.*

Одним із пріоритетних методологічних орієнтирів для формування нового образу вітчизняної школи є компетентнісний підхід до напрацювання навчального змісту й організації освітнього процесу. Відповідно до концепції нової української школи відбувається перехід від зосередження на академічних досягненнях учнів до формування й оцінювання компетентностей як інтегрованих особистісних утворень [3].

Сучасний світ активно розвивається в галузі інформаційних технологій, що призводить до значного збільшення обсягів доступної інформації для кожного, хто користується Інтернетом. Ця тенденція також відчутна в освітній сфері, де використання електронних навчальних ресурсів стає все більш поширеним і популярним засобом навчання.

Наукові дослідження, проведені Жалдаком М., Каракатсаніс Т., Лапінським В., Морзе Н., Сороко Н., Спіріним О. та іншими, розглядають питання використання електронних освітніх ресурсів у

навчально-виховному процесі з метою підвищення якості, доступності та відкритості освіти. Проблеми компетентнісно орієнтованого навчання української мови вивчають Бондаренко Н., Голуб Н., Горошкіна О., Климова К., Кучерук О., Мамчур Л., Мацько Л., Ницета В., Новосьолова В., Пентилюк М., Попова Л., Сидоренко В., Хом'як І. та інші дослідники.

Мета статті – розглянути окремі електронні освітні ресурси, що можуть бути використані для формування ключових компетентностей учнів 5-6-х класів у процесі навчання української мови.

Електронні освітні ресурси – це спеціально створені вебсайти, програми та інші цифрові засоби, призначені для навчання та підвищення рівня освітньої компетентності. Під електронними освітніми ресурсами (ЕОР) розуміють навчальні й довідкові матеріали (сукупність відомостей, поданих у графічній, текстовій, числовій, звуковій, відеоформі тощо) та засоби, що містять систематизовані відомості освітнього характеру, тобто цілісний, логічно завершений блок навчально-методичного призначення, представлений в електронній формі на носіях будь-якого типу або розміщений у комп'ютерних мережах, призначений для відтворення з використанням електронних цифрових засобів з навчальною метою [3]. ЕОР можуть включати в себе різноманітні матеріали, а саме: відеоуроки, інтерактивні завдання, тести, анімацію та інші, спрямовані на полегшення засвоєння знань. Вчителі можуть застосовувати різні методики роботи з використанням ЕОР, такі як фронтальна робота з класом, індивідуальне виконання завдань, групова робота для вирішення завдань у конкурентній атмосфері або для реалізації проєктів. Електронні ресурси можна використовувати на кожному етапі уроку: введення нових знань, закріплення матеріалу, а також для самостійної роботи учнів. Використання ЕОР сприяє переходу до персоналізованого, компетентнісного та діяльнісного підходів у навчанні, що вимагає від вчителів адаптації методик навчання та стимулює їх до пошуку нових форм, методів і прийомів роботи.

Використання електронних освітніх ресурсів вимагає уваги до специфіки та особливостей, а також потребує індивідуального підходу з педагогічної точки зору. При використанні таких ресурсів важливо враховувати наступні аспекти з погляду дидактики:

– Адаптація до віку та рівня учнів: матеріали мають бути адаптовані до вікових та рівневих особливостей учнів, зрозумілими та доступними для них.

– Збалансований підхід: важливо зберігати баланс у навчанні, поєднуючи використання електронних ресурсів з іншими методами, такими як інтерактивні уроки, групова робота та практичні завдання.

– Запобігання перевантаженню: педагоги повинні уникати перевантаження учнів інформацією та завданнями. Невідповідні ресурси або складні завдання можуть викликати стрес та невдачі в навчанні.

– Оцінка й рефлексія: важливо розробити систему оцінювання, що враховує результати навчання за допомогою електронних ресурсів, сприяючи розвитку навичок самооцінки та рефлексії учнів.

Необхідно також дбати про збереження здоров'я під час використання електронних освітніх ресурсів.

Важливою складовою ефективного використання електронних ресурсів для організації співпраці на уроці є вміння підбирати інструменти та створювати контент. Вчитель повинен вибрати програмне забезпечення, яке відповідає потребам навчального процесу. Ось деякі критерії, які можна використовувати для визначення найкращого сервісу.

1. Перевага декількох функцій. Деякі інструменти пропонують відмінний сервіс, але зосереджені лише на одному аспекті командної співпраці. Найкраще шукати інструмент, який є насиченою функцією, і дозволяє людям використовувати його різними способами.

2. Зручність використання. Інтерфейс повинен бути інтуїтивно зрозумілим, а навігація – простою.

3. Параметри конфіденційності. Співпраця з командами не означає, що всі розмови і файли мають бути загальнодоступними. Іноді потрібно, щоб учасники команди мали приватні розмови або працювали над міні-проектами [1, с. 37-38].

Зупинюся на тих ресурсах, які найчастіше використовуємо на уроці.

Універсальним ресурсом є *слайдові презентації*. Використовувати їх можна і при поясненні нового матеріалу, і при закріпленні знань, і при виконанні творчих завдань та фізкультхвилинок. У презентацію можна вставити все, що тільки можливо: і малюнки, і схеми, і тести, і відео, і посилання на інші електронні освітні ресурси.

Великий методичний потенціал має сервіс «*LearningApps*», на якому розміщені кращі дидактичні зразки вправ (вікторини, із

ключем, незакінчені речення, кросворди, встановлення відповідностей тощо). Перевагами сервісу є привабливий інтерфейс, проста іконографія, зрозуміла навігація, мобільність, інтеграція з іншими сайтами та, що не менш важливо, сайт доступний українською мовою.

Для кращого засвоєння та систематизації навчального матеріалу застосовую *хмари слів*, які дозволяють зробити акценти на ключових моментах із теми. Хмара слів – це графічна загадка, яка стимулює образне мислення, розвиває спостережливість і вміння концентруватися.

На етапах повторення і закріплення матеріалу використовую інтерактивні тести освітнього проєкту *«На урок»*. Перевага електронних тестів – високий ступінь інтерактивності: і контролюють рівень знань, і в разі потреби допомагають пригадати правило.

Невеличке змагання завжди допоможе зробити заняття цікавішим. Тому активно використовую вікторини онлайн-платформи *«Kahoot»*, де за швидкість та правильність відповідей учасники отримують бали.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, використання електронних освітніх ресурсів у навчанні мовно-літературної освітньої галузі має наступні переваги:

– Візуалізація матеріалу: електронні освітні ресурси забезпечують можливість візуалізації навчального матеріалу, що сприяє його кращому сприйняттю та робить процес навчання більш зрозумілим та захопливим для учнів.

– Індивідуалізація навчання: ЕОР дозволяють вчителям створювати індивідуальні навчальні підходи до кожного учня. За допомогою спеціалізованих платформ вчителі можуть аналізувати потреби учнів та підбирати завдання, враховуючи їхній рівень навчальних досягнень.

– Самостійна робота: використання електронних ресурсів дозволяє учням працювати над завданнями незалежно, що сприяє розвитку їхньої самостійності та самодисципліни.

– Ефективне сприйняття та засвоєння матеріалу: завдяки використанню різних сенсорних засобів – зображень, звуків, анімації та інтерактивності, навчальний матеріал сприймається дітьми набагато ефективніше, що сприяє його кращому засвоєнню.

– Онлайн-контроль та активне навчання: електронні ресурси надають вчителю можливість стежити за прогресом кожного учня та вчасно реагувати на будь-які труднощі у засвоєнні навчального матеріалу.

Дослідження використання електронних ресурсів під час навчання української мови для розвитку ключових компетентностей учнів є перспективним напрямом. Це включає в себе вивчення критеріїв відбору таких ресурсів для компетентно орієнтованого навчання української мови в різних типах освітніх закладів. Також важливо досліджувати підготовку вчителів-словесників до розроблення власних електронних освітніх ресурсів згідно з принципами електронної лінгводидактики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гладун, М. Сабліна М. Сучасні онлайн-інструменти інтерактивного навчання як технологія співробітництва. *Open educational e-environment of modern University*, № 4, 2018. С. 33-41. URL: <http://surl.li/ujbvk> (дата звернення 05.05.2024).
2. Нова українська школа. Концепція. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/ (дата звернення 05.05.2024).
3. Положення про електронно-освітні ресурси. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#n13> (дата звернення 05.05.2024).

Шкурдода Людмила,
викладач кафедри теорії і методики змісту освіти.
Комунальний заклад
Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
luda_ri@i.ua

ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНЕ ВИХОВАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. Стаття присвячена проблемам формування моральних цінностей в освітньому процесі Нової української школи. Розкриваються основні аспекти сучасних ціннісних орієнтирів.

Ключові слова: суспільство, виховання, моральні цінності, навички 21-го століття.

Глобалізація поєднала різні частини світу, наражаючи нас на різні культури, способи життя та погляди. Інтернет посилює це, надаючи нам доступ до величезної кількості інформації. Без цінностей, на яких ми були б опорою, люди можуть відчувати себе занедбанними, під впливом того, що зараз є в тренді.

Проблема цінностей є одна із центральних у сучасному гуманістичному знанні і є сферою інтересів філософів, психологів, мистецтвознавців, педагогів, теологів тощо. Цінності виникають, формуються і розвиваються внаслідок між суб'єктних відносин.

Цінності є поєднанням об'єктивного та суб'єктивного, почуттєвого та раціонального.

Виховання цінностей є важливим аспектом нашого життя. Адже людські цінності – це безцінний скарб. Суспільство може подолати більшість проблем 21-го століття шляхом впровадження в освіту життєвих навичок з цінностями. Виховання цінностей — це, по суті, «створення людини». Шкільна програма повинна містити компоненти, які передають основні цінності у своїй сукупності. Звісно досить важливим є підвищення обізнаності про нашу історію, нашу культурну спадщину, конституційні права. Розвивати усвідомлення цінностей, їх значення та ролі. Знати різноманітні живі та неживі організми та їх взаємодію з навколишнім середовищем. Ціннісна освіта включає в себе: людські та соціальні цінності, культурні та релігійні цінності, глобальні цінності, етичні та духовні цінності. Виховання цінностей може відбуватися вдома, у школах, коледжах, університетах.

Різні аспекти проблеми дослідження розглядалися у працях багатьох дослідників, зокрема: роль і вплив цінностей на становлення особистості розкрито в працях Бердяєв М., Бех І., Кунявський М., Моїн В., Попова І., Щербакова Ю. та інших, до питання національних цінностей зверталися науковці Боришевський М., Вишневський О., Лебідь І., Руденко Ю., Чорна К. тощо.

Мета статті – висвітлення поняття сутності духовності як системи цінностей і виокреслити ціннісні вектори розвитку Нової української школи.

Цінності відіграють важливу роль у нашому житті, усвідомлюємо ми це чи ні. Вони керують нашими діями, формують стосунки та впливають на наше самопочуття. Ця істина поширюється за межі індивідуального рівня на суспільство в цілому. Суспільство, яке складається з людей, які підтримують позитивні цінності, має більше шансів процвітати, ніж суспільство, де переважають негативні цінності.

І. Бех підкреслює, що «людяність мусить виступити практичною реалізацією гуманізму, духовності у її світському розумінні, з одного боку, а з другого – передумовою для формування гуманістичного світогляду. Людяність – це джерело, мета і критерій істинності гуманістичного світогляду. Йдеться про особистісну якість людини, що має проявлятися у відповідальності за себе перед своєю совістю, у прагненні допомогти, а не нашкодити іншій людині, у свідомому

виконанні обов'язку збереження людського життя і природи, яка залучається людством у свою життєдіяльність» [1, с. 21].

Позитивні цінності не просто виникають спонтанно в окремих людей чи суспільствах; їх треба вчити. У минулому цінності непомітно передавалися через досвід дитинства та уроки, які передають дорослі. Проте в сучасному світі цінностям потрібно вчитися свідомо й активно. Ця необхідність породила важливість виховання цінностей.

Пауль Тагард зазначає, що «цінності є нейронними процесами, які виникають внаслідок зв'язування когнітивних уявлень про цілі та переконання з емоційними настроями. Емоції поєднують такі уявлення з когнітивною оцінкою, яка відображає те, на скільки ваша поточна ситуація сприяє або загрожує власним цілям» [6].

Навчання через цінності дає змогу учням зрозуміти й оцінити важливість чесності, відповідальності, поваги, співчуття та інших моральних і етичних чеснот, які є основоположними для повноцінного та осмисленого життя. Задача Нової української школи полягає в тому, щоб сприяти кращому суспільству шляхом виховання етичних цінностей і принципів в окремих людей.

Сучасні виклики, що постали перед українським народом, актуалізували і перед педагогічними працівниками завдання розробки технологій виховання таких цінностей, які потрібні сучасній людині для гідного життя, самореалізації сутнісних сил, збереження національної самобутності, а також утвердження на території своїх предків Української незалежної, демократичної, правової, соціальної держави. Центральним положенням за такого підходу до вирішення проблеми є гармонійне узгодження, а не протиставлення, національних і загальнолюдських цінностей, що передбачає перехід до різноманітності й багатогранності культурних позицій, які доповнюють і збагачують одна одну [8, с. 4].

Олена Вітковська переконана у тому, що «виховний процес, побудований за старими стандартами, не зможе вписатися в оновлений освітній простір школи. Він не гармонізуватиме з інтегрованими уроками та проєктною діяльністю. Пріоритетного значення в сучасних умовах набуває орієнтація на загальнолюдські цінності – морально-етичні (збереження життя, турбота про власне здоров'я, повага до себе та інших людей, гідність, чесність, справедливість тощо) та соціально-політичні (свобода, демократія, патріотизм, культурне різноманіття,

повага до рідної мови й культури, повага до закону, відповідальність, шанобливе ставлення до довкілля)» [2, с. 116].

Виховання цінностей інтегроване в шкільну програму Нової української школи. Дане виховання може здійснюватися через розповіді історій, дискусії, рольові ігри, дебати та інші інтерактивні заходи. В ідеалі люди повинні вивчати цінності з раннього дитинства, але доклавши достатніх зусиль, кожен може отримати ці знання на будь-якому етапі життя.

І. Лебідь вважає, що цінність освіти необхідно розглядати з трьох позицій: як цінність державну; цінність суспільну та цінність особистісну. Останнім часом пріоритет віддається особистісній цінності освіти, індивідуально мотивованому, упередженому ставленню людини до її рівня та якості [5, с. 19].

У педагогічних працях В.О. Сухомлинського є ключовим виховання на цінностях, він пише, що «людину треба вчити, що вона живе не в пустелі, а серед людей. Кожен твій крок врешті-решт позначається на твоєму ближньому, тому що ідеш ти кудись і з якоюсь метою; кожне твоє слово в душі іншого відгукнеться, але як воно відгукнеться – залежить від тебе. Вже те, що ти дивишся на навколишній світ і бачиш його, таїть в собі добро і зло; усе залежить від того, що і як ти бачиш» [7, с. 260].

Концепція «Нова українська школа» окреслює систему «загальнолюдських цінностей ...», які становлять теоретичну основу практичної взаємодії учнів, родини та закладу освіти щодо становлення особистості[4].

Виховання цінностей є особливо важливим у нашому сучасному світі. Цінності становлять основу життя людини. Виховання належних цінностей пояснює учням важливість позитивних цінностей, допомагаючи їм розвинути сильні моральні якості, розуміння наслідків своїх дій і зобов'язання робити те, що є правильним.

Г. Горак виходить з того, що «можна народитись калікою, але знайти себе у житті і навіть піднятися на вищі щаблі розвитку, можна страждати від невиліковної хвороби, але зберегти силу духу, можна попасти під колеса безжальної фортуни: втрати близьких, зазнати соціальних утисків, опинитись в таборі приречених на смерть, зустрітись з нерозумінням оточуючих і т. п. І попри всі ці незгоди прокласти свій особистий шлях чинення, що утворює власну долю, неповторну і відмінну від інших, в межах схожої зовнішньої детермінації» [3, с. 238].

Обов'язком учителя є створення умов, які забезпечать кожному учневі можливість відчутти три основні цінності життя:

1) Я – істота, яка вибирає, і їй не уникнути вибору власного життєвого шляху;

2) Я – самодостатня особистість, людина, абсолютно вільна у виборі цілей свого життя;

3) Я – людина, яка відчуває особисту відповідальність за кожен здійснений нею вибір.

Значення цінностей поширюється на загальний розвиток характеру та особистості. Розуміння зв'язку між діями та наслідками, що є фундаментальним аспектом виховання цінностей, розвиває емпатію – важливу навичку для розуміння інших. Фахівці з комунікацій підкреслюють, що емпатія є основою ефективного спілкування. Ще одна важлива цінність – дисципліна, яка служить передумовою для управління часом і самовдосконалення. Більшість навичок 21-го століття побудовані на основі цінностей. Надаючи учням інструменти для розуміння та розвитку їхніх цінностей, ми краще готуємо їх до реалій сучасного світу.

Висновки. Отже, за моделлю поваги до прав людини, демократії організована Нова українська школа, яка має формувати ціннісні ставлення та судження. Виховання цінностей відіграє ключову роль у допомозі людям приймати обґрунтовані рішення, враховуючи різноманітні фактори впливу та їхні цінності. Це безпосередньо впливає на їхню здатність критично мислити, що сприяє покращенню здатності приймати рішення.

Подібно до того, як ми живемо у світі, сформованому діями минулого, майбутнє буде формуватися нашими теперішніми діями. Наступне покоління успадкує цінності та етичні основи, прищеплені їм тими, хто прийшов раніше. Ці основи стануть основою їхнього життя, зрештою сформувавши майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ: Либідь, 2003. 344 с.
2. Вітковська О. Ціннісне виховання в умовах Нової української школи. *Вересень*. 2023. №2(97). С. 115-126.
3. Горак Г. І. Філософія: курс лекцій. Київ: Відбор, 1998. 271 с.
4. Концепція Нової української школи. URL: <http://surl.li/udgbp>
5. Лебідь І. С. Національні цінності у виховному процесі загальноосвітньої школи. *Рідна школа*. 2001. №11. С.15-26.

6. Цінності в школі – від глухої оборони до навігації в незвіданому. URL: <http://surl.li/udgax>
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти томах; [редкол.: О. Г. Дзевєрін (голова) та ін.]. Київ: Рад. Школа. 1976. Т. 2: Формування комуністичних переконань молодого покоління; Як виховати справжню людину; Сто порад учителів; 1976. 670с.
8. Чорна К. Цінності консолідації української нації. *Освіта*. 2014. №44 (5635). С. 4.

Юзбашева Галина,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії й методики
викладання навчальних дисциплін
Комунального вищого навчального закладу
«Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради
galina.yuzbasheva@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ЛІЦЕЯХ НУШ: ІСТОРИКО-АНЛІТИЧНИЙ ПОГЛЯД

***Анотація.** Розбудова профільного навчання в закладах є актуальною проблемою модернізації середньої освіти. Сутність, структура, форми організації, умови реалізації стали предметом масового обговорення науковців, педагогічних працівників усієї України. Стаття дає теоретичне обґрунтування та посилання на удосконалення організації профільного навчання в профільній школі через створення організаційно-педагогічних умов та реалізації системного підходу до оновлення змісту загальної середньої освіти.*

***Ключові слова:** профільне навчання; мета, завдання, напрями профільного навчання; організаційно-педагогічні умови; індивідуальна освітня траєкторія здобувача освіти.*

Профільне навчання передбачає реальне та планомірне оновлення закладів загальної середньої освіти, які в найбільшій мірі враховують інтереси, нахили й здібності кожного здобувача освіти.

У сучасних документах про освіту – Закон України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції Нової української школи, Державний стандарт базової середньої освіти, Проект державного стандарту профільної середньої освіти НУШ тощо – визначені вимоги суспільства до особистості: бути самостійною, брати відповідальність на себе, мати усвідомлену громадянську позицію, толерантно ставитися до життєвих принципів інших людей, розвивати медіаграмотність, критичне мислення. Саме в ліцеях Нової української школи ці вимоги повинні отримати своє втілення в результаті освіти старшокласників:

- вміти здійснити вибір;
- докладати зусиль і добиватися успіху в обраному напрямі діяльності;
- оволодіти сучасними технологіями роботи з інформацією;
- формувати та розвивати компетентності.

Профільне навчання, як показує історія розвитку повної середньої освіти, завжди була проблемою.

В останні роки проблема профільного навчання досліджувалась багатьма українськими науковцями. Виявлення педагогічного потенціалу навчальної диференціації знайшло відображення у працях Бугайова О.І., Бурди М.І., Буринської Н.М., Бібік Н.І., Васькова П.М., Гусака Ю.В., Дейкуна Д.І., Кизенко В.І., Липової Л.А., Лобко-Лобановської Н.А., Логвіної-Бик Т.А., Лукашова Н.І., Сікорського А.І., Соколової І.М., Шиян Н.І., Ярошенко О.Г. та інших [2, 3, 8, 9,10].

Проблема профільного навчання не нова, а прийшла в радянську школу ще в 20-ті роки ХХ століття, згідно чого у старших класах середньої освіти виокремлювались три напрями поглибленого вивчення предметів: гуманітарний, природничо-математичний і технологічний. Але ця схема не була реалізована. І у 20-х роках в Україні профільне навчання доповнилося трудовим напрямом, який став головним у навчанні і професійній підготовці школярів. Система освіти тих часів була спрямована на отримання певної професії. У 60-80-х рр. з'являються заклади з поглибленим вивченням окремих предметів та факультативи. А у 80-90-х рр. в Україні відкриваються нові типи освітніх закладів (гімназії, ліцеї, коледжі), які зосереджують зусилля учнів на поглибленому вивченні окремих предметів, які потрібні їм для подальшого навчання у вищих навчальних закладах. Протягом цього періоду розвиток профільного навчання постійно вдосконалювався [1].

Сьогодні це питання стало гостро перед педагогічною спільнотою. Розбудова повної середньої освіти обумовлена відображенням духовних надбань українського народу, серед яких традиційними завжди були життя людини, її здоров'я, честь і гідність. Ці показники сьогодні визнані найвищими соціальними цінностями. Домінуючою тенденцією українського навчання і виховання стає демократизація особистості і пристосування її до свободи, без чого не маємо перспективи на успіх. «Бо ніякою дисципліною і ніяким жорстким поглядом не можна змінити спонтанне джерело сил, що б'є з глибини вільної людської душі» [8].

Аналіз проблеми розвитку профільного середнього навчання показав, що це динамічний процес, який відображає розвиток українського суспільства. Стратегічні підходи до розвитку особистості розкриваються в одному із документів про освіту – це Закон України «Про освіту». Аналіз дослідження показав, що метою освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою. має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя [5]. Відповідно цього визначились завдання профільного навчання:

- 1) забезпечення рівного доступу до освіти кожного здобувача освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;
- 2) становлення вільної особистості здобувача освіти, підтримка його самостійності, підприємливості, ініціативності, впевненості в собі;
- 3) створення безпечного, вільного від насильства та цькування освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри;
- 4) утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії здобувачів освіти між собою та з дорослими [4].

На наш погляд створення умов для становлення профільного навчання одна із найважливіших проблем модернізації українського освітнього закладу. Організація профільного навчання в освітньому закладі підвищує рівень якості освіти, яка здатна формувати людську особистість інноваційного типу. Для досягнення цієї мети, ми розуміємо, що треба створити такі умови, щоб освітній процес приблизився до конкретних індивідуальних здібностей та навчальних можливостей особистості здобувача освіти [11].

Тлумачення поняття «педагогічні умови» вказують, що – це структурна оболонка педагогічних технологій чи педагогічних моделей; завдяки педагогічним умовам реалізуються компоненти технології [7]. Отже, педагогічні умови повинні віддзеркалювати структуру профільного навчання здобувачів в закладах освіти. Реалізація педагогічних умов має на меті: забезпечення організаційно-педагогічного й психолого-педагогічного супроводу; визначення форм і методів профільного навчання. До організаційно-педагогічних умов слід віднести такі компоненти як: структура, зміст навчальних предметів; інтегрування педагогічних знань, умінь і навичок і методів

пізнання (розуміння, уміння самостійно працювати, розв'язувати експериментальні задачі, висловлювати судження, оцінювати іншу точку зору тощо); практична спрямованість; створення освітнього середовища [10].

Кожний компонент має вагоме місце у профільному навчанні, але ми зупинимося на системному підході до змісту загальної середньої освіти. Зміст середньої освіти віддзеркалює потреби суспільства, тому воно ні є сталим, воно постійно змінюється, поповнюється ідеями, новими підходами. Щоб досягти багатокомпонентності змісту і водночас цілісності, наступності за етапами профільної середньої світи маємо одночасно брати до уваги всі напрями модернізації змісту: методологічний, законодавчо-нормативний, дидактичний, методичний. Зупинимося на деяких напрямках.

Методологічний напрям передбачає подальше вдосконалення змісту профільного навчання з стратегічними цілями розвитку сучасної школи. А саме: розвиток бажання та вміння вчитися, працювати, творити, формування мовної культури, інформаційно-цифрової освіченості, бажання й уміння зберігати і зміцнювати своє здоров'я. Освіченість, інтелектуалізація, індивідуалізація набувають цінності. Сьогодні наукові розробки вчених, учителів-новаторів, методистів використані для реалізації нових стандартів освіти – формування змісту програм навчальних предметів, підготовка підручників для школи. Освітні програми профільної середньої освіти містять обов'язкові освітні компоненти, модельні навчальні програми/навчальні програми з яких повністю охоплюють основні результати навчання (орієнтири для оцінювання), визначені цим стандартом для всіх освітніх галузей.

Дидактичний напрям. У сучасній дидактиці використовують три підходи до конструювання змісту середньої освіти і відповідно методик організації освітнього процесу:

1) пріоритетним є предметно-інформативне наповнення змісту, тобто що саме викладається (предмети, теми, курси), а в організації навчання основна увага зосереджується на обсязі й ґрунтуванні засвоєного;

2) у відборі, структуруванні змісту навчання і методиці акцент зміщується на процес пізнання – як саме здобувачі освіти засвоюють матеріал, що саме вони навчаються робити, якими вміннями, способами діяльності оволодівають, тобто пріоритетним стає процесуальний компонент, а у викладанні – технологічний;

3) у відборі змісту й організації навчання пріоритетним є створення передумов для досягнення кожним школярем чітко визначених очікуваних навчальних результатів. За цією ознакою домінуювальним є компетентнісний підхід у виборі змісту, у способах його засвоєння й оцінювання результатів навчання.

Актуальними підходами до дидактичних основ модернізації змісту профільного навчання є узгодження цілей компетентнісно орієнтованої освіти з вимогами стандартизації змісту. Зокрема, теоретичного й експериментального дослідження вимагає введення до змісту ключових компетентностей, які характеризують розвиток здобувача освіти як суб'єкта пізнавальної діяльності. Для цього необхідне реальне врахування пізнавальних можливостей здобувачів освіти кожної вікової групи у досягненні оптимізації обсягів і складності матеріалу.

Аналіз нормативно-правових документів про профільне навчання показує, що проблема розвантаження обсягів змісту для всіх етапів має вихід на: зменшення кількості предметів, які вивчаються в кожному класі, перерозподіл їх по класам; широке використання інтеграції. Водночас слід зауважити потребу збереження у профільному навчанні зміст базового ядра – найбільш цінної і незамінної для освіченості і розвитку людини його складової. Вона має бути науково обґрунтованою, затребуваною на подальших етапах продовження освіти.

Кожен здобувач освіти має змогу створити індивідуальну освітню траєкторію освоєння навчальних дисциплін та просування вперед. Зазначимо, що навчальні предмети мають бути обрані здобувачами освіти профільної школи за їхніми потребами. Учні старших класів мають можливість обирати предмети самостійно, або за допомогою батьків. Такий підхід дає право здобувачу освіти орієнтуватися на вибір майбутньої професії. Освітні профілі формуються закладами освіти шляхом вивчення запитів та бажань здобувачів освіти та батьків [11, 12].

Отже, подальша модернізація змісту профільної школи є актуальною проблемою державного значення. Вона має відбуватися як системний процес, спираючись на наукове обґрунтування ціннісних засад загальної середньої освіти, взаємопов'язане визначення дидактичної, методичної, моніторингової складових. Прогнозування змін має торкнутись не тільки особистісні цінності

здобувачів освіти, а і кожний етап профільного навчання як різновид диференційованої підготовки школярів до подальшої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Yuzbasheva G. Forming of content of differential teaching of chemistry in school education of Ukraine. Chemistry: Bulgarian journal of science education ISSN 0861-9255 SJR (2011) = 0.192. № 1. 2013. P. 436-444.
2. Бібік Н. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії і практиці. *Математика в школі*. 2006. № 1. С.2-6.
3. Васьков Ю.В. Педагогічні теорії, технології, досвід: дидактичні аспекти [для праців. відділів освіти, керівників та вчителів шкіл, студентів]. Х. : Скорпіон, 2000. 120с.
4. Державний стандарт профільної середньої освіти: проєкт. URL : <http://surl.li/udgeo>
5. Закон України «Про освіту». URL : <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>
6. Концепція Нової Української Школи. 2016. URL : <http://mon.gov.ua/activity/>
7. Новий тлумачний словник української мови: У чотирьох томах // Уклад. В. В. Яременко, О.М. Сліпушко. К. : Аконтіт, 1999. Т.2. 910 с.
8. Савченко О.Я. Основні напрями реформування шкільної освіти. *Шлях освіти*. 1998. №1. С. 2 - 6.
9. Сікорський П.І. Організація диференційованого навчання в сільській школі: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / П.І. Сікорський. К. : Ін-т педагог. і психолог. проф. освіти АПН України, 1995. 160 с.
10. Шиян Н.І. Дидактичні засади профільного навчання у загальноосвітній школі сільської місцевості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / Надія Іванівна Шиян. Х., 2005. 44 с.
11. Юзбашева Г.С. Диференційоване навчання хімії в шкільній освіті країни: монографія. Херсон: Айлант. 2017. 380с.
12. Юзбашева Г.С. Науково-методична підготовка вчителя як чинник якісного освітнього середовища. *Біологія і хімія в школі*. 2007. № 4. С. 33-37.

Наукове видання

**НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА:
ДОВСІД, РОЗВИТОК, ПЕРСПЕКТИВИ,
ТРАНСФОРМАЦІЯ**

*Збірник наукових статей
I Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
(м. Суми, 21 травня 2024 р.)*

За редакцією Л.А. Коростіль
Комп'ютерний набір редактора

Підп. до друку 20.12.2023.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 25,46.
Ум. фарб.-відб. 25,46. Обл.-вид. арк. 23,95.
Тираж 100 пр. Вид. № 31.

Видавець і виготовлювач:
ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.
Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
серія ДК, № 5050 від 23.02.2016